

«NEA SYNOPA»
Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ

Πρωτότυπο Γεωμετρίας

ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΕΝΝΗΜΑΤΑΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΕΝΝΗΜΑΤΑΣ

Αγαπώ σου τον κόσμο και
εξομολογώ εμένα βέβαια ότι
θα αντισταθώ στο ποτό που
παικάρω με τα παιδιά σου από
το να παίζω καλόν ποτό.

Με τις ειρήνες σου
είναι αληθινά σου.

Γιόργος Γεννημάτας

Σειρά: ΠΟΛΙΤΙΚΗ
Τίτλος: ΠΙΩΡΓΟΣ ΓΕΝΝΗΜΑΤΑΣ
Επιμέλεια: ΤΟΥΛΑ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΗ
Εξώφυλλο: ΚΩΣΤΑΣ ΖΑΧΑΡΑΚΗΣ

Copyright: © Μαίρη και Φώφη Γεννηματά
Copyright © 1995:
ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ ΑΒΕ
Σόλωνος 98 106 80 Αθήνα. Τηλ.: 210 3661200, Fax: 210 3617791

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή, ολική, μερική ή περιληπτική, ή η απόδοση κατά παράφραση ή διασκευή του περιεχομένου του βιβλίου με οποιονδήποτε τρόπο, μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό, ηχογράφησης ή άλλο, χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του εκδότη. Νόμος 2121/1993 και κανόνες του Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα.

ISBN 960-236-518-8

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	9
Ιδιόχειρη διαθήκη.....	11
Βιογραφικό σημείωμα.....	13

Α' ΠΕΡΙΟΔΟΣ

1981-1984

Για την Εθνική Αντίσταση	17
Αποκέντρωση – Περιφερειακή Ανάπτυξη.....	30
Ψήφος στα 18	36

Β' ΠΕΡΙΟΔΟΣ

1984-1987

Για το Πενταετές.....	43
Οι εξελίξεις γύρω από το Ε.Σ.Υ. – Το Κράτος Πρόνοιας σε σχέση με την πολιτική και κοινωνική συγκυρία	58
Για το Ε.Σ.Υ.	75

Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ

1987-1989

«Προσπαθώ να γίνω αριστερός»	89
Νέες τεχνολογίες και νέες κοινωνικές σχέσεις.....	100
Η 135 Διεθνής Σύμβαση Εργασίας Συμβούλια εργαζομένων.....	113
Οι μεγάλες προκλήσεις του 2000	130
«Πιστεύω στη νεολαία...».....	145

Δ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ

1990-1994

Πολιτική ομιλία σε ανοιχτή συγκέντρωση	151
Εδώ και σήμερα Διεθνής Διάσκεψη για Ειρήνη.....	182

«Μας ταιριάζουν και η θλίψη και το χαμόγελο».....	186
Η κρίση της Αριστεράς – Οι προοπτικές	193
«Ο επόμενος αρχηγός θα εκλεγεί από το Συνέδριο»	205
Σκέψεις για την πορεία προς το 2000.....	214
2000: Το Κράτος Πρόνοιας στην κοινωνία των πολιτών	224
«Με ποια σχέδια ξαναγυρίζω...»	240
«Μέσα σε πέντε λεπτά έγινα πιο ανθρώπινος».....	252
«Δεν έχω να φοβηθώ τίποτα τώρα πια...»	264
Μήνυμα προς το 3ο Συνέδριο του ΠΑΣΟΚ	274
 Ανάλυση συντομογραφιών.....	 277

Το βιβλίο αποτελείται από κείμενα που προέρχονται από το προσωπικό αρχείο του Γιώργου Γεννηματά και έχουν επιλεγεί ως αντιπροσωπευτικά δείγματα της σκέψης και των αγώνων του. Το σύνολο του αρχείου βρίσκεται στην κατοχή των παιδιών του.

Ευχαριστούμε θερμά τον κ. Αλέξη Δημαρά και την κα Ελευθερία Κοψιδά για την προθυμία με την οποία μας παραστάθηκαν σ' αυτή την προσπάθεια.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Θυμάμαι την πρώτη συνάντησή μου με τον Γιώργο Γεννηματά, ήταν αρχές του 1975, νομίζω, στο Καστρί. Μου είχε κάνει μεγάλη εντύπωση η φλόγα που έκρυβε μέσα του, ο δυναμισμός του για δημιουργία και πολιτική δράση, όπως μου είχε κάνει εντύπωση και η ωριμότητά του. Θυμάμαι να μου μιλάει με πάθος για την αποκέντρωση και ύστερα για την εθνική λαϊκή ενότητα. Από τότε δώσαμε πολλές μάχες μαζί.

Ο Γιώργος ήταν πάντα παλικάρι. Σ' αυτόν συννηύοχαν η τόλμη και η σωφροσύνη, ο ρεαλισμός και ταυτόχρονα η έμπνευση της πρωτοβουλίας και το όραμα. Συνέδεσε τ' όνομά του με τις μεγάλες πολιτικές πρωτοβουλίες των κυβερνήσεων του ΠΑΣΟΚ. Σε όποιο τομέα εκλήθη να προσφέρει άφησε σημαντικό έργο.

Ο Γιώργος Γεννηματάς τίμησε την πολιτική και αγαπήθηκε από το λαό.

Σήμερα που, περισσότερο από ποτέ, η πολιτική πρέπει να αποδεικνύει καθημερινά την αποστολή της, ο Γιώργος Γεννηματάς μάς λείπει. Λείπει από το κόμμα του, λείπει από τον τόπο. Η υποθήκη του, που δε χωρά σ' ένα βιβλίο, ας είναι παράδειγμα και μέτρο για τους νέους. Τέτοιους χρειάζεται η χώρα.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΕΝΝΗΜΑΤΑΣ / ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ
Δευτέρα / 4/5/92

ΙΔΙΟΧΕΙΡΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

Το ότι να μοιρέσα να αιτανείξω
στον ηίο μαθαρίσι κί μαζή τις φής σου
σηκίει ότι σου έβλεπα τα πάντα. Αιτιότως
έχοι προσαιώθησαν και υπερέβησαν τις
δυνατότητά τους και σίη Ελλάδα και σίη
ΗΠΑ.

Όφειλω ένα μεγάλο ευχαριστώ σε όλους
τους Έλληνες και τις Ελληνίδες που μου
απογορανώθησαν.

Από την πλευρά μου εύχες για όλα του
Ελληνισμού. Έτσι από εύχες αιτανείξω
Εδω κι επιστροφή σίη μαρτύρι και διακοπή
και Εδω κι όφραχια σίη βραση.

Για το πότε και πού κίη μου το σίη σίη
είχα και είσότητα, κίη σίη και
αίτημα κίη σίη.

Από
μου να κίη και
έσο κίη σίη
δαί αιτημα κίη σίη
και κίη κίη σίη
και δαί ταί κίη σίη.

Με τις εύχες κίη
αίτημα κίη σίη.

Γιόργος Γεννηματάς

Η «ιδιόχειρη διαθήκη» συντάχθηκε την παραμονή της εισαγωγής του Γ. Γεννηματά στο νοσοκομείο MEMORIAL της Νέας Υόρκης και ανοίχτηκε, σύμφωνα με την επιθυμία του, μετά το θάνατό του.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο Γιώργος Γεννηματάς γεννήθηκε στην Αθήνα το 1939. Ο πατέρας του κατάγεται από δημοκρατική οικογένεια της Μάνης και η μητέρα του από τη Σύμη. Στο νησί αυτό των Δωδεκανήσων γνωρίζει στα 13 του την Κάκια Βέργου. Έκτοτε έμειναν μαζί σε μια σχέση που κορυφώθηκε με το γάμο τους το 1964. Στην κοινή τους πορεία αντιμετώπισαν μαζί αγώνες και αγωνίες, και μοιράστηκαν τις χαρές και τις επιτυχίες.

Σπούδασε Πολιτικός Μηχανικός στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

Από τα φοιτητικά του χρόνια συμμετείχε ενεργά στα κοινά ως μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου Φοιτητών.

Το 1966-67 εκλέχθηκε στο Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου Πολιτικών Μηχανικών.

Στα χρόνια της δικτατορίας αγωνίστηκε μέσα από τις τάξεις της Δημοκρατικής Συσπειρώσης των Τεχνικών.

Από το 1974 ως το 1978 ήταν Πρόεδρος του Συλλόγου Πολιτικών Μηχανικών Ελλάδας. Το 1974 εντάχθηκε στο ΠΑΣΟΚ και από το 1977 εκλεγόταν μέλος της Κ.Ε. και του Ε.Γ. του Κινήματος συνεχώς μέχρι το θάνατό του.

- 1981: Βουλευτής Επικρατείας
- 1985: Βουλευτής Μεσσηνίας
- 1989 και 1990: Βουλευτής στην Α' Περιφέρεια Αθηνών
- 1981-84: Υπουργός Εσωτερικών
- 1984-87: Υπουργός Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων
- 1987-89: Υπουργός Εργασίας
- 1990: Υπουργός Εθνικής Οικονομίας στην Οικουμενική Κυβέρνηση
- 1990-93: Από τη θέση του Κοινοβουλευτικού Εκπροσώπου προωθεί την πολιτική του κόμματός του όσο αυτό βρίσκεται στην αντιπολίτευση.

- 1993: Εκλέγεται πρώτος βουλευτής στην Α' Περιφέρεια Αθηνών και ορκίζεται υπουργός Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών της νέας κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, θέση στην οποία παραμένει μέχρι το τέλος της ζωής του.

Α' ΠΕΡΙΟΔΟΣ
1981-1984

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

Κύριε πρόεδρε, κύριοι συνάδελφοι,

Χτες μα και σήμερα, μέσα στο ναό της Δημοκρατίας, στη Βουλή των Ελλήνων, ακούστηκε και ακούγεται στεντόρεια και καθαρία η φωνή της Δημοκρατίας. Φωνή που έρχεται ως μια γνήσια αντίληψη, μία ηχώ της φωνής της εθνικής μας ανεξαρτησίας. Φωνή που ακουγόταν στα βουνά και στους κάμπους της πατρίδας μας στα μαύρα χρόνια της σκλαβιάς. Αντήχηση που δεν ήταν μόνη, που ερχόταν από πολύ παλιά, που συγγεόταν σίγουρα με τα αλογοπέταλα του Κολοκοτρώνη από το 1821, που συγγεόταν και συγγέεται ακόμη και συνδυάζεται με τα φτερωτά θούρια του Ρήγα «ως τότε παλικάρια», μα και με τη φωνή του Άρη Βελουχιώτη «στ' άρματα, στ' άρματα, εμπρός στον αγώνα» και με το χορό, ναι το χορό του Βελουχιώτη και του Ζέρβα στο Γοργοπόταμο.

Ακούστηκε χτες και ακούγεται και σήμερα από τον πρωθυπουργό της χώρας ένα μήνυμα εθνικής συμφιλίωσης, ένα μήνυμα έξαρσης της εθνικής μας υπερηφάνειας, ένα μήνυμα γεμάτο από την πολιτική σοφία της Δημοκρατίας, μα γεμάτο και από την ανθρώπινη ευαισθησία, την ανθρώπινη συγκίνηση, αυτή που κατέχει και μένα και όλους όσοι αγωνίστηκαν εκείνες τις εποχές, μα και τις γενιές που ήρθαν μετά, τις γενιές που έζησαν μέσα από τις αφηγήσεις σας την ίδια την ιστορία, αυτές τις δύσκολες μα, αν θέλετε, θριαμβευτικές εποχές, όπως εμείς τις ακούσαμε από τους πατεράδες μας με συγκίνηση.

Είναι ειλικρινά λυπηρό ότι μέσα σ' αυτό το μήνυμα της εθνικής συμφιλίωσης που σφραγίστηκε και από την τόσο καθαρή τοποθέτηση του πρεσβύτε της Δημοκρατίας, του σεβαστού προέδρου Παναγιώτη Κανελλόπουλου, υπήρξε μια παραφωνία. Κοι-

τάξτε, ο αρχηγός της Αξιοματικής Αντιπολίτευσης μπορεί να έκανε λάθη ιστορίας χτες σ' αυτή την αναδρομή που έκανε, τα οποία επισημάνθηκαν από τους ομιλητές που ακολούθησαν. Μα πάνω απ' όλα έκανε ιστορικό πολιτικό λάθος. Ήταν δικαίωμά τους να κάνουν την πολιτική επιλογή, να παραβλέψουν στρουθοκαμηλίζοντας το μεγάλο εθνικό θέμα, να ταλαντευτούν ως προς το ανθρώπινο και να περιοριστούν στο πολιτικό, μικροπολιτικά αν θέλετε, πρόβλημά τους. Και ήταν ίσως μια εύκολη νίκη για μας, μια εύκολη πολιτική νίκη. Όμως θα προτιμούσαμε, κύριοι συνάδελφοι, και είμαι σίγουρος ότι εκφράζω όλους σας, να μην υπήρχε αυτή η εύκολη δική μας πολιτική νίκη σ' αυτό το μεγάλο εθνικό θέμα και να υπήρχε μια ενότητα εδώ μέσα στον ιερό ναό της Δημοκρατίας όσον αφορά το πελώριο θέμα της Εθνικής Αντίστασης. Αλλά τίθεται ένα μεγάλο ιστορικό χρέος σε όλους μας, σε όλους όσοι αγωνίστηκαν τα χρόνια της Εθνικής Αντίστασης, σε όλους όσοι αναπολούν με σεβασμό και συγκίνηση και τιμή τους αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης, να φύγει ένα καινούριο μήνυμα από δω μέσα. Αυτή η πολιτική πράξη των κενών εδωλίων να απομονωθεί και να μην αποτελέσει ένα καινούριο γεγονός μιας καινούριας αντιπαράθεσης στο Λαό, στη βάση. Η πράξη η πολιτική πρέπει να απομονωθεί και όχι αυτοί που την εφαρμόζουν ακόμα και σήμερα. Όλους αυτούς, σε όποια πολιτική παράταξη και αν βρίσκονται σήμερα, εμείς πρέπει με την πράξη και την πρακτική μας από δω και πέρα να τους αγκαλιάσουμε στο μεγάλο αυτό θέμα της Εθνικής Αντίστασης. Να απομονώσουμε την πράξη της Δεξιάς και όχι τους Δεξιούς, που και αυτοί τότε, όπου κι αν ανήκαν, αγωνίστηκαν. Σ' ένα τόσο μεγάλο θέμα, σ' ένα τόσο κρίσιμης εθνικής σημασίας θέμα, όπως είναι η Εθνική Αντίσταση, δεν έχουμε και δεν μπορούμε να έχουμε την πολυτέλεια του διχασμού, της οικειοποίησης. Θα ήταν τύρρηιος νίκη, αν δεν αποτελέσει πράγματι η αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης ένα καινούριο σύμβολο ενότητας και εθνικής ομοψυχίας. Είμαι σίγουρος ότι όλος ο λαός, όλες οι πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις που αγωνίζονται τώρα για το στέργωμα της αλλαγής, έχουν την πολιτική ωριμότητα να δουν πράγματι τη μεγάλη ιστορική αναγκαιότητα της εθνικής συμφιλίωσης.

Χτες μα και σήμερα αφουγκραζόμαστε συνεχώς τους χτύπους

της καρδιάς ενός έθνους, της καρδιάς που δεν έπαψε να πάλλει εδώ και τρεις χιλιάδες χρόνια. Και αυτοί οι χτύποι της καρδιάς, αυτοί οι αγώνες δεν αμαυρώνονται από καμιά φράση ούτε από οποιοσδήποτε άτυχες αναφορές. «Σφαγές και λάθη» ήταν αυτά που κύρια αποτέλεσαν τον σχεδόν αποκλειστικό στόχο της χτεσινής ομιλίας του αρχηγού της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης. Ίσως δεν ενώθηκε η ομιλία αυτή πέρα για πέρα με τις άλλες φωνές που ακούγονται ακόμη και σήμερα για μητραλοίες. Μητραλοίες λοιπόν και σφαγείς ποιοι; Οι τρεις ΕΠΟΝίτες, ο Αυγέρης, ο Κιοκμενίδης, ο Φωλτόπουλος, αυτά τα νέα παιδιά, τα αμούστακα παλικάρια, που αντιμετώπισαν 300 στο Κάστρο του Υμηττού. Μητραλοίας η Ηρώ Κωνσταντοπούλου. Και δεν είναι τυχαίο ότι η Ηρώ ξεκίνησε την αντιστασιακή της δράση σχίζοντας την αφίσα της επικήρυξης του Ζέρβα. Η ενότητα υπήρξε στη βάση και κανένας σήμερα δεν μπορεί να ξαναδιχάσει την Εθνική μας Αντίσταση που είναι ενιαία. Μητραλοίας ο Ναπολέων Σουκατζίδης, αυτός που, όταν του ζητήθηκε από τον ίδιο το Γερμανό διοικητή να εξαιρεθεί από την εκτέλεση στην Καισαριανή, απάντησε ότι «εσύ είσαι κατακτητής, εγώ είμαι αγωνιστής. Εμείς είμαστε εχθροί. Όσο είσαι εσύ εδώ, δεν μπορώ εγώ να ζήσω». Και προχώρησε ο ίδιος να στηθεί στον τοίχο και να αντιμετωπίσει τα πολυβόλα του εκτελεστικού αποσπάσματος τραγουδώντας τον Εθνικό Ύμνο. Και όταν στο Σκοπευτήριο της Καισαριανής κάθε χρονιά ακούμε εκείνο τον απόηχο «παρών» στο προσκλητήριο νεκρών του Σουκατζίδα και όλων των άλλων, ξεχνάμε εκείνη την ώρα ακόμα και κάποιες στενές κομματικές αντιλήψεις που επιχειρούν σε μικρό ίσως αριθμητικό επίπεδο να δημιουργήσουν προβλήματα στην Εθνική Αντίσταση. Όποιος πραγματικά παραβρεθεί και ακούσει εκείνο το «παρών», είναι αδύνατο να είναι απών σήμερα. Γιατί το «παρών» του Σουκατζίδα στο προσκλητήριο των νεκρών είναι το «παρών» όλων των αγωνιστών όλου του ελληνικού λαού την εποχή της Εθνικής μας Αντίστασης.

Είναι κρίμα ότι μέχρι σήμερα οι καταβολές των εμφυλιοπολεμικών παθών δεν έκαναν μόνο το ελληνικό κράτος, την Πολιτεία, να αργήσει τόσο να κάνει αυτό το μεγάλο λάθος, αλλά δημιούργησε καταβολές ανάμεσα και σε μας τους ίδιους. Ακόμα και σήμερα νομίζουν ότι μπορούν να μας δημιουργούν προβλήματα,

όταν εμείς αναφερόμαστε στον Άρη Βελουχιώτη. Ναι, για μας ο Άρης Βελουχιώτης είναι η συνέχεια του Κολοκοτρώνη και του Καραϊσκάκη και δεν έχουμε κανένα πρόβλημα να το βροντοφωνάξουμε και κανείς δεν μπορεί να μας φέρει σε δύσκολη θέση γι' αυτό. Αλλά δημιουργήθηκαν και αντίστροφες καταβολές. Υπάρχουν και σήμερα αγωνιστές που δεν τολμούν να αναφέρουν ότι ήταν με τον Ψαρρό ή τον Ζέρβα. Όχι, εμείς τολμάμε σήμερα να πούμε ότι ο Ζέρβας και ο Ψαρρός ήταν το ίδιο παλικάρια όπως ο Άρης Βελουχιώτης. Δε μας ενδιαφέρουν αυτή τη στιγμή οι οποιοσδήποτε κρίσεις για οποιαδήποτε αμφιλεγόμενη προσωπικότητα ως προς το χαρακτήρα, μας ενδιαφέρει η έκφραση αυτής της προσωπικότητας, ο κοινός αγώνας, γι' αυτό θα επιμείνουμε μέχρι τέλους ότι το μνημείο της Εθνικής Αντίστασης θα είναι στο Γοργοπόταμο, γιατί αυτή η φωτογραφία-κειμήλιο είναι πράγματι μια φωτογραφία που στέλνει το μήνυμα της εθνικής συμφιλίωσης, το μήνυμα που και εμείς θέλουμε να δώσουμε μ' αυτό το νομοσχέδιο, τιμώντας τους νεκρούς και ταυτόχρονα εσάς που αγωνιστήκατε. Αλλά πιστεύουμε ότι δεν είναι για σας μόνο θέμα απόδοσης τιμών. Αυτή η τιμή πράγματι σας ανήκει. Πιστεύω ότι και αυτοί που έπεσαν και αυτοί που επέζησαν αυτό τελικά επιδίωξαν την εθνική ομοψυχία.

Δεν είναι άραγε ο Βελουχιώτης που είχε προτείνει στον Ζέρβα τη στρατιωτική αρχηγία του ΕΛΑΣ; Η Πλάκα, το Μυριόφυλλο, η Καζέρτα και ο Λίβανος μπορεί να κρύβουν λάθη, κρύβουν όμως και ένα μεγάλο μήνυμα: ότι με όλες τις συγκρούσεις, με όλες τις διαφορές και τις σκληρές έριδες, υπήρχε πάντα η φωνή του έθνους που τους υποχρέωνε όλους να αναζητούν την ενότητα.

Αναφέρθηκε πολλές φορές χτες ο αρχηγός της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης στο Γέρο της Δημοκρατίας, στον Γεώργιο Παπανδρέου. Είναι η μοίρα όλων των ηγετών της Δημοκρατίας να τους θυμούνται οι αντίπαλοί τους μετά το θάνατό τους. Ποιος από μας, ποιος από σας, όλα αυτά τα χρόνια που ακολούθησαν τον Εμφύλιο, δεν άκουγε το μόνιμο μοτίβο της Δεξιάς για το Γέρο ως συνοδοιπόρο. Είχε πράγματι τη δική του αντίληψη, τη δική του στρατηγική για κείνη την εποχή. Υπήρξαν και υπάρχουν αμφισβητήσεις γι' αυτή τη στρατηγική που είχε ο Γέρος της Δημοκρατίας τότε. Ποιος όμως μπορεί να αρνηθεί ότι ο Γέρος της Δη-

μοκρατίας, παρ' όλες τις διαφορές της στρατηγικής, το Γενάρη του '44, στις πιο δύσκολες στιγμές, όταν ριχνόταν εκείνο το παραπλανητικό μήνυμα μέσα στη σύγκρουση ΕΛΑΣ-ΕΔΕΣ να υπάρξει στροφή και συνένωση με τα Τάγματα Ασφαλείας, ο Γέρος τότε, ο Γεώργιος Παπανδρέου, στάθηκε στο ύψος των περιστάσεων και έδωσε το γνωστό μήνυμα: «Ακούστε, μην παρασύρεστε από παραπλανητικά μηνύματα, μη σας τυφλώνει η οργή, μην παρασυρθείτε στον προδοτικό παραλογισμό, δεν έχετε το δικαίωμα να συνεργασθείτε με τους συνεργάτες των Γερμανών». Και τέλος: «Ένας και μόνο είναι ο εχθρός προς τον οποίο πρέπει να συννωθούν οι Εθνικές Δυνάμεις».

Είναι πράγματι, όπως είπε ο πρόεδρος μας, ο πρωθυπουργός της χώρας, γεμάτη η ελληνική ιστορία, η ιστορία των εθνικοαπελευθερωτικών αγώνων, όχι μόνο από δόξα αλλά και από διχόνοια.

Είναι καιρός, είναι πράγματι καιρός να βάλουμε τα πράγματα στη θέση τους και να βάλουμε τον Ζέρβα και τον Ψαροό δίπλα στον Βελουχιώτη. Δεν είναι ώρα να τους αξιολογήσουμε, είναι δουλειά των ιστορικών, δεν είναι δουλειά των πολιτικών. Δουλειά των πολιτικών είναι να δώσουμε το πολιτικό μήνυμα στο λαό, μήνυμα θυσιών, μήνυμα ενότητας. Αλίμονο, αν δεν τοιμάμε σήμερα να μιλάμε για Βελουχιώτη ή για Ζέρβα.

Ξέρετε, υπάρχει ένα πρωτοφανές ιστορικό γεγονός, ευτυχώς καταχωνιασμένο στο περιθώριο της ιστορίας. Στα 1821, είναι γνωστό ότι ο σπινθήρας της επανάστασης –ας μη μιλάμε χρονικά αν είναι εκεί πρώτα ή όχι, στην Καλαμάτα ή στα Καλάβρυτα, όμως σπινθήρας της επανάστασης, αν δεν είναι ο σπινθήρας– άναψε στη Χελωνοσπηλιά των Καλαβρύτων στις 16 Μάρτη του 1821. Και αυτός που ξεκίνησε ήταν ο Χονδρογιάννης με τα παλικάρια του που επιτέθηκαν ενάντια στους Τούρκους χορατζήδες και σ' ένα Ρωμίο τοκογλύφο συνεργάτη τους. Εκεί άναψε ο σπινθήρας και μετά ο Χονδρογιάννης με τα παλικάρια του κατέβηκαν στα Καλάβρυτα. Ο Χονδρογιάννης πέρασε στην ιστορία και είναι όγδοος στο πάνθεο της Εθνικής Παλιγγενεσίας.

Στα 1827, όμως, κάποιοι απόγονοι του τοκογλύφου έκαναν αγωγή στον Χονδρογιάννη και υπήρξε καταδικαστική απόφαση εναντίον του, που χαρακτήρισε τον ίδιο ως ληστή και την πράξη του ως ληστεία, που ακόμα δεν αναιρέθηκε. Αυτό όμως δεν έπει-

σε το λαό να κάνει πίσω από το να τον τοποθετήσει όγδοο στο πάνθεο της Εθνικής Παλιγγενεσίας.

Χτες, ο αρχηγός της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης έδωσε ένα προσκλητήριο αποχής, – εδώ δε δίστασε η Νέα Δημοκρατία πρόσφατα να πάρει μέρος στις εκδηλώσεις που συνεχίζονται και που εξακολουθούν να διχάζουν το λαό. Είναι απών σήμερα, αλλά μια και ασχολείται με την ιστορία από τις «Μυκήνες» μέχρι τη «Φωτιά και τσεκούρι», θα ήθελα να του θυμίσω και να θυμίσω σ' όλους μας ένα περιστατικό από την ιστορική αρχαιότητα.

Κάποτε, στα χρόνια του Περικλή, ο Περικλής γιόρταζε στην Πνύκα τη νίκη των Αθηναίων ενάντια στους Σιφναίους, το μικρό νησί της Σίφνου που είχε επαναστατήσει γιατί δεν ήθελε τη συμμαχία με την Αθήνα και ο Περικλής τούς κατατρόπωσε. Φορούσε ένα δάφνινο στεφάνι και εκείνη την ώρα πέραγε η Ελπινίκη, η αδελφή του Κίμωνα, που, όταν αντίκρισε τον Περικλή, του είπε: «Ντροπή σου, Περικλή, να γιορτάζεις νίκη Ελλήνων εναντίον Ελλήνων. Ο αδελφός μου ο Κίμωνας γιόρταζε μόνο νίκες Ελλήνων ενάντια στους Πέρσες». Και ο Περικλής ντροπιασμένος πέταξε το στεφάνι και έδωσε εντολή να σταματήσει από εκεί και πέρα κάθε γιορτασμός που θα αφορούσε νίκη Ελλήνων εναντίον Ελλήνων και να σταματήσουν οι γιορτές των διχασμών.

Αυτά για όσους αναφέρονται στην ιστορία μας και στις παραδόσεις, όταν δεν τις καπηλεύονται. Γιατί είπε χτες ο Μανώλης Γλέζος τόσο συγκινητικά –χωρίς καθόλου να το επιζητήσει– ότι ζει κατά λάθος. Φυσικά είναι πολύ προτιμότερο από το «λάθε βιώσας». Θυμόμαστε εμείς αυτούς που τόσα χρόνια έκαναν λαθρεμπόριο ιδεών ή πατριδοκαπηλίας. Ο στίβος είναι ανοικτός για τον πατριωτισμό σε όλους μας. Και μπορούμε να το αποδείξουμε μένοντας ενωμένοι απέναντι σε τόσο σημαντικά γεγονότα όπως είναι η Εθνική μας Αντίσταση. Και είναι καιρός πράγματι, εμείς πιστεύουμε ότι είναι καιρός και για το λαό που ακολουθεί τη Νέα Δημοκρατία – η ίδια η Νέα Δημοκρατία να ξαναδεί το ιστορικό πολιτικό της λάθος.

Επιμένοντας στην ενότητα του αγώνα, θα κάνω ορισμένες αναφορές, βαθαίνοντας περισσότερο σ' αυτά που είπε ο Μανώλης Γλέζος χτες. Είπε ότι όλες οι αντιστασιακές οργανώσεις και όλοι οι Έλληνες που πήραν μέρος σ' αυτό τον εθνικοαπελευθε-

ρωτικό αγώνα είχαν πράγματι ένα όραμα, είχαν πράγματι μια στρατηγική, αλίμονο αν δεν είχαν. Αλλά το περίεργο είναι –για μένα όχι περίεργο– ότι οι βασικότερες αντιστασιακές οργανώσεις πέρα από το ΕΑΜ, που ήταν πράγματι η πολυπληθέστερη, αλλά και οι άλλες, ο ΕΔΕΣ και η ΕΚΚΑ, ξεκίνησαν από κοινές αφετηρίες, άσχετο αν στο δρόμο άλλαξαν. Οι αφετηρίες ήταν κοινές, πράγμα που σήμαινε ότι εκείνη η ιστορική συγκυρία εκφραζόταν μέσα από τα προγράμματα που αρχικά τέθηκαν. Αυτά εκφράζουν το λαό. Θα σας διαβάσω τον πρόλογο ενός προγράμματος: «Οι φλόγες του πολέμου καταστρέφουν το παλιό καθεστώς. Ολόκληρο το ολιγαρχικό οικοδόμημα με τις υλικές και πνευματικές δυνάμεις του καταρρέει. Να σταθούμε στο παρελθόν σημαίνει να γυρίσουμε πίσω, σημαίνει χειρότερη σκλαβιά και ταπείνωση, χειρότερο μαρασμό και αποτελμάτωση από την προπολεμική. Από τα ερείπια πρέπει να δημιουργήσουμε ένα νέο οικοδόμημα πάνω σε νέο σχέδιο με σύγχρονη πνοή ικανό να δώσει στον ελληνικό λαό τη δύναμη και τη δυνατότητα να ζήσει, να προοδεύσει και να μεγαλοουργήσει. Η πλουτοκρατική ολιγαρχία δεν μπόρεσε να λύσει το πρόβλημα της δημιουργίας μιας Ελλάδας προοδευμένης. Αντί για πρόοδο, πολιτισμό και δικαιοσύνη, της έδωσε ένα αποκορύφωμα, τον Γεώργιο και το καθεστώς της 4ης Αυγούστου. Ο πόλεμος, η διεξαγωγή του, η εξέλιξή του έδειξαν τις τεράστιες δυνάμεις που κλείνει μέσα του ο ελληνικός λαός. Τον όπλισε με πείρα αιώνων, του έδωσε εμπιστοσύνη στον εαυτό του. Μπορεί και πρέπει να πάρει στα χέρια του τις τύχες του. Σκοπός του είναι η εθνική, οικονομική, κοινωνική, πνευματική και πολιτιστική του απελευθέρωση. Και ο σκοπός αυτός είναι αδύνατο να πραγματοποιηθεί χωρίς τη δημιουργία μιας νέας οικονομίας, μιας νέας κοινωνικής σύνθεσης, μιας νέας μορφής πολιτείας. Φορέας, κινητήρια δύναμη και δημιουργός αυτής της μεταβολής είναι ο ελληνικός λαός. Εχθρός που πρέπει να συντριβεί είναι ταυτόχρονα η βασιλευομένη πλουτοκρατική ολιγαρχία. Να γιατί το νέο καθεστώς δεν μπορεί παρά να είναι η επαναστατική σοσιαλιστική δημοκρατία του ελληνικού λαού». Είναι από το πρόγραμμα του ΕΔΕΣ. Παρακάτω λέει για το λαό, για την αυτοδιοίκηση, για την κοινωνική απελευθέρωση, για τις κοινωνικοποιήσεις. Είναι πράγματι άξιο να μελετήσει κανένας πώς

αυτές οι αφετηρίες στο δρόμο διαστρεβλώθηκαν. Αυτό είναι δουλειά των αναλυτών, δεν είναι ίσως δουλειά δική μας.

Να διαβάσουμε ένα άλλο κείμενο. «Η οργάνωση Αντιστασίας ΕΚΚΑ στο ξεκίνημά της σχεδίασε και προγραμματίισε την εγκαθίδρυση, μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας, δημοκρατίας που χαρακτηρίζεται από την κυριαρχία της λαϊκής θέλησης. Πρόβλεπε πρώτον τα βασικά οικονομικά και τεχνικά μέσα παραγωγής να κοινωνικοποιηθούν, να δημευθούν για το κοινωνικό σύνολο οι μεγάλες περιουσίες πέρα από ορισμένα ποσά που ως ανώτατο όριο μικροϊδιοκτησίας θα καθοριστούν και θα επιτρέπονται μελλοντικά. Να καταργηθούν τα δημόσια χρέη και τα ιδιωτικά. Τα βασικά οικονομικά και τεχνικά μέσα παραγωγής να περάσουν σε Κοινωνικούς Οργανισμούς κ.λπ.». Και καταλήγει ότι θα πρέπει να εγκαθιδρυθεί η σοσιαλιστική Δημοκρατία του ελληνικού λαού (ΕΚΚΑ-Ψαρρός).

Δε θα σας διαβάσω το πρόγραμμα του ΕΑΜ. Αν θέλετε, ήταν ένα πρόγραμμα που μιλούσε κυρίως για εθνική ανεξαρτησία και λαϊκή κυριαρχία. Αυτοί ήταν οι δύο κύριοι άξονες: εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας και λαϊκή έκφραση.

Υπήρξε δηλαδή ένα πρόγραμμα πιο πλατύ, γιατί ακριβώς αυτό ήθελε να κάνει, να αγκαλιάσει πλατύτερες μάζες του ελληνικού λαού. Και εδώ είναι και το μεγάλο έργο που επιτέλεσε το ΕΑΜ. Κατάφερε σ' έναν εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα να συγκαλέσει ολόκληρο τον ελληνικό λαό και να φτιάξει ένα μαζικό λαϊκό κίνημα σε πόλεις και σε χωριά. Αν θέλετε, κυρίως εκεί.

Στις πόλεις υπήρξαν τα συλλαλητήρια. Ακόμα και σήμερα οραματιζόμαστε και βλέπουμε τα στήθια των αγοριών και των κοριτσιών μπροστά στα γερμανικά τανκς, όμως ο αγώνας κύρια δόθηκε από τους αγρότες στην ύπαιθρο. Και εκεί γκρεμίστηκαν παραδοσιακές αντιλήψεις για τη φύση του αγώνα. Εκεί για πρώτη φορά μεταβλήθηκαν απόψεις και ολόκληρες ιστορικές αντιλήψεις. Εκεί ο Έλληνας αγρότης μα και οι καπετάνιοι έγραψαν όχι μόνο ιστορία, αλλά έδωσαν διδάγματα εθνικοαπελευθερωτικών αγώνων. Και αυτός είναι ένας δεύτερος λόγος να επιμείνουμε ότι το Μνημείο της Εθνικής Αντίστασης θα πρέπει να είναι στην ελληνική επαρχία. Επιτέλους, η Ελλάδα δεν είναι μόνο Αθήνα.

Μνημεία ας υπάρξουν και πρέπει να υπάρξουν πολλά. Στο

Σκοπευτήριο της Καισαριανής, της Κοκκινιάς το μπλόκο, εδώ στην πλατεία Κλαυθμώνος, ακόμα και στο Σύνταγμα. Ναι, γιατί όχι. Αλλά αν δώσουμε ένα μνημείο, το «Μνημείο» της πολιτείας, κατά τη γνώμη μας, πρέπει να είναι στην ελληνική επαρχία, που υπήρξε πρωτοπόρα στον αγώνα. Ταυτόχρονα, αυτό το «Μνημείο» πρέπει να συμβολίζει, όπως είπα, την εθνική ενότητα.

Τόσοι και τόσοι μίλησαν για την Αντίσταση. Μα το πιο σίγουρο ντοκουμέντο, που δείχνει και τη μεγάλη διαφορά της πάλης του ελληνικού λαού σε σχέση με τα άλλα ευρωπαϊκά κινήματα αντίστασης, είναι η ίδια η αναφορά της ABWEHR νούμερο 17512 του 1944.

Η ABWEHR Αθήνας 1944 προς το γερμανικό στρατηγείο λέει ότι «το 80% του ελληνικού λαού είναι ενωμένο και έτοιμο να μας αντιμετωπίσει συνολικά και συγκροτημένο σε ενιαίες δυνάμεις σ' όλη την Ελλάδα, στα χωριά και στις πόλεις».

Και όμως, τόσα χρόνια εμείς αγνοήσαμε την Ελληνική Αντίσταση, αντίθετα με την αναγνώριση που έτυχαν το τσέχικο Lidice και οι Γάλλοι Μακί. Μπορεί να συγκριθεί το παλλαϊκό μαζικό κίνημα με αυτά;

Υπήρξε και χτες μία ατυχής τουλάχιστον αναφορά από τον αρχηγό της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης σχετικά με την επιλογή που έκανε η κυβέρνηση της Αλλαγής να φέρει αυτό το νομοσχέδιο στην Εθνική Αντιπροσωπία. Ατυχής τουλάχιστον, για να μην τη χαρακτηρίσουμε υβριστική. Μίλησε για συμβιβασμό της κυβέρνησης της Αλλαγής, του ΠΑΣΟΚ, εν όψει των δημοτικών εκλογών. Θα μπορούσαμε πράγματι να αντιπαρέλθουμε αυτή την ύβρη, γιατί είναι γνωστό άλλωστε ότι το ΠΑΣΟΚ οχτώ χρόνια χτίζει αντοδύναμα τη δικιά του παρουσία στον ελληνικό χώρο, αντλώντας βεβαίως διδάγματα από την ελληνική ιστορία που τόσα χρόνια αγνοήθηκε. Η ιστορία της Δεξιάς είναι γεμάτη από συμβιβασμούς. Δεν υπάρχει συμβιβασμός στη μικρή ιστορία του ΠΑΣΟΚ και ούτε θα υπάρξει.

Αν κάτι που αφορά τα δημοτικά πράγματα είναι συνυφασμένο με την Εθνική Αντίσταση είναι πράγματι η αναφορά που πρέπει να κάνω σήμερα και ως υπεύθυνος υπουργός Εσωτερικών για τη μεγάλη προσπάθεια λαϊκής συμμετοχής και Τοπικής Αυτοδιοίκησης που έγινε στα χρόνια της Εθνικής μας Αντίστασης.

Ο 18χρονος Γεωργούλας Μπέικος, από τη μια μεριά το του-

φέει και από την άλλη τη γραφίδα, έφτιαξε τον κώδικα Τοπικής Αυτοδιοίκησης, που ακόμη δεν έχουμε πλησιάσει, με όλες τις αλλαγές που έχουμε κάνει.

Και αν αυτή η Τοπική Αυτοδιοίκηση κατηγορήθηκε και φαλκιδεύτηκε πιθανά σε ορισμένες περιπτώσεις από την ίδια τη δυναμική –αν θέλετε– του κινήματος, δεν έπαψε να έχει αφήσει ιστορία για όλους όσοι ασχολούνται με τη λαϊκή συμμετοχή, που συνδέουν την πάλη ενάντια στον κατακτητή, την πάλη για την εθνική ανεξαρτησία, με την πάλη για τη λαϊκή συμμετοχή στις υποθέσεις που αφορούν το λαό.

Θα μου επιτρέψετε να διαβάσω ένα απόσπασμα από τον Κρις Γούντχαουζ, από το συντηρητικό βουλευτή, τον τότε φυσικά γνωστό στην Αντίσταση. Λέει ο Γούντχαουζ: «Έχοντας ολοκληρώσει τον έλεγχο σχεδόν ολόκληρου του ελληνικού χώρου, με εξαίρεση τις κυριότερες οδούς επικοινωνίας που χρησιμοποιούν οι Γερμανοί, το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ έδωσε πράγματι στη χώρα πράγματα που ποτέ προηγούμενα δεν είχε γνωρίσει. Οι επικοινωνίες στα βουνά, τηλέφωνο, τηλέγραφος, ταχυδρομείο.

»Ακόμα και οι καρόδρομοι επισκευάστηκαν και χρησιμοποιούνταν από το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ.

»Το δίκτυο επικοινωνιών μαζί και το ραδιόφωνο έφτανε μέχρι τα πιο απόμακρα σημεία της Ελλάδας, όπως στην Κρήτη και στη Σάμο, όπου ήδη δρούσαν αντάρτικες ομάδες.

»Τα πλεονεκτήματα του τεχνικού πολιτισμού και της κουλτούρας έκαναν για πρώτη φορά την εμφάνισή τους στο κοινό. Σχολεία, Τοπικές Διοικήσεις, Δικαστήρια και Δημόσιες Υπηρεσίες, που ο πόλεμος σταμάτησε τη λειτουργία τους, ξανάρχισαν. Θέατρα, εργοστάσια, κοινοβουλευτικές λαϊκές συνελεύσεις λειτουργούσαν για πρώτη φορά.

»Ακολουθούμενο σε μεγάλη απόσταση από τις άλλες οργανώσεις, το ΕΑΜ εγκατέστησε αυτό που η ελληνική κυβέρνηση είχε παραμελήσει: “Ένα οργανωμένο κράτος στα ελληνικά βουνά”».

Αυτή λοιπόν είναι η μόνη σχέση της Εθνικής Αντίστασης και του νομοσχεδίου σήμερα με την υπόθεση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Είναι όμως μια σχέση κρίσιμη που δίνει την εθνική ανεξαρτησία με τη λαϊκή κυριαρχία, με τη θέληση του λαού, κάτι που είναι φυσικά terra incognita για τη Νέα Δημοκρατία.

Ορισμένες απαντήσεις στο φίλο και αγωνιστή της Αντίστασης, στον κύριο Λουλέ.

Για ένα θέμα, αυτό του «Μνημείου», ξεκαθαρίσαμε τη θέση μας, τελεία και παύλα: στο Γοργοπόταμο.

Βεβαίως, η Δημοκρατία είναι για να υπάρχει αντίλογος. Υπήρξε μια αποστροφή: Πώς εμείς σήμερα, η κυβέρνηση της Αλλαγής, εξακολουθούμε να επιμένουμε στο νομοσχέδιο που φέρνουμε στην Εθνική Αντιπροσωπία για ψήφιση να θεωρούμε ότι πρέπει οι οργανώσεις να είναι αυτές που αναγνωρίζονται από το Στρατηγείο της Μέσης Ανατολής. Και πραγματικά ο κύριος Λουλές έσκυψε προς τη μεριά του υπουργού Εσωτερικών με ιερό εθνικό φανατισμό. Πρώτα πρώτα τού θυμίζω την πρόταση του δικού τους κόμματος, πρόταση που την υπογράφουν ο Χαρίλαος Φλωράκης, ο Κωνσταντίνος Κάππος, ο Δημήτρης Γόντικας, ο Γρηγόρης Φαράκος, η Μήνα Γιάννου, στις 10 Ιουνίου του 1976. Προτάσεις: Άρθρο 2: «Κατά τον παρόντα νόμο, εθνικαί ανταρτικά ομάδες νοούνται αι ένοπλοι ανταρτικά ομάδες αι αγωνισθείσαι κατά την κατοχή εναντίον των κατακτητών, αναγνωρισθείσαι και ενταχθείσαι στο συμμαχικό Στρατηγείο Μέσης Ανατολής και τελούσαι εν επαφή μετά αυτού ή των Ελληνικών Κυβερνήσεων του εξωτερικού ή των εν Ελλάδι αντιπροσώπων αυτών ή των αναγνωριζομένων υπ' αυτών Γενικών Αρχηγών Ανταρτικών Ομάδων». Και συνεχίζουν. Αυτό που, όπως γράφει στην Εισηγητική Έκθεση, αφαιρείται, αυτό που αφαιρούμε και εμείς είναι οι διαβόητες οδηγίες και εντολές του Στρατηγείου που δήθεν δεν τηρήθηκαν, και αυτό και απαλείψαμε. Γιατί τότε το κοινό σημείο αναφοράς της πολιτικής έκφρασης για μας ήταν η υπόθεση Εθνικής Ανεξαρτησίας, αλλά την πολιτική έκφραση εκείνο τον καιρό μια που δεν μπορούσαμε να τη βρούμε στην Ελλάδα και είναι κρίμα τη βρήκαν εκεί στον κοινό συμμαχικό αγώνα. Εκεί λοιπόν υπάρχει η αναφορά, γιατί αυτή η αναφορά είναι εκείνη που σύμφωνα με το ψήφισμα του 1946 απέκλειε, και απέκλειε μέχρι του 1969, τους συνεργάτες των Γερμανών. Και δεν υπάρχει κανένας άλλος τρόπος να περιγράψει ακριβώς αυτό που θέλουμε να δώσουμε. Άλλωστε ο νόμος 971/1949, αν αφαιρέσουμε τους αποκλεισμούς που

έγιναν έντεχνα και μεταγενέστερα από το ψήφισμα του 1946, ήταν ένας νόμος που στέκεται, γι' αυτό άλλωστε και σεις του ΚΚΕ είχατε προτείνει να καταργηθεί ο νόμος της χούντας και να επαναφερθεί αυτός ο νόμος, ο 971/1949, με τροποποιήσεις.

Και ας μη μου μιλήσετε για συσχετισμό δυνάμεων εκείνης της εποχής, γιατί ήταν γνωστό ότι η πρόταση νόμου θα απορριπτόταν. Άρα, μέσα από την πρόταση νόμου που προτεινόταν από το ΚΚΕ εκφραζόταν η πολιτική θέληση του κόμματός σας και όχι η αντανάκλαση κάποιου συσχετισμού δυνάμεων που έτσι και αλλιώς ήταν δεδομένες. Έτσι κι αλλιώς η πρότασή σας θα απορριπτόταν και μόνο με το άκουσμα «Εθνική Αντίσταση».

Μίλησε επίσης ο κ. Λουλές για τους πολιτικούς πρόσφυγες σε ήσσονα τόνο, είναι αλήθεια. Είναι επίσης αλήθεια ότι είναι μέγιστο θέμα ανεξαρτήτως του τόνου. Το δεχόμαστε. Είναι μέγιστο θέμα και είναι μέγιστο εθνικό θέμα, δεν είναι θέμα καμιάς παράταξης. Πρώτα πρώτα να διαβεβαιώσω υπεύθυνα την Εθνική Αντιπροσωπία ότι ουσιαστικά ο επαναπατρισμός είναι γεγονός. Σε κανέναν μέχρι σήμερα που θέλησε να ξαναγυρίσει δεν του αρνήθηκε ο επαναπατρισμός. Έχω πληροφορήσει και τους Συνδέσμους των Πολιτικών Προσφύγων και τις Αντιστασιακές Οργανώσεις και τα πολιτικά κόμματα ότι υπάρχουν θέματα συνταγματικά όσον αφορά την ιθαγένεια, πολιτικά όσον αφορά μια διαδικασία νομοθετικής ρύθμισης για την κατάργηση των διαφόρων ψηφισμάτων, κοινωνικά όσον αφορά το συνταξιοδοτικό, που σε όλα αυτά έχουμε σκύψει με την υπευθυνότητα και τη σοβαρότητα που τους πρέπει. Αλλά μπορώ επίσης να διαβεβαιώσω υπεύθυνα ότι πολύ σύντομα, άμεσα, θα προχωρήσει και η λύση, η τυπική λύση του προβλήματος του επαναπατρισμού των πολιτικών προσφύγων.

Για μας, οι πολιτικοί πρόσφυγες δεν είναι κάποια μικρή ή μεγάλη ομάδα πίεσης. Για μας είναι ένα κομμάτι του λαού μας. Οι ίδιοι οι αγωνιστές, όσοι επέζησαν, ή τα παιδιά τους και η επιστροφή τους θα είναι προσφορά για το Έθνος. Μια προσφορά ταυτόχρονα και για την ίδια την ανάπτυξη και την προκοπή της χώρας, που τόσο έχει ανάγκη από τέτοια στελέχη. Βεβαίως, ας μας επιτραπεί, ως υπεύθυνη κυβέρνηση, να επιλέγουμε εμείς το χρόνο που θα υλοποιήσουμε το πρόγραμμά μας. Έχουμε δώσει

μεγάλα δείγματα γραφής προς τον ελληνικό λαό και πιστεύουμε ακράδαντα ότι θα συνεχίσουμε αυτό τον αγώνα, αυτή τη μάχη της συνέπειας, με τον ίδιο ζήλο, με την ίδια πίστη, με την ίδια αγάπη προς το λαό, με την ίδια τιμή στην ιστορία του.

Πραγματικά, ως μου επιτραπεί, κλείνοντας τη σημερινή τοποθέτησή μου, να εκφράσω τη βαθιά μου ευγνωμοσύνη όχι μόνο προς τους αγωνιστές αλλά και σ' αυτούς που μας έδωσαν την ευκαιρία και σε μένα προσωπικά να υποστηρίξουμε ένα τέτοιο νομοσχέδιο, που με κάνει να αισθάνομαι περήφανος ως Έλληνας.

ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗ – ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Ο πρωθυπουργός της χώρας, ο Ανδρέας Γ. Παπανδρέου, ξεκινώντας την ομιλία του στην πανηγυρική συνεδρίαση του Νομαρχιακού Συμβουλίου Αττικής, τόνισε: «Η αποκέντρωση και η λαϊκή συμμετοχή, η Αυτοδιοίκηση και η αξιοποίηση της λαϊκής πρωτοβουλίας είναι ο μόνος δρόμος για να προχωρήσουμε στο δρόμο της ανάπτυξης».

Και είναι αλήθεια ότι η φράση αυτή αποτελεί για μας αξίωμα.

Σε καμιά περίπτωση δεν εννοούμε την αποκέντρωση σαν μια απλή διοικητική μεταρρύθμιση. Ασφαλώς αποτελεί κρίσιμο θέμα Δημοκρατίας η μεταβίβαση αρμοδιοτήτων και αποφάσεων όσο γίνεται πιο κοντά στον ίδιο το λαό. Μα σε μια χώρα σαν τη δικιά μας με το πιο συγκεντρωτικό σύστημα της Ευρώπης και με ένα απαράδεκτο και στρεβλό μοντέλο ανάπτυξης, η διοικητική, οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική αποκέντρωση αποτελεί τη μεγάλη πολιτική ελπίδα και ταυτόχρονα τη μόνη διαδικασία για να φτάσουμε στην προκοπή του τόπου. Να γκρεμίσουμε τα σύνορα ανάμεσα στην ανάπτυξη και στην υπανάπτυξη, ανάμεσα στην πρόοδο και στο μαρασμό.

Η γνωστή αποστροφή του Τίντεμανς για την Ευρώπη των δύο ταχυτήτων βρίσκει ίσως την πιο πιστή έκφρασή της μέσα στην ίδια την Ελλάδα. Την Ελλάδα του κέντρου –ή έστω των μεγάλων αστικών κέντρων– και την Ελλάδα της επαρχίας, την ξεχασμένη Ελλάδα. Υπάρχουν οι λεγόμενες προβληματικές περιοχές που καταλαμβάνουν το 50% του εθνικού μας χώρου. Μεγάλες ανισότητες από νομό σε νομό μα ακόμα πιο μεγάλες μέσα στους ίδιους τους νομούς. Υπάρχουν οι γνωστοί δείκτες που υποδηλώνουν αυτές τις ανισότητες, που αφορούν στην κατανομή του εθνικού

προϊόντος, του κοινωνικού εξοπλισμού, της τεχνικής υποδομής, των παρεχομένων υπηρεσιών κ.λπ. Μα υπάρχει πάνω απ' όλα η προσωπική μαρτυρία κάθε Έλληνα πολίτη που μπορεί σ' ένα δραματικό οδοιπορικό να συναντήσει τα ξεχασμένα ελληνικά χωριά. Χωρίς αγροτικό γιατρό, χωρίς τηλέφωνο, χωρίς βατό πάντοτε δρόμο προς τα γειτονικά χωριά· χωριά όπου η επιβίωση, η άμυνα απέναντι στην ασθένεια ή στη θεομηνία δεν είναι καν θέμα πόρων αλλά θέμα τύχης.

Η αναφορά μέχρι χτες στην περιφερειακή ανάπτυξη ήταν σχήμα λόγου. Γιατί απλά δεν υπήρχαν «περιφέρειες» για ανάπτυξη. Πρώτο μέλημα για μια γνήσια περιφερειακή ανάπτυξη είναι η ανασυγκρότηση του εθνικού μας χώρου. Να δώσουμε ζωή στην περιφέρεια, στην επαρχία, στις πόλεις και στα χωριά μας. Στόχος της περιφερειακής ανάπτυξης, δύσκολος, μακροπρόθεσμος ίσως αλλά εφικτός, είναι να δώσουμε σε κάθε άνθρωπο τη δυνατότητα να ικανοποιεί τις βασικές ανάγκες μέσα στην περιοχή του τόπου όπου ζει.

Για την επιτυχία αυτού του στόχου επιδιώκεται η πλήρης ανάπτυξη των τοπικών παραγωγικών δυνάμεων, η διασφάλιση της ζωτικότητας του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων, η δημογραφική σταθεροποίηση κάθε περιοχής και ο κοινωνικός έλεγχος από τον ίδιο το λαό μέσα από τους φορείς του, στους συνεταιρισμούς, στα συνδικάτα, στους συλλόγους και πάνω απ' όλα στην Τοπική Αυτοδιοίκηση.

Ας μη νομιστεί ότι το φιλόδοξο αυτό σχέδιο ξεκινά μόνο από λόγους κοινωνικής δικαιοσύνης. Όταν μιλάμε για ξεχασμένη Ελλάδα, μπορεί θαυμάσια να μιλάμε ταυτόχρονα για ξεχασμένους πόρους, για αγνοημένες ή αντίστροφα ρημαγμένες πλουτοπαραγωγικές πηγές.

Όπως έχω ξανατονίσει, στη χώρα μας υπάρχει μια μεγάλη αντίφαση. Το μεγαλύτερο μέρος του ανθρώπινου παραγωγικού δυναμικού έχει συγκεντρωθεί στα μεγάλα αστικά κέντρα και ιδιαίτερα στην Αθήνα. Εκεί οι πλουτοπαραγωγικές πηγές έχουν υποστεί εδώ και χρόνια όχι αξιοποίηση αλλά υπερεκμετάλλευση. Κάθε προσπάθεια για παραπέρα αξιοποίηση όχι μόνο δεν προσθέτει στο εθνικό προϊόν, αλλά αντίθετα δημιουργεί τη γνωστή σε όλους τους κατοίκους κρίση των πόλεων, την υποβάθμιση της ποιό-

τητας ζωής, το νέφος, τις χαβούζες, το κυκλοφοριακό, το άγχος, την πολιτιστική διάβρωση. Μέχρι χτες είχαμε σιγά σιγά ανακαλύψει το κοινωνικό κόστος. Σήμερα όμως έχουμε όλοι αντιληφθεί το τεράστιο οικονομικό κόστος που απαιτείται για την προστασία απέναντι σ' αυτή την κρίση της ποιότητας ζωής.

Αντίθετα, στην ελληνική επαρχία, όπου έλειψαν οι παραγωγικές επενδύσεις, που ρημάξε από τη φυγή του ανθρώπινου δυναμικού, βρίσκονται οι πλουτοπαραγωγικές πηγές της χώρας. Όχι μόνο η γεωργία ή η αλιεία και τα δάση αλλά και ο ορυκτός πλούτος, το υδάτινο δυναμικό, οι πρώτες ύλες. Πλούτος που δεν έχει καν απογραφεί ή που βρίσκεται παραμελημένος μέσα στις κοινότητες ή στις δασικές εκτάσεις, στα ποτάμια ή στις θάλασσές μας.

Αντίστροφες επομένως πρέπει να είναι οι κινήσεις μας, οι μεγάλες πολιτικές επιλογές. Συστηματική πρέπει να είναι η επιστημονική απογραφή των πόρων. Ιδιαίτερα όμως σ' αυτή τη φάση θα παίξει αποφασιστικό ρόλο η λαϊκή συμμετοχή, η αξιοποίηση της λαϊκής πρωτοβουλίας, της σωρευμένης λαϊκής σοφίας. Στο στάδιο της ανάπτυξης που βρίσκεται η ελληνική επαρχία χρειάζονται σίγουρα η τεχνική υποστήριξη, τα στελέχη, η εκπαίδευση, οι επενδύσεις, μα χρειάζεται τώρα η απελευθέρωση της δημιουργικής πρωτοβουλίας του λαϊκού στοιχείου και ιδιαίτερα των φορέων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Η ενδυνάμωση της Τ.Α., των δήμων και των κοινοτήτων, τα νομαρχιακά συμβούλια, η συμμετοχή των παραγωγικών τάξεων, οι λαϊκές συνελεύσεις στα χωριά, τα συνοικιακά συμβούλια στις πόλεις, τα διαμερίσματα, οι πάρεδροι στους μικρούς συνοικισμούς, αύριο η δεύτερη και η τρίτη βαθμίδα αυτοδιοίκησης αποτελούν μια σημαντική προσπάθεια για τη δημιουργία ενός δημοκρατικού διαλόγου.

Αυτός ο διάλογος έχει ξεκινήσει. Η διαδικασία κατάρτισης του πενταετούς προγράμματος στην περιφέρεια, στα χωριά, στις πόλεις και στους νομούς έδωσε, ήδη, με όλα τα αναπόφευκτα λάθη και τις αδυναμίες ενός πειράματος, μια νέα διάσταση στην έννοια προγραμματισμός.

Χωρίς να έχουν ολοκληρωθεί τα όργανα, μπορούμε να πούμε ότι βρισκόμαστε μέσα στα πλαίσια ενός δημοκρατικού διαλόγου με όλα τα χαρακτηριστικά του δημοκρατικού προγραμματισμού.

Και ήταν πράγματι η ώρα.

Μπορεί και πρέπει να αναπτύξουμε τους στρατηγικούς τομείς της οικονομίας, να προχωρήσουμε στη συστηματική επιστημονική έρευνα και ανάπτυξη της τεχνολογίας, να καθετοποιήσουμε την παραγωγή, να αναπτύξουμε τους τομείς και τους κλάδους που συγκεντρώνουν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα.

Μπορεί και πρέπει να προσδιορίσουμε τους κανόνες του παιχνιδιού για την ανάπτυξη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας.

Μπορεί και πρέπει να δώσουμε μια νέα διάσταση στο δημόσιο τομέα, που να δουλέψει με κοινωνικά κριτήρια όσον αφορά τους στόχους αλλά με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια ως προς τη λειτουργία.

Μπορεί και πρέπει να δώσουμε τη μάχη της αύξησης της παραγωγικότητας.

Πρέπει όμως πρωταρχικά να δώσουμε τη μάχη της περιφερειακής ανάπτυξης και της λαϊκής συμμετοχής και στη λήψη των αποφάσεων και στην αναπτυξιακή προσπάθεια. Μέσα από μικρές επιχειρήσεις των δήμων και των κοινοτήτων ή μεικτές επιχειρήσεις και φορείς συνεταιριστικής οργάνωσης και λαϊκής βάσης μπορούμε να περάσουμε σε νέες σχέσεις παραγωγής. Σχέσεις που είναι αντίθετες προς τον κρατισμό, που δεν ανταγωνίζονται την ιδιωτική πρωτοβουλία, που αντίθετα τη συμπληρώνουν και την ευνοούν, γιατί αναπτύσσονται σε χώρο που αγνοούσε η τελευταία, αλλά και γιατί λόγω μεγέθους προσανατολίζουν στην εξυπηρέτηση και στις ανταλλαγές (έργα, προμήθειες, υπηρεσίες) ιδιωτικών φορέων μικρομεσαίας εμβέλειας. Ακριβώς λόγω μεγέθους δεν ευνοούν την ανάπτυξη ολιγοπωλιακών καταστάσεων. Μπορεί επίσης σε αρκετές περιπτώσεις να προωθήσουν την οικονομία μικρής κλίμακας, πολλές φορές να διπλασιάσουν χωρίς μεγάλες επενδύσεις το τοπικό προϊόν χωρίς μεγάλες αναστατώσεις στο περιβάλλον. Ακόμα η ανάπτυξη αυτού του τομέα, λαϊκής συμμετοχής, ως πούμε του κοινωνικού τομέα, βοηθά στην επανεπένδυση του πλεονάσματος στον τόπο παραγωγής χωρίς διαρροές προς το κέντρο ή έξω από τα σύνορα της χώρας.

Σ' αυτά τα πλαίσια έχουμε ξεκινήσει μια δύσκολη προσπάθεια προωθώντας το νέο θεσμικό πλαίσιο και τη σταδιακή μεταφορά αρμοδιοτήτων και πόρων από το κέντρο στην περιφέρεια,

προσπαθώντας στην πρώτη φάση να ελέγξουμε τον προγραμματισμό όχι μέσα από το κράτος αλλά μέσα από τον ίδιο το λαό.

Προωθούμε ταυτόχρονα νέους θεσμούς πιστωτικής, τεχνολογικής και τεχνικής υποστήριξης που θα αποτελέσουν το κλειδί της επιτυχίας.

Επιλέξαμε την εφαρμογή ενός μακρόπνοου προγράμματος, βήμα με βήμα. Δε θελήσαμε με ένα νομοσχέδιο να εφαρμόσουμε κάποιο εγκεφαλικό κατασκεύασμα ή το τελικό μας όραμα. Επιζητήσαμε τη σταδιακή προώθηση νέων θεσμών που θα καταξιώνονται στην πράξη, θα αποκτούν τη μεγαλύτερη δυνατή λαϊκή συναίνεση. Ο χρόνος θα δείξει αν επιλέξαμε τον optimum δρόμο.

Όσον αφορά την εξειδίκευση για τη Βόρεια Ελλάδα και την έμφαση στον άξονα Θεσσαλονίκης-Καβάλας, για τα οποία ρωτάτε, θα ήταν ειλικρινά καταστρατήγηση των ιδίων των αρχών που προσπάθησα να αναπτύξω αν σήμερα διεκήρυσσα τα πλαίσια. Θα υποκαθιστούσα έτσι τα όργανα λαϊκής συμμετοχής, τα οποία έχουν ήδη προχωρήσει σε μια αξιολογή δουλειά για το πενταετές, την τεχνική πυραμίδα της διοίκησης που για πρώτη φορά δουλεύει δίπλα στα νομαρχιακά συμβούλια, την κυβέρνηση ως σύνολο μα και την Εθνική Αντιπροσωπία, που θα έχει και τον τελευταίο λόγο.

Μπορώ όμως να προδικάσω, μετά από τη μελέτη της δουλειάς των νομαρχιακών συμβουλίων, ότι οι λύσεις στα προβλήματα περιφερειακής ανάπτυξης δε θα αφίστανται από τις προτάσεις που βγήκαν από τη λαϊκή επεξεργασία.

Θα ήθελα μόνο να τονίσω ότι διαφωνώ με την παραδοσιακή έννοια του όρου «άξονας Θεσσαλονίκης-Καβάλας», όπως και με την αντίστοιχη αλλά ξεπερασμένη θεωρία των «πόλων ανάπτυξης».

Στόχος του πενταετούς είναι η ανάπτυξη πλέγματος οικισμών και ο συνδυασμός τους με τα αστικά κέντρα με ισόρροπη κατά το δυνατόν ανάπτυξη τομέων και κλάδων, με έμφαση σ' αυτούς που συγκεντρώνουν τα συγκριτικά πλεονάσματα.

Θα ήθελα ακόμη να τονίσω ότι ο αντίστοιχος «διάλογος Βορρά-Νότου», μεταφερμένος αντίστροφα μέσα στη χώρα μας, δεν έχει νόημα σ' έναν αποκεντρωμένο δημοκρατικό προγραμματισμό που έχει στόχο το σοσιαλιστικό μετασχηματισμό.

Αντίθετα, η στρατηγική σημασία της Βόρειας Ελλάδας, όχι μόνο

για την αυτοδύναμη ανάπτυξη αλλά για την ίδια την εθνική μας ανεξαρτησία, δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην αναπτυξιακή προσπάθεια στο Βορρά.

Φιλοδοξούμε πράγματι να αξιοποιήσουμε τη γεωπολιτική θέση της συμπρωτεύουσας και της Βόρειας Ελλάδας γενικότερα ως σταυροδρόμι της Ευρώπης, των Βαλκανίων, της Ασίας και της Μεσογείου. Σταυροδρόμι ανάπτυξης και ειρήνης.

ΨΗΦΟΣ ΣΤΑ 18

Λαϊκή κατάκτηση και όχι κυβερνητική παραχώρηση αποτελεί το δικαίωμα να ψηφίζουν οι νέοι από τα 18 και να συμμετέχουν ενεργά στην πολιτική ζωή του τόπου. Η δικαίωση του αιτήματος που πρόβαλαν έντονα οι νεολαίες όλων των πολιτικών κομμάτων, μετά την πτώση της χούντας, σημαίνει αναγνώριση των αγώνων της γενιάς της Εθνικής Αντίστασης, του 15% για την Παιδεία, του Πολυτεχνείου...

«...Το νομοσχέδιο για την ψήφο στα 18 δεν αποτελεί πρόταση στην Εθνική Αντιπροσωπία για παραχώρηση δικαιώματος, αλλά δημοκρατική κατάκτηση...» δηλώνει στην *Ελευθεροτυπία* ο υπουργός Εσωτερικών κ. Γ. Γεννηματάς.

«...Η διαδικασία ωρίμανσης των νέων, η πολιτικοποίηση της συνειδησής τους γεννά τη συνταγματική αξίωσή τους για συμμετοχή στο πολιτικό γίγνεσθαι...» σημειώνει ο καθηγητής κ. Δημ. Τσάτσος.

Την «ενηλικίωση» των νέων απέφυγε η Δεξιά και κατόρθωσε να μειώσει το μέγεθος της συντριπτικής της ήττας στις εκλογές της 18ης Οκτωβρίου. Πολύ... ώριμα, η Ν.Δ. διέβλεψε την «ανωριμότητα» της νεολαίας και την τάση της να καταψηφίζει κατεστημένα κόμματα. Θέλοντας μάλιστα να αποδυναμώσει το αίτημα, έδωσε ψήφο στους 20χρονους. Πολύ πρακτικά οι ιθύνοντες της σημερινής αντιπολίτευσης είδαν ότι αλλοιωνόταν σημαντικά η εκλογική βάση με την εισδοχή 1.000.000 ψηφοφόρων (480.000 συν 500.000 περίπου).

Χιλιάδες νέοι ψηφοφόροι, που γνωρίζουν αρκετά καλά τον αντίπαλό τους στις διεκδικήσεις για εκσυγχρονισμό όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης, για την επαγγελματική αποκατάσταση,

για αξιοπρεπή μεροκάματα, για ανθρώπινες συνθήκες ζωής και διαβίωσης, αποκτούν δικαίωμα ψήφου.

«Η νεολαία αποτελεί δύναμη κοινωνικής αλλαγής», υπογραμμίζει η ΕΚΟΝ «Ρήγας Φεραίος». Και είναι η πρώτη φορά που οι νέοι εργαζόμενοι, σπουδαστές ή φοιτητές, μπορούν να θέσουν σε διαφορετική βάση τις διεκδικήσεις τους.

«Με συναίσθηση της μεγάλης ευθύνης, αναλαμβάνουν να υλοποιήσουν τη μεγάλη αλλαγή της πατρίδας μας», αναφέρει η νεολαία ΠΑΣΟΚ.

«Τώρα πρέπει να κατοχυρωθεί και να διευρυνθεί το δικαίωμα στη μόρφωση, στη δουλειά και στον πολιτισμό», καταλήγει η ΚΝΕ.

«Η ψήφος στα 18 αποτελεί εκπλήρωση της προγραμματικής θέσης και υλοποίηση των προγραμματικών δηλώσεων του πρωθυπουργού».

Τη δήλωση αυτή έκανε στην *Ελευθεροτυπία* ο υπουργός Εσωτερικών κ. Γιώργος Γεννηματάς, τονίζοντας παράλληλα:

«Κατά τη γνώμη μας, το νομοσχέδιο για την ψήφο στα 18 δεν αποτελεί πρόταση στην Εθνική Αντιπροσωπία για παραχώρηση δικαιώματος, αλλά δημοκρατική κατάκτηση και αναγνώριση της πολιτικής ωριμότητας των νέων της πατρίδας μας. Ευελπιστούμε ότι θα τύχει της καθολικής αποδοχής από όλες τις πτέρυγες της Βουλής».

Νεολαία ΠΑΣΟΚ

Το δικαίωμα της ψήφου στα 18 χρόνια ήταν ώριμο αίτημα της νεολαίας και του λαού, που βρίσκει επιτέλους τη δικαίωσή του. Αίτημα που αποτέλεσε καρπό της συνείδησης πως η ελληνική νεολαία συμμετέχει ενεργά, και πολλές φορές πρωτοποριακά, στους πολιτικούς και κοινωνικούς αγώνες του λαού μας.

Στην Εθνική Αντίσταση, στους δημοκρατικούς αγώνες των ανένδοτων, στην αντιδικτατορική πάλη, η νεολαία είχε τη δική της συμμετοχή. Αλλά και στους πολιτικούς αγώνες της μεταπολίτευσης, σε κάθε χώρο που ζει, σπουδάζει, εργάζεται και ψυχαγωγείται η νεολαία, αναπτύχθηκαν μαζικά κινήματα που διαμόρφωσαν κι αυτά τις συνθήκες για την αλλαγή στη χώρα μας.

Έχει λοιπόν το δικαίωμα να συμμετέχει η νεολαία και με την ψήφο της στην πολιτική ζωή. Έχει το δικαίωμα και με την ψήφο της να συμμετέχει στην οικοδόμηση της καινούριας Ελλάδας, με συναίσθηση της ευθύνης που αναλαμβάνει να υλοποιήσει και να ολοκληρώσει τη μεγάλη αλλαγή της πατρίδας μας.

KNE

Η παροχή του δικαιώματος της ψήφου στους νέους ηλικίας 18 χρόνων υπήρξε αίτημα και αντικείμενο αγώνων της νεολαίας και όλων των δημοκρατικών δυνάμεων. Η ΚΝΕ πήρε μια σειρά πρωτοβουλίες και οργάνωσε ειδικές καμπάνιες για το ζήτημα αυτό, επιμένοντας πάντα στην ανάγκη της ενωτικής κοινής δράσης όλων των δημοκρατικών δυνάμεων της νεολαίας.

Η Δεξιά αρνήθηκε πεισματικά να ικανοποιήσει αυτό το ώριμο αίτημα, με το πρόσχημα ότι οι νέοι ηλικίας 18 μέχρι 21 χρόνων είναι ανώριμοι να ψηφίζουν. Την ίδια όμως ώρα, η Δεξιά θεωρούσε τους νέους «ώριμους» να δουλεύουν από πολύ μικρή ηλικία και να υφίστανται την πιο στυγνή εκμετάλλευση, να περνάνε από το μαραθώνιο του άγχους με τις συνεχείς εξεταστικές διαδικασίες και να αποφασίζουν πολύ νωρίς για το μέλλον τους. Ο πραγματικός λοιπόν λόγος είναι ότι η νεολαία αντιμετωπίστηκε από τη Δεξιά σαν εχθρική δύναμη, γιατί αρνήθηκε να υποταγεί στη «μοίρα» της στέρησης βασικών δικαιωμάτων της.

Η κατάκτηση της νεολαίας για ψήφο στα 18 δεν είναι αρκετή για να εξασφαλιστεί μια νέα θέση της νεολαίας στην κοινωνία και την πολιτική. Χρειάζεται η εφαρμογή μιας γνήσιας αντεξαρτησιακής πολιτικής, αυτοδύναμης οικονομικής ανάπτυξης και ουσιαστικού εκδημοκρατισμού.

ΟΝΝΕΔ

Η βελτίωση των συνθηκών ζωής έχει φέρει σήμερα τους νέους σε αμεσότερη επαφή, από το πρόσφατο παρελθόν, με τα πολιτικά πράγματα του τόπου.

Φυσιολογική συνέπεια αυτού είναι η παροχή ψήφου στους νέους και στις νέες που έχουν ηλικία 18 χρόνων και πάνω.

Ο στόχος αυτός τέθηκε από την κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας και άρχισε να υλοποιείται με τη σταδιακή μείωση του χρόνου κάνοντας το πρώτο βήμα από το 21ο στο 20ό έτος της ηλικίας. Είναι γνωστό, άλλωστε, πως με νόμο της ΕΟΚ ψηφίζουν από τα 18 τους χρόνια και οι νέοι των χωρών της ΕΟΚ.

Η σημερινή κυβέρνηση κάνει το δεύτερο βήμα, το οποίο πρέπει να το δούμε μαζί με την πολιτική επιμόρφωση των νέων. Έτσι, πέρα από τις (μονόπλευρες) ενημερώσεις των κομμάτων, πρέπει να υπάρξει η υπεύθυνη και αντικειμενική πληροφόρηση της νεολαίας στα σχολεία με τη διδασκαλία βασικών αρχών συνταγματικού δικαίου, φιλοσοφίας και, γενικά, πολιτικών επιστημών.

ΕΚΟΝ «Ρήγας Φεραίος»

Η νεολαία, με τους αγώνες της για την κατάκτηση των κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων της, απαιτούσε, επτά χρόνια τώρα, ακόμα την κατοχύρωση της ψήφου στα 18 και της εκλογής στα 21. Ιδιαίτερα η ΕΚΟΝ «Ρήγας Φεραίος», από την άνοιξη του 1977, είχε πρωτοστατήσει σε κινητοποιήσεις που ανάγκασαν τη Ν.Δ. να δώσει ψήφο στα 20. Σήμερα, με τη νομική κατοχύρωση της ψήφου στα 18, αναγνωρίζεται η ωριμότητα της νεολαίας και η ουσιαστική προσφορά της στην κοινωνία. Ανοίγονται ευνοϊκές προοπτικές για να κατακτήσει η νεολαία μια ισότιμη θέση στην ελληνική κοινωνία και μια ισότιμη συμμετοχή στους θεσμούς που επηρεάζουν τη ζωή της.

Β' ΠΕΡΙΟΔΟΣ
1984-1987

ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΝΤΑΕΤΕΣ

Κύριε πρόεδρε, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι,

Κατ' αρχήν θα ήθελα και εγώ να πω –αν και τονίστηκε από τον υπουργό Εθνικής Οικονομίας, κύριο Αρσένη, και τον πρόεδρο, κύριο Μαύρο, αρκετά το θέμα– ότι το κήρυγμα που ακούστηκε σήμερα, ανεξάρτητα από τις πιο ευτυχείς στιγμές της Εθνικής Αντιπροσωπίας χτες, –σε μια ανάλογη περίπτωση με τη σημερινή, ο αείμνηστος Γέρος της Δημοκρατίας, ο Γεώργιος Παπανδρέου, είχε πει ότι «αι μεν χείρες ήταν χείρες Ησαύ, η δε φωνή, φωνή Ιακώβ»– δε θα μπορέσει ποτέ να αντιμετωπίσει τη φωνή του Ανδρέα Παπανδρέου στο Δουβλίνο, που δεν ήταν η φωνή του ΠΑΣΟΚ, αλλά ήταν η φωνή του Έθνους και του Λαού, η φωνή της Εθνικής μας Ανεξαρτησίας.

Αυτό φάνηκε στη συνέχεια και από μία άλλη αποστροφή του λόγου του αρχηγού της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης. Ανεξάρτητα αν είναι αλήθεια ή όχι, ισχυρίστηκε ότι η ομάδα της ΕΟΚ στην οποία έχει ενταχθεί η Νέα Δημοκρατία έχει την πλειοψηφία – η δεξιά, η «φιλελεύθερη» παράταξη. Και αν ακόμα είναι έτσι, εμείς του τη χαρίζουμε. Για τον ελληνικό λαό αρκεί πράγματι ότι οι σοσιαλιστές στην Ελλάδα έχουν την πλειοψηφία και θα την έχουν για πολλά, πολλά χρόνια. Και αν αυτό αρκεί στο λαό, εμάς μας περισεύει.

Σήμερα, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, είναι μια μεγάλη μέρα για την Εθνική Αντιπροσωπία μας, για το έθνος, για το λαό. Καλούμεθα σήμερα να ψηφίσουμε για πρώτη φορά ένα πενταετές πρόγραμμα. Ένα πρόγραμμα βγαλμένο μέσα από πρωτόγνωρες διαδικασίες, που αν δεν έφτασαν –και πράγματι δεν έφτασαν– στην αρτιότητα που απαιτούν οι ανάγκες ενός αποκεντρωμένου

δημοκρατικού προγραμματισμού, που άλλωστε με παρρησία ο πρωθυπουργός χτες παραδέχτηκε, δεν παύουν να ανοίγουν, επιτέλους, προοπτικές, δρόμους, ορίζοντες, που οραματίστηκαν επί δεκαετίες φωτισμένοι πολιτικοί ηγέτες στην πατρίδα μας, αλλά και αρκετοί επιστήμονες που πάσχισαν. Όλοι όσοι πάσχιζαν αυτά τα χρόνια από τα πρώτα βήματα του νεοελληνικού κράτους, είτε βασισμένοι στη φιλοσοφία και στις αρχές του κράτους δικαίου είτε στην αδήριτη ανάγκη του εκσυγχρονισμού, έβλεπαν τις προσπάθειές τους να αναιρούνται από τις συνθήκες που διαμόρφωνε κάθε φορά η άρχουσα τάξη για να διαιωνίζει την επικυριαρχία της.

Αυτό το πενταετές, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, πρέπει να υπακούει σε μια συγκεκριμένη κοινωνική τροχιά, για να αλλάξουμε το σύνολο των αξιών, να σταματήσει επιτέλους το φαινόμενο κάποιοι, λίγοι, φωτισμένοι ή όχι, να σχεδιάζουν και οι μάζες να εκτελούν. Να εκτελούν αυτοί που ποτέ δεν είπαν τη γνώμη τους, που κανείς δεν αφουγκράστηκε τις επιθυμίες τους και τους πόθους τους.

Δεύτερον, προδιαγράφει μια αναπτυξιακή στρατηγική χαράζοντας μια άλλη ανάπτυξη, μια ανάπτυξη που το κέντρο των επιλογών της γεωγραφικά είναι μέσα στην ίδια τη χώρα και πολιτικά στους κατοίκους της, τον ίδιο το λαό της, αυτό που λέμε μια αυτοκεντρωμένη ανάπτυξη. Μια ανάπτυξη που να βασίζεται στις δικές μας δυνάμεις, στα δικά μας συγκριτικά πλεονεκτήματα, που να παλεύει να διορθώσει τα δικά μας συγκριτικά μειονεκτήματα, μια αυτοδύναμη οικονομική, κοινωνική και κυρίως πολιτιστική ανάπτυξη.

Τρίτον, προϋποθέτει μια σταθερή εθνική οικονομική πορεία και μια συγκεκριμένη οικονομική πολιτική. Είναι ένα πρόγραμμα-πλαίσιο και δεν μπορεί να είναι δεσμευτικό, με την έννοια που οι συνάδελφοί μας του ΚΚΕ θα το ήθελαν. Είναι ένα εργαλείο για το χτίσιμο μιας αποκεντρωμένης δημοκρατικής πολιτείας στη θέση του αυταρχικού κράτους. Ένα εργαλείο για να φτάσουμε, με μια ολόπλευρη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και αλλαγή των κοινωνικών και των παραγωγικών σχέσεων, στην πολιτική, κοινωνική και οικονομική δημοκρατία ταυτόχρονα.

Σε ελάχιστονους τόνους, ανεξάρτητα από τις σημερινές πολιτι-

κές, μικροπολιτικές και παραπολιτικές εκρήξεις, κινήθηκε η κριτική της μείζονος αντιπολίτευσης στο πενταετές. Περιέργως θα έλεγε κανείς που γνωρίζει καλά τα επίπεδα της πολεμικής που συναντάμε σε όλα τα νομοσχέδια ότι εδώ ήταν ελάχισων ο τόνος. Αντίθετα, σε μείζονες τόνους κινήθηκε η κριτική του ΚΚΕ. Ούτε τυχαία ούτε αδικαιολόγητη είναι η αντίφαση. Ένα τμήμα της συντηρητικής παράταξης, της Δεξιάς, –νομίζω ότι δεν τους ενοχλεί ο τίτλος–, ένα τμήμα που δεν αντιμάχεται την πρόοδο κατατρέχεται σίγουρα από πλέγματα ενοχής, όταν συζητείται πρόγραμμα και σχεδιασμός, γιατί ποτέ δεν υπήρξε. Αντίθετα, ένα άλλο τμήμα της παράταξης αυτής με αλλεργία αντιμετωπίζει και μόνο το άκουσμα των λέξεων προγραμματισμός και σχεδιασμός. Γι' αυτό το κομμάτι της συντηρητικής παράταξης η πρόοδος ήταν πάντα και είναι η αντίθεση στη συντήρηση. Είναι η απειλή του status quo. Ο δήθεν «φιλελευθερισμός» εξαντλείται στην ελευθερία, θα τη λέγαμε ασυδοσία, αυτών που συγκεντρώνουν την πολιτική και οικονομική εξουσία ταυτόχρονα να καταπιέζουν αυτούς που συντελούν στη δημιουργία της πολιτικής και οικονομικής εξουσίας: τους πολίτες παραγωγούς, τους δημιουργούς.

Η οικονομική και κοινωνική δημοκρατία είναι terra incognita, όταν δεν είναι απειλή. Και η κοινωνική δημοκρατία εξηντλείτο και εξαντλείται πολλές φορές στο να αφήνεται η ρωγμή που επιτρέπει στους καταπιεζόμενους να επιλέγουν ελεύθερα τους καταπιεστές.

Πριν από 70 χρόνια, το 1915, το Φλεβάρη, ο Γεώργιος Παπανδρέου –και κάποτε θα πρέπει εδώ μέσα να μνημονεύουμε τους μεγάλους άνδρες που έβγαλε η δική μας πολιτική ιστορία, ανεξαρτήτως πως στεκόμαστε απέναντί τους κριτικά αρκετές φορές, και όχι να καταφεύγουμε πάντα σε ξένα πρότυπα, αλλά να βλέπουμε οι δικοί μας πολιτικοί τι έκαναν, και κάποτε ίσως θα πρέπει και τα Πρακτικά της Βουλής, με τους παλαιότερους: τους Παπανδρέου, Παπαναστασίου, Ελευθέριο Βενιζέλο και τόσους άλλους, ακόμα και της συντηρητικής παράταξης, αυτά τα κείμενα να αποτελέσουν διδαχή για μας, για να αποφύγουμε τα λάθη τους και να βασιστούμε σε ορισμένες αρχές τους για να διορθώσουμε σήμερα τα κακώς κείμενα– έγραφε, λοιπόν, ο Γ. Παπανδρέου, νέος τότε, στο περιοδικό *Νέα Ελλάδα*:

«Η πρώτη ραγδαία εμφάνιση και εξέλιξη του κεφαλαιοκρατισμού, ιδίως στην Αγγλία, εδημιούργησε απερίγραπτον δυστυχίαν. Ο κόσμος κατεπλάγη, όταν άρχισε να μανθάνει τον απάνθρωπο τρόπο εκμεταλλεύσεως του ανθρώπου από άνθρωπον. Τότε πλέον έγινε αισθητόν ότι ο ελεύθερος συναγωνισμός, τον οποίον είχαν υμνήσει οι κλασικοί οικονομολόγοι, αντί να οδηγεί εις την κοινήν ευτυχίαν, εσήμαινε απλώς ελευθερία του ισχυρού να γίνει ισχυρότερος και ελευθερία του ασθενούς να γίνει ασθενέστερος. Τότε πλέον επείσθησαν ότι διά να περιορισθεί η απάνθρωπος εκμετάλλευσις, θα όφειλε ίσως το κράτος να επέμβει υπέρ των αδυνάτων και ενεφανίσθη η ιδέα της κοινωνικής πολιτικής».

Και στη συνέχεια μιλούσε για το φιλελεύθερο σύστημα, το οποίο αναλύει πλήρως και τονίζει ότι αυτός που ανήκε στο κόμμα των φιλελευθέρων ανήκε σε ένα κόμμα που δεν είναι «φιλελεύθερο», με την έννοια που του έδιναν τότε, και κάνει την αντιπαράθεση των δύο κόσμων. Και αναλύει ο Γεώργιος Παπανδρέου, το 1914, τι είναι ιμπεριαλισμός και πώς ο μιλιταρισμός και ο ιμπεριαλισμός είναι το αποτέλεσμα του καπιταλιστικού συστήματος, ίσως και πριν από την πλήρη ανάλυσή του που είχε κάνει ο Λένιν.

Θέλω να δικαιολογήσω για ποιο λόγο δε θέλετε το πρόγραμμα, για ποιο λόγο δε θέλετε να υπάρχει πρόγραμμα και σχεδιασμός και για ποιο λόγο ο «φιλελευθερισμός» δεν είναι φιλελευθερισμός.

Δεν τα είπα εγώ, τα είπαν οι προηγούμενοι από μας. Θα μου επιτρέψετε όμως να συνεχίσω. Σας ενοχλούν όμως και εκείνα που λέγονταν τότε και αυτά που λέγονται σήμερα.

Και συνέχιζε ο Γεώργιος Παπανδρέου: «Το επιχείρημα, το οποίο εμφανίζουν και δικαιολογούν την κοινωνική νομοθεσία, είναι η περίφημος αρμονία κεφαλαίου και εργασίας. Είναι εύκολη η αναίρεση του αφελούς αυτού ψεύδους. Η αληθοφάνεια του επιχειρήματος προέρχεται από τη σύγχυση που προκαλούν οι δύο σημασίες της λέξεως κεφάλαιο, που άλλοτε σημαίνει τα μέσα παραγωγής και άλλοτε τον ιδιοκτήτη των μέσων παραγωγής, δηλαδή τον κεφαλαιούχο. Η αρμονία μπορεί να αποκατασταθεί μόνο

όταν ο εργαζόμενος απολαμβάνει ολόκληρο το προϊόν του μόχθου του, της εργασίας του. Αυτό όμως δεν είναι πλέον αρμονία μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας αλλά απλώς η κοινωνική αρμονία του σοσιαλιστικού κράτους, της σοσιαλιστικής πολιτείας».

Στη συνέχεια αναφέρεται στο πώς αυτή η κοινωνική πολιτική, ένα πρόγραμμα που μπορούσε να σχεδιαστεί ή να μη σχεδιαστεί, βρήκε σε όλη τη Δυτική Ευρώπη κάποιους που συμπαράταχθηκαν, κάποιους που τη βρήκαν σαν άλλοθι για να ξεφύγουν από την όξυνση των αντιθέσεων, που είχε προβλέψει ο Γεώργιος Παπανδρέου, και την ενίσχυση του προλεταριάτου και στην Ελλάδα. Μόνο που είχε προβλέψει ότι δεν μπορούμε να ζητάμε να γίνει η αλλαγή εδώ και τώρα, όπως έλεγε, αλλά να γίνουν βαθμιαία οι κατακτήσεις η μία μετά την άλλη, πράγμα που θα φέρει «τη σοσιαλιστική χαρραγή», όπως έλεγε τότε ο Γεώργιος Παπανδρέου. Και στη συνέχεια έκανε την ανάλυση των δύο πολιτικών κόσμων και των δύο θεωριών και του πώς η συντηρητική παράταξη, στρατευμένη, όπως έλεγε, στην άρχουσα τάξη, θα επιχειρούσε μονίμως να εμποδίσει την οποιαδήποτε κοινωνική πολιτική και τον οποιονδήποτε σχεδιασμό και προγραμματισμό.

Και πράγματι, πρόγραμμα το είπε χτες ο πρόεδρος μας σημαίνει πάνω απ' όλα να έχουμε κοινωνικούς στόχους. Πρόγραμμα και σχεδιασμός σημαίνουν προοπτική, σημαίνουν δέσμευση. Μπορεί το πρόγραμμα να μην είναι δεσμευτικό, αλλά η κοινωνική τροχιά είναι δεσμευτική ακόμη και για τη συντηρητική παράταξη. Ακόμη και στα πλαίσια του γνωστού συγκεντρωτικού σχεδιασμού που θα υπήρχε σε άλλες χώρες, στα πλαίσια της άρχουσας τάξης, ο σχεδιασμός θα σήμαινε αυτοδέσμευση. Εάν υπήρχε αυτοδέσμευση, τότε θα καταργούνταν η «ελευθερία» των φιλελεύθερων ή μονεταριστών, και συνεπώς θα καταργούνταν η ασυδοσία της άρχουσας τάξης.

Σ' αυτό το βωμό, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, θυσιάστηκαν ακόμη και οι κάθε είδους εκσυγχρονιστικές λογικές που είχαν ψήγματα ή σπέρματα σχεδιασμού από κάποιους συντηρητικούς ανανεωτές, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια. Ο οποιοσδήποτε σχεδιασμός χαρακτηρίστηκε στο πρώτο βήμα της μεταπολίτευσης ως σοσιαλμανία και εγκαταλείφθηκε. Νόμοι σαν τη ΔΕΠΟΣ του καθηγητή κ. Μπίρη μπήκαν στο συρτάρι. Ο ίδιος ο νόμος για τις οι-

κιστικές περιοχές, που δεν έχει βέβαια καμία σχέση με την επανάσταση που προσπαθούμε να κάνουμε σήμερα με τον οικιστικό νόμο, που ήταν ένα βήμα, κατηγορήθηκε, και ο κ. Μάνος κατηγορήθηκε και αυτός ότι έβαζε βόμβα στα θεμέλια του αστικού καθεστώτος και φυσικά πήγε περλίπατο.

Ο νόμος-πλαίσιο, που πολεμούσε επί χρόνια να φτιάξει ο κ. Ταλιαδούρος με τους πρυτάνεις, πολεμήθηκε από το αντιδραστικό καθηγητικό κατεστημένο και εγκαταλείφθηκε, και έμεινε το μνημείο και μουσείο του 815, γνωστού στους φοιτητές αλλά και σ' όλο τον κόσμο που ασχολείται με την πανεπιστημιακή κοινότητα.

Η προσπάθεια, η απόπειρα ενός συστήματος, κάποιου σχεδιασμού στην Υγεία, του καθηγητή κ. Δοξιάδη, κατηγορήθηκε ως μαρξιστικό και ανελεύθερο σύστημα, όπως σήμερα κατηγορείται το Ε.Σ.Υ. από το αντιδραστικό κατεστημένο κάποιων που είχαν συμφέροντα να συνεχίζεται η εμπορευματοποίηση στην Υγεία και η εγκατάλειψή της στην τύχη. Και αντί να εγκαταλειφθεί αυτή η εγκατάλειψη, εγκαταλείφθηκε τελικά το νομοσχέδιο και από το 1977 μέχρι το 1981 περιδιάβαζε στη Βουλή. Όπως περιδιάβαζε στη Βουλή και κάποιο σύστημα για αποκέντρωση, όπως ήταν το νομοσχέδιο του μακαρίτη Χριστόφορου Στράτου, που και αυτό επί 4 χρόνια ερχόταν και ξαναρχόταν, και προφανώς δεν ήρθε ποτέ στη Βουλή να ψηφιστεί.

Τα διάφορα προγράμματα του ΚΕΠΕ τότε αποτελούν σήμερα ένα ιστορικό μουσειακό υλικό, καλό για όλους μας, για να δούμε την καταγραφή ενός οδοιπορικού, μέσα από τις εκθέσεις των τεχνοκρατών έστω, για την ανάπτυξη που λοξοδρομήσε, για τα χωριά μας που ξεχάστηκαν, για τις πόλεις που έχασαν τη φυσιογνωμία τους και ασφυκτιούσαν, για την Υγεία που εγκαταλείφθηκε στην εμπορευματοποίηση και την τύχη.

Η πολιτική της παράταξης της συντήρησης είναι βασικά το μη πρόγραμμα. Το τελευταίο πρόγραμμα που εκτελέστηκε στην Ελλάδα ήταν το πρόγραμμα της τετραετίας του 1928-1932, της κυβέρνησης του αιμινήστου Ελευθερίου Βενιζέλου. Μέχρι τις μέρες μας οι μόνοι νόμοι, θεσμοί, ήταν αυτοί που ίσχυαν για την Υγεία, για την Παιδεία, για τις Κοινωνικές Ασφαλίσεις, για τη Γεωργία, Αγροτική Τράπεζα, βαθιές αλλαγές. Φιλελεύθερο κόμμα,

που δεν ήταν όμως «φιλελεύθερο» με την έννοια τότε, ήταν πράγματι ένα κόμμα που εκπροσωπούσε, που αντιπροσώπευε την πρόοδο. Σήμερα μπορεί να έχεις διαφωνίες με εκείνη την παράταξη μέσα στη συγκεκριμένη ιστορική συγκυρία. Δεν μπορεί σήμερα να φοράνε τη σκούφια του Ελευθερίου Βενιζέλου, και μάλιστα προπηλακίζοντας όλους εμάς, αυτοί που προπηλάκισαν τότε τον Ελευθέριο Βενιζέλο.

Δεν πάσχισε άραγε ο Καρτάλης να κάνει πρόγραμμα; Πάσχιζε, όπως και ο τότε πρωθυπουργός, ο Πλαστήρας. Όμως, τι να πρωτοκάνει όταν η υπονόμηση ήταν μέσα στους κόλπους και όταν είχαν να κάνουν με την προσπάθεια να απαντήσουν επιτέλους στην εθνική συμφιλίωση και δεν το μπορούσαν. Γνωστή η θέση τους.

Προσπάθησε ο Γεώργιος Παπανδρέου στη συνέχεια να κάνει πρόγραμμα. Νομίζω ότι μία από τις πιο συγκινητικές στιγμές χτες για τον πρόεδρό μας ήταν ότι ο Ανδρέας Παπανδρέου, που ήταν ο θεμελιωτής επιτέλους της ύπαρξης προγράμματος στην Ελλάδα, έβλεπε να συζητείται επιτέλους πρόγραμμα. Ήταν ο εμπνευστής, όχι μόνο τώρα αλλά και πριν από μία εικοσαετία. Και δεν τα κατάφερε. Και δεν τα κατάφερε γιατί έμεινε μόνο 18 μήνες, και γνωρίζουμε γιατί έμεινε μόνο 18 μήνες.

Βεβαίως, τώρα είναι η πρώτη φορά που εξαντλεί η κυβέρνηση την τετραετία με τον ίδιο πρωθυπουργό. Θα έρθουν και άλλες τετραετίες, είναι σίγουρο.

Δεν υπήρχαν άραγε εκσυγχρονιστές, όπως ήταν, όχι στη δική μας παράταξη, εκσυγχρονιστές που πάσχισαν; Υπήρχε παλιά το ΑΣΑ, το Ανώτατο Συμβούλιο Ανασυγκροτήσεως με τον καθηγητή Γουναράκη, αργότερα με τον Ζολώτα, τον Βαρβαρέσο. Τι έγινε η προσπάθεια σχεδιασμού; Το μόνο πρόγραμμα που εφαρμόστηκε ήταν το δόγμα Τρούμαν. Αλλά είπαμε: χειρ Ισαάκ και φωνή Ιακώβ.

Προσπαθώ, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι της Νέας Δημοκρατίας, να αποδείξω για ποιο λόγο σήμερα δεν κουβεντιάζετε για πρόγραμμα. Θέλετε να μιλήσουμε για προϋπολογισμό, προϋπολογισμό με τη δική σας αντίληψη, προϋπολογισμό με απλή κατα-

γραφή αριθμών, και όχι για πολιτικές επιλογές. Δε θέλετε να συγκρουστούμε στο πολιτικό επίπεδο, θέλετε μονίμως να συγκρουστούμε στους αριθμούς, γιατί εκεί κάνετε αλχημείες, ενώ πολιτικά δεν μπορείτε να κάνετε αλχημείες.

Αλλά ας έρθουμε και στους συναδέλφους μας της άλλης πτέρυγας.

Το ΚΚΕ, αντίθετα, κινήθηκε σε υψηλούς τόνους και, αν θέλετε, σκληρούς, που καμιά φορά ξεπέρασαν τα εσκαμμένα από την εισηγήτρια κυρία Δαμανάκη.

Θα έρθω σε μια αποστροφή που νομίζω ότι δεν είναι παραδεκτή. Και σε πραγματικά πολύ υψηλούς τόνους ανεξάρτητα αν διαφωνώ σε πάρα πολλά σημεία ήταν σήμερα η τοποθέτηση του κυρίου Φαράκου.

Αλλά δεν είναι τυχαίο ότι το ΚΚΕ αντιδρά με σκληρή κριτική, πολεμική, στο σχεδιασμό που κάνουμε για το πενταετές. Παρόλο που είναι εναντίον των μονοπωλίων, συχνά μονοπωλεί την αλήθεια, και μονοπωλεί πάντα για λογαριασμό του το σχεδιασμό και τον προγραμματισμό, και βεβαίως από άλλες κατευθύνσεις και πιθανόν από άλλες αφητηρίες.

Θα έρθω σε αυτό, αλλά πριν συνεχίσω σε αυτό, θα ήθελα να σταθώ λιγάκι σε κάτι που έχει ενοχλήσει όλους εμάς, και φαντάζομαι έχει ενοχλήσει και τον ελληνικό λαό που ξέρει να κρίνει και ξέρει να βλέπει. Δεν είναι δυνατό να γράφεται και να λέγεται σε εισήγηση του ΚΚΕ ότι αυτό το πενταετές πρόγραμμα είναι καθοδηγημένο από το ΝΑΤΟ. Πρόκειται για αφελή, θα έλεγα παιδαριώδη, απλούστευση, πέρα από την ανακρίβειά της. Δεν είναι δυνατό να αναγράφεται κάτι τέτοιο και σε τίτλο μάλιστα της εισήγησης.

Αυτό που δεν αμφισβητεί κανένας σήμερα, σε Ανατολή και Δύση, ότι υπάρχει μια ελληνική κυβέρνηση που πράγματι προασπίζεται την εθνική ανεξαρτησία, δεν μπορεί καμιά εισηγήτρια, όσο ικανή και αν είναι και όσο και αν την εκτιμώ, να το αναρρεί με μια επικεφαλίδα.

Όσον αφορά στην αγορά του αιώνα, κάποτε να τελειώνουμε και με αυτό, –ανεξάρτητα από την τακτική που διδάσκεται από την ιστορία του ΚΚΕ δίκην Κλάουζεβιτς σχετικά με το πώς πρέπει να είναι η διάταξη των δυνάμεων, δεν είμαι ειδικός για να

απαντήσω σε αυτό-, θα ήθελα να πω ότι ακούγεται μια φωνή, που θα την έλεγα δικαιολογημένη αν ήταν σωστή, να έχουμε πραγματικά περισσότερα νοσοκομεία και όχι αεροπλάνα. Ποιος το αρνείται αυτό; Αλλά αυτό που θέλουμε, κύριοι συνάδελφοι, είναι πραγματικά περισσότερα νοσοκομεία και όχι περισσότερα νεκροταφεία, που θα μπορούσαν να υπάρξουν αν δεν είμαστε σε θέση να υπερασπίσουμε την εδαφική μας ακεραιότητα και την εθνική μας ανεξαρτησία, και άρα και την ειρήνη. Και την ειρήνη στην περιοχή μας, γιατί ξέρετε πολύ καλά, όπως το ξέρουν και άλλες γειτονικές χώρες, ότι αν δεν είσαι σε θέση να υπερασπίσεις την εθνική σου ανεξαρτησία, δεν υπερασπίζεσαι ταυτόχρονα την ειρήνη. Και ξέρετε πολύ καλά τις μεγάλες πρωτοβουλίες και τις προσπάθειες που κάναμε, αναγνωρισμένες δα σε Ανατολή και Δύση, για την υπόθεση της ύφεσης και της ειρήνης, και στην περιοχή και στην Ευρώπη.

Ανεξάρτητα απ' αυτά, υπάρχουν και μερικές άλλες διαφορές ανάμεσά μας στο θέμα του σχεδιασμού. Το θέλετε δεσμευτικό το πρόγραμμα. Εμείς το θέλουμε κυλιόμενο, κυλιόμενο για να μπορεί να υπάρχει ενεργός προγραμματισμός και να μπορεί ο λαός με τη συμμετοχή του να το διορθώνει. Εμείς δεν πιστεύουμε στον κεντρικό σχεδιασμό, πιστεύουμε σε ένα εθνικό πλαίσιο που χαράσσεται συλλογικά και συμμετοχικά.

Δεν αρκεί, μιλώντας για σοσιαλισμό, να χειραφετηθεί κανείς απέναντι στο κεφάλαιο, πρέπει να χειραφετηθεί και απέναντι στο κράτος.

Δεν αρκεί, όπως ξαναείπα σε άλλη συζήτηση στη Βουλή, να αφαιρέσουμε το καπιταλιστικό περιβλήμα, που είχε δεμένες επί δεκαετίες παντού τις παραγωγικές και κοινωνικές δυνάμεις του τόπου, και να το αντικαταστήσουμε με ένα κρατικίστικο περιβλήμα. Σοσιαλισμός σημαίνει να απελευθερώσουμε τις παραγωγικές και κοινωνικές δυνάμεις από οποιοδήποτε κλοιό, ασφυκτικό ή όχι. Αυτό σημαίνει κοινωνική απελευθέρωση, όπως απελευθέρωση των τοπικών παραγωγικών δυνάμεων σημαίνει περιφερειακή ανάπτυξη. Αυτό σημαίνει με άλλα λόγια το να ξεφύγουμε από τον κόσμο της αλλοτρίωσης και της αποξένωσης. Σοσιαλισμός σημαίνει την έντονη καθημερινή παρουσία του λαού, άρα σημαίνει την ενεργό παρουσία του στον προγραμματισμό. Και αυτό

δεν μπορεί να γίνει μία φορά στα πέντε χρόνια, πρέπει να γίνεται συνεχώς. Γι' αυτό δεν μπορεί να είναι δεσμευτικό ένα πρόγραμμα, πρέπει να είναι κυλιόμενο, δεσμευτική όμως πρέπει να είναι η κοινωνική τροχιά, οι κοινωνικοί στόχοι ιδιαίτερα της κοινωνικής πολιτικής.

Και μια και μιλήσαμε για συμμετοχή, σε κάποιο σημείο ο εισηγητής της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης, ειρωνευόμενος τον τρόπο συμμετοχής στην κατάρτιση του πενταετούς προγράμματος, λέγει με μια ατυχή έκφραση: «οι αφελείς χειροκροτητές των λαϊκών συνελεύσεων που νόμιζαν ότι καθόριζαν τον κατάλογο των έργων... Οι αφελείς!». Το χαρακτηρισμό αφήνω να τον κρίνουν αυτοί που πήραν μέρος στις διαδικασίες, ανεξάρτητα από κομματικές προτιμήσεις ή πολιτικές πεποιθήσεις, σε όλα τα μέρη της Ελλάδας.

Εκείνο που θα ήθελα να πω, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, είναι ένα παράδειγμα, που το έχω ξαναπεί, γι' αυτούς τους «αφελείς» χειροκροτητές των λαϊκών συνελεύσεων και πώς δούλεψαν.

Όταν αναλάβαμε την κυβέρνηση και θέλαμε να κάνουμε προγράμματα ύδρευσης και αποχέτευσης, ζητήσαμε τις μελέτες και τα προγράμματα των τεχνοκρατών που υπήρχαν, μια που οι «αφελείς» δεν μπορούσαν να λειτουργήσουν και να φτιάξουν προγράμματα. Και βέβαια δεν υπήρχαν. Κάναμε διαδικασία λαϊκών συνελεύσεων σε κάθε κοινότητα και σε κάθε δήμο και με τη βοήθεια των τεχνοκρατών φτιάξαμε κάποτε το πρόγραμμα της ύδρευσης και της αποχέτευσης, που ένα τμήμα του εκτελείται από το πενταετές.

Τι διαπιστώσαμε από την καταγραφή; Αξίζει να τα ξανακούσουν οι συνάδελφοι, κατά τη φτώχη μου γνώμη, για να δούμε τι σημαίνει πρόγραμμα και μη πρόγραμμα. Το 11% των οικισμών της ελληνικής επικράτειας, πάνω από 1.000 οικισμοί, έπιναν μέτριο έως μολυσμένο νερό και 230 περίπου οικισμοί εντελώς μολυσμένο νερό. Σήμερα γίνεται πλήθος έργων ύδρευσης και νομίζω ότι αξίζει τον κόπο να δείτε τους απολογισμούς των μονοετών προγραμμάτων.

Ρωτήσαμε τι έγινε, δε δόθηκαν χρήματα; Γιατί μπορεί να ήταν

άλλες οι επιλογές, μπορεί να μην έφτασε μέχρι το κέντρο το μήνυμα. Και ήταν άλλες οι επιλογές, τις οποίες δε θα κρίνουμε. Κοιτάξαμε λοιπόν στις περιοχές με τα μολυσμένα νερά, σε κείνες τις κοινότητες, και υπάρχουν τα παραδείγματα αν έγιναν ή δεν έγιναν έργα. Αν δεν είχαν γίνει έργα, θα λέγαμε ότι είναι μια γενικότερη επιλογή που ξεχάστηκε. Όχι. Πιστώσεις υπήρξαν, δόθηκαν χρήματα. Πού; Σε ποια έργα νομίζετε στα χωριά; Σε λιθόστρωτα, σε πλατεϊτσες με πολλά χρώματα μαρμάρου και με βρυσούλα –όπως είχα πει πάλι στη Βουλή–, μια βρυσούλα χάλκινη που μόνο νερό δεν έβγαζε, γιατί από κάτω υπήρχε το μολυσμένο νερό και αναγκάζονταν να πηγαίνουν αλλού για να παίρνουν νερό. Και υπήρχε μια πλάκα πάνω από τη βρύση που έλεγε ότι «ο τάδε εποίει το έργο». Το νερό μολυσμένο, η βρυσούλα βρυσούλα και η πλατεϊτσα πλατεϊτσα, και για όλα αυτά είχαν δοθεί 10 εκατομμύρια δραχμές. Και τότε εμείς πραγματικά νιώσαμε αγανάκτηση.

Στα 89%, εκεί που υπάρχει καλό νερό και υπάρχουν οικισμοί με 100% καλό νερό, εκεί είδαμε πολλές περιπτώσεις ύδρευσης.

Γιατί; Αυτό το συναντάμε μέχρι και στις μέρες μας. Ευτυχώς, εμείς αντιστεκόμαστε. Τι συνέβαινε; Συνήθως πρόκειται για δύο γειτονικές κοινότητες που παίρνουν νερό από τη μια πηγή που είναι στη μια κοινότητα και επειδή οι κάτοικοι δεν ανέχονται να παίρνουν το νερό οι διπλανοί, από καθαρά τοπικιστικούς λόγους, ενδίδετε και θέλατε καινούρια υδρομάστευση, καινούρια δίκτυα.

Αυτό οφειλόταν 1000% στην έλλειψη οποιουδήποτε σχεδιασμού από τη βάση. Δε χρειάζεται απέραντη σοφία τεχνική, για να μπορέσει πράγματι ο απλός λαός να κρίνει ότι θα έπρεπε σ' αυτά τα χωριά να υπάρξει προτεραιότητα, και αυτό γίνεται σήμερα από τους «αφελείς», που είπε ο κύριος Μποκοβός, χειροκροτητές των λαϊκών συνελεύσεων.

Ορισμένες απαντήσεις θα ήθελα να δώσω τώρα στο θέμα της Υγείας.

Για τα Κέντρα Υγείας λέει η συνάδελφός μας κυρία Δαμανάκη: «Πώς είναι δυνατό να υλοποιηθεί ένα πενταετές πρόγραμμα, όταν λέμε για 185 Κέντρα Υγείας που θα τελειώσουν το 1985, ενώ σήμερα υπό κατασκευή βρίσκονται μόνο δύο Κέντρα Υγείας;».

Σας πληροφορώ ότι υπό κατασκευή βρίσκονται 102 Κέντρα Υγείας.

Την ημέρα που γραφόταν η εισήγησή της ήταν 98 Κέντρα Υγείας υπό κατασκευή και μάλιστα με ταχύτετους ρυθμούς.

Σας διαβεβαιώνω ότι και τα 185 Κέντρα Υγείας θα τελειώσουν πράγματι μέσα στο 1985. Θα εξοπλισθούν με γιατρούς και με νοσοκομειακό υλικό. Και θα λειτουργήσουν τα Κέντρα Υγείας το 1985, για να έχουμε επιτέλους την έγκαιρη διάγνωση, την πρωτοβάθμια φροντίδα, την πρόληψη.

Ως τεχνικός μπορώ να διαβεβαιώσω, και δεν μπορεί να το αμφισβητήσει κανένας τεχνικός, ότι είναι πρωτοφανές γεγονός στην ιστορία της τεχνικής στην Ελλάδα ότι μέσα σε 16 μήνες, γιατί ο νόμος ψηφίστηκε πριν από ένα χρόνο και τέσσερις μήνες, προγραμματίστηκαν, αποφασίστηκαν από νομαρχιακά συμβούλια, μελετήθηκαν, κατασκευάζονται και κατασκευάστηκαν ήδη και μέχρι το 1985 θα έχουν κατασκευαστεί 185 Κέντρα Υγείας συνολικής επιφάνειας 180.000 τ.μ.

Είναι ένα πρωτοφανές γεγονός στην ιστορία της ελληνικής τεχνικής κατασκευής. Θα λειτουργήσουν. Και ξέρω ότι σας πονάει που θα λειτουργήσουν, αν και πιστεύω κατά βάθος ότι δεν μπορεί ως Έλληνες πολίτες να μην επιζητείτε τη γρήγορη ανάπτυξη των Κέντρων Υγείας. Και δεν έχετε παρά να δείτε το δικό σας πρόγραμμα. Διότι και το δικό σας πρόγραμμα αποδέχεται πλήρως το θεσμό των Κέντρων Υγείας, του οικογενειακού γιατρού. Τα αποδέχεται όλα αυτά πλήρως τώρα.

Ο οικογενειακός γιατρός δεν είναι θεσμός δεμένος με τα αγροτικού τύπου Κέντρα Υγείας, αλλά με τα αστικού τύπου. Επομένως, είναι ανεξάρτητο ακόμα και αν καθυστερούσε.

Υπάρχει μια παρεξήγηση ακόμα και για τα 800 ασθενοφόρα. Λέει πώς είναι δυνατό στην εισηγητική έκθεση του Ν. 1397 να μιλάμε για 800 ασθενοφόρα, όταν στο πενταετές πρόγραμμα μιλάμε για 180.

Οκτακόσια ασθενοφόρα θα είναι, σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση, το σύνολο των ασθενοφόρων όλης της χώρας. Και πράγματι θ' αυξηθούν με τα 180 ασθενοφόρα για τα Κέντρα Υγείας. Είναι ένας πολύ υψηλός αριθμός –τα 180 ασθενοφόρα–, γιατί τώρα η δική μας επιλογή, όπως έχω πει και άλλες φορές, είναι πε-

ρισσότερα ασθενοφόρα και νοσοκόμες παρά αύρες και ειδικά σώματα ασφαλείας.

Τι έγινε με την πρόληψη. Μας κατηγορεί ότι δεν κάναμε πρόληψη. Πώς να κάνουμε πρωτοβάθμια φροντίδα και περίθαλψη, όταν δεν υπήρχαν οι χώροι για την πρωτοβάθμια φροντίδα και περίθαλψη; Κέντρα Υγείας ανύπαρκτα. Πώς να γίνουν; Μέσα σε μία μέρα, ως διά μαγείας, θα χτυπούσαμε το μαγικό ραβδί και θα ξεφύτρωνε Κέντρο Υγείας; Πού έγινε αυτό; Σε ποια χώρα του κόσμου;

Εξωτερικά ιατρεία, που κι αυτά ήταν ανύπαρκτα, στιβαγμένα μέσα σε ελεεινά κλουβιά που λέγανε ότι ήταν αίθουσες; Τώρα πασχίζουμε να φτιάξουμε εξωτερικά ιατρεία. Και εγώ ακόμα αισθάνομαι ντροπή, εγώ ο ίδιος, γιατί δεν κατόρθωσα μέσα σε 10 μήνες ή και προηγούμενα να βελτιώσουμε, παρά τις προσπάθειες, ριζικά τα εξωτερικά ιατρεία σ' όλη την Ελλάδα.

Ήδη όμως στο λεκανοπέδιο –και πηγαίνετε να τα δείτε– λειτουργούν. Στο 80% των νοσοκομείων, εδώ και 15 μέρες, λειτουργούν τα εξωτερικά ιατρεία χωρίς καμία ουρά. Εφαρμόστηκε το FOLLOW UP, εφαρμόστηκε ο κινούμενος φάκελος, εφαρμόστηκε το ραντεβού με προσυεννόηση, και όλοι πάνε και δεν υπάρχει καθόλου ουρά. Στον Ευαγγελισμό, τώρα στο Λαϊκό, στο Γενικό Κρατικό, στο Σισμανόγλειο.

Και δε χρειαζόταν καθόλου μα καθόλου μαρξισμός και σοσιαλιστική κατεύθυνση για να φτιάξετε σωστά τα εξωτερικά ιατρεία. Χρειαζόταν μια απλή εκσυγχρονιστική αντίληψη και μια προσπάθεια για να γίνει επιτέλους κάποια οργάνωση στον τόπο μας. Αυτό σημαίνει Σύστημα Υγείας. Εμείς δε θέλαμε από σας να ενστερνιστείτε τις δικές μας ιδέες. Εμείς θέλαμε στα δικά σας τα πλαίσια να κάνετε τις προτάσεις.

Μας κατηγορήσαν για τα φάρμακα, ότι δεν κάναμε τίποτα. Πώς είναι δυνατό να υλοποιηθεί μια εθνική φαρμακοβιομηχανία, μια κρατική φαρμακαποθήκη, μέσα σε τρία χρόνια; Η Ουγγαρία πασχίζει ακόμα να φτιάξει εθνική φαρμακοβιομηχανία. Η Κούβα, 28 χρόνια, δεν την έχει ολοκληρώσει ακόμα την εθνική της φαρμακοβιομηχανία. Όμως η πολιτική μας για το φάρμακο είναι δεδομένη. Μέσα στο 1984 ξοδεύτηκαν από το κράτος για το φάρμακο όσα ξοδεύτηκαν στην προηγούμενη δεκαετία σε πραγματικές τιμές και όχι πληθωρισμένες.

Αλλά υπάρχουν σήμερα σημαντικά πλεονεκτήματα. Οι μελέτες τότε ήταν tous pour l' accord, και τα ξέρουν αυτά οι εξ υμών γιατροί και θα συμφωνούν μαζί μας. Δε νοείται να δίνεται το βάρος στα κρεβάτια και όχι στα χειρουργεία. Ήταν ελάχιστα τα χειρουργεία και διορθώσαμε τη μελέτη. Δεν υπήρχαν μονάδες εντατικής θεραπείας αρκετές. Και ό,τι είναι δική μας άποψη είναι άποψη των ιατρικών τμημάτων της Πάτρας, των Ιωαννίνων και του Ηρακλείου που γνωμοδότησαν για όλα αυτά. Μονάδες ανάλιψης, θάλαμοι βραχείας νοσηλείας, θάλαμοι μιας μέρας, απόντες. Φτιάχναμε σήμερα νοσοκομείο και έπρεπε να είμαστε σύμφωνοι με τις επιταγές της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας και με τη στροφή που γίνεται στο χώρο της περίθαλψης και όχι με απηρχαιωμένα πρότυπα.

Θέλω να διαβεβαιώσω τους συναδέλφους ότι τα πανεπιστημιακά νοσοκομεία κοστίζουν τώρα πια λιγότερο. Αντί να έχουν 55% ξένου συναλλάγματος σε προστιθέμενη αξία, έχουν κάτω από 40%. Κοστίζουν φθηνότερα σε συνάλλαγμα. Είναι τέλεια σε μελέτες, σε εξοπλισμό, γιατί έγιναν με καινούριες μελέτες. Και αυτά θα περατωθούν στο χρονοδιάγραμμα –και αυτό ρεκόρ– των 36 μηνών που έχουν προβλέψει οι συμβάσεις και στα Γιάννενα και στην Πάτρα και στο Ηράκλειο. Και πρόκειται σύντομα να ξεκινήσει η διαδικασία μέσα στο πενταετές του περιφερειακού νοσοκομείου της Λάρισας και η Ιατρική Σχολή της Λάρισας.

Μίλησα πολύ. Αλλά είναι κρίμα που πραγματικά δεν μπορώ να εκθέσω πως σε πολύ συντομότερο χρονικό διάστημα απ' ό,τι προβλέπει το πενταετές, θα είμαστε σε θέση να υλοποιήσουμε πολλούς στόχους κοινωνικής πολιτικής και στον τομέα Ασφάλισης και στον τομέα Υγείας. Γιατί πράγματι ήταν ένας τομέας που χώλαινε επί αρκετά χρόνια. Αρκεί μόνο να πω πώς θα υλοποιήσουμε αυτά και με ποιους όρους. Αρκεί να δούμε την απλή σύγκριση πόσο ήταν οι επενδύσεις για την Υγεία το 1980, που ήταν 1.318.000.000. Για το 1984 ήταν 9 δις. Φέτος, είναι πάνω από 16 δις, 17 δις θαρρώ, μαζί με το ολοκληρωμένο πρόγραμμα για τα Κέντρα Υγείας.

Είπε ο κύριος Σουφλιάς ότι οι ναοί της γνώσης και της αλήθειας μεταβλήθηκαν σε κέντρα σοσιαλμαρξιστικής προπαγάνδας, οι ναοί της γνώσης και της αλήθειας του αλήστου μνήμης νόμου 815 με τις χαμένες ώρες. Και θυμάστε τα περιβόητα συγγράμματα, ναοί της γνώσης, μνημεία της γνώσης. Δε θα μιλήσω για την «κουρά των προβάτων», αλλά θα θυμίσω τη φράση που μας μάθαιναν όλους τους νέους ανθρώπους στην Εγκληματολογία, ότι –ακούστε αυτό, έχει τεράστια σημασία γι' αυτούς που λένε ότι είναι φιλελεύθεροι αστοί– κλασικό παράδειγμα –όπως έγραφαν τα συγγράμματα που δίδασκαν μέχρι προχθές «οι ναοί της γνώσης»– οχλοκρατίας αποτελεί η Γαλλική Επανάσταση. Αυτά στο αστικό καθεστώς για εκείνη την επανάσταση που γέννησε το αστικό καθεστώς. Αυτό και μόνο αρκεί.

Πιστεύω όμως ότι ενδομύχως πολλοί συνάδελφοι της Νέας Δημοκρατίας από δω ασπάζονται την άποψη ότι επιτέλους υπάρχει ένα πρόγραμμα. Και αυτό το πρόγραμμα, ανεξάρτητα από το αν είναι τέλειο ή όχι –και ποτέ τίποτα δεν είναι τέλειο–, είναι μια πρόκληση για όλους τους δημοκρατικούς πολίτες, για όλους τους πολίτες, για την πολιτεία, για τους δήμους, για τις κοινότητες, για τους συνεταιρισμούς, για το συνδικαλιστικό μαζικό κίνημα. Για όλους εμάς είναι μια πρόκληση για να μπορέσουμε να το βελτιώσουμε, για να μπορέσουμε πράγματι να εκσυγχρονίσουμε αυτό τον τόπο και να βαδίσουμε στη μεγάλη αλλαγή. Και νομίζω ότι θα τα καταφέρουμε.

ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ Ε.Σ.Υ. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΓΚΥΡΙΑ

I. Ιδεολογική σκοπιά

Το Ε.Σ.Υ. επικρατεί, όταν δεν κυριαρχεί ιδεολογικά μέσα στην κοινωνία.

- Για ένα σημαντικό τμήμα του λαού, που διευρύνεται συνεχώς, θεωρείται σύμβολο Αλλαγής.

- Για ένα άλλο, που όμως μειώνεται, θεωρείται ένα καλό όπλο εκδίκησης εναντίον των λεγόμενων «εμπόρων» της υγείας. Υπήρχε, δυστυχώς, ένα *αντιστασιακό μένος*, που σκόπιμα καλλιεργήθηκε επί δεκαετίες τόσο ως άλλοθι της ανυπαρξίας συστήματος όσο και ως αντίδραση εναντίον κάποιων γιατρών, που πράγματι, παρότι μειοψηφία, γενίκευαν, με τη συμπεριφορά τους έναντι των ασθενών, την αρνητική λαϊκή στάση.

- Για το μεγάλο τμήμα του *οργανωμένου ΠΑΣΟΚ* και του κοινωνικού συνόλου θεωρείται –γενικά όμως και ίσως αόριστα– *σύμβολο συνέχειας και συνέπειας*. Κάτι που θυμίζει έστω το *όραμα*.

- Για την *άρχουσα τάξη*, χωρίς βέβαια και αυτή να το τεκμηριώνει, το Ε.Σ.Υ. αποτελεί σύμβολο ανατροπών, άρα από την πλευρά της *στόχο για ανατροπή*.

Ας μην ξεχνάμε ότι η *άρχουσα τάξη* όχι μόνο αδιαφορούσε για την Πρόνοια του κράτους αλλά:

- α) εγκατέλειπε τις ευπαθείς ομάδες στην «πρόνοια» της φιλανθρωπίας

- β) προωθούσε *ασφαλιστικά* μόνο την ανταποδοτικότητα, υποκύπτοντας συνήθως μόνο σε ομάδες πίεσης, κατ' εξοχήν προνομιούχες
- γ) ήλεγχε αλλά και κερδοσκοπούσε στο χώρο της *περίθαλψης*
- δ) αγνοούσε τον τομέα της *Υγείας*

• Για πολλούς πολιτικούς εκφραστές της άρχουσας τάξης με κάποια αυτοδύναμη δράση, το Ε.Σ.Υ. δεν είναι παρά ένας εκσυγχρονισμός. Θα μπορούσαν με κάποια στρογγύλευση να το δουν σαν βαλβίδα εκτόνωσης που θα συγκρατούσε την έκρηξη των ριζικών αλλαγών στην παραγωγική και κοινωνική βάση.

Δεν είναι τυχαίο ότι αυτή τη στιγμή οι αντιδράσεις μπροστά σε κρίσιμες αλλαγές στην ίδια την παραγωγική βάση στον τομέα της Υγείας (φάρμακο, παραγωγή αναλώσιμων υλικών κ.λπ.) είναι ακόμα από υποτονικές έως αδιάφορες.

Εάν, επομένως, κατόρθωναν να στρογγυλέψουν το Ε.Σ.Υ. εξασφαλίζοντας τη συνύπαρξη, θα απέβλεπαν στο ξεπέραςμα των βαθμιαίων αλλά ριζικών αλλαγών καταλήγοντας σε μια απλή διαχείριση.

Οι λεγόμενοι δήθεν εκσυγχρονιστές, είτε της Δεξιάς είτε οι επαπτόμενοι προς αυτούς, το βλέπουν ως τμήμα του «Κράτους Πρόνοιας», όπου το ουδέτερο Κράτος συγκεντρωτικά ρυθμίζει την «Πρόνοιά» του σε κάποιες ομάδες που πιέζουν περισσότερο ή σε άλλες ίσως ευπαθείς ομάδες τόσο μόνον ώστε να μην εκτεθεί.

Δηλαδή δεν πρόκειται για ανατροπή της αντίληψης της δήθεν «φιλανθρωπίας» με την αντίληψη της ανθρωπιάς του Κράτους, και γενικότερα της *ανθρωπιάς*, αλλά για απλή υποκατάσταση της *φιλανθρωπιάς*.

Μ' αυτό τον τρόπο επιδιώκουν να καλλιεργούν την ανάγκη *άμυνας* απέναντι στην εκμετάλλευση και όχι το σταμάτημα της εκμετάλλευσης του ανθρώπου από άνθρωπο τουλάχιστον στον τομέα των κοινωνικών αλλαγών.

Υπάρχει ακόμη ένα σημαντικό τμήμα του λαού που βλέπει το Ε.Σ.Υ. όχι τόσο ως τον αναγκαίο θεσμό που *γκρεμίζει τους φραγμούς* του παρελθόντος αλλά κυρίως ως το σύστημα που εδώ και τώρα πρέπει να του λύσει τα *καντά καθημερινά προβλήματα* της περίθαλψής του.

Αγνοεί ή ξεχνάει τους *περιοριστικούς παράγοντες* που πρέπει να αναιρεθούν και όχι απλώς να παραμεριστούν, τις δυσκολίες και τη μακρά πορεία που απαιτείται.

Η στάση του ως προς το Ε.Σ.Υ. κυρίως συναρτάται από την επαφή του:

- με τις απλές βελτιώσεις
- με την κατάργηση της ουράς στα Εξωτερικά Ιατρεία
- με την ύπαρξη ή όχι της λίστας αναμονής
- με τη συμπεριφορά των λειτουργών της Υγείας ή του απλού προσωπικού των υγειονομικών μονάδων
- με την απλή θωριά του υπερσύγχρονου ιατρικού εξοπλισμού ή την απουσία του
- με την καθαριότητα κ.λπ.
- με τη σύγκριση με το χτες (πολιτικό ζήτημα) ή με τη σύγκριση με τον ιδιωτικό τομέα (ιδεολογικό και κοινωνικό πρόβλημα) κ.λπ.

Γι' αυτό η προσπάθεια ούτε μια στιγμή, ανεξάρτητα από το βαθμό επιτυχίας, δε σταμάτησε στα απλά καθημερινά προβλήματα.

Όμως θα πρέπει οριστικά να ξεκαθαρίσουμε, ή έστω να κωδικοποιήσουμε και να επανεπιβεβαιώσουμε εμπλουτισμένες τις αρχές μας και τις κατευθύνσεις μας.

Η σημασία του Κράτους Πρόνοιας μέσα σε *μια κοινωνία αλληλεγγύης* μπορεί και πρέπει να κατοχυρωθεί σε αντιπαράθεση με το χτες, εφόσον:

Πρώτον, αναφερόμαστε σε ένα Κράτος που μετεξελίσσεται σε μια *αποκεντρωμένη δημοκρατική Πολιτεία*.

Δεύτερον, προωθούμε την *Πρόνοια* ως *μοχλό ανατροπής του συστήματος* και όχι ως *συγκάλυψη και ωραιοποίησή του*.

Γι' αυτό η Πρόνοια ακολουθεί τις βασικές επιλογές που στοχεύουν σε:

α) Αμοιβή σύμφωνα με την προσφορά στην παραγωγική διαδικασία.

β) Παροχή Κοινωνικών Υπηρεσιών σύμφωνα με τις ανάγκες. Τώρα και όχι στρατηγικά. Όχι σύμφωνα με την προσφορά, πολύ περισσότερο όχι σύμφωνα με τις οικονομικές δυνατότητες και όχι ανάλογα με τη δυνατότητα πίεσης.

γ) Άρση των ανισοτήτων χωρίς προνόμια αλλά και χωρίς υποβάθμιση.

δ) Συνεχής ανατροπή της σχέσης κοινωνικής και ατομικής κατανάλωσης υπέρ της πρώτης με αποφυγή της δημόσιας σπατάλης.

ε) Προσαρμογή της ανάπτυξης στο περιβάλλον και του περιβάλλοντος στον άνθρωπο και όχι αντίστροφα.

στ) Συμμετοχή του ίδιου του Κοινωνικού Τομέα της Πρόνοιας στα ποσοτικά και ποιοτικά μεγέθη της ίδιας της παραγωγικής διαδικασίας και της συνολικής ανάπτυξης, τόσο για την παράλληλη με τις αλλαγές στο εποικοδόμημα και τις κοινωνικές σχέσεις αλλαγή στις παραγωγικές διαδικασίες όσο και για την αποφυγή παράδοσης του κοινωνικοποιημένου τομέα της Πρόνοιας, Υγείας κ.λπ. σε διαδικασίες απομύζησης από ολιγοπωλιακές ή μονοπωλιακές παραγωγικές δυνάμεις και μάλιστα εκτός Ελλάδας.

ζ) Σαφής ιεράρχηση πόρων.

η) Εμπέδωση της αρχής ότι πληρώνει αυτός που δημιουργεί τις ανισότητες στην κοινωνία ή τις ρωγμές στο περιβάλλον ή απειλεί την αποκατάσταση της υγείας.

ι) Γνήσια αποκέντρωση, που ταιριάζει ιδεολογικά και προωθεί την αποτελεσματικότητα. Όχι παράδοση του Ε.Σ.Υ. σε συντεχνίες ή σε συμβιβασμούς κορυφής μέσα από δήθεν εκπροσωπήσεις.

II. Πολιτική σκοπιά

Η πολιτική πλευρά γύρω από την πορεία του Ε.Σ.Υ. αντικατοπτρίζεται στις στάσεις των πολιτικών κομμάτων.

- Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι το ΠΑΣΟΚ στηρίζει αποφασιστικά, στο γενικό όμως επίπεδο, το Ε.Σ.Υ.

Η οργάνωση πιο πολύ στηρίζεται στο Ε.Σ.Υ. και λιγότερο στηρίζει. Εννοείται με πολιτικές κινήσεις, με ξεκαθάρισμα των θέσε-

ων, με εξειδίκευση γύρω από τα τοπικά προβλήματα, με επιθετική πολιτική. *Εμείς στο υπουργείο* πολλές φορές κρατήσαμε αμυντική τακτική, ρίξαμε περισσότερο βάρος στο διάλογο με το συνδικαλιστικό κίνημα απ' ό,τι με το λαό. Δεν αποκαλύψαμε τις ιδεολογικές και πολιτικές αδυναμίες από την έλλειψη πρότασης των άλλων πολιτικών φορέων.

Τόσο η οργάνωση όσο και το υπουργείο έδωσαν και δίνουν μάχες στο ιδεολογικό επίπεδο και στην επιστημονική τεκμηρίωση. Προσπάθησαν με αδυναμίες στο πολιτικό, αλλά δεν κατόρθωσαν να βάλουν την κοινωνία πρωταγωνιστή της δουλειάς που τόσο την αφορά.

- Δεν έλειψαν βέβαια οι *αρνητές* που διαμορφώνονται λόγω κοινωνικού συνδρόμου με τη μέθοδο της καλλιέργειας της αγνόησης όλων των θετικών στοιχείων του νέου θεσμού ή της υπερεκτίμησης των πράγματι υπαρκτών αδυναμιών και επιχειρούν ενορχηστρωμένη ή όχι πολεμική.

- Πάντα υπάρχουν ακόμα και μερικοί *ακραιφνείς εγγυητές του θεσμού* που δεν κατανοούν ότι οι θεσμοί δεν είναι στατικοί. *Συνεχώς πρέπει να βελτιώνονται* σύμφωνα με τις αντικειμενικές συνθήκες.

Μερικοί μάλιστα εμφανίζονται σαν ιδεολογικές θέσεις κάποιες δικαιολογημένες ή όχι συνδικαλιστικές συλλήψεις που θεωρούν ότι πρέπει να κατοχυρωθούν ως αμετάβλητες σταθερές.

Υπάρχουν ακόμα οι ποικιλότροπα δυσαρεστημένοι που, ταυτίζοντας πρόσωπα και θεσμούς, βρίσκουν προσφορότερο έδαφος στην έκφραση της αντίθεσης στις αλλαγές μία προς μία ή στα πρόσωπα και όχι γενικά στην Αλλαγή, της οποίας εξακολουθούν να παρουσιάζονται αμύντορες.

Οι περιθωριακές εσωτερικές αδυναμίες δε μεταβάλλουν ούτε κατά κεραία την *αταλάντευτη θέληση της συλλογικής συνείδησης του ΠΑΣΟΚ* που άλλωστε εκφράζεται αυθεντικά και σταθερά από τις θέσεις του προέδρου, της Κ.Ε., του Ε.Γ. και της κυβέρνησης αλλά και από τη δράση της οργανωμένης βάσης και του ορατού τμήματός της: της κοινοβουλευτικής ομάδας.

Η Ν.Δ. ταλαντεύτηκε αρκετά και δεν έχει καθορίσει ακόμα την

τελική της στάση ανάμεσα στην *άμεση ρήξη* (πειθαρχώντας στα κελεύσματα της άρχουσας τάξης ή των λίγων «εμπόρων» της υγείας) ή στην *αναμονή*. Τελευταία επικρατούν οι λεγόμενοι εκσυγχρονιστές που συνιστούν την αναμονή για να μη συγκρουστούν ευθέως με μία από τις αλλαγές που συγκινεί ένα μεγάλο κομμάτι της λαϊκής της βάσης.

Περιμένα, πάντως, ότι το Ε.Σ.Υ. θα σωριαζόταν με την αρχική του εφαρμογή. Η λυσσαλέα αντίδραση ορισμένων «συνδικαλιστών» της όχι μόνο δεν απέδωσε, αλλά διαφοροποίησε τους άλλους γιατρούς ανεξάρτητα από κομματικές εξαρτήσεις και κυρίως συσπείρωσε το λαό εναντίον τους και εναντίον της.

Στο ΚΚΕ αλλά και στο ΚΚΕ Εσωτ.

- Υπήρξε αντιφατική τακτική.
- Επειδή και στρατηγικά και στα βήματά δεν μπορούν να διαφωνούν, απέφυγαν τη μετωπική αναμέτρηση. Μερικές φορές πολιτικά η ηγεσία στήριξε την προσπάθεια.

- Παρασυρμένοι όμως από ορισμένες συντεχνίες, που ξέχασαν τις γνήσιες αρχές του μαχόμενου ιατρικού κινήματος, έδωσαν μάχη χαρακωμάτων επιτρέποντας ή ανεχόμενοι συντεχνιακές συσπειρώσεις που αντιμάχονταν το Ε.Σ.Υ. ενώ φραστικά εμφανίζονταν υπέρμαχοι. Δε δίστασαν, βέβαια, στο μαζικό κίνημα να συμμαχούν απερίφραστα με τους αντίπαλους του Ε.Σ.Υ.

- Η κατάρρευση των απεργιών χωρίς νόημα και χωρίς στόχους –οι γιατροί σε κάποια φάση αγνοούσαν γιατί απεργούν– και η σωστή τακτική της συνδικαλιστικής παράταξης ΠΑΣΚ αποδυναμώσαν οποιαδήποτε απόπειρα.

- Γνωρίζουν άλλωστε ότι το σύνολο της βάσης τους και οι οπαδοί τους είναι υπέρμαχοι του Ε.Σ.Υ.

- Επιχειρούν, πάντως, λόγω δημοτικών εκλογών να παρεμβάλουν εμπόδια στη γρήγορη ανάπτυξη του Ε.Σ.Υ., αδιαφορώντας εάν οι επιπτώσεις των εμποδίων επεκτείνονται όχι μόνο στην ταχύτητα αλλά και στη σωστή εφαρμογή. Τα εμπόδια αυτά παρατηρούνται κυρίως στο χώρο του ΙΚΑ, των ειδικευομένων γιατρών και του λοιπού προσωπικού των νοσοκομείων και όχι στο χώρο των γιατρών του Ε.Σ.Υ.

- Πάντως, ούτε το ΚΚΕ ούτε το ΚΚΕ Εσωτ. προτίθενται να χτυπήσουν το Ε.Σ.Υ. Θα προβάλλουν κυρίως *ελλείψεις πόρων* και θα καιροφυλακτούν μήπως υπάρξει δήθεν υπαναχώρηση του ΠΑΣΟΚ.

- Τόσο η Ν.Δ. όσο και το ΚΚΕ, από διαφορετικές φυσικά αφητηρίες, δεν είναι σε θέση να βλάψουν τελικά την πολιτική στο χώρο της Υγείας. Εναποθέτουν τις ελπίδες τους αλλού.

III. Η κοινωνική διάσταση

Μέσα από τις δύο σκοπιές που εξετάστηκε το Ε.Σ.Υ. στα πλαίσια του Κράτους Πρόνοιας συνάγονται τα βασικά συμπεράσματα για την κοινωνική διάσταση του θέματος.

Αξίζει όμως να δούμε κάπως κωδικοποιημένα και επιγραμματικά την τοποθέτηση γύρω από το μέγα αυτό θέμα στις διάφορες εκφάνσεις του λαϊκού αλλά και του αρθρωμένου μαζικού κινήματος και των κοινωνικών φορέων.

1) Για το λαό, για τον πολίτη, τον άνθρωπο, τα πράγματα είναι ξεκαθαρισμένα, όπως ήδη τονίστηκε στις προηγούμενες αναλύσεις. Ο λαός συμπαρίσταται, συναινεί και κυρίως ελπίζει.

Η σύγκριση με το χτες, παρά τα λεγόμενα ή αμφιλεγόμενα από ορισμένους, είναι συντριπτική.

Ελλοχεύει, πάντως, ο κίνδυνος των καθυστερήσεων ή αδυναμιών λόγω της αυξημένης προσδοκίας να μειώσει τη σιγουριά, να υποβαθμίσει την εμπιστοσύνη, να κάμψει τις ελπίδες.

Οι *συνεχείς βελτιώσεις* και κυρίως οι *καινοτομίες*, η *διόρθωση λαθών* ή η αποφυγή νέων και κυρίως η σταθερή και αταλάντευτη *γραμμική πλεύσης* θα διατηρήσουν και θα αυξάνουν συνεχώς την κοινωνική συνοχή των δυνάμεων που στηρίζουν το Ε.Σ.Υ. Η σωστή ενημέρωση και υγειονομική διαφώτιση και ως ένα βαθμό η ίδια η συμμετοχή στον *κοινωνικό έλεγχο* μπορούν να μετασηματίσουν τη συναίνεση και συμπαράσταση σε συμπαράταξη. *Τότε η μάχη θα έχει κερδηθεί οριστικά.*

2) Για το μαζικό κίνημα και τους εργαζόμενους στο χώρο της Υγείας.

Οι γιατροί. Είναι γνωστό ότι το Ε.Σ.Υ. πραγματοποιείται για το λαό. Δεν μπορεί να εφαρμοστεί όμως χωρίς τη συναίνεσή του και κυρίως χωρίς τη συμπαράταξη των γιατρών.

Ο διάλογος σ' αυτό απέβλεπε, έστω και αν κάποιοι συνδικαλιστές επεχείρησαν να εκμεταλλευτούν το διάλογο αντί να τον αξιοποιήσουν.

Η σωστή εκτίμηση αναγκών και αριθμού γιατρών γενικά έχει καταδείξει ότι το Ε.Σ.Υ. τελικά είναι η μόνη ελπίδα για τους γιατρούς.

Ιδιαίτερα οι νέες ειδικότητες και η ανάπτυξη της Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας μπορούν να ανατρέψουν τα διαφαινόμενα προβλήματα απασχόλησης των γιατρών που άρχισαν από τώρα σε ορισμένες ειδικότητες.

Στρατηγικά το μαχόμενο ιατρικό κίνημα, που θα ξαναποκτήσει τις γνήσιες αρχές του, θα είναι και πάλι ο σύμμαχος για την ανάπτυξη του Ε.Σ.Υ.

Για τους *οδοντογιατρούς* είναι η μόνη διέξοδος σήμερα.

Υπάρχουν, φυσικά, προβλήματα.

Κάποιοι γιατροί είδαν τα εισοδήματα που τους προσπόριζε ο νόμος της αγοράς, που δυστυχώς το καθεστώς προωθούσε και που σίγουρα σε κάποια φάση θα γινόταν μπουμέραναγκ εναντίον τους λόγω υπερπροσφοράς, να ελαττώνονται σήμερα. Παρά τις σημαντικές δαπάνες για το υψηλότερο πράγματι μισθολόγιο, δεν είμαστε σε θέση να αποκαταστήσουμε για όλους τα κέρδη τους. Και θα ήταν πέρα και πάνω από τις δυνατότητες αλλά και τις ανάγκες να αντιμετωπίσουμε στυγνά το γιατρό σαν δημόσιο υπάλληλο απλώς. Πρόκειται για λειτούργημα που η ποιοτική και ποσοτική πλευρά του σώζει ζωές. *Η αύξηση της παραγωγικότητας* εδώ δεν είναι θέμα προϊόντος, δεν είναι καν θέμα ποιότητας ζωής. Αφορά την ίδια τη ζωή.

Τα κίνητρα παραγωγικότητας (ποιοτικά και ποσοτικά), χωρίς πελατειακή σχέση που θα ξανάφερνε την εμπορευματοποίηση από το παράθυρο, είναι μια σίγουρη και ορατή πια προοπτική. Τα εκπαιδευτικά, επιστημονικά κ.λπ. κίνητρα έχουν ήδη αρχίσει, μα-

ζί με κίνητρα οικονομικά, σε άγονες περιοχές και ειδικότητες, να αποδίδουν.

Οι επιστημονικές καινοτομίες και η αναβάθμιση της εκπαίδευσης (προπτυχιακής, μεταπτυχιακής, έρευνας, ειδικότητες, ειδικευση κ.λπ.) αποτελούν ίσως το ισχυρότερο κίνητρο.

Νοσηλευτικό – παραϊατρικό προσωπικό

Το δυναμικό αυτό πιστεύει στο Ε.Σ.Υ., που είναι άλλωστε η μόνη ελπίδα για την αναβάθμιση.

Παρόλο που μερικές φορές, συμπεσιμένο ακόμα από την επίχρονα παραμέλησή του, πέφτει στην παγίδα δημιουργίας εμποδίων, είναι σε θέση να στηρίζει αποφασιστικά την προσπάθεια.

Απαιτείται όμως η άμεση υλοποίηση του Ν. 1579 για την επιστημονική, ηθική και υλική αναβάθμισή του.

Λοιποί επιστήμονες και άλλοι εργαζόμενοι

Ισχύουν ανάλογα με όσα προαναφέρθηκαν.

Για τους πρώτους υπάρχει μια υποβόσκουσα αντίθεση με τους γιατρούς, ενώ για τους δεύτερους καλλιεργείται μερικές φορές ένα κλίμα αποφυγής της «εντατικοποίησης» λες και το νοσοκομείο αποτελεί βιομηχανική μονάδα. Δεν λείπουν όμως τα παραδείγματα υπερπροσπάθειας από μέρους τους για την αναβάθμιση των υπηρεσιών περιθάλψης.

Εργατικό Κίνημα (ΓΣΕΕ, Εργατικά Κέντρα κ.λπ.)

Αποτελεί μαζί με την Τ.Α. και το αγροτικό κίνημα τον πιο αξιόμαχο σύμμαχο του Ε.Σ.Υ., στο βαθμό όμως που η αξιοπιστία της συμμετοχής του δε θα εξαντλείται σε ευχολόγια όπως μέχρι τώρα. Το λάθος βρίσκεται σε μας που δεν προσπαθήσαμε να ενημερώσουμε συστηματικά. Κάποιες προσπάθειές μας για διάλογο γύρω από την υγιεινή αλλά και την περιθάλψη στους χώρους δουλειάς, και κυρίως γύρω από την Π.Φ.Υ., δεν ευδοχώθηκαν απόλυτα, λόγω των γνωστών άλλων προβλημάτων του μαζικού κινήματος. *Απαιτείται διαφώτιση, ιδεολογική δουλειά και ριζικές λύσεις στο ΙΚΑ και στη σχέση του με το Ε.Σ.Υ.*

Αγροτικό Κίνημα

Είναι ήδη το πιο ευαισθητοποιημένο τμήμα του μαζικού κινήματος όσον αφορά το Κράτος Πρόνοιας και ιδιαίτερα το Ε.Σ.Υ.

Η λειτουργία των λαϊκών συνελεύσεων, το φάρμακο, η ίδρυση και η γρήγορη κατασκευή των Κέντρων Υγείας και τα ΚΑΠΗ έδωσαν έγκαιρα το μήνυμα της συμπαράταξης.

Η σωστή λειτουργία των Κ.Υ. θα τροφοδοτήσει ένα νέο κύμα συμπαράταξης.

Μικρομεσαίοι

Η τεράστια αντίφαση ανάμεσα στην αντιμετώπισή τους παλιότερα από το κράτος της Δεξιάς όσον αφορά την Πρόνοια (όχι μόνο στον τομέα των άθλιων συντάξεων –ΤΕΒΕ, ΤΑΕ κ.λπ.– αλλά κύρια στο χώρο περίθαλψης – κυρίως ΤΑΕ) και στις προσδοκίες τους δημιουργεί ευνοϊκούς συσχετισμούς για τη στήριξη του Ε.Σ.Υ.

Πρέπει να επισημανθεί, πάντως, ότι οι αντιφάσεις στο χώρο αυτό εξακολουθούν και κινούνται γύρω από το εποικοδόμημα λόγω αδυναμίας της πολιτικής δουλειάς. Μέχρι σήμερα οι έμποροι «προτιμούσαν» την απουσία περίθαλψης (ασφαλιστικής κάλυψης) από την ένταξή τους στο ΙΚΑ.

Τώρα διαφαίνονται οι τάσεις επίλυσης του προβλήματος με *προγραμματική σύμβαση με το Ε.Σ.Υ.*

Νεολαία

α) Και εδώ το Ε.Σ.Υ. λειτουργεί κυρίως ιδεολογικά παρά στην κοινωνική βάση.

Η δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη βοήθησε σε μια αρχική κοινωνική συσσώρευση που δεν είχε όμως συνέχεια.

Η σχολική ιατρική παραμένει *ελλιπέστατη*, οι *συμβουλευτικοί σταθμοί ανύπαρκτοι*. Τα *ναρκωτικά* αποτελούν *σημαντική διαφαινόμενη απειλή*. *Η ψυχική υγεία* μόλις αρχίζει να λειτουργεί προληπτικά μπροστά στα σημαντικά αδιέξοδα των νέων ανθρώπων. Η εκστρατεία για τα ναρκωτικά, η στροφή στον αθλητισμό, μια χάραξη διατροφικής πολιτικής, ο οικογενειακός προγραμματισμός, η κοινωνική ιατρική κ.λπ. αποτελούν μια αναγκαία προοπτική όχι όμως και ικανή.

Η προσπάθεια στο χώρο της νεολαίας θα ευοδωθεί ταυτόχρο-

να με την έμφαση αντιμετώπισης των κοινωνικών προβλημάτων (απασχόληση, ανασφάλεια, ελεύθερος χρόνος, πολιτισμός, παιδεία, ξένα πρότυπα, νέες αξίες κ.λπ.).

β) Ιδιαίτερη σημασία αποκτά μια αντίφαση στο χώρο της σπουδάζουσας νεολαίας των ιατρικών και υγειονομικών επαγγελματιών (ΑΕΙ – ΤΕΙ).

Θα περίμενε κανείς το σπουδαστικό και φοιτητικό κίνημα να αποτελεί το μεγαλύτερο όπλο του Ε.Σ.Υ.

Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι το Ε.Σ.Υ. είναι η μόνη λύση για τους αυριανούς λειτουργούς της Υγείας. Στη Δυτική Ευρώπη, σε κάθε χώρα υπάρχουν χιλιάδες άνεργοι γιατροί κ.λπ. Ακόμα και στις σοσιαλιστικές χώρες η λίστα αναμονής για απασχόληση είναι μεγάλη.

Μια ισχυρή κομματικοποίηση μέχρι κάποια φάση και οι συνεχιζόμενες αδυναμίες στην προπτυχιακή εκπαίδευση έχουν αποδυναμώσει τους στόχους του φοιτητικού κινήματος στο χώρο της Υγείας.

Υπάρχουν όμως όλες οι δυνατότητες. Με σωστή δουλειά μπορεί το φοιτητικό κίνημα να μπει στην πρωτοπορία του αγώνα για το Ε.Σ.Υ.

Γυναίκες

Τόσο το γυναικείο κίνημα όσο και ατομικά η γυναίκα είναι ήδη ένας υπολογίσιμος συντελεστής που στηρίζει τις αλλαγές στην Υγεία και γενικότερα στην Πρόνοια.

Ενυαισθητοποιημένες οι γυναίκες λόγω της γνωστής τριπλής καταπίεσης «βλέπουν» αμέσως και με διορατικότητα κάθε αλλαγή που χτυπά τις κοινωνικές ανισότητες.

Οι αλλαγές στο χώρο του οικογενειακού προγραμματισμού, στην προστασία της μητρότητας και του παιδιού, της προστασίας της υγείας της γυναίκας, των αμβλώσεων, των ΚΑΠΗ κ.λπ. έχουν συνεγείρει τη γυναίκα.

Μπορεί να περιμένει με μεγαλύτερη υπομονή και κυρίως προσπαθεί και ελπίζει.

Η συνέχεια και η συνέπεια της πολιτικής μας στο χώρο αυτό είναι αρκετές.

Ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού

Δε χρειάζεται να αναφεροθούμε στις ομάδες αυτές, όπου και μόνο η απόφαση για τη μη αποκοπή ή τη δυναμική κοινωνική επανένταξη έχει κινητοποιήσει τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Παλεύουν τώρα για να προσφέρουν οι ίδιοι στην παραγωγική διαδικασία.

Η Τ.Α. και η λειτουργία της κοινωνικοποίησης στο χώρο της Υγείας και της Πρόνοιας

Ο προνομακός για την πολιτική μας χώρος της Τ.Α. στάθηκε πάντα υπέρμαχος των αλλαγών στην Υγεία και στην Πρόνοια.

Από δικές μας όμως ταλαντεύσεις και έλλειψη επαρκούς διαφώτισης για τη σημασία της κοινωνικοποίησης στο χώρο της Υγείας δημιουργήθηκαν συγχύσεις.

Η ειδική συνδιάσκηψη για την Τ.Α. και το Ε.Σ.Υ. ξεκαθάρισε τα πράγματα, έδωσε προοπτική διευρύνοντας το ρόλο της Τ.Α. στην πορεία ανάπτυξης του Ε.Σ.Υ. και του μετασχηματισμού του Κράτους Πρόνοιας στα πλαίσια μιας αποκεντρωμένης δημοκρατικής Πολιτείας και μιας κοινωνίας αλληλεγγύης.

Τα βήματα, που πρέπει να προσεχθούν ως προς την Π.Φ.Υ., αποτελούν ένα ιδιαίτερο κεφάλαιο για προγραμματισμό.

Η *κοινωνικοποίηση* πάντως, που εφαρμόστηκε πρωτοποριακά στο χώρο της Υγείας, ίσως λόγω του σχήματος, ίσως λόγω υποκειμενικών αδυναμιών, δεν απέδωσε τα αναμενόμενα. Χρειάζονται εμπνευσμένες πρωτοβουλίες, λειτουργίες των εκπροσώπων της Τ.Α. όχι ως αντιπροσώπων ξεκομμένων από τους κατοίκους αλλά ως *δρώντων* τόσο μέσα στις μονάδες υγείας όσο και μέσα στο λαό και στα αποκεντρωμένα όργανα ή και σε χώρους ζωής, μόρφωσης και δουλειάς (συννοικιακά συμβούλια, λαϊκές συνελεύσεις, σχολεία, χώροι δουλειάς, ΕΣΑ, Σ.Τ.Ε., Σ.Υ. Παιδείας κ.λπ.).

Απαιτείται επίσης *ριζική αναβάθμιση του ΚΕΣΥ*, στα πλαίσια όμως της στρατηγικής του λειτουργίας ως οργάνου λαϊκής εκπροσώπησης και παρέμβασης κύρια όσον αφορά το Δημοκρατικό Προγραμματισμό και όχι ως δεύτερης βαθμίδας ή βαθμού γραφειοκρατικής διοίκησης. Η λειτουργία των ΠΕΣΥ πρέπει να γίνει με βάση τα προηγούμενα χαρακτηριστικά και όχι ως υποκατάσταση της περιφερειακής διοίκησης.

Η εναρμόνιση της ανάπτυξης του Ε.Σ.Υ. με την υλοποίηση των

βασικών νόμων για την Τ.Α., και ιδιαίτερα τον τελευταίο, απαιτεί συστηματική δουλειά και τεκμηρίωση και κυρίως προσεκτικά βήματα.

IV. Η οικονομική και αναπτυξιακή σκοπιά

Η Συνδιάσκεψη των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Αθήνα έδωσε την απάντηση που πρόκει στο δίλημμα «αν σε περιόδους οικονομικής κρίσης απαιτείται μείωση του Κράτους Πρόνοιας ή όχι».

Η απάντηση ήταν κατηγορηματική.

- Όχι μείωση, γιατί, αντίθετα, σ' αυτές τις περιόδους οι λαϊκές τάξεις και ειδικότερα οι ευπαθείς ομάδες υφίστανται τις οδυνηρότερες συνέπειες.
- Τώρα απαιτείται περισσότερο παρά ποτέ η ανάπτυξη της Κοινωνικής Αλληλεγγύης.
- Ναι στην κοινωνική κατανάλωση, όχι στη δημόσια σπατάλη, περιορισμός της ατομικής κατανάλωσης.
- Σαφείς οικονομικές προτεραιότητες.
- Έμφαση στον αναπτυξιακό τομέα ώστε να μειωθούν οι επιβαρύνσεις στο ισοζύγιο και να συνδυαστεί η καταπολέμηση της ανεργίας με τις επενδύσεις στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.
- Έμφαση στην πρόληψη και γενικότερα στην Π.Φ. Υγείας για να μειωθούν οι δαπάνες περίθαλψης.
- Πάταξη της Πολυφαρμακίας.
- Κίνητρα παραγωγικότητας των λειτουργών της Υγείας.
- Έμφαση στην εκπαίδευση, γιατί εξοικονομούμε τελικά πόρους ιδιαίτερα για την πλήρη αξιοποίηση της πανάκριβης Βιοϊατρικής Τεχνολογίας.
- Δημιουργία πιστωτικού-αναπτυξιακού φορέα που θα διαχωρίζει τον κοινωνικό προϋπολογισμό, ρύθμιση των οικονομικών ελλειμμάτων του ΙΚΑ και των διαφόρων χρεών.

Για όλα αυτά υπάρχει πλήρης μελέτη, αλλά και εξειδικευμένη με-

λέτη για το Φάρμακο, το Εθνικό Συνταγολόγιο, την προοπτική της λίστας, τα αναλώσιμα, την πορεία του ΕΟΦ, της Ε.Φ., της Κ.Φ., της ΒΙΟΕΛΛΑΣ κ.λπ.

V. Η οργανωτική προσπάθεια – Η λειτουργική απόδοση

α) Το ποιοτικό στοιχείο

Τα βήματα εμφανίζονται στο κείμενο για την υλοποίηση του προγραμματισμού.

Αιχμές, πάντως, της οργανωτικής προσπάθειας αποτελούν:

1) *Η μελέτη για τον ΕΦΥ.*

2) *Η μελέτη και προώθηση της Π.Φ.Υ.*

(Κ.Υ. αστικά κέντρα, εξεταστήρια στα χωριά κ.λπ.).

3) *Η επείγουσα ιατρική (ΕΚΑΒ, ΚΑΒ).*

4) Η λειτουργία τομέων, επιστημονικών επιτροπών, συγκροτημάτων, υγειονομικών περιφερειών, η υλοποίηση των οργανισμών των νοσοκομείων για τη δευτεροβάθμια περίθαλψη.

5) Η πλήρης ανάπτυξη της *τριτοβάθμιας* σε συνδυασμό με την παιδεία, την εκπαίδευση, τις ειδικότητες, την έρευνα.

- Πανεπιστημιακά Νοσοκομεία του Ε.Σ.Υ.
- Ειδικά Κέντρα (Καρδιοχειρουργικό, Ογκολογικό κ.λπ.).
- Βιοϊατρική Τεχνολογία.
- Μετεκπαίδευση – Ειδικότητες – Εξειδίκευση – Υπερειδίκευση.
- Εθνικό Κέντρο Ερευνών Υγείας.

6) *Ειδικό Πρόγραμμα Ψυχικής Υγείας.*

7) *Ειδικό Πρόγραμμα για την Επανένταξη-Αποθεραπεία.*

8) *Ειδικό πρόγραμμα για την προστασία της Υγείας (διατροφική πολιτική, ραδιενέργεια, κάπνισμα, επιδημιολογικές έρευνες κ.λπ.).*

9) *Σχολική υγιεινή – Κ.Υ.*

10) *Ενδονοσοκομειακές λοιμώξεις.*

11) *Αναβάθμιση Υγειονομικής Σχολής.*

12) *Εργαστήρια – Χειρουργεία – Ε.Τ.*

13) *Ειδικές συσκέψεις κατά τομέα ή ειδικά προβλήματα*

- Ορθοπεδικά.
- Εκπαιδευτικά.
- Μονάδες (Μ.Ε.Θ. – Βραχ. Νοσηλείας).
- Μονάδες χρόνιων παθήσεων.
- Παιδιατρικά.

14) *Πληροφοριακό Σύστημα Υγείας.*

15) *Ειδικό πρόγραμμα καταπολέμησης ναρκωτικών.*

β) *Το ποσοτικό στοιχείο*

Τα ποσοτικά στοιχεία, που αφορούν στις δυνατότητες άρσης των περιοριστικών παραγόντων, χωρίς να είναι ακόμα ικανοποιητικά, εκτιμάται ότι βρίσκονται σε καλή πορεία και πάντως πολύ καλύτερα από το αναμενόμενο.

1) *Ως προς τη στελέχωση*

• Στο ιατρικό προσωπικό δεν υπάρχει κανένα πρόβλημα σε Αθήνα, Πειραιά, Θεσσαλονίκη και στο μεγαλύτερο μέρος της Βόρειας Ελλάδας.

Υπάρχουν σημαντικά προβλήματα σε ορισμένες ειδικότητες (ακτινολόγοι, αναισθησιολόγοι, καρδιολόγοι, ΩΡΛ κ.λπ.) σε ορισμένα Νομαρχιακά Νοσοκομεία.

Τα μικρά επαρχιακά νοσοκομεία αντιμετωπίζουν φυσικά μεγαλύτερα προβλήματα όπως αναμενόταν.

Το σταμάτημα των προκηρύξεων σε Αττική και Θεσσαλονίκη (όπου έχουμε πάνω από 100% κάλυψη) μαζί με τα κίνητρα δεν αφήνουν αμφιβολίες για την αναμενόμενη βελτίωση της κατάστασης.

• Στα Κ.Υ. η καθυστέρηση ήταν θέμα αναγκαιότητας. *Η πορεία είναι ικανοποιητική παρόλο που ο ποσοτικός σχεδιασμός ήταν υπερπολυτελής (τόσο ο αριθμός των Κέντρων Υγείας όσο και ο αριθμός των γιατρών και του λοιπού προσωπικού που σχεδιάστηκε –και πάλι πολυτελώς– για πλήρη ανάπτυξη του Ε.Σ.Υ.).*

Λειτουργούν ήδη 23 Κ.Υ. και συνεχώς αρχίζει λειτουργία νέων Κ.Υ.

- Η συστέγαση των Πολυιατρείων του ΙΚΑ που λειτουργούσαν στην έδρα των Κ.Υ. είναι επιβεβλημένη και προχωρεί. Το ίδιο, σύμφωνα με το Ν. 1397, προχωρεί η συγχώνευση των Υ.Σ. και των Αγροτικών Ιατρείων της έδρας μαζί με την ένταξη των μονίμων γιατρών του ΙΚΑ και των μονίμων αγροτικών γιατρών.

- Μειώσαμε στο ήμισυ το λοιπό προσωπικό γιατί αλλιώς θα είχαμε σπατάλες.

- Στο νοσηλευτικό προσωπικό. Είχαμε ριζική βελτίωση χωρίς ακόμα να έχουμε λύσει το πρόβλημα. Προχωρεί η συνεχής ίδρυση νέων σχολών. Υπάρχει εδώ και ένα χρόνο τεράστια προσέλευση στις σχολές διευτούς φοίτησης και σημαντική στα ΤΕΙ.

- Ειδική στελέχωση απαιτείται και προδιαγράφεται για την Επείγουσα Ιατρική, τα ειδικά κέντρα, τις μονάδες κ.λπ. Τα ποσοτικά στοιχεία καταγράφονται σε πίνακες.

2) Ως προς την υποδομή

- Ο εξοπλισμός προχωρεί πολύ ικανοποιητικά.

- Οι κτιριακές εγκαταστάσεις καθυστερούν στα νοσοκομεία, αλλά γίνεται σημαντική προσπάθεια κυρίως στις επεκτάσεις ειδικών μονάδων, χειρουργείων, εργαστηρίων κ.λπ. Η εικόνα όμως έχει ριζικά μεταβληθεί.

Υπάρχουν μερικοί πίνακες και θα υπάρξουν και λεπτομερή στοιχεία για κενά, ελλείψεις, αδυναμίες. Τα ποσοτικά στοιχεία μεταβάλλονται καθημερινά.

Αυτό που έχει σημασία είναι ο ρυθμός και οι προοπτικές μεταβολής. Χωρίς να αγνοηθούν τα ποσοτικά στοιχεία που για ορισμένες περιπτώσεις είναι καθοριστικά (Αιγαίο, ακριτικές περιοχές κ.λπ.), το βάρος πρέπει και έχει ήδη δοθεί στα ποιοτικά χαρακτηριστικά. Είμαστε σε θέση για ένα νέο ποιοτικό άλμα που θα κατοχυρώσει την πορεία, θα κάμψει τις όποιες αντιδράσεις και θα άρει γρηγορότερα τους περιοριστικούς παράγοντες.

Πρέπει, φυσικά, να απαντήσουμε σε ορισμένα ερωτήματα που απασχολούν όλους μας.

Κάποια κωδικοποίηση έχει γίνει στη μελέτη για την Π.Φ.Υ., που όμως επεκτείνεται στο σύνολο του Ε.Σ.Υ., του ΕΦΥ.

Ο βασικός γνώμονας των απαντήσεων πρέπει να είναι πάνω απ' όλα η προστασία του θεσμού και η πλήρης ενίσχυσή του με όπλα και εφόδια για την προώθησή του.

Κατά τη γνώμη μου τρία πράγματα είναι αναγκαία:

- αισιοδοξία
- επαγρύπνηση
- σκληρή δουλειά.

ΓΙΑ ΤΟ Ε.Σ.Υ.

Όταν πρόκειται για το υπέρτατο αγαθό, την υγεία του ανθρώπου, δεν αρκούν οι συγκρίσεις, οι βελτιώσεις και τα άλματα που έγιναν σ' αυτό το χώρο για να κερδίσεις μια μάχη στη Βουλή. Απαιτείται με αίσθημα ευθύνης να δώσουμε τις προοπτικές, να εντοπίσουμε τα προβλήματα, να προδιαγράψουμε τις βελτιώσεις που θα κατοχυρώσουν την ολοκλήρωση και πλήρη ανάπτυξη του Ε.Σ.Υ.

Το Ε.Σ.Υ. θα έπρεπε να είναι ένα ζήτημα που όχι απλώς δε διχάζει, αλλά ενώνει.

Είναι λυπηρό, αλλά είναι αληθινό όμως, ότι ο πιο ευαίσθητος χώρος για τον άνθρωπο αποτελούσε και αποτελεί πεδίο σύγκρουσης δύο διαφορετικών αντιλήψεων.

– Η αντίληψη των εκφραστών της άρχουσας τάξης αγνοούσε και αδιαφορούσε για την υγεία, και όχι μόνο επέτρεπε, αλλά ευνοούσε την εμπορευματοποίηση της περίθαλψης.

– Η άλλη που επεδίωκε και προσπαθεί με πάθος να εφαρμόσει:

- Κατάργηση της εμπορευματοποίησης με ενιαίους κανόνες και εθνικούς πόρους για την περίθαλψη.
- Προτεραιότητα στην πρόληψη και στην πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας.
- Εναρμόνιση των διαφόρων βαθμίδων φροντίδας και περίθαλψης.
- Ισότιμη και υψηλής ποιότητας παροχή υπηρεσιών, φροντίδας και περίθαλψης.

Δε χωρεί λοιπόν σύγκριση.

Από τη μια μεριά είχαμε ένα άθλιο καθεστώς εμπορευματοποίησης, ανυπαρξίας υποδομής και συστήματος, ενώ τώρα έχουμε ένα σύστημα που αναιρεί βήμα με βήμα την αθλιότητα και που φυσικά έχει προβλήματα.

Είχαμε και έχουμε να αντιμετωπίσουμε την *άρση των περιοριστικών παραγόντων* που μας κληρονόμησε το απαράδεκτο καθεστώς, ενώ ταυτόχρονα πρέπει να υπερνικήσουμε τα εμπόδια που πάντα εμφανίζονται, όταν οι ριζικές κοινωνικές αλλαγές συγκρούονται με κατεστημένες δομές ή θίγουν δημιουργημένα συμφέροντα.

Ποιοι ήταν οι περιοριστικοί παράγοντες

– Αχούρια, που ονομάζονταν νοσοκομεία (δευτεροβάθμιας περίθαλψης)

– Μηδενική πρωτοβάθμια φροντίδα (πρόληψη κ.λπ.)

Ούτε ένα Κέντρο Υγείας.

Αποθήκες που έπαιξαν ρόλο εξωτερικών ιατρείων, που με τη σειρά τους, με τις γνωστές ουρές, υποκαθιστούσαν την πρωτοβάθμια περίθαλψη.

– Μηδενική υποδομή τριτοβάθμιας περίθαλψης, δηλαδή σύνδεση περίθαλψης και πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Ελλιπής προπτυχιακή εκπαίδευση, μηδενική μεταπτυχιακή, ελλιπής εξειδίκευση και διά βίου εκπαίδευση στελεχών υγείας.

– Συγκέντρωση της όποιας υποδομής και πολυάριθμων γιατρών στην Αθήνα. Ανυπαρξία υποδομής και μεγάλες ελλείψεις γιατρών στην επαρχία.

– Τεράστιες ελλείψεις νοσηλευτών, τεχνολόγων, χειριστών.

Μηδενική παρουσία ειδικευμένων νοσηλευτών.

– Ανυπαρξία Βιοιατρικής Τεχνολογίας και εξειδικευμένων χειριστών.

– Παντελής έλλειψη σύγχρονων ειδικοτήτων (Κοινωνική Ιατρική, Ιατρική Εργασίας, Γενικών Γιατρών, Γναθοχειρουργών, Ορθοδοντικής κ.λπ.).

Μεγάλη έλλειψη σημαντικών ειδικοτήτων, όπως αναισθησιολόγων, νευροχειρουργών, καρδιοχειρουργών κ.λπ.

– Ανυπαρξία οπλοστάσιου απέναντι στις ενδονοσοκομειακές λοιμώξεις που θέριζαν καθημερινά όλα τα νοσοκομεία της χώρας.

– Απουσία επιστημονικής καθοδήγησης των Υπηρεσιών Υγείας, ανυπαρξία συμμετοχής του λαού και των φορέων, κανένας σχεδιασμός.

Ούτε λόγος για προγραμματισμό.

– Ανυπαρξία ειδικών Κέντρων.

– Απουσία ειδικών μονάδων και σύγχρονων επιστημονικών τμημάτων.

– Ανυπαρξία Επείγουσας Ιατρικής.

Τι κάναμε

– Χτίστηκαν και λειτουργούν στο κέντρο και στην περιφέρεια σύγχρονες νέες πτέρυγες.

Οι θάλαμοι-στρατώνες των 50 και 25 κρεβατιών άλλαξαν σε δωμάτια μέχρι 4 κρεβάτια.

– Προγραμματίστηκαν, μελετήθηκαν και κατασκευάστηκαν περίπου 150 υπερόγχρονα Κέντρα Υγείας.

Ήδη λειτουργούν περίπου 120 Κέντρα Υγείας.

– Τα εξωτερικά ιατρεία στο σύνολό τους επανακατασκευάστηκαν και λειτουργούν με τις πιο σύγχρονες μεθόδους. Συνδέθηκαν με νέα εργαστήρια και χειρουργεία.

Χωρίστηκαν σε τακτικά και έκτακτα, όπως γίνεται σε όλο τον πολιτισμένο κόσμο.

Η προσυνεννόηση και ο επανέλεγχος πήραν τη θέση της ουράς και της αδιαφορίας.

– Τέλειωσαν και πρόκειται να λειτουργήσουν σύντομα τρία μεγάλα πανεπιστημιακά συγκροτήματα του Ε.Σ.Υ. στην Πάτρα, στο Ηράκλειο και στα Γιάννενα και υπερηφανευόμαστε ότι αποτελούν τα πιο σύγχρονα συγκροτήματα της Ευρώπης.

– Πολλαπλασιάστηκαν οι γιατροί στην επαρχία και αυξήθηκαν λογικά στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη. Γιατροί πλήρους και αποκλειστικής απασχόλησης.

– Δημιουργήθηκαν τα ΤΕΙ και ταυτόχρονα ιδρύθηκαν 11 νέες σχολές νοσηλευτών, ενώ πολλαπλασιάστηκαν οι εκπαιδευόμενοι

και οι αποφοιτήσαντες στις υπάρχουσες σχολές. Καθιερώθηκαν οι ειδικότητες και αναβαθμίστηκε ο ρόλος του νοσηλευτικού προσωπικού.

– Η Βιοϊατρική Τεχνολογία είναι ήδη κατάκτηση για τη χώρα μας.

Ο νέος εξοπλισμός τώρα είναι ο πιο σύγχρονος στην Ευρώπη, γιατί αναγκαστήκαμε να τον φέρουμε τα τελευταία πέντε χρόνια.

– Θεσμοθετήσαμε τον έλεγχο της Βιοϊατρικής Τεχνολογίας και προγραμματίσαμε σχολές ειδικών στελεχών.

– Καθιερώσαμε όλες τις νέες σύγχρονες ειδικότητες ή αυτές που έλειπαν στον τόπο μας.

Για παράδειγμα, το 1802 στη Γερμανία –πριν από 186 χρόνια– είχε ιδρυθεί έδρα Κοινωνικής Ιατρικής στο Βερολίνο.

Χρειάστηκε να έρθουμε εμείς για να καθιερώσουμε την Κοινωνική Ιατρική.

– Καθιερώσαμε κίνητρα για τις ειδικότητες που έλειπαν από τη χώρα μας –ΟΧΙ από το Ε.Σ.Υ.–, όπως τους αναισθησιολόγους και άλλους.

– Μελετήσαμε, θεσμοθετήσαμε και εφαρμόσαμε ένα αποτελεσματικό οπλοστάσιο για την αναχαίτιση των ενδονοσοκομειακών λοιμώξεων. Η προστασία της Υγείας δεν είναι πια terra incognita για την Ελλάδα.

Μελετήσαμε και προωθούμε επιδημιολογικές έρευνες. Προσπαθούμε να ολοκληρώσουμε μελέτες για Ελληνική Διατροφική Πολιτική.

– Καθιερώσαμε το Κεντρικό Συμβούλιο Υγείας που κατοχυρώνει το σχεδιασμό, τον προγραμματισμό, τη συμμετοχή, τη λαϊκή εκπροσώπηση και τον κοινωνικό έλεγχο.

Θεσμοθετήσαμε το ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΥΓΕΙΑΣ για τη σύνδεση ΑΕΙ – ΕΡΕΥΝΑΣ και ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΩΝ.

– Ειδικές μονάδες (εντατικής, αυξημένης φροντίδας, χρόνιας νοσηλείας, μακράς νοσηλείας κ.λπ.) ή τα νέα επιστημονικά τμήματα δημιουργούνται μέρα με τη μέρα στο κέντρο και στην περιφέρεια.

– Καθιερώσαμε το ΕΚΑΒ σε πανελλήνια κλίμακα και πολλαπλασιάσαμε το στόλο των ασθενοφόρων και τις ειδικές μονάδες.

Θα μπορούσα επί ώρες να αναλύω το Σύστημα με παραπέρα

απολογισμούς, με αριθμητικά στοιχεία και συντριπτικές συγκρίσεις. Θα το πράξουν –με μέτρο για να μη σας κουράσουν– οι αρμόδιοι.

Υπάρχει, βεβαίως, το ερώτημα:

Αυτές οι κατευθύνσεις και οι προσπάθειες δίνουν σήμερα μια ιδανική εικόνα λειτουργίας;

Η απάντηση βεβαίως είναι όχι.

Πρώτον: Γιατί αυτό δε γίνεται σε τέσσερα χρόνια από την ώρα που ξεκίνησε η προσπάθεια.

Δέκα με είκοσι χρόνια χρειάστηκαν η Σουηδία, η Μεγάλη Βρετανία, ο Καναδάς, η Ουγγαρία, η Φιλανδία.

Δεύτερον: Γιατί η ανακατασκευή των νοσοκομείων γίνεται με τα νοσοκομεία εν λειτουργία. Γιατί χρειάζονται τεχνικές μελέτες και κατασκευές που θέλουν χρήμα και χρόνο. Το χρήμα είναι θέμα επιλογής και έγινε. Ο χρόνος είναι απαραίτητος για να γίνουν τα αχούρια ανθρώπινες μονάδες.

Καμιά φορά δημοσιεύονται διάφορες φωτογραφίες κακής έως άθλιας εικόνας π.χ. μαγειρειών. Είναι πράγματι ακόμα μερικά κατάλοιπα του παρελθόντος που δεν προλάβουμε να τα εξαλείψουμε.

Και έρχονται οι θύτες να γίνουν δικαστές.

Τρίτον: Οι περιοριστικοί παράγοντες δεν αναιρούνται μέσα σε τέσσερα χρόνια.

Η λυσσαλέα αντίδραση δυσκόλεψε τα πράγματα.

Τέταρτον: Υπάρχουν ασφαλώς και δικές μας αδυναμίες. Και ταλαντεύσεις υπήρξαν και ο σχεδιασμός δεν ήταν και δεν μπορούσε να είναι τέλειος.

Ποια είναι σήμερα τα προβλήματα

– Η εμπορευματοποίηση που εξαλείφθηκε στην επαρχία δεν πατάχθηκε ακόμα στην Αθήνα ή στη Θεσσαλονίκη.

Ασφαλώς και υπάρχει ακόμα το φακελάκι, καμιά φορά και το ιδιωτικό παράνομο ιατρείο.

Η μεγάλη πλειοψηφία των γιατρών ασκεί με ιεραποστολικό ρόλο το καθήκον της.

Υπάρχει ασφαλώς μια μειοψηφία που καταστρατηγεί το νόμο, εκβιάζει ασθενείς και παραβιάζει τον όρκο του Ιπποκράτη.

– Το Ε.Σ.Υ. δεν έγινε για τους γιατρούς αλλά για το λαό. Χωρίς τη συναίνεση όμως των λειτουργών της Υγείας δεν μπορεί να προχωρήσει. Η συναίνεση των γιατρών του Ε.Σ.Υ. έχει διαφανεί κυρίως από τον τρόπο δουλειάς τους και την πίστη τους.

Διαπρεπείς γιατροί προτίμησαν την επιστημονική εξέλιξη, μέσω του Ε.Σ.Υ. και των τεχνολογικών δυνατοτήτων, από το κυνήγι του κέρδους στις μεγάλες κλινικές.

Υπάρχει όμως πολλές φορές ισοπέδωση της επιστημονικής αλλά και της ποσοτικής προσφοράς του γιατρού και της ομάδας. Υπάρχουν ακόμα οι διαφορετικές ταχύτητες στους πανεπιστημιακούς και στρατιωτικούς γιατρούς.

– Υπάρχουν σημαντικά προβλήματα στην προπτυχιακή εκπαίδευση και εξακολουθούν οι μεγάλες ελλείψεις έως απουσία και μεταπτυχιακών σπουδών.

– Η επιστημονική καθοδήγηση του Ε.Σ.Υ. παρουσιάζει ελλείψεις.

– Εξακολουθούν να υπάρχουν ελλείψεις σε εξειδικευμένο νοσηλευτικό και τεχνολογικό δυναμικό.

– Υπάρχουν ακόμα προβλήματα αποκέντρωσης του προγραμματισμού. Παρουσιάζονται δυσλειτουργίες στο θεσμό της κοινωνικοποίησης και της συμμετοχής.

– Εξακολουθούν να υπάρχουν προβλήματα συντονισμού τομέων, νοσοκομείων και ιδιαίτερα της σύνδεσης και εναρμόνισης της πρωτοβάθμιας φροντίδας στα αστικά κέντρα.

– Υπάρχουν, όπως και σε όλη την Ευρώπη, προβλήματα στις λίστες αναμονής, που πάντως είναι από τις μικρότερες σε όλο τον κόσμο.

– Η αποδοτικότητα δαπανών Υγείας (λειτουργίας και επενδύσεων) που αυξήθηκαν σημαντικά πρέπει να βελτιωθεί.

– Έχουν επισημανθεί τριβές από όχι αρμόζουσα συμπεριφορά απέναντι στον ασθενή.

Ποιες είναι οι προοπτικές

Οι βασικές βελτιώσεις που πρέπει να κάνουμε και έχουν άλλωστε ή θεσμοθετηθεί ή μελετηθεί ήδη από το 1986, οπότε βγήκαν

και τα πρώτα συμπεράσματα, κινούνται στις ακόλουθες κατευθύνσεις:

- Καθιέρωση πρόσθετων ποιοτικών και ποσοτικών κινήτρων για τους λειτουργούς της Υγείας σε επίπεδο μονάδας, για την αύξηση της αποδοτικότητας των νοσοκομείων και των μονάδων πρωβάθμιας φροντίδας.

- Εκπόνηση των Π.Δ. που προβλέπονται από το νόμο-πλαίσιο για την Παιδεία σε συνδυασμό με την προηγούμενη κατεύθυνση, για τους πανεπιστημιακούς γιατρούς.

Εναρμόνιση των εργασιακών σχέσεων των στρατιωτικών γιατρών με τους γιατρούς του Ε.Σ.Υ.

- Βελτίωση των συνθηκών εργασίας του ιατρικού, νοσηλευτικού και λοιπού δυναμικού.

- Αυστηρή κίνηση των πειθαρχικών διαδικασιών για την πάταξη της όποιας παράβασης υπολειμμάτων εμπορευματοποίησης.

- Εκστρατεία διαφώτισης των πολιτών για τα δικαιώματά τους.

Καθιέρωση σε κάθε νοσοκομείο γραφείων σχέσεων Κράτους-Πολίτη.

- Άμεση συνέχιση του διαλόγου υπουργείων Παιδείας, Υγείας και ΑΕΙ (Σχολές Υγείας) και ΤΕΙ για την αναβάθμιση του περιοχόμενου σπουδών.

- Υλοποίηση του θεσμοθετημένου Εθνικού Ινστιτούτου Ερευνών Υγείας με σύνδεσή του με ΑΕΙ, νοσοκομεία και τα μεγάλα Κέντρα (Ογκολογικά, Καρδιοχειρουργικά κ.λπ.) που βρίσκονται σε εξέλιξη.

- Έμφαση στην έρευνα και υλοποίηση των μεταπτυχιακών σπουδών.

- Δημιουργία και νέων σχολών νοσηλευτικού προσωπικού και επιτάχυνση της υλοποίησης των ειδικοτήτων του.

- Ειδική επιμόρφωση των εκλεγμένων και μη στελεχών που συμμετέχουν στα Δ.Σ. των νοσοκομείων.

Ειδικότερα οι εκπρόσωποι της Τ.Α. πρέπει και μπορούν να συνδεθούν με τα όργανα και τους κατοίκους της συνοικίας, του διαμερίσματος, της πόλης.

Να προχωρήσει η αποκέντρωση και στις αποφάσεις και στον προγραμματισμό.

Τα Δ.Σ. ασχολούνται με τη στρατηγική και τα μεγάλα θέματα των νοσοκομείων. Η καθημερινή δράση αποτελεί αρμοδιότητα της Διεύθυνσης και του συντονιστή.

– Να υλοποιηθεί ο θεσμός του συντονιστή και να υλοποιηθεί το πρόγραμμα μετεκπαίδευσής τους.

Να προχωρήσει ο θεσμός των συγκροτημάτων και των τομέων.

Η αξιοποίηση και αναβάθμιση της υποδομής του ΙΚΑ πρέπει να συνδεθεί λειτουργικά με την προώθηση της πρωτοβάθμιας φροντίδας στα αστικά κέντρα.

– Η βελτίωση του συστήματος των εφημεριών, η επιτάχυνση της δημιουργίας μονάδων χρόνιας νοσηλείας σε συνδυασμό με τη σωστή λειτουργία των συγκροτημάτων, των ειδικών μονάδων και των θαλάμων βραχείας νοσηλείας, ανακουφίζουν τα νοσοκομεία, μειώνουν ή αλλού καταργούν την ύπαρξη ράντσων και μειώνουν το χρόνο της λίστας αναμονής.

Η συνεχής αναβάθμιση των επαρχιακών νοσοκομείων είναι κυρίως η λύση στη συμφόρηση του κέντρου. Όλοι οι δείκτες είναι σήμερα ενθαρρυντικοί. Το βάρος πρέπει να πέσει στην πρόληψη και στην ξεχωριστή αποθεραπεία και επανένταξη.

– Η ιεράρχηση των δαπανών και η συνέχεια της αντιστροφής της σχέσης ατομικής-κοινωνικής κατανάλωσης είναι η λύση στο πρόβλημα των δαπανών. Η συνέχιση της πάταξης της πολυφαρμακίας, η επιτάχυνση της παρέμβασης του Εθνικού Οργανισμού Φαρμάκων (ΕΟΦ), της Εθνικής Φαρμακοβιομηχανίας (Ε.Φ.) και της Κρατικής Φαρμακαποθήκης όπου αυτά εξοικονομούν πόρους και προωθούν θέσεις απασχόλησης σε στρατηγικό τομέα, όπως είναι το Φάρμακο, ή σε άμεσες ανάγκες, όπως είναι αναλώσιμα καθημερινά είδη στα νοσοκομεία.

Μπορεί και πρέπει επίσης να αρχίζουμε να αντιμετωπίζουμε το θέμα συμπαράγωγής τμημάτων Βιοϊατρικής Τεχνολογίας.

– Η προστασία της Υγείας, η διαφώτιση, η συνέχιση και ένταση της προσπάθειας για τις επιδημιολογικές έρευνες και την αντιμετώπιση των ενδονοσοκομειακών λοιμώξεων αποτελούν ίσως τώρα την πρώτη προτεραιότητα.

Η υγιεινή και η ασφάλεια στους χώρους δουλειάς, που αναπτύσσονται με γρήγορους ρυθμούς, συνδυάζονται με μονάδες επείγουσας ιατρικής και πρωτοβάθμιας φροντίδας.

– Η σταυροφορία εναντίον της μάστιγας του AIDS, ο αντικαρκινικός αγώνας, η αντιμετώπιση της καρδιοπάθειας βρίσκονται σε ικανοποιητικό επίπεδο. Μπορεί και πρέπει να ενταθεί σε συνεργασία με την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας (Π.Ο.Υ.), την ΕΟΚ και άλλες χώρες.

– Η ανθρωπιστική παιδεία και ειδικά σεμινάρια πρέπει να κυριαρχήσουν στην επιμόρφωση του δυναμικού των νοσοκομείων ώστε να βελτιωθεί η σχέση ασθενούς και λειτουργών Υγείας ή στελέχους περίθαλψης.

Οι ποινές δεν είναι η καλύτερη λύση. Η αυστηρότητα όμως, όταν τα κρούσματα συνεχίζονται, είναι αναγκαία.

Ο ασθενής δεν είναι πελάτης.

Η παροχή υπηρεσιών Υγείας είναι ύψιστο ανθρώπινο καθήκον.

Υπάρχουν βέβαια και άμεσες προτεραιότητες.

- Η λειτουργία όλων των Κέντρων Υγείας.
- Η λειτουργία των πανεπιστημιακών νοσοκομείων.
- Η βελτίωση της στελέχωσης των επαρχιακών νοσοκομείων.
- Η σωστή προετοιμασία για την αντιμετώπιση υψηλών κινδύνων που απειλούν την υγεία.
- Η συνέχιση της βελτίωσης των μονάδων ψυχικής υγείας με έμφαση στην αποασυλοποίηση και στην κοινωνική επανένταξη.

Στο τελευταίο, που όχι μόνο προωθείται, παρά τις συνεχιζόμενες ελλείψεις, έχει συντελεστεί ένα ηράκλειο έργο.

Όσον αφορά τη στελέχωση, είναι μύθος ότι δήθεν το Ε.Σ.Υ. δεν έχει γιατρούς και ότι δήθεν ο θεσμός του γιατρού της αποκλειστικής απασχόλησης απομάκρυνε γιατρούς ή εμποδίζει τη στελέχωση των Κέντρων Υγείας.

Η στελέχωση των νοσοκομείων πριν και μετά το Ε.Σ.Υ. είναι η νύχτα με τη μέρα.

Οι γιατροί, όπως είπα, πολλαπλασιάστηκαν, όπως και το έργο τους. Τα Κέντρα Υγείας, που παλιά δεν υπήρχαν, έχουν στελέχωση πολύ μεγαλύτερη από όλα τα Κέντρα Υγείας στην Ευρώπη.

Σε ελάχιστα πια απομακρυσμένα χωριά, που πράγματι δε στελεχώθηκαν ακόμα, είναι άδικο να υποστηρίζεται ότι εάν δεν υπήρχε ο θεσμός θα στελεχώνονταν. Εκεί δεν υπήρχε ούτε καν ιδιώτης γιατρός. Άρα οι φήμες είναι εκ του πονηρού.

Στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη έχουμε καλύψει πολύ πάνω από το 100%. Γι' αυτούς λοιπόν τους γιατρούς πρέπει να κάνουμε την άρση του θεσμού πλήρους και αποκλειστικής απασχόλησης;

Και τότε ποιοι θα πήγαιναν στα χωριά και γιατί;

Και όταν οι σημερινοί γιατροί καλύπτουν θέσεις και στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα περιθάλψης, τι θα γίνεται με τις στρατιές των ανέργων γιατρών που θα έρχονταν;

Τα επιχειρήματα είναι έωλα και σκόπιμα

Η ολοκλήρωση της υποδομής και η άρτια στελέχωση είναι θέμα χρόνου και όχι θεσμών.

Εμφανίζονται στη δημοσιότητα περιστατικά παραλείψεων. Ασφαλώς και υπάρχουν. Και ο θάνατος δεν έχει νικηθεί και η αμέλεια δεν εξαλείφθηκε σε όλο τον κόσμο και οι αιχμές απρόσμενων φαινομένων δε θα σταματήσουν.

Ασφαλώς χρειάζεται μεγαλύτερη εγρήγορση και πρόβλεψη.

Οι δείκτες πάντως του προσδόκιμου επιβίωσης, της βρεφικής θνησιμότητας, της αποτελεσματικότητας των νοσοκομείων κινούνται στα καλύτερα επίπεδα από όλη την Ευρώπη και συνεχώς βελτιώνονται.

Αυτό δεν οφείλεται αποκλειστικά στο Ε.Σ.Υ. και στην προσπάθεια που κάνουμε. *Οφείλεται όμως και σε αυτά.*

Ο λαός το γνωρίζει. Με τη σοφία που τον διακρίνει, αγκάλισε το θεσμό και στη νομοθέτησή του και στα δύσκολα πρώτα του βήματα. Τίποτα δεν είναι το ίδιο με χτες.

Ασφαλώς αγωνιά, όπως και εμείς.

Γιατί συγκρίνουμε το σήμερα όχι με το άθλιο χτες αλλά με αυτό που θα θέλαμε. Με αυτό που πρέπει να κάνουμε ακόμα.

Ο εκδημοκρατισμός και ο εκσυγχρονισμός κυριαρχούν στον κυριότερο θεσμό της Κοινωνικής Πολιτικής –στο Ε.Σ.Υ.– και αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο της στρατηγικής μας. Επιμένουμε σταθερά στις θέσεις μας για ένα ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ χωρίς εισαγωγικά μέσα σε μια κοινωνία αλληλεγγύης.

Καλώ όλες τις πτέρυγες της Βουλής να αρθούν στο ύψος των ευθυνών και οπωσδήποτε αυτούς που κάνουν πόλεμο φθοράς και δυσφήμισης του Ε.Σ.Υ. να αναλογιστούν τις ευθύνες τους και να βοηθήσουν με εποικοδομητικές προτάσεις στη μεγάλη αυτή προσπάθεια.

Ο λαός παρακολουθεί τη στάση όλων μας.

Έχει και μνήμη και κρίση.

Διαβεβαιώνω πάντως τον ελληνικό λαό και την Εθνική Αντιπροσωπία ότι θα συνεχίσουμε το τιτάνιο έργο του Ε.Σ.Υ., βελτιώνοντας καθημερινά τη λειτουργία του, μένοντας σταθεροί στη φιλοσοφία και στις αρχές του.

Γ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ
1987-1989

«ΠΡΟΣΠΑΘΩ ΝΑ ΓΙΝΩ ΑΡΙΣΤΕΡΟΣ»

Τι είναι επιτέλους ο *Γιώργος Γεννηματάς*; Είναι, όπως λένε ορισμένοι, η «αριστερή συνείδηση» του ΠΑΣΟΚ, σε μια κυβέρνηση που κατηγορείται ότι έχει εγκαταλείψει τις «αριστερές αρχές του κινήματος»; Είναι, μήπως, όπως άλλοι υποστηρίζουν, ένα «προπέτασμα καπνού» που προορίζεται να εφαρμοστεί στο χώρο της εργασίας μια πολιτική που ορισμένοι θέλουν να την κατηγορούν ως δεξιόστροφη; Την απάντηση στα ερωτήματα αυτά τη δίνει σήμερα ο ίδιος ο υπουργός Εργασίας: η συνέντευξή του προς *Το Βήμα* είναι πρώτα μια αληθινή εκ βαθέων εξομολόγηση ενός κορυφαίου στελέχους του ΠΑΣΟΚ, που με τόλμη και ειλικρίνεια αναφέρεται στα λάθη. Και είναι, επίσης, εξαιρετικά ενδιαφέρουσα, αφού ο κ. *Γ. Γεννηματάς* εξηγεί με απλά λόγια τι πρόκειται να γίνει στο χώρο της εργασίας, όπου τόσα φημολογούνται, είτε για τις απολύσεις είτε για την ανεργία είτε για την περιβάλλουσα σύνδεση της αμοιβής με την παραγωγικότητα.

– Τα τελευταία μέτρα που λάβατε, κύριε υπουργέ, όπως η έστω και τυπική κατάργηση του γνωστού ως απεργοκτόνου άρθρου 4, χαρακτηρίστηκαν φιλεργατικά. Πώς έγινε όμως, κύριε Γεννηματά, και το ΠΑΣΟΚ έφτασε στο κατ’ αντιδιαστολήν αντεργατικό άρθρο 4, την υποχρεωτική διαίτησία κ.λπ.

Κατ’ αρχήν, τα μέτρα τα αποφάσισε το ΚΥΣΥΜ. Και μετά, η απόφαση αυτή έρχεται να πραγματοποιήσει τις εξαγγελίες του πρωθυπουργού στη συνδιάσκεψη των συνδικαλιστικών στελεχών, το καλοκαίρι. Διαφωνώ εξάλλου με τους όρους φιλεργατικά και αντεργατικά. Κάθε φορά η ψήφιση νόμων από τη Βουλή απεικον-

νίζει το συσχετισμό των πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων. Με ρωτάτε γιατί τότε και γιατί τώρα. Τότε γιατί, σύμφωνα με την πολιτική μας εκτίμηση, με τη μεγάλη επαναστατική αλλαγή της κοινωνικοποίησης του δημόσιου τομέα, έπρεπε να προστατευτούν οι κοινωνικοποιημένες επιχειρήσεις. Αλλά και ο πολίτης-χρήστης. Για παράδειγμα, ο ασθενής, στο νοσοκομείο, που κινδυνεύει από το κατέβασμα του ρελέ στη ΔΕΗ να μείνει ξαφνικά στο χειρουργείο. Σίγουρα το άρθρο 4 ήταν ένας καταναγκασμός, αλλά για να προστατευτεί το κοινωνικό σύνολο. Οι ίδιοι όμως οι εργαζόμενοι στα χρόνια που πέρασαν διαφύλαξαν την κοινωνικοποίηση κι έτσι φτάσαμε στην κατάργηση αυτών των μέτρων. Αλλά υπάρχουν κι άλλα πιο σημαντικά στα μέτρα που αναφέρεστε. Όπως η Διεθνής Σύμβαση 135, που αφορά τα συμβούλια εργασίας, τα μέτρα που αφορούν την υγιεινή και την ασφάλεια των εργαζομένων. Δεν μπορεί κάθε 4 μέρες να σκοτώνεται ένας εργάτης και κάθε ένα τέταρτο της ώρας να τραυματίζεται ένας, κι εμείς να μιλάμε μόνο για το άρθρο 4... Βρισκόμαστε μπροστά σ' ένα συναρπαστικό σενάριο εξελίξεων της παραγωγής και της ανάπτυξης και ουαί κι αλίμονο αν δεν προβλέψουμε.

– Πάντως, έτσι κι αλλιώς, τα πρώτα σας μέτρα ως υπουργού Εργασίας τα υποδέχτηκαν θετικά. Οι αντιρρήσεις που διατυπώθηκαν, κυρίως από την Αριστερά, αφορούν στην υποψία ότι αποτελούν κινήσεις εντυπώσεων σε ένα γενικότερο σενάριο αλλαγής της οικονομικής πολιτικής του ΠΑΣΟΚ προς πιο φιλελεύθερα στοιχεία. Κι εσείς θεωρείτε ο πιο κατάλληλος για να «παίξετε» την αριστερή συνείδηση του ΠΑΣΟΚ...

Βέβαια, το ποια είναι η Αριστερά σήμερα είναι ένα καλό ερώτημα, αλλά δεν είναι τώρα η ώρα να απαντήσουμε. Πάντως, αριστερός δεν μπορεί να είναι εκείνος που αποκλείει το δικαίωμα σε κάποιον άλλο να είναι άνθρωπος της προόδου. Προσωπικά δεν αισθάνομαι ακόμη αριστερός. Προσπαθώ να γίνω. Αυτοί όμως που μονοπωλούν τον τίτλο του αριστερού καλό θα είναι να επαναπροσδιορίσουν το περιεχόμενο του όρου. Η Αριστερά, λοιπόν, δεν πέφτει θύμα εντυπωσιασμών από κανέναν, γιατί η Αριστερά είναι αποτέλεσμα κοινωνικών συγκρούσεων και επομένως δεν μπορεί να καπελώνεται από πολιτικές ή τακτικές πολιτικών

φορέων ή μεμονωμένων προσώπων. Πολύ περισσότερο όταν υπάρχει ένα συνδικαλιστικό κίνημα σκληρό, ενωμένο, ταξικό. Το δικό μου ερώτημα είναι: Υπάρχει αυτή τη στιγμή στην Ελλάδα ή πρέπει να υπάρξει μια νέα αρχή για ένα συνδικαλιστικό κίνημα ενωμένο, ταξικό, πολιτικοποιημένο, ακηδεμόνευτο;

– Μα εσείς, ως κυβέρνηση, καταφέρατε να φτάσουμε στη διάσπαση της ΓΣΕΕ το 1985!...

Όλοι έχουμε ευθύνες. Εγώ προσωπικά αναγνωρίζω το δικό μου μερίδιο στο βαθμό που υπήρξα στην καθοδήγηση ενός πολιτικού φορέα που ασχολήθηκε με τα κοινά. Τώρα, αν είναι προπέτασμα καπνού για μια άλλη οικονομική πολιτική, όπως λέτε, αυτά τα πρώτα μέτρα, αυτό εξαρτάται απ' το πώς αντιμετωπίζει ο καθένας μας αυτά που είπα πιο πριν. Πιστεύω στις αλλαγές, είπα. Άρα πιστεύω στην πρόοδο και πιστεύω και στην αναθεώρηση. Κι αυτό δεν είναι λάθος, στο βαθμό που υπάρχει πραγματική θέληση. Κι αυτό δεν είναι λάθος, στο βαθμό που υπάρχει πραγματική στάθμιση των αντικειμενικών συνθηκών. Αν αυτό λέγεται περεστρόικα ή ανασυγκρότηση ή ανανέωση ή αναθεώρηση, δεν ενδιαφέρει. Πριν από λίγα χρόνια, ακόμα και φραστικά θα τολμούσαν να προφέρουν αυτές τις λέξεις; Σήμερα, η διεθνής κοινότητα παρακολουθεί με κομμένη την ανάσα τη μεγάλη μάχη του Γκορμπατσόφ.

– Μήπως είστε ο τελευταίος εκφραστής του παλιού ΠΑΣΟΚ; Πολλά εγράφησαν για βασικές διαφωνίες σας με άλλα στελέχη της κυβέρνησης...

Στην Ελλάδα φαίνεται ότι δεν είσαι ό,τι δηλώσεις, όπως είπε ο Τσαρούχης, αλλά ό,τι δηλώσουν οι άλλοι για σένα. Εγώ όμως έσπευσα να πω ότι δεν είμαι ακόμη αριστερός. Προσπαθώ πάντως – όπως είπα. Άλλωστε αριστερός είναι εκείνος που δε μοιράζει το λαό σε αριστερούς και δεξιούς χωρίς αντιστοιχία προς τις πραγματικές ταξικές αντιθέσεις. Με ενδιαφέρει η συνείδηση του ΠΑΣΟΚ να είναι αριστερή στο σύνολό της και όχι στο επίπεδο ενός προσώπου που θα λειτουργούσε όπως λέτε ως άλλοθι. Αλήθεια, τι σημαίνει πρόοδος σήμερα; Μιλάμε ακόμα με ό,τι μας έ-

λεγαν οι διανοούμενοι και οι φιλόσοφοι του 1848; Αυτά σίγουρα χρειάζονται μια καινούρια θεώρηση σήμερα.

– Προσφάτως, κύριε υπουργέ, το άρθρο του πρωθυπουργού στο Βήμα έδωσε αφορμή για συζητήσεις γύρω από την ελευθερία των απολύσεων, πράγμα που ανά τον κόσμο ζητούν οι επιχειρηματίες επενδυτές. Τι θα γίνει;

Αφού αναφέρεστε στο άρθρο αυτό του πρωθυπουργού, να σας πω, πρώτον, ότι ο πρωθυπουργός είναι αυτός που ενέπνευσε όλες τις νομοθετικές ρυθμίσεις και αποφάσεις για την προστασία των εργαζομένων από τις αυθαίρετες απολύσεις και δεύτερον, ότι από πολλούς έγιναν αυθαίρετες ερμηνείες στο άρθρο αυτό. Όσο για μένα, ασφαλώς, είμαι ριζικά αντίθετος με την κατάργηση των κερτιμένων δικαιωμάτων των εργαζομένων. Και πρέπει να ξέρουμε ότι στην Ελλάδα δεν είναι καθόλου περισσότερα απ' ό,τι στην υπόλοιπη Ευρώπη ή στις Ηνωμένες Πολιτείες. Οι νόμοι αυτοί έχουν γίνει μέσα σε καπιταλιστικά καθεστώτα και όχι μόνο ως κατακτήσεις των εργαζομένων, αλλά και για λόγους ανταγωνιστικότητας και παραγωγικότητας. Γιατί ένας εργαζόμενος που νιώθει ανασφαλής, που νιώθει καθημερινά τον πέλεκτο πάνω του, δεν αποδίδει. Και πρέπει να ξέρουμε και κάτι άλλο. Οι επενδύσεις που γίνονται οφείλονται στο κεφάλαιο αλλά και στην εργατική δύναμη. Κι αυτή δημιουργεί τις επενδύσεις. Αυτό λοιπόν δεν είναι μόνο θέμα κοινωνικής δικαιοσύνης. Είναι καθαρά θέμα καπιταλιστικών σχέσεων ανάμεσα σε κεφάλαιο-εργασία. Ας μην ξεχνάμε επίσης τη σχέση ιδίων κεφαλαίων προς τα συνολικά κεφάλαια, τη συμμετοχή, δηλαδή, του κράτους και της κοινωνίας (χρηματοπιστωτικό σύστημα, επιδοτήσεις, επιχορηγήσεις κ.λπ.). Δηλαδή, οι εργοδότες δεν είναι μόνο καπιταλιστές αλλά και διαχειριστές κοινωνικών πόρων. Δεν έχω αντίρρηση σ' αυτό, αλλά πρέπει να το λάβουν σοβαρά υπόψη τους και εκείνοι. Άλλο θέμα αν κάποιος εργαζόμενος πραγματικά δε δουλεύει ή υπονομεύει την παραγωγή. Αλλά μόνο οι εργαζόμενοι υπονομεύουν την παραγωγή; Δυστυχώς, στην Ελλάδα οι πάντες υπονομεύουν την παραγωγή και υπάρχει ένα status quo στη διανομή. Εμείς λέμε να γίνει το αντίθετο. Να ενωθούν οι παραγωγικές δυνάμεις, επιχει-

ρηματίες και εργαζόμενοι, να αυξήσουν την παραγωγή και να συγκροσουν ελεύθερα για τη διανομή.

– Να επανέλθω στο συγκεκριμένο ερώτημα που αφορά σε ενδεχόμενη αύξηση των ορίων για απολύσεις. Ως αρμόδιος υπουργός Εργασίας τι θα λέγατε;

Υπάρχουν Διεθνείς Συμβάσεις Εργασίας. Θα τις τηρήσουμε απόλυτα.

– Δεν έχουμε εξαντλήσει όμως τα όρια που μας θέτουν οι οδηγίες της Κοινότητας σ' αυτό το θέμα. Να συμπεράνω ότι μπορεί και να τα εξαντλήσουμε;

Σας είπα ότι θα τηρήσουμε τις Διεθνείς Συμβάσεις Εργασίας αταλάντευτα. Προσωπικά εννοώ να τις τηρήσω στο ακέραιο.

– Σε μια περίοδο που όλοι μιλούν για στροφή στον ιδιωτικό τομέα, εσείς εμφανίζεστε μέσα στην κυβέρνηση ως ο υπέρμαχος των επενδύσεων στο δημόσιο τομέα. Πολλοί σας καταλόγισαν άγνοια των νέων παγκόσμιων οικονομικών δεδομένων...

Πρώτα απ' όλα δεν ξέρω από πού βγήκε ότι έχω τέτοιες απόψεις. Δεν έκανα δημόσια γνωστές άλλωστε κάποιες προσωπικές μου θέσεις. Τις θέσεις μου τις αντλώ από τις κατευθύνσεις του ΠΑΣΟΚ. Πάντως, θεωρώ πως είναι ψεύτικο δίλημμα το «περισσότερος» ή «λιγότερος» δημόσιος τομέας ή ιδιωτικός αντίστοιχα. Και θα προσπαθήσω να το αποδείξω, όπως έκανα την περασμένη εβδομάδα στο ΕΣΑΠ, απαντώντας σε κάποιες τοποθετήσεις για συρρίκνωση του δημόσιου τομέα. Οι δημόσιες επενδύσεις είναι αυτές που δεν μπορεί να τις κάνει ο ιδιωτικός τομέας. Αν δε γίνουν οι δημόσιες επενδύσεις, δε θα μπορεί ούτε ο ιδιωτικός τομέας να δουλέψει. Μιλάμε για έργα υποδομής. Αλήθεια, είναι κανείς από τους υποστηρικτές της επέκτασης του ιδιωτικού τομέα που πιστεύει ότι μπορεί να προαχθεί μια ιδιωτική επιχείρηση, είτε σε τεχνολογίες αιχμής είτε σε παραδοσιακούς βιομηχανικούς κλάδους, αν δεν υπάρχει σωστή επέκταση των επενδύσεων στην ενέργεια, εγκαταστάσεις για τη μόλυνση του περιβάλλοντος, εάν δεν υπάρχουν επενδύσεις σε συγκοινωνιακά έργα; Την Αλουμί-

να, για παράδειγμα, θα την έκανε ιδιώτης; Γιατί δεν την έκανε τόσα χρόνια, που υποτίθεται ότι ήταν εποχές της ιδιωτικής πρωτοβουλίας;

Αλλά το ερώτημα δεν είναι εκεί. Το ερώτημα είναι πώς οι βιομηχανοί –κι εγώ πιστεύω στις βιομηχανίες– πώς θα προσανατολιστούν έτσι ώστε όλες οι τεράστιες εξυπηρετήσεις που θα γίνουν γύρω από τη βιομηχανία της Αλουμίνιας, για παράδειγμα, ή γύρω από το έργο του δημόσιου τομέα που λέγεται Ρίο-Αντίρριο ή Μετρό, Αχελώος κ.λπ., πώς θα φτιάξουν τέτοιες μεταποιητικές μονάδες ώστε η προστιθέμενη αξία να είναι ελληνική. Εκεί είναι για μένα το θέμα δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Αλλά θα ήθελα να πω και κάτι άλλο από τη μέχρι τώρα εμπειρία μου στο υπουργείο Εργασίας και πιο συγκεκριμένα στις λεγόμενες τριμερείς συναντήσεις.

Τα αιτήματα των βιομηχάνων που συχνά στηρίζονται από τους εργαζόμενους ξέρετε ποια είναι; Πάγωμα των οφειλών των βιομηχάνων στο ΙΚΑ, πάγωμα των οφειλών στις τράπεζες, στην Εφορία. Μείωση των τιμών του ρεύματος, πάγωμα των οφειλών στον ΟΣΕ κ.λπ. Τι σημαίνουν όλα αυτά; Σημαίνουν συνεχή αύξηση του ελλείμματος του δημόσιου τομέα. Γιατί όταν μειώνεις την τιμή του ρεύματος στη ΔΕΗ, προφανώς αυξάνεις τη δαπάνη του δημόσιου τομέα, μέσω του ιδιωτικού. Στην ουσία είναι επέκταση του ιδιωτικού τομέα μέσω του Δημοσίου. Αυτό λοιπόν μας ζητούν να καταργήσουμε; Έτσι θα συρρικνωθεί ο δημόσιος τομέας; Ή να συρρικνωθεί ο δημόσιος τομέας μειώνοντας τις δαπάνες για την Παιδεία ή την Εθνική Άμυνα;

Ήθελα να ήξερα την απάντηση σ' αυτά από εκείνους που υποστηρίζουν τα αντίθετα. Εγώ λοιπόν λέω ναι στις δημόσιες και στις ιδιωτικές επενδύσεις. Ναι στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, φτάνει να εναρμονίζονται με ένα πρόγραμμα.

– Εν όψει του συναρπαστικού σεναρίου όπως είπατε της παραγωγής και της ανάπτυξης, κύριε υπουργέ, ένα βασικό ζήτημα είναι αυτό που αφορά στη σύνδεση αμοιβής και παραγωγικότητας. Πώς θα γίνει να μην αποβεί σε βάρος των εργαζομένων;

Πρώτα απ' όλα τίποτα δεν μπορεί να αποβεί εις βάρος των εργαζομένων, όταν υπάρχει ένα ισχυρό συνδικαλιστικό κίνημα. Για τη σύνδεση της αμοιβής-παραγωγικότητας, είμαι υπέρμαχος

και για λόγους ιδεολογικούς. Γιατί αφού πιστεύω στο σοσιαλιστικό μετασχηματισμό, πιστεύω ότι η αμοιβή πρέπει να εναρμονίζεται με την προσφορά στην παραγωγική διαδικασία και οι κοινωνικές υπηρεσίες σύμφωνα με τις ανάγκες. Αυτό οδηγεί στην κοινωνική απελευθέρωση έτσι απλά. Άρα η σύνδεση αμοιβής με παραγωγικότητα ανοίγει το δρόμο. Είναι λοιπόν ταυτόχρονα και εκσυγχρονιστικό και αναπτυξιακό και ιδεολογικό ζήτημα.

– Υπάρχουν φόβοι ότι θα εφαρμοστεί μονομερώς εις βάρος των εργαζομένων και ότι ακόμη υποκρύπτει και τις απολύσεις...

Η σύνδεση αμοιβής-παραγωγικότητας πρέπει να διασφαλίζει το βασικό μισθό και να μη δημιουργεί πιθανότητες μείωσης της απασχόλησης. Αντίθετα να ευνοεί την απασχόληση. Βέβαια υπάρχουν χώρες που αυτό λειτούργησε θετικά, όπως στην Ιαπωνία, αντίθετα στην Αγγλία λειτούργησε αρνητικά. Το μεγάλο πρόβλημα για μένα σ' αυτό το ζήτημα είναι άλλο: Μήπως οι εντός των τειχών αγνοήσουν τους εκτός των τειχών. Δηλαδή οι εργαζόμενοι αγνοήσουν τους εκτός των τειχών που είναι οι άνεργοι. Γιατί όταν μοιράζεις μια πίτα, σύμφωνα με την αύξησή της, είναι πολύ πιθανό να σκεφτείς ότι καλύτερα να τη μοιράσω σε αυτούς που είναι μέσα στα τείχη, δηλαδή τους εργαζόμενους, παρά να αυξήσω την απασχόληση...

– Αυτή όμως δεν είναι ευθύνη των εντός των τειχών εργαζομένων...

Είναι βέβαια ευθύνη της Πολιτείας, αλλά και των εργαζομένων. Παντού υπάρχουν και οι ευθύνες της Πολιτείας και του πολίτη. Προσωπικά δεν ήρθα σ' αυτό το υπουργείο για να χαϊδέψω τ' αφτιά κανενός. Οι εργαζόμενοι δεν έχουν μόνο δικαιώματα, αλλά και υποχρεώσεις. Χρειαζόμαστε και πιο πολλή δουλειά. Δε μιλάω για εντατικοποίηση της δουλειάς αλλά για ποιότητα. Και πρέπει οι βιομήχανοι να καταλάβουν ότι είναι υποχρεωμένοι να δώσουν τα μέσα, την τεχνολογία, το σύγχρονο εξοπλισμό, το μάρκετινγκ, το σωστό μάνατζμεντ κ.λπ. Πρέπει να τα δώσουν στην εργατική τάξη, η οποία με τη σειρά της να τα αξιοποιήσει αυτά για να αυξήσει την παραγωγικότητα. Ο Αμερικανός υπουργός

Εργασίας είτε πρόσφατα μια πολύ χαρακτηριστική φράση στους βιομηχάνους: «Πρέπει να πάψετε να είστε δεινόσαυροι. Θα δώσετε εσείς πρώτα την τεχνολογία και όχι να ζητήσετε απλώς εντατικοποίηση της δουλειάς». Ας πάμε στην Ελλάδα, στις βιομηχανίες μας, να δούμε ποια είναι η τεχνολογία τους και πώς συνδυάζονται τεχνολογίες μαρόκ ή υπερσύγχρονες με τεχνολογίες του 1910, και μάλιστα «εν σειρά», όπως λένε οι τεχνικοί. Για να γίνω πιο κατανοητός: Υπάρχουν περιπτώσεις τοποθέτησης ενός υπερσύγχρονου μηχανήματος, για το οποίο κάποτε δόθηκαν κάποια κίνητρα, ενώ δε θίχτηκε το αμέσως επόμενο ή το αμέσως προηγούμενο. Δηλαδή, αν η αποδοτικότητα του καινούριου μηχανήματος είναι 100 και του παλαιού είναι 10, η συνολική απόδοση της σειράς είναι 10.

Και να προσθέσω ακόμη ότι πρέπει να προωθηθεί η ουσιαστική συμμετοχή των εργαζομένων. Είναι λάθος η αντίληψη της ανθρωπομηχανής που βρίσκεται στην ίδια αλυσίδα. Ο άνθρωπος πρέπει να ελέγξει τα μηχανήματα.

– Η ανεργία, κύριε υπουργέ, και ιδιαίτερα στους νέους, έχει πάρει στη χώρα μας ανησυχητικές διαστάσεις. Τι θα κάνετε;

Το θέμα είναι μεγάλο. Δεν αφορά μόνο το υπουργείο Εργασίας. Δεν αφορά καν μόνο την κυβέρνηση. Είναι θέμα ολόκληρης της Πολιτείας, ολόκληρης της κοινωνίας. Όπως ήδη σας είπα, υπάρχει ένα σενάριο εξελίξεων στο χώρο της ανάπτυξης, της παραγωγής, που μας κάνει να τα δούμε όλα από την αρχή σε νέα βάση. Το πρόβλημα είναι κυρίως πρόβλημα εκπαίδευσης. Από εκεί ξεκινάνε τα πάντα. Τι ανάγκες έχουμε και ποια στελέχη χρειαζόμαστε. Υπάρχει ο περίφημος επαγγελματικός προσανατολισμός, που είναι θέμα και του υπουργείου Παιδείας. Εμείς ως υπουργείο Εργασίας πρόκειται να ψηφίσουμε αυτές τις μέρες τη Διεθνή Σύμβαση Εργασίας, που αφορά σ' αυτό το ζήτημα. Το 2000 θα χρειαζόμαστε ανθρώπους που θα μπορούν να σκέφτονται. Ανθρώπους με κρίση, ανεξάρτητα από το είδος της δουλειάς τους.

Το χάσμα ανάμεσα στη χειρωνακτική και πνευματική δουλειά θα μικρύνει λόγω της τεχνολογίας. Πρέπει λοιπόν και στη χώρα μας να βρούμε άλλους τρόπους από το να εκπαιδεύουμε για πα-

ράδειγμα μόνο με παραδοσιακό τρόπο χτίστες στον ΟΑΕΔ ή ξυλουργούς. Πρέπει να δημιουργήσουμε εκείνα τα στελέχη που θα μπορούν, είτε είναι τεχνίτες, μάνατζερς ή ό,τι άλλο, που να μπορούν να σκέφτονται και να καθοδηγούν τις μηχανές, ώστε να μην έχουμε το πρόβλημα της ανεργίας αλλά ούτε και την εξουδετέρωση του ανθρώπου από τις μηχανές.

– Ναι, αλλά τώρα τι κάνουμε;

Πρέπει το σταθεροποιητικό πρόγραμμα που έγινε να αποδώσει και στον τομέα της απασχόλησης. Και όταν, για παράδειγμα, ο Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών μάς προτείνει Α ποσοστό επενδύσεων, πρέπει να προτείνει και Α θέσεις απασχόλησης και να εξειδικεύσει την απασχόληση. Από την άλλη πλευρά πρέπει να πάψουμε να λειτουργούμε συγκεντρωτικά. Δηλαδή θα δούμε επιτέλους, για παράδειγμα, τι σημαίνει Αχελώος για τη Θεσσαλία; Θα δημιουργήσουμε θέσεις απασχόλησης ερήμην των παραγωγικών τάξεων που δουλεύουν στη Θεσσαλία; Θα δούμε, για παράδειγμα, τι ιδιωτικές βιομηχανίες χρειάζεται να γίνουν γύρω από τον Αχελώο ώστε να δούμε και τις ανάγκες που υπάρχουν; Τα θέτω σαν ερωτήματα και εγώ. Πρέπει να δούμε πιο σοβαρά το ζήτημα της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης.

– Πριν από το 2000, κ. Γεννηματά, παραδοκεί και το 1992. Υπάρχουν προβλήματα από το άνοιγμα, την ενοποίηση της ευρωπαϊκής αγοράς για τους Έλληνες εργαζομένους;

Ναι, βεβαίως, υπάρχουν. Δε θα έρθουν οι ανειδίκευτοι εργαζόμενοι εδώ. Μπορεί όμως να έρθουν οι εξειδικευμένοι. Υπάρχει πάντα ο κίνδυνος του ιμπεριαλισμού. Τι είναι αυτός, είναι νύχια γαμψά; Όχι. Είναι η επέκταση του χρηματιστικού κεφαλαίου. Τώρα λοιπόν βρισκόμαστε μπροστά στην επέκταση ενός άλλου συντελεστή της παραγωγής: της απασχόλησης, της εργασίας, της εργατικής δύναμης. Οπότε, η επέκταση της εξειδικευμένης εργατικής δύναμης προς τη χώρα μας δημιουργεί σίγουρα πρόβλημα. Ας μην ξεχνάμε ότι κάποιοι έχουν μιλήσει, και σωστά, για τη διείσδυση της ιμπεριαλιστικής τεχνολογίας. Η συνεργασία των ερ-

γαζομένων στην Ευρώπη αποτελεί ένα αποφασιστικό μέσο για τη μείωση των επιπτώσεων.

– Κι εμείς τι κάνουμε, λοιπόν;

Λοιπόν, εκπαίδευση, εφόδια, εξειδίκευση. Και δε μιλώ μόνο στο επίπεδο των πτυχιών και δη των πανεπιστημιακών. Ο εξειδικευμένος τεχνίτης έχει τεράστια σημασία. Και δε με ενδιαφέρει τόσο το πτυχίο όσο η δημιουργία ανθρώπων που θα έχουν κρίση. Η εποχή των φθηνών ανθρωπομηχανών έχει τελειώσει και για τον καπιταλισμό. Χρειάζεται λοιπόν μια κοινή προσπάθεια της Πολιτείας, των εργαζομένων και των εργοδοτών για ν' αντιμετωπίσου- με την επέκταση αυτή της εργατικής δύναμης από τις άλλες χώρες. Το πρόβλημα δεν εντοπίζεται μόνο στο 1992, στην ΕΟΚ κ.λπ., αλλά στη ριζική αλλαγή της σχέσης κεφάλαιο, εργασία και γεωγραφικά σύνορα όπου γης.

– Ως κομματικό στέλεχος υπήρξατε πάντα υπέρμαχος της «συμμετοχής». Το ΠΑΣΟΚ όμως κατηγορήθηκε για αθέτηση αυτής της αρχής. Τώρα εσείς επανέρχεστε με τα εργατικά συμβούλια, τονίζοντας πάλι τον εξέχοντα ρόλο της συμμετοχής των εργαζομένων. Πόση αλήθεια και πόση συνοχή έχουν όλα αυτά πια;

Η συμμετοχή είναι το σημείο-κλειδί της ιδεολογίας μας και της πολιτικής μας. Επομένως, αφού είναι ιδεολογία, δεν μπορεί να παραμερίζεται.

– Παραμερίστηκε όμως!...

Ναι. Από τη θεωρία στην πράξη υπάρχει μια απόσταση. Το ίδιο και από την ιδεολογία στην πολιτική. Η απόσταση σ' αυτό που με ρωτάτε δεν οφείλεται σε αθέτηση αλλά στις δυσκολίες που συναντήσαμε στην καθημερινή μας πράξη. Να σας δώσω ένα παράδειγμα από τα προσωπικά μου λάθη. Στην Τοπική Αυτοδιοίκηση τα συνοικιακά συμβούλια και τις λαϊκές συνελεύσεις. Θεσοθέτησα τότε ίδιους κανόνες για την Αθήνα και ίδιους για την ορεινή ή νησιωτική Ελλάδα. Ενώ ξέρουμε ότι οι κοινωνικές σχέσεις είναι εντελώς διαφορετικές και αλλιώς λειτουργούν αυτά

στο ορεινό χωριό της Ναυπακτίας, αλλιώς στην πρωτεύουσα. Όπου αυτό που τελικά συνέβη ήταν να σπεύσουν κάποια κομματικά εξαπτέρυγα και να διασταυρώσουν τα πολιτικά τους ξίφη. Δε δώσαμε ούτε το κίνητρο της ουσιαστικής συμμετοχής. Να ξέρει δηλαδή ο πολίτης ότι η απόφασή του έχει κάποια σημασία. Όταν τον αγνοείς και συμμετέχει μόνο για να συμμετέχει, στο τέλος θα κουραστεί και θα πάει σπίτι του. Και για να κλείσουμε, θα σας πω κάτι. Στο ΠΑΣΟΚ είμαστε υπέρ ενός τρίπτυχου: αποκέντρωση - κοινωνικοποίηση - αυτοδιαχείριση. Επειδή είναι δύσκολο αυτό το τρίπτυχο, πολλοί από μας βρήκαμε μια ευκολία να το αντιστρέψουμε. «Αποκεντρώσαμε» πράγματι το θέμα της αναζήτησης των υπαιτίων. «Κάποιοι άλλοι έφταιγαν έξω από μας». «Κοινωνικοποιήσαμε» τα λάθη μας, όταν τα ανακαλύψαμε και είπαμε «ότι φταίμε όλοι μαζί». Και τελικά αυτοδιαχειριστήκαμε τους εαυτούς μας, όταν θέλαμε να αποφύγουμε το δημοκρατικό διάλογο και τις συγκρούσεις. Πολλές φορές δηλαδή λειτουργήσαμε προσωπικά. Πρέπει λοιπόν να αντιστρέψουμε αυτή τη λειτουργία και να ξαναφέρουμε το τρίπτυχο των στόχων μας στη σωστή του διάσταση. Απαιτείται γι' αυτό σκληρή ιδεολογική δουλειά και πάνω απ' όλα να εντείνει ο καθένας μας την πιο σκληρή του μάχη. Τη μάχη με τον εαυτό του.

ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΝΕΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Η τεχνολογία δεν είναι πανάκεια, όπως θέλουν κάποιοι να λένε, και βέβαια δεν είναι ο όλεθρος, η καταστροφή, όπως κάποιοι άλλοι επιχειρούν να την εξορκίσουν.

Ασφαλώς είναι καθοριστικός ο ρόλος της για τις μελλοντικές συναρπαστικές εξελίξεις. Δεν πρέπει όμως να ξεχνάμε ότι η τεχνολογία παράγεται από την κοινωνία. Δανείζεται επομένως τα χαρακτηριστικά της κοινωνίας που την παράγει ή και την αναπαράγει και στη συνέχεια η ίδια η τεχνολογία επιστρέφει αυτά τα χαρακτηριστικά, μεταλλαγμένα βέβαια, ως προϊόντα ή υπηρεσίες, ως αξίες κυρίως. Αξίες που δίνουν στα προϊόντα ή στις υπηρεσίες οι ίδιοι οι άνθρωποι. Με τη νέα μορφή της τεχνολογίας επιστρέφονται στην κοινωνία όχι μόνο ως αγαθά ή ως υπηρεσίες, αλλά και ως γνώση ή ως τιμήμα της γνώσης, συμβάλλοντας στην αλλαγή της κοινωνίας.

Το μεγάλο ερώτημα είναι προς ποια κατεύθυνση. Προς την κατεύθυνση της σύνθεσης της κοινωνίας ή του παραπέρα κατακερματισμού της; Πρόβλημα από το οποίο πάσχουν δυστυχώς οι κοινωνίες μας.

Για να πούμε τα πράγματα με το όνομά τους, εμείς οι σοσιαλιστές δεν πετύχαμε τον κύριο ρόλο που έπρεπε να είχαμε. Δηλαδή να συνθέσουμε αυτή την κοινωνία που το καπιταλιστικό σύστημα κατακερμάτισε στους δύο αιώνες που κυριαρχεί.

Δεν πρέπει επίσης να ξεχνάμε ότι σήμερα, σε πολλούς τομείς, ιδιαίτερα στις τηλεπικοινωνίες, ζούμε ήδη την τεχνολογία του 2000. Την ίδια ώρα όμως εργαζόμενοι και εργοδότες ανιχνεύουν ακόμα

τις αναγκαίες νέες εργασιακές σχέσεις οχυρωμένοι στο 1930 ή στο 1909. Τα κράτη, και φυσικά τα κράτη-μέλη της Κοινότητας, προσπαθούν ακόμα να αντιμετωπίσουν τη γραφειοκρατία του χτες. Ο Λεβιάθαν του κρατισμού κυριαρχεί. Το μόνο πολιτικό ερώτημα –και όχι κοινωνικό ή ιδεολογικό– που παραμένει είναι ποιον θα υπηρετήσει πολιτικά ο δήθεν ουδέτερος κρατισμός.

Η τεχνολογία προχωρεί με αλματώδεις ρυθμούς, ενώ η κοινωνία παρακολουθεί κατακερματισμένη σε ρόλο θεατή και τα κράτη στέκονται ακόμη αμήχανα μπροστά στις εξελίξεις.

Υπάρχουν ερωτήματα στους απλούς ανθρώπους, στους εργαζόμενους. Όταν κάποιος μπαίνει σε μια καινούρια μονάδα της αυτοκινητοβιομηχανίας, αισθάνεται το δέος μπροστά στα πολύχρωμα κουμπάκια, τα μόνιτορς, τα πολυσύνθετα πληκτρολόγια, εντυπωσιάζεται και ξεχνά τον ανθρώπινο παράγοντα, το δημιουργό αλλά και το μέλλον της απασχόλησης.

Στη συνέχεια βέβαια, όταν υποχωρήσει η μαγεία του καινούριου, αναρωτιέται:

- αν θα υπάρξει εργοστάσιο χωρίς εργάτες
- αποφάσεις μακριά από το χώρο παραγωγής
- νέα διαρκής παραγωγή σειράς προϊόντων ανεξάρτητα από τη θέληση του καταναλωτή
- ποιες θα είναι οι νέες αντιθέσεις ανάμεσα στο μεγαλοκεφαλαιούχο και τον εργαζόμενο, ανάμεσα στο μεγάλο παραγωγό και στον καταναλωτή
- ποια θα είναι η σχέση του εργαζόμενου με τον καταναλωτή;

Υπάρχει και το μεγάλο ερώτημα που για μας έχει στρατηγική σημασία. Θα είναι τελικά ο άνθρωπος κύριος της μηχανής, αφέντης της νέας τεχνολογίας, ή θα είναι υπηρέτης της ή, το χειρότερο, θα εξακολουθεί να είναι εξάρτημα της μηχανής, όπως ήταν μετά τη μηχανοποίηση και σήμερα κατά τη διάρκεια της αυτοματοποίησης;

Ξέρουμε πολύ καλά πως όταν ο εργαζόμενος εξακολουθήσει να

είναι εξάρτημα, δε θα μπορέσει ποτέ να επιστρέψει στην κοινωνία ένα προϊόν που θα 'θελε ο ίδιος ο εργαζόμενος και ο καταναλωτής, ο ίδιος άνθρωπος δηλαδή, κάτι που θα συνέθετε τις ιδιότητες του ανθρώπου ως εργαζόμενου και καταναλωτή ταυτόχρονα.

Υπάρχει ένα άλλο κρίσιμο ερώτημα για μας τους δημοκράτες. Αυτή η υψηλή παραγωγικότητα θα δώσει νέες μορφές ελευθερίας στις κοινωνικές δυνάμεις και θα απελευθερώσει παραγωγικές δυνάμεις ή θα δώσει καινούρια ώθηση στη λεγόμενη ελευθερία της οικονομίας, δηλαδή στην ελευθερία της εκμετάλλευσης; Ασφαλώς το ερώτημα «κύριος της μηχανής ή εξάρτημά της» οδηγεί στο ερώτημα: αυτονομία του εργαζόμενου ή έλεγχος του ανθρώπου μέσω της μηχανής από άλλους ανθρώπους, δηλαδή εκμετάλλευση του ανθρώπου από άνθρωπο σε χειρότερη μορφή από πριν, γιατί ίσως τότε θα τεθεί και θέμα δημοκρατίας σχετικά με τον έλεγχο όχι πια του εργαζόμενου ως εργαζόμενου αλλά του εργαζόμενου ως πολίτη και ως ανθρώπου, σε όλες τις πτυχές του και τις δράσεις του, ακόμα και στις σκέψεις του.

Παρά το απαισιόδοξο ξεκίνημα, δεν είμαι καθόλου απαισιόδοξος. Θα προαναφέρω τα κύρια συμπεράσματα, πριν αρχίσω τις αναλύσεις, βασισμένες άλλωστε σε μια πλούσια βιβλιογραφία, κυρίως σοσιαλιστών. Εμείς οι σοσιαλιστές είμαστε πολυγραφότατοι και λαλίστατοι. Το θέμα είναι πώς θα κάνουμε πράξη αυτά που λέμε και αυτά που γράφουμε. Ελπίζω ότι αυτές οι πρωτοβουλίες που παίρνονται τώρα από τη Σοσιαλιστική Ομάδα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου θα μπορέσουν κάποτε να βγάλουν από τα αμφιθέατρα το λόγο, να τον κάνουν πολιτικό λόγο που θα επηρεάσει την κοινωνία. Οφείλουμε να πρωταγωνιστήσουμε μέσα σ' αυτήν και να την οδηγήσουμε στην πολυπόθητη σύνθεση.

Κατά τη γνώμη μου, τα κύρια συμπεράσματα είναι τα ακόλουθα: Με τη νέα τεχνολογία, είναι απαραίτητη, όσο ποτέ άλλωστε στην παραγωγή, η υψηλή δημιουργικότητα και η φαντασία του ανθρώπου. Για να τεθεί στην υπηρεσία της παραγωγής ο αυξημένος αυτοσχδιασμός, που θα είναι απαραίτητος σε κρίσιμες φάσεις, προϋποθέτει τη θέληση του εργαζόμενου. Η θέληση του εργαζόμενου προϋποθέτει διάλογο. Άρα το πρώτο χαρακτηριστικό

είναι ότι αναγκαστικά θα οδηγηθούμε σε διάλογο. Το *δεύτερο* συμπέρασμα στηρίζεται στο ότι η τεχνολογία προϋποθέτει καινούρια προσόντα, κρίση και φαντασία. Προσόντα που θα ακολουθούν όχι μια τεχνολογία μπαρόκ αλλά μια ευαίσθητη τεχνολογία που μεταβάλλεται. Άρα συνεχή μεταβολή προσόντων, και αυτό βέβαια προσδίδει ένα καινούριο χαρακτηριστικό: *γνώση και συνεχής ανανέωσή της* και όχι μόνο γνώση κλεισμένη, φυλακισμένη μέσα στο πανεπιστήμιο. Μια γνώση που ουσιαστικά κλείνει την ψαλίδα ανάμεσα στην πνευματική και χειρωνακτική εργασία. Γιατί τώρα πια και ο τελευταίος εργάτης στην αλυσίδα της παραγωγής έχει να παίζει ρόλο, άρα το *δεύτερο* χαρακτηριστικό στοιχείο είναι η μεταβαλλόμενη γνώση που αλλάζει ριζικά τα πράγματα μέσα στο χώρο της παραγωγής. Το *τρίτο* χαρακτηριστικό είναι η σχέση της προσωπικότητας του ανθρώπου, του εργαζόμενου πνευματικά ή χειρωνακτικά, και από την άλλη μεριά του ρομπότ που είναι δημιουργήμα του. Όσο και αν θελήσουμε να δώσουμε στο ρομπότ τη μίμηση της πιο εξειδικευμένης κίνησης, την οποία θα έκανε ο οποιοσδήποτε καλός ή καλύτερος τεχνίτης, ποτέ μα ποτέ δε θα γίνει δυνατό το οποιοδήποτε ρομπότ, και βέβαια ο σχεδιαστής του, να έχει προηγουμένως καταγράψει με λεπτομέρεια όλα τα τμήματα και στοιχεία που συνθέτουν την πολυσύνθετη προσωπικότητα του ανθρώπου. Δεν μπορεί να δοθεί η δυνατότητα της καταγραφής με λεπτομέρεια σε βήματα, άρα και σε προγράμματα που θα μπορούσαν αύριο να υποκαταστήσουν τις δεξιότητες ή τις αντιδράσεις του ανθρώπου.

Αυτό το τρίτο στοιχείο, της σύνθετης προσωπικότητας του ανθρώπου και της ανάγκης, λόγω της γνώσης που είπα πριν, του διαλόγου και της θέλησης, δίνει ένα ακόμη στοιχείο, που είναι το πιο σημαντικό για μένα, την *ανάγκη της συμμετοχής*. Αυτό που σήμερα επιχειρούν με επιτυχία οι καπιταλιστές στην Ιαπωνία. Βεβαίως γ' αυτούς αυτό είναι μια αντίφαση, είναι ένα αναγκαίο κακό. Για μας όμως θα είναι η επιστροφή στις ρίζες μας, η δικαίωση της ιδεολογίας μας.

Καλός είναι ο εκσυγχρονισμός, καλές είναι οι τεχνολογίες, αλλά αν δεν υπάρχει εκδημοκρατισμός, αν δεν υπάρχει συμμετοχή και θέληση, αν δεν υπάρχει γνώση, δεν υπάρχει η πλήρης ενεργοποίηση της προσωπικότητας του εργαζόμενου.

Είμαι επομένως αισιόδοξος γιατί αυτά τα τρία θετικά στοιχεία είναι αναφαίρετα συνεπακόλουθα της νέας τεχνολογίας.

Για τους εκσυγχρονιστές, που είναι μόνο εκσυγχρονιστές, είναι μια διέξοδος. Για μας είναι τα βασικά όπλα μας.

Ο εκδημοκρατισμός όχι μόνο δεν είναι το αντίθετο του εκσυγχρονισμού, αλλά είναι αυτός που μπορεί, συμπληρούμενος από τον εκσυγχρονισμό, να δώσει τα αποτελέσματα που θέλουμε ως προς την αναγκαία σύνθεση του κοινωνικού ιστού, που είναι το ζητούμενο, όσον αφορά στην καινούρια τεχνολογία.

Μερικά παραδείγματα για να δούμε τι σημαίνει η γνώση σε σχέση με τα άλλα χαρακτηριστικά της εργασίας.

Για 1.000 τηλεφωνα στο παρελθόν χρειαζόταν 1 τόνος χαλκού. Σήμερα χρειαζόμαστε 50 κιλά ίνες υάλου. Ποιο είναι το κόστος της εργασίας για τους 1.000 τόνους χαλκού; Ποιο είναι το κόστος εργασίας για τα 50 κιλά ίνες υάλου; Η ενέργεια που απαιτείται για τα 50 κιλά ίνες υάλου είναι μόλις το 5% της ενέργειας που χρειαζόταν πριν για τα 1.000 κιλά χαλκού.

Επομένως, οι ανθρωπίνες συγκρούσεις γύρω από τους συντελεστές της παραγωγής ριζικά μεταβάλλονται λόγω της μεταβολής της τεχνολογίας. Και για εκείνους που μιλούν για δημοσιονομικό κόστος, η απάντηση είναι σαφής: το κόστος της γνώσης έχει τώρα πια τεράστια σημασία σε σχέση με το κόστος των άλλων συντελεστών της παραγωγής. Ένας ημιαγωγός ενός μικροτσίπ έχει 70% κόστος γνώσης μέσα του σε σχέση με το συνολικό. Πόσοι είναι όλοι οι άλλοι συντελεστές της παραγωγής που συνήθως αποτελούσαν τον ακρογωνιαίο λίθο της αντίθεσης ή και της κοινωνικής σύγκρουσης, πριν οδηγηθούμε κάθε φορά είτε σε μια συναίνεση είτε σε έναν ιστορικό –ή ανιστόρητο πολλές φορές– συμβιβασμό;

Για να δούμε τις επιπτώσεις πάνω στην κοινωνία, πρέπει να τις δούμε κάτω από ένα πρίσμα *ιδεολογικό, πολιτικό, κοινωνικό, αναπτυξιακό, οικονομικό, οργανωτικό και πολιτιστικό.*

Στα *ιδεολογικά* νομίζω ότι έχω ήδη δώσει τις βασικές απαντήσεις σύμφωνα με τη δική μας ιδεολογία. Τίποτα δεν πρόκειται να αλλάξει από το βασικό μας στρατηγικό στόχο, της κοινωνικής απελευθέρωσης. Αυτό όμως που αλλάζει –γιατί πρέπει να σταματήσουμε τα ιδεολογήματα για να μπορούμε να μιλάμε για ιδεολογία– είναι το καθρέφτισμα της κίνησης των κοινωνικών δυνάμεων για να φτάσουν στους στρατηγικούς στόχους.

Τίποτα δεν είναι ίδιο με το 1848. Και βέβαια δεν είναι ίδιο με το 1980 ακόμα, αν θέλουμε να δούμε τι είδους συγκρούσεις θα υπάρχουν στην κίνηση αυτών των κοινωνικών δυνάμεων, αλλά και ποιες τελικά είναι οι κοινωνικές δυνάμεις της Αλλαγής.

Με ποιους δηλαδή και για ποιους οι αλλαγές. Με ποιους και για ποιους η ανάπτυξη. Με ποιους και για ποιους η τεχνολογία.

Από την άλλη μεριά, μήπως πραγματικά αυτός ο δρόμος και αυτές οι αλλαγές αποτελέσουν τη διεξοδο τελικά του καπιταλισμού; Γιατί μέχρι σήμερα, ενώ από το 1848 όλοι βλέπουν την κρίση του καπιταλισμού και την καταγράφουν, την περιγράφουν και την αναλύουν, το μόνο που βλέπουμε είναι τις διεξόδους αυτής της κρίσης με τους διάφορους τρόπους, ακόμα και με την αντιγραφή από το σύστημα πολλών από τις μαρξιστικές μεθόδους, ακόμα και από την αριστερή κριτική της πολιτικής οικονομίας;

Μήπως μπορεί η τεχνολογία να παρεμποδίσει τελικά τις εξελίξεις; Υπάρχουν και άλλα ζητήματα. Πλήρης αυτοματοποίηση. Θα υπάρξει άραγε; Και από την άλλη μεριά το γνωστό δίλημμα του Μάντελ που ξεκινάει από τον Μαξ ή τον Ρικάρτο. Δηλαδή, η πλήρης αυτοματοποίηση καταργεί ουσιαστικά την υπεραξία, άρα καταργεί από μόνη της τον καπιταλισμό;

Βεβαίως, την απάντηση την έδωσε στην πράξη η Ιαπωνία με τη μέθοδο ανάπτυξής της. Ξέρουμε πολύ καλά ότι σε κάποια φάση είχαν 3.000 ρομπότ και μέσα σε 4 χρόνια τα έκαναν 18.000. Η ΝΙΣΣΑΝ το 1970 ξεκίνησε με 10 ρομπότ, το 1983 είχε 730. Η εργατική δύναμη όχι μόνο δε μειώθηκε, αλλά αυξήθηκε κατά 8%. Άρα αυξήθηκε και η υπεραξία και η εκμετάλλευσή της. Και βέβαια ο μύθος ή το όνειρο ενός εργοστασίου χωρίς μηχανήματα, χωρίς ανθρώπους είναι κάτι απρόσμενο και απροσδόκητο.

Αυτό που είναι σίγουρο είναι ότι η βιομηχανία αυτοματοποιείται. Στον τριτογενή τομέα μπαίνει η πληροφορική και στο δευ-

τερογενή η αυτοματοποίηση. Η εργατική τάξη αποβιομηχανοποιείται, ενώ κεφαλαιοποιείται η επιστήμη αλλά και η γνώση.

Η διάσταση ή και η αντίθεση ανάμεσα στην πνευματική και χειρωνακτική εργασία μικραίνει. Όσον αφορά στην *κοινωνική σκοπιά* της τεχνολογίας, οι αντιθέσεις δεν καταργούνται λόγω αυτής. Μεταβάλλονται. Αναδεικνύονται και θα αναδεικνύονται κυρίαρχα στρώματα και όχι τάξεις που χειρίζονται γλώσσα, σημεία, στοιχεία, προγράμματα. Διάφορα ερωτήματα γεννιούνται αν θα υπάρξουν νέες κοινωνικές συμμαχίες, και ποιες, ή νέες πολιτικές εκφράσεις.

Το βασικό όμως ερώτημα είναι προς τα πού θα πάμε. Ποιος θα ελέγξει τελικά τη γνώση; Εκεί είναι το ζητούμενο.

Η κατάρτιση δεν είναι κάτι συμπληρωματικό, όπως ακούστηκε από κάποιους. Είναι το κρίσιμο σημείο που θα κατευθύνει τελικά τις μεγάλες αντιθέσεις. Το μείζον πολιτικό και κοινωνικό ζήτημα είναι το ποιος θα ελέγξει τη γνώση, ποιος θα ελέγξει την εκπαίδευση αλλά και την κατάρτιση, ποιος την πληρώνει, πού πρέπει να γίνεται, από ποιους. Αυτό είναι τελικά το μεγάλο πακέτο των πολιτικών και κοινωνικών διλημμάτων.

Υπάρχει η κοινωνική γνώση σήμερα, που μπορεί να τη διακρίνουμε:

Πρώτον: σε *ανεπίσημη κοινωνική γνώση*, δηλαδή στον πολιτισμό, στην κουλτούρα, στις παραδόσεις, στη γλώσσα. Αυτή που τελικά μεταδίδεται από άτομο σε άτομο ή από την οικογένεια. Εκεί οι αντιθέσεις και οι συγκρούσεις θα είναι κυρίως *πολιτιστικές*.

Δεύτερον: στην *επίσημη κοινωνική γνώση*, που είναι η συστηματική μετάδοση των γνώσεων στα σχολεία, δηλαδή η εκπαίδευση, ή τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Εκεί οι *συγκρούσεις θα είναι καθαρά πολιτικές*, εκτός και εάν το φοιτητικό κίνημα ανεβάσει το δυναμισμό του και παρουσιαστούν και εκεί κοινωνικές συγκρούσεις.

Τρίτον: σε μια *κοινωνική γνώση στους χώρους δουλειάς*, όπου θα κυριαρχήσουν κοινωνικές συγκρούσεις γύρω από την εναρμόνιση της γνώσης, με την παραγωγή, τη μεταβολή της γνώσης και την ανανέωσή της. Πρόκειται για την κατάρτιση μέσα

στους χώρους δουλειάς. Θα συμφωνήσουμε όλοι ότι η γνώση δεν αρκεί να την πάρεις μόνο στο πανεπιστήμιο ή στο σχολείο. Η ταξική σύγκρουση θα γίνει γύρω από αυτή τη γνώση, την ταξική, που θα δημιουργηθεί μέσα στο εργοστάσιο, στο εργοτάξιο, στο χωράφι.

Και υπάρχει, πέρα από τις τρεις αυτές μορφές γνώσης, η ελεύθερη ατομική γνώση. Αυτή που κανείς δεν μπορεί να την αγνοήσει και που θα παίξει καταλυτικό ρόλο στις άλλες τρεις συγκρούσεις (πολιτιστική, πολιτική, κοινωνική).

Μίλησα πριν για μια προσέγγιση ανάμεσα στον εργάτη τον πνευματικό και τον χειρώνακτα, πράγμα που είναι σημαντικό γιατί η τεχνολογία κατορθώνει αυτό που δεν κατάφεραν κοινωνικοί αγώνες 150-200 χρόνων ή δεν πρόβλεψαν οι φιλόσοφοι.

Όμως υπάρχει ένας νέος κίνδυνος, ο κίνδυνος της διάσπασης της εργασίας του ίδιου ανθρώπου, αν έχει δουλέψει, για παράδειγμα, στο hardware από τη μια μεριά και στο software από την άλλη. Γιατί σήμερα με το software επιτυγχάνεται κάτι που δε γινόταν με τη μηχανοποίηση. Μέσω της ίδιας μηχανής με αλλαγή του προγράμματος γίνεται αλλαγή της παραγωγής. Αυτό είναι ένα καινούριο στοιχείο. Και εκεί υπάρχει κίνδυνος διχασμού, ενός καινούριου διχασμού, που θα είναι χειρότερος από τον προηγούμενο, γιατί θα είναι διάσπαση της ίδιας της πολυσύνθετης προσωπικότητας του εργάτη για την οποία μίλησα πριν.

Για να αντιμετωπίσουμε αυτό το θέμα, πρέπει να υπάρξει υπεροχή των ιδεών και του πολιτισμού. Γι' αυτό η ιδεολογική ηγεμονία και η πολιτιστική σύγκρουση –με την καλή έννοια του όρου– πρέπει να υπηρετούν την έκβαση των άλλων αντιθέσεων.

Ας μην ξεχνάμε ότι σήμερα βρισκόμαστε μπροστά σε μια παρατεταμένη οικονομική κρίση. Η κρίση αυτή δημιουργεί ταυτόχρονα κρίση ηγεμονίας, του γνωστού προτύπου συσσώρευσης, του γνωστού μοντέλου εκβιομηχάνισης, της ρύθμισης που γινόταν ανάμεσα στους εργοδότες και τους εργαζόμενους και αναφερόταν στο 1930 ή στο 1909 του Φορντ. Αυτή η κρίση ηγεμονίας σημαίνει

ταυτόχρονα κρίση συναίνεσης και φέρνει στην επιφάνεια αυτό που θα δημιουργηθεί λόγω της τεχνολογίας. Ένα πακέτο καινούριων αντιθέσεων που δεν είναι καθόλου ίδιο με το χτες.

Σήμερα, ο χρόνος εργασίας θα πρέπει να εξεταστεί σε συνδυασμό με το χρόνο εργασίας, με τον ελεύθερο χρόνο, με το χρόνο σπουδών αλλά και με το χρόνο της κατάρτισης μέσα στο εργοστάσιο. Ήδη έχει εμφανιστεί η διαμάχη αν η επιμόρφωση θα γίνεται μέσα ή έξω από την επιχείρηση. Οι εργοδότες συμφωνούν να γίνεται μέσα στην επιχείρηση, αλλά θέτουν θέμα αν θα είναι μέσα ή έξω από το ωράριο. Και εδώ αρχίζουν οι αντιθέσεις. Η λογική αυτή συνδυάζεται επίσης με το θέμα της ανυπαρξίας επιμόρφωσης και μοιραία με την επανεξέταση του συνολικού χρόνου εργασίας με σταθερή κατεύθυνση τη μείωσή του.

Τα παραπάνω θα τα ονόμαζα καλύτερα αύξηση του ελεύθερου χρόνου, με ταυτόχρονη αύξηση του χρόνου μόρφωσης, του χρόνου επιμόρφωσης και κατάρτισης. Δηλαδή τώρα, στους χρόνους που ξέραμε λίγο πριν, μπαίνει η εκπαίδευση και η κατάρτιση, είτε είσαι φοιτητής είτε επιστήμονας είτε χειρώνακτας εργαζόμενος.

Υπήρχε ένα παλιό σύνθημα που γεννήθηκε το 1968 στη Γαλλία. Οι προοδευτικοί φοιτητές φώναζαν «εργάτες, αγρότες, φοιτητές». Από την άλλη μεριά οι συντηρητικοί μιλάγαν για εντατικοποίηση και ποιότητα των σπουδών. Εγώ πιστεύω ότι και οι δύο πλευρές τότε είχαν ξεχάσει μερικά πράγματα.

Ακόμα και οι δικοί μας προοδευτικοί υιοθέτησαν το σύνθημα «εργάτες, αγρότες, φοιτητές», αλλά ο εργάτης ήταν κλεισμένος μόνος του στο εργοστάσιο, ο αγρότης μόνος του πάλευε με τις αντίξοες συνθήκες στο χωράφι και ο φοιτητής βρισκόταν στο πανεπιστήμιο αποκλεισμένος από την κοινωνία.

Οι συντηρητικοί και πάλι μιλούσαν για αναβάθμιση της ποιότητας των σπουδών και είχαν φυλακίσει τη γνώση μέσα στα πανεπιστήμια. Σε πανεπιστήμια μάλιστα διαβαθμισμένα, άρα υποβαθμισμένα. Ποια είναι η δική μας απάντηση σήμερα, ώστε αυτό το σύνθημα «εργάτες, αγρότες, φοιτητές» να γίνει μήνυμα;

Πρέπει να ενώσουμε πράγματι τους εργάτες, τους αγρότες και τους φοιτητές. Πώς όμως θα τους ενώσουμε; Απλώς μόνο με μηνύματα, με ευχολόγια, με πολιτικά συνθήματα; Όχι φυσικά. Ένα από τα στοιχεία που μπορεί να τους ενώσει είναι η γνώση

και η σύνδεση της εκπαίδευσης με την παραγωγή ή η κατάρτιση με την παραγωγή και βέβαια η αρχική εκπαίδευση με τη συνεχή κατάρτιση.

Έχει ήδη τεθεί η ανάγκη συντονισμού των προγραμμάτων που υπάρχουν σήμερα στην ΕΟΚ, ΚΟΜΕΤ II, ΕΡΑΣΜΟΥΣ, ΙΡΙΣ για τις γυναίκες, ΙΛΙΟΣ για τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Εδώ στην Ελλάδα και εμείς ακόμα οι ίδιοι στην αρχή τα βλέπαμε με καχυποψία. Υπάρχουν ακόμα και σήμερα προοδευτικές δυνάμεις στην Ελλάδα που εξακολουθούν να τα απορρίπτουν. Και όμως, τα προγράμματα αυτά αποτελούν μία από τις πιο προωθημένες δράσεις της Κοινότητας όσον αφορά στην ενότητα της παραγωγής, στο χώρο μόρφωσης, για να μπορέσουμε πράγματι το σύνθημα να το κάνομε πράξη.

Πρέπει να προωθήσουμε εμείς οι ίδιοι την αναβάθμιση της ποιότητας των σπουδών, που οι συντηρητικοί την έχουν κάνει σημαία, λες και ήταν δική τους αντίληψη. Αλλά ποτέ δεν αντιμετωπίσαμε επιθετικά τους συντηρητικούς. Πάντα αμυνόμαστε απέναντί τους.

Πρέπει να βρούμε επιθετικά μέσα στην κοινωνία εμείς οι σοσιαλιστές και όχι αμυντικά απέναντι σ' αυτούς που ελέγχουν πολλά ακόμα και σήμερα, ακόμα και σε πολλές χώρες που υπάρχουν σοσιαλιστικές κυβερνήσεις μέσα σε καπιταλιστικά καθεστώτα.

Όσον αφορά στα *αναπτυξιακά και οικονομικά ζητήματα*, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε τους γνωστούς περιοριστικούς παράγοντες, ισοζύγιο εξωτερικών πληρωμών, πληθωριστικές πιέσεις, ελλείμματα. Αυτά θα μας ακολουθούν σε όλη την πορεία μας. Τα μακροοικονομικά μεγέθη είναι στοιχεία που δυστυχώς δεν μπορείς να ξεπεράσεις, ούτε με την ιδεολογία ούτε με την ταξική πάλη. Όμως από δω και πέρα θα αρχίσουν λόγω της νέας τεχνολογίας να αποκτούν μικρότερη σημασία. Ή τουλάχιστον αυτοί που θα επιμένουν μόνο σε αυτά τα μακροοικονομικά μεγέθη θα κρύβουν τα άλλα ζητήματα.

Τα κυρίαρχα μακροοικονομικά μεγέθη, κατά τη γνώμη μου, στη νέα τεχνολογία θα είναι η ανεργία, η απασχόληση, και στα μικρο θα είναι οι εργασιακές σχέσεις και οι συγκρούσεις γύρω

από τη γνώση. Επίσης, ένα σημαντικό στοιχείο είναι ότι η ενέργεια, που ήταν ανέκαθεν –από τότε που υπάρχει άνθρωπος– το κρίσιμο ζήτημα για έλεγχο της οικονομικής δραστηριότητας και όλες οι συγκρούσεις γίνονταν για τον έλεγχο των αποθεμάτων ή της ενέργειας, όλο και λιγότερο θα έχει σημασία στο μέλλον.

Από δω και πέρα οι συγκρούσεις θα διαδραματίζονται γύρω από τον έλεγχο της γνώσης. Η ενέργεια όλο και λιγότερο θα παίζει ρόλο. Και βεβαίως εμείς οι Έλληνες έχουμε τον Προμηθέα με τη φωτιά που συμβόλιζε ταυτόχρονα και τη γνώση και την ενέργεια.

Η κρίση στην απασχόληση δημιουργήθηκε από «τις παρενέργειες» της ενέργειας. Η υπερεκμετάλλευση των πηγών έφερε την κρίση των πόλεων και ταυτόχρονα τη μείωση των αποθεμάτων, άρα την υπανάπτυξη και την ανεργία σε πολλές περιοχές. Η ρεβάνς των μεταβιομηχανικών οικονομιών και κοινωνιών απέναντι στον Τρίτο Κόσμο που «ήλεγχε» σ' ένα βαθμό τα αποθέματα ήταν η λεγόμενη συμβολική οικονομία, μέσα από το χρηματιστήριο, τη ροή των πιστώσεων, τη ροή των κεφαλαίων και το παιχνίδι των συναλλαγματικών ισοτιμιών, που ξέρουμε πολύ καλά ότι σήμερα κυριαρχεί έναντι του εμπορίου, το οποίο με τη σειρά του είχε κυριαρχήσει έναντι της παραγωγής.

Η ανεργία και η απασχόληση στην Ευρώπη είναι το σημαντικότερο πρόβλημα. Ήταν, είναι και θα είναι.

Μιλάμε για ένα ποσοστό ανεργίας της τάξης του 11,8%. Είναι απαράδεκτο. Υπάρχουν χώρες που ξεπερνάνε το 21% της ανεργίας.

Το ερώτημα είναι αν με τους ρυθμούς ανάπτυξης που θα 'χουμε θα μπορέσουμε να αντιμετωπίσουμε την ανεργία. Όχι φυσικά. Η έκθεση ΤΣΕΚΙΝ προέβλεψε 5 εκατ. καινούριες θέσεις απασχόλησης, όταν όμως θα ολοκληρωθεί η εσωτερική αγορά, όταν θα έχουμε μακροπρόθεσμα τα αποτελέσματα και όταν και εφόσον ξεπεραστούν οι αρχικές δυσκολίες προσαρμογής.

Οι ρυθμοί ανάπτυξης δεν επαλήθευσαν τις προβλέψεις της Κομισιόν το 1985. Μετά βίας θα 'χουμε ανάπτυξη από δω και πέρα με ρυθμούς 2,5-3% το πολύ για μια πενταετία.

Ξέρουμε ότι 2,5% μόλις επαρκεί να σταθεροποιήσει την ανεργία και όχι να τη μειώσει. Άρα πρέπει να δώσουμε τη μάχη της διαρθρωτικής ανεργίας. Και θα τη δώσουμε κυρίως με την εναρμόνιση της αγοράς εργασίας.

Και σ' αυτό, η γνώση θα παίζει ρόλο και βραχυπρόθεσμα. Η επαγγελματική κατάρτιση δηλαδή, και όχι μόνο στους νέους αλλά και στους ενήλικους, αποτελεί το σημαντικότερο όπλο σήμερα της Κοινότητας, όχι μόνο για τη στρατηγική αντιμετώπιση, αλλά και για την τωρινή αντιμετώπιση του μεγάλου προβλήματος της ανεργίας.

Υπάρχει ένα δίλημμα. Η τεχνολογία αφαιρεί ή προσθέτει θέσεις; Πρόκειται για ψεύτικο δίλημμα.

Είναι λάθος να νομίσουμε ότι τελικά η τεχνολογία θα διώξει τους εργάτες από την παραγωγή και τις υπηρεσίες. Είπαμε ότι αποβιομηχανοποιείται, στρέφεται σε άλλους τομείς.

Ένα καλό παράδειγμα είναι ότι ο μίαντας συναρμολόγησης που εισήγαγε ο Φορντ το 1909 όχι μόνο δεν έφερε την εξάπλωση της ανεργίας, όπως πρόβλεπαν τότε οι ειδικοί, αλλά αντίθετα έφερε έκρηξη της ανάπτυξης και της απασχόλησης, παρόλο ότι μείωσε τις αναγκαίες εργατοώρες κατά 80%.

Στην πρώτη φάση πάντως θα παρατηρηθεί επιτάχυνση της απώλειας θέσεων από ό,τι αύξηση για τις καινούριες θέσεις απασχόλησης, σε καινούρια αντικείμενα, σε καινούριες αγορές.

Εμείς βεβαίως πρέπει να μιλάμε και να προωθούμε μια άλλη ανάπτυξη. Δεν μπορούμε να μιλάμε για επάρκεια αγαθών και υπηρεσιών, όταν η μισή υφήλιος, ο μισός πληθυσμός βρίσκεται σε κατάσταση πενίας και ψάχνουμε να βρούμε χωματερές για τα ροδάκινα και σχηματίζουμε παγόβουνα από βούτυρο. Η άλλης μορφής ανάπτυξη βέβαια δε θα είναι αποτέλεσμα της τεχνολογίας αλλά προϊόν πολιτικής επιλογής. Όπως πολιτική επιλογή θα είναι τελικά η απάντηση ποιος πληρώνει για ποιους τη γνώση, – από ποιους, πού και με ποιους όρους. Μια επιλογή που θα συνοδεύεται με μια νέα διαπραγματεύση, σύνθεση ή και κοινωνική σύγκρουση.

Οι εργαζόμενοι πρέπει να δώσουν τη μάχη για τη συμμετοχή και την αξιοποίηση των νέων θεσμών συμμετοχής και λιγότερο για την οικονομίστικη διεκδίκηση.

Εμείς, σε κάθε χώρα αλλά και συνολικά στην Κοινότητα, πρέπει να δώσουμε τη μάχη της ιδεολογικής ηγεμονίας και της πολιτικής νίκης ώστε να προωθήσουμε τους νέους θεσμούς.

Με μια άλλης μορφής ανάπτυξη θα έχουμε και επιτάχυνση ρυθμών ανάπτυξης, και αυτό έχουν αρχίσει να το αντιλαμβάνονται και οι Αμερικανοί και οι Γιαπωνέζοι. Ελπίζω να το αντιληφθούν έγκαιρα και οι σοσιαλιστές στην Ευρώπη, αλλά και γενικότερα οι Ευρωπαίοι. Θα 'θελα πολλά να πω για τα πολιτιστικά ή για τα οργανωτικά ή για τα καινούρια επαγγέλματα, αλλά νομίζω ότι αυτά μπορεί να προκύψουν από τις ερωτήσεις.

Το μήνυμα που θα 'θελα να δώσω τελικά είναι ότι στα χέρια των εργαζομένων των χωρών της Κοινότητας είναι η υπόθεση της ανάπτυξης, άρα και η υπόθεση της τεχνολογίας. Πρέπει να δώσουμε τη μάχη, συστηματικά με τη σύγχρονη σκέψη αλλά και με τις αρχές μας. Δημιουργικά όμως, χωρίς ιδεολογήματα, αλλά με την ιδεολογία να κυριαρχεί και να καθοδηγεί τα βήματά μας και με ταυτόχρονη τεχνική τεκμηρίωση. Να λιγοστεύουν τα λόγια και να περισσεύει η ενότητα στη δράση. Εάν η πολιτική μας δράση γίνεται ταυτόχρονα οικονομική δράση, αν φροντίσουμε την οικονομική μας δράση να την εντάξουμε και να την ενσωματώσουμε μέσα στην κοινωνία για να τη συνθέσουμε, τότε υπάρχουν σοβαρές προοπτικές να τεθεί η τεχνολογία στην υπηρεσία του ανθρώπου και ίσως το όραμα που έχουμε εμείς όλοι οι σοσιαλιστές γίνει πιο κοιντό.

Η 135 ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ

Ένας νόμος, και ένας θεσμός ακόμα περισσότερο, δεν είναι αποτέλεσμα κάποιας πρωτοβουλίας της εκτελεστικής εξουσίας ή προϊόν απλής επεξεργασίας της νομοθετικής εξουσίας. Αποτελεί, βασικά, κάθε φορά –εδώ και χρόνια– ένα αποτέλεσμα της σύγκρουσης των κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων. Θα 'λεγα ότι αποτελεί, συνήθως, ένας νόμος, ένας θεσμός, το αποκρυστάλλωμα μιας εμπειρίας του χτες.

Θα τολμούσα να πω ότι αυτός ο καινούριος θεσμός, των συμβουλίων των εργαζομένων, αποτελεί κυρίως ένα παράθυρο προς το μέλλον.

Δεν έχω σκοπό να κάνω μια τεχνική τεκμηρίωση του κειμένου του νόμου ή της ίδιας της 135 Διεθνούς Σύμβασης Εργασίας. Θα επιμείνω κυρίως στη φιλοσοφία που διέπει το νέο θεσμό. Θα καταθέσω την προσωπική μου μαρτυρία για το πού στοχεύουμε. Θα δούμε πιθανόν ποια είναι τα σημεία απόλυτης συμφωνίας ή πού πρέπει να υπάρξει απόλυτη συμφωνία και πού υπάρχουν διαφορές, πού πρέπει να προστατεύσουμε αυτό το θεσμό, πού πρέπει να του ανοίξουμε άλλες προοπτικές, αν, βέβαια, το ζητούμενο είναι η ανάπτυξη της χώρας και η ανάπτυξη των επιχειρήσεων για να πάμε από το γενικό στο ειδικό και στη συνέχεια αντίστροφα. Οφείλουμε να προσδιορίσουμε πού βρισκόμαστε.

Το 1919, για παράδειγμα, ο Γκράμσι μιλούσε για συμβούλια εργαζομένων και αντέκρουε εκείνους που θεωρούσαν ότι αυτά αποτελούν μια μορφή ενσωμάτωσης των εργαζομένων.

Το 1971 ψηφίστηκε η 135 Διεθνής Σύμβαση από καπιταλιστικές, σοσιαλιστικές και τρίτες χώρες.

Στη Βουλή των Ελλήνων, που ψηφίστηκε πρόσφατα, θα 'λεγα ότι υπήρξε ομοφωνία –τουλάχιστον ομοθυμία– και οι όποιες διαφορές ήταν φραστικές ή πολιτικές με τη στενή έννοια του όρου και όχι με την ευρεία έννοια.

Αυτό υποδηλώνει ορισμένα πράγματα.

Πρέπει να πω εξ αρχής ότι το δρόμο για τη σωστή επεξεργασία αυτού του, κατά τη γνώμη μου, ιδιαίτερα σημαντικού, –τομή θα 'λεγα–, στα αναπτυξιακά πράγματα της χώρας νόμου άνοιξε ο διάλογος που ξεκίνησε, και ελπίζω ότι θα είναι πιο δημιουργικός στη συνέχεια, ανάμεσα στους κοινωνικούς εταίρους, όπως τους λένε μερικοί, ή τους κοινωνικούς ανταγωνιστές, που δεν είναι καθόλου χειρότερος όρος, με την έννοια ότι ο ανταγωνισμός είναι και άμιλλα και άρα έχει και κοινούς στόχους και αποκλίνοντες, πολλές φορές συγκλίνοντες. Ο διάλογος ξεκίνησε κυρίως ανάμεσα στη ΓΣΕΕ και από την άλλη μεριά στο Σύνδεσμο Ελληνικών Βιομηχανιών, στη ΓΣΕΒΕ και στο Συντονιστικό των Εμπόρων. Αυτός ο διάλογος κατέρριψε ορισμένα ταμπού που υπήρχαν παλιά και άφησε να διαφανούν προοπτικές. Ελπίζω λοιπόν ότι αυτός ο διάλογος δε θα 'ναι κλειστός, θα 'ναι ανοιχτός. Και χαίρομαι, γιατί μέσα στη διαδικασία του διαλόγου η Πολιτεία, που θέλει από δω και πέρα να παίζει το ρόλο όχι του ρυθμιστή αλλά του καταλύτη, θα πάρει μέρος μ' αυτή την έννοια. Και μ' αυτή την έννοια είμαι και εγώ σήμερα ανάμεσά σας.

Θέλω ακόμα να τονίσω ότι είμαι από αυτούς που πιστεύουν ότι κανένας νόμος δεν μπορεί να εφαρμοστεί, αν δεν έχει τη συναίνεση, ή τουλάχιστον τη στήριξη, από πολλές πλευρές, και ιδιαίτερα από τις παραγωγικές τάξεις αλλά και τα στελέχη. Δεν αρκεί η θέληση του νομοθέτη. Χρειάζεται η προσπάθεια μέσα στο θεσμό και κυρίως στην αρχή, όταν θα ξεκινήσει ο νέος θεσμός.

Για να κοπεί ο ομφάλιος λώρος από το νομοθέτη και την εκτελεστική εξουσία και να περάσει στα χέρια των ανθρώπων που πρέπει να προσαρμοστούν μέσα σ' αυτό το θεσμό, πρέπει να υπάρξει:

Πρώτον: διακριτική παρουσία της Πολιτείας, αντίθετα από το γνωστό κρατισμό που, δυστυχώς, επί χρόνια, επί δεκαετίες, ταλάσισε τον τόπο.

Δεύτερον: προσπάθεια από τα στελέχη στα πλαίσια μιας γνήσιας αποκέντρωσης.

Η αποκέντρωση δεν είναι απλά μια γεωγραφική διαδικασία, είναι μια βαθιά κοινωνική, οικονομική, πολιτική και πάνω απ' όλα πολιτιστική διεργασία.

Έχετε έναν πολύ δύσκολο και ιδιότυπο ρόλο να παίξετε σχετικά με την προετοιμασία της μελλοντικής υποκατάστασής σας σε σημαντικά ζητήματα, όσο και αν φαίνεται περιεργό, από συλλογικές προσπάθειες.

Παλιά υπήρχε η σχολή που πρέσβευε ότι η επιχείρηση, η βιομηχανική ανάπτυξη, η βιομηχανική επανάσταση στηρίζονται κυρίως στην οργάνωση της δουλειάς.

Οι ευρωπαϊκές σχολές στηρίζονται κυρίως στα στελέχη.

Τώρα βρισκόμαστε μπροστά σε συναρπαστικές εξελίξεις και σενάρια. Κατά τη γνώμη μου θα έρθουν σαν χιονοθύελλα κάποια στιγμή. Σαρώνουν ήδη τις μεταβιομηχανικές κοινωνίες και τις μεγάλες χώρες, τις βιομηχανικά ανεπτυγμένες.

Θα 'θελα να αναφερθώ σε μια δήλωση-ανακοίνωση που έκανε το 1979 ο Γιαπωνέζος πρόεδρος του Ομίλου Ματσουσίτα μιλώντας σε Δυτικούς βιομηχάνους.

Τους λέει λοιπόν: «Εμείς οι Γιαπωνέζοι θα κερδίσουμε και η βιομηχανική Δύση θα χάσει. Δεν μπορείτε ν' αντιδράσετε ό,τι και να κάνετε, γιατί η ήττα είναι μέσα σας.

»Ο τρόπος οργάνωσης των επιχειρήσεών σας είναι τύπου Τέιλορ. Είστε απόλυτα πεπεισμένοι ότι ενεργείτε με τρόπο άριστο για τη λειτουργία των επιχειρήσεών σας, διακρίνοντας από τη μια μεριά τους αρχηγούς και από την άλλη αυτούς που εκτελούν τη δουλειά. Από τη μια μεριά αυτούς που σκέπτονται και από την άλλη τους εργάτες. Εμείς οι Γιαπωνέζοι είμαστε τύπου "μετα-Τέιλορ". Γνωρίζουμε ότι οι επιχειρήσεις έγιναν τόσο πολύπλοκες, ότι είναι πολύ δύσκολη η επιβίωση μιας επιχείρησης και τόσο προβληματική μέσα σ' ένα περιβάλλον που καθίσταται όλο και πιο πολύ επικίνδυνο, απρόσμενο και ανταγωνιστικό, ώστε κάθε μέρα η επιχείρηση οφείλει να κινητοποιεί τις διανοητικές ι-

κανότητες όλων των ανθρώπων της για να έχει πιθανότητες να τα καταφέρει.

»Για μας, το μάνατζμεντ είναι ακριβώς η τέχνη που κινητοποιεί και βοηθά στην άνθηση και αξιοποίηση της γνώσης όλων για την εξυπηρέτηση των στόχων της επιχείρησης. Και αυτό γιατί κατανοήσαμε πολύ καλύτερα από σας τη διάσταση των νέων τεχνολογικών και οικονομικών προκλήσεων που έρχονται».

Συνεχίζει και με άλλα ενδιαφέροντα πράγματα ακριβώς στα ίδια επίπεδα και τελικά τούς λέει ότι «πρέπει να βρείτε τρόπο ώστε αυτός που δουλεύει στην αλυσίδα της μηχανής να μπορεί πράγματι να δώσει τον εαυτό του και για τον ίδιο, για τη συμμετοχή του στη βελτίωση της ζωής του και της αμοιβής του, αλλά και της επιχείρησης».

Πριν από λίγο καιρό μιλούσε σχετικά ο πρώην υπουργός Εργασίας των ΗΠΑ. Σκόπιμα επικαλούμαι καπιταλιστικές χώρες και μάλιστα τη μητρόπολη, γιατί πράγματι έχουν συλλάβει το νόημα και πετυχαίνουν κάθε φορά να προλαβαίνουν την όξυνση της κρίσης που υπάρχει, τουλάχιστον να τη διευθετούν. Ο Αμερικανός λοιπόν υπουργός Εργασίας, αναφερόμενος σε ορισμένα στελέχη και βιομηχάνους, έλεγε ότι ζουν ακόμα στην εποχή των δεινοσαύρων, την ώρα που διανύουμε τα τέλη του αιώνα της πληροφορικής, που βρισκόμαστε στα πρόθυρα και στο κατώφλι της οπτικής νέων μεθόδων προσέγγισης της επαναστατικής τεχνολογίας.

Επεσήμανε στη συνέχεια την ανάγκη κινητοποίησης και ενεργοποίησης του εργαζόμενου, του τελευταίου εργαζόμενου. Η τεχνολογία προωθεί κάτι που δεν μπόρεσαν να το κάνουν ούτε οι προβλέψεις κάποιων φιλοσόφων του 1848 ούτε οι ταξικοί αγώνες ούτε άλλες εξελίξεις: το κλείσιμο της ψαλίδας ανάμεσα στην πνευματική και τη χειρωνακτική εργασία. Η εποχή των χειρωνακτών –με την παραδοσιακή έννοια του όρου– και των ανεvidίκευτων εργατών ή των εργατών που επαναλάμβαναν μονότονα στην αλυσίδα της FORD την ίδια κίνηση, όταν περνούσε το εξάρτημα του αυτοκινήτου, έχει περάσει ανεπιστρεπτί.

Το 2010, υπολόγιζε ο Αμερικανός υπουργός Εργασίας, θα υπάρχουν 25 εκατ. άνεργοι χειρωνακτες στις ΗΠΑ και χιλιάδες επιχειρήσεις χρεοκοπημένες αν δεν υπάρχει συμμετοχή των εργαζομένων, αν δεν υπάρχει εκπαίδευση, συνεχιζόμενη εκπαίδευση, διά βίου εκπαίδευση, επαγγελματική κατάρτιση.

Το ζητούμενο για μας, και για όλες τις χώρες που αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις των καιρών, τις νέες προκλήσεις, τη νέα τεχνολογική επανάσταση, είναι να ελέγξουμε την τεχνολογία.

Αυτό σημαίνει πόροι. Οι πόροι μιας χώρας είναι πεπερασμένοι. Ιδιαίτερα οι πόροι των περιφερειών, όπως είμαστε εμείς. Έχουμε έναν πόρο που δεν είναι πεπερασμένος. Και αυτός είναι ο άνθρωπος, ο ανθρώπινος νους και η ανθρώπινη δημιουργική δυναμότητα και ικανότητα. Αυτή μπορούμε να την κινητοποιήσουμε. Ιδιαίτερα τώρα, αυτά τα χρόνια, που το κόστος της γνώσης είναι αυτό που αρχίζει να παίζει πολύ μεγαλύτερο ρόλο απ' ό,τι έπαιζε μέχρι τώρα το κόστος εργασίας. Την ίδια ώρα, το κόστος των πρώτων υλών πέφτει ραγδαία στην παγκόσμια οικονομία, 1%-1,25% το χρόνο.

Η κατανάλωση ενέργειας μειώνεται και για λόγους σπανιότητας και για λόγους περιβαλλοντολογικούς. Η εξάντληση στις πηγές προκαλεί την κρίση των πόλεων και ταυτόχρονα φέρνει υπανάπτυξη.

Για όλους αυτούς τους λόγους λοιπόν το κόστος της γνώσης αρχίζει και παίζει το μεγαλύτερο ρόλο. Η γνώση μπορεί να αποκτηθεί στην προπτυχιακή εκπαίδευση, στη συστηματική μετάδοση των γνώσεων από το σχολείο έως το πανεπιστήμιο. Δεν είναι όμως το μόνο ζητούμενο και δεν αρκεί. Η διαδικασία αυτή είναι αναγκαία αλλά όχι και ικανή συνθήκη. Η γνώση μπορεί να κατακτηθεί μόνο μέσα από τους θεσμούς της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, της σύνδεσης πανεπιστημίου και παραγωγής –που προσπαθούμε να προωθήσουμε τώρα, κάτι εντελώς καινούριο, με τα προγράμματα του ΟΑΕΔ–, η συνεχής επαγγελματική κατάρτιση επίσης είναι ένα τεράστιο θέμα. Η γεωγραφική κινητικότητα της εργασίας που εφαρμόζε η ΕΟΚ είναι ένα τελείως αποτυχημένο μοντέλο, γι' αυτό και προσπαθεί να το αναμορφώσει τώρα και με δικές μας πρωτοβουλίες. Εκείνο που αποκτά σημασία είναι η ευελιξία της εργασίας και όχι η γεωγραφική κινητικότητα, που στην ουσία είναι η κινητικότητα της ανεργίας.

Ευελιξία σημαίνει προσαρμογή συνεχώς στις τεχνολογικές εξελίξεις που έρχονται. Σημαίνει πάνω απ' όλα παιδεία.

Παιδεία είναι για μένα η συστηματική μετάδοση των γνώσεων.

Είναι ο συνολικός πνευματικός και πολιτιστικός πλούτος του λαού, των εργαζομένων, όλων των εργαζομένων.

Εργασία, βεβαίως, δεν είναι μόνο η μισθωτή απασχόληση αλλά η δημιουργική δουλειά του ατόμου από τον εργοδότη μέχρι τον επιστάτη ή τον εργάτη. *Αλλά το σημαντικότερο, στην προκειμένη περίπτωση, ζήτημα είναι ο τρόπος δουλειάς, η στάση ζωής απέναντι στην εργασία, μέσα στον ίδιο το χώρο της δουλειάς.*

Και αυτό για μας είναι το κρίσιμο θέμα του ρόλου των συμβουλίων των εργαζομένων. Τα συμβούλια των εργαζομένων λοιπόν το πρώτο που πρέπει να κάνουν, και το πρώτο που εμείς θα θέλαμε να κάνουν, είναι όχι απλώς να οικοδομήσουν ένα διάλογο με την εργοδοσία, ένα θεσμό γέφυρας ανάμεσα στους κοινωνικούς ανταγωνιστές ή τους κοινωνικούς εταίρους, αλλά πρέπει πράγματι μέσα από το διάλογο αυτό να δώσουν τη δυνατότητα της εναρμόνισης προς την ανάπτυξη σύμφωνα με τις νέες τεχνολογίες, προς καθετί καινούριο. Στην ουσία πρόκειται για *ένα νέο τρόπο δουλειάς και για μια παράλληλη παιδεία μέσα στο χώρο δουλειάς.*

Ίσως ο συσχετισμός δουλειάς, διαλόγου, εκπαίδευσης και παιδείας να ξενίζει λιγάκι, αλλά στην ουσία περί αυτού πρόκειται. *Πρόκειται για μια παράλληλη επαναστατική παιδεία μέσα στο χώρο της εργασίας.*

Από την πρώτη μέρα που ήρθα στο υπουργείο Εργασίας δήλωσα ότι δεν είμαι απλώς υπέρ των εργαζομένων με τη στενή έννοια του όρου. Είμαι υπέρ της εργασίας. Πρέπει να αντιστρέψουμε μια τρομακτική αντίφαση που υπήρχε μέχρι σήμερα στην Ελλάδα.

Η αντίφαση ήταν ότι όλοι, ή σχεδόν όλοι, πολλές φορές υπονομούμε την παραγωγή και την παραγωγικότητα, ενώ αντίθετα υπήρχε ένα status quo στη διανομή του προϊόντος, του όποιου προϊόντος, που παράγουμε. Πρέπει να το αντιστρέψουμε. *Πρέπει να ενώσουμε τις παραγωγικές δυνάμεις του τόπου για να αυξήσουμε την παραγωγή και την παραγωγικότητα. Και να συγκροτούμε ελεύθερα στη διανομή.*

Η σύγκρουση δεν είναι κάτι που είναι μπαμπούλας. Η σύγκρουση των κοινωνικών δυνάμεων πάντα φέρνει την πρόοδο.

Αυτό είναι δεδομένο. Η σύγκρουση των κοινωνικών δυνάμεων σημαίνει σύνθεση των αντιθέσεων όπου αυτό είναι δυνατό και όπου δεν είναι δυνατό, ο συσχετισμός δυνάμεων κρίνει τελικά το αποτέλεσμα. Και αυτό σημαίνει πάλι πρόοδο. Είναι η ιστορία της εξέλιξης άλλωστε.

Μπορεί μερικοί να πιστεύουμε ότι πρέπει να δημιουργηθούν άλλες παραγωγικές σχέσεις και καινούριες παραγωγικές δυνάμεις. Μπορεί άλλοι να μην τις θέλουν.

Σε αυτό που πρέπει να συμφωνήσουμε είναι ότι υπάρχουν υπαρκτές παραγωγικές δυνάμεις. Αυτές τις υπαρκτές παραγωγικές δυνάμεις, αλίμονο αν δεν τις βοηθήσουμε να αναπτυχθούν. Τότε και οι μεν και οι δε θα 'χουμε κάνει ένα τεράστιο λάθος. Θα έχουμε γκρεμίσει την επιχείρηση, αυτές τις επιχειρήσεις ή όλες τις επιχειρήσεις, θα έχουμε ουσιαστικά υποσκάψει το μέλλον της ανάπτυξης της χώρας, δηλαδή την ίδια τη χώρα μας, το λαό μας.

Γι' αυτό πιστεύω στο διάλογο ανάμεσα στις παραγωγικές δυνάμεις και γι' αυτό βεβαίως νομίζω ότι αυτή η προσπάθεια που πρόκειται να γίνει από τα συμβούλια των εργαζομένων θα έχει πολύ θετικά αποτελέσματα.

Ένα άλλο στοιχείο είναι ότι, όπως πριν υπαινίχθηκα σχετικά με τις εξελίξεις, οι σχέσεις των συντελεστών παραγωγής, του κεφαλαίου, της εργατικής δύναμης και της τεχνολογίας κυρίως, είναι τέτοιες που κανένας δεν μπορεί να αναφέρεται στο παρελθόν για να αναλύσει αυτές τις σχέσεις τους ή τις συγκρούσεις γύρω από τους συντελεστές της παραγωγής. Η αλληλεξάρτησή τους είναι τέτοια που αλίμονο αν δεν μπει στο φως της διαφάνειας, στο τραπέζι του ανοιχτού διαλόγου. Φέρνω πάντα σαν παράδειγμα συνήθως το φάρμακο.

Ξέρουν ότι το φάρμακο απαιτεί επενδύσεις δισεκατομμυρίων, αμερικάνικα δολάρια, σουηδικές κορόνες –αν θέλουμε να πάρουμε τις πιο μεγάλες δυνάμεις στο φάρμακο–, στην έρευνα, Invitro, Invitro, στις κλινικές εξετάσεις.

Τελικά, μετά από 10 χρόνια ή 30, ανάλογα με την επιχείρηση και το φάρμακο, το τελικό προϊόν μπαίνει στην αγορά. Πόσα χρήματα έχουν επενδυθεί πριν και ποια είναι η σχέση του κόστους εργασίας ή του κόστους συσκευασίας ή της τεχνολογίας του τελικού προϊόντος; Έχει προηγηθεί τόσο μυαλό, τόσο κόστος

γνώσης, που όλοι οι άλλοι συντελεστές είναι στην ουσία σχεδόν μηδαμινοί μπροστά σε ό,τι έχει προηγηθεί.

Πώς λοιπόν εκεί θα γίνουν συγκρούσεις γύρω από τη διανομή και γύρω από τη διαμόρφωση των διαφόρων συντελεστών της παραγωγής, αν δεν υπάρχει η επίγνωση του τι έχει προηγηθεί.

Αυτά δείχνουν ότι η πλήρης γνώση και κατανόηση των συντελεστών της παραγωγής αποτελούν ένα *δεύτερο μεγάλο ζήτημα* μετά την παράλληλη παιδεία στο χώρο δουλειάς, που είναι αναγκαία συνθήκη για να μπορεί να υπάρξει ανάπτυξη.

Τα συμβούλια των εργαζομένων δεν είναι ούτε ενσωμάτωση ούτε ταξικός διχασμός. Στη Βουλή, πρέπει να τονίσω ότι είχα σημαντική βοήθεια από όλες τις πλευρές τελικά. Αλλά στην αρχή υπήρξαν διαξιφισμοί, από τη μια μεριά μου έλεγαν ότι δημιουργούμε μια νέα πόλωση, νέο ταξικό διχασμό, ούτε καν ταξική σύγκρουση, και από την άλλη μεριά εκτοξευόταν κατηγορία ότι προωθούμε την ενσωμάτωση.

Δεν πρόκειται ούτε για πόλεμο ούτε για ταξικό παροπλισμό. Πρόκειται για διάλογο. Είναι συμμετοχή. Η λειτουργία των συμβουλίων είναι συμμετοχική και γνωμοδοτική. Προσεγγίζει πλευρές, καταγράφει προβλήματα, δίνει τη δυνατότητα να ακουστούν οι απόψεις και να γίνει πραγματικά προσπάθεια σύνθεσης.

Η λαϊκή σοφία που κρύβεται μέσα στον εργαζόμενο δεν μπορεί να αγνοηθεί, αλλά δεν είναι το μόνο όπλο μιας επιχείρησης. Αλίμονο αν λείπει η τεχνική υποστήριξη, η τεχνική τεκμηρίωση, ο εμπειρογνώμων.

Ένας κίνδυνος που ελλοχεύει και που απασχόλησε σημαντικά τη Βουλή αφορά στη σχέση αυτών των συμβουλίων των εργαζομένων με τα συνδικαλιστικά όργανα.

Ελλοχεύουν δύο εκφυλισμοί, δύο κίνδυνοι. Ο ένας να ενσωματωθούν τα συμβούλια των εργαζομένων μέσα στη συνδικαλιστική οργάνωση και να συγχωνευθούν σ' αυτή ή, αντίθετα, τα συμβούλια των εργαζομένων να παρασύρουν το υπάρχον συνδικαλιστικό κίνημα, τη συνδικαλιστική οργάνωση στο χώρο της

επιχείρησης, και να το ενσωματώσουν. Υπάρχει, βέβαια, ο τρίτος κίνδυνος ή και η τρίτη λογική, να ενσωματωθούν τα συμβούλια των εργαζομένων μέσα στη λογική του επιχειρηματία ή των στελεχών, της τεχνοδομής.

Οι τρεις αυτοί κίνδυνοι είναι και υπαρκτοί και σημαντικοί και δεν πρέπει να τους αγνοήσει κανένας ούτε και να επιδιώξει τους εκφυλισμούς. Ο εργοδότης και η τεχνοδομή δεν πρέπει να επιχειρήσουν να ενσωματώσουν αυτά τα όργανα και όχι μόνο γιατί αυτό τελικά είναι έξω και πέρα από τις προθέσεις της κυβέρνησης ή του νομοθέτη. Αν το διαπράξετε, τότε ο διάλογος με τα συμβούλια των εργαζομένων θα είναι απλώς η αντήχησή σας, και αντί να έχετε διάλογο, θα έχετε μονόλογο με τον καθρέφτη σας και δεν είναι το ζητούμενο αυτό. Η ενσωμάτωση δεν πρόκειται δηλαδή να προσθέσει τίποτα, ενώ εσείς θέλετε να αυξηθεί η παραγωγικότητα.

Αν το συνδικαλιστικό κίνημα απορροφήσει τα συμβούλια των εργαζομένων, τότε θα ενισχυθεί η βραχυπρόθεσμη οικονομιστική πλευρά του ζητήματος και όχι η αναπτυξιακή.

Αυτά είναι παραδείγματα προς αποφυγήν.

Ο διίσμος αντιμετωπίστηκε και στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Τα συμβούλια των εργαζομένων στην Ομοσπονδιακή Γερμανία προχώρησαν ευκολότερα γιατί δεν υπήρχε επιχειρησιακό σωματείο. Εκεί τα πράγματα ήταν ευκολότερα από άποψη βαρότητας αλλά δυσκολότερα από άποψη προοπτικής. Πρέπει να ομολογήσω όμως ότι στην Ομοσπονδιακή Γερμανία σ' ένα βαθμό η συμμετοχή συνετέλεσε σ' αυτό που λέγεται γερμανικό θαύμα. Έχω τη γνώμη ότι ακολούθησε η ενσωμάτωση.

Στη Γαλλία, επειδή προϋπήρχαν τα συνδικαλιστικά σωματεία στο χώρο δουλειάς, οι δυσκολίες ήταν μεγαλύτερες, οι συγκρούσεις επίσης, έγιναν και κάποια λάθη. Το μεγαλύτερο, κατά τη γνώμη μου, λάθος έγινε στο ξεκίνημά τους, οπότε τα συμβούλια των εργαζομένων ήταν καθοδηγούμενα από τα σωματεία τα οποία έχουν την ευθύνη της επιλογής ή και της δόμησης.

Εμείς προσπαθούμε να αποφύγουμε τα λάθη της πλήρους εν-

σωμάτωσης που έγινε στη Γερμανία ή της Γαλλίας που καθοδηγήθηκε πλήρως από τα σωματεία.

Τα συμβούλια αφορούν όλους τους εργαζόμενους και όχι μόνο τους συνδικαλισμένους. Εκλέγονται από το σύνολο, έτσι ώστε να λογοδοτούν στη Γενική Συνέλευσή τους, που είναι το κυρίαρχο όργανό τους, και όχι σε κάποιους που θα έπρεπε να είχαν άλλωστε την ευθύνη των διεκδικητικών αγώνων.

Δηλαδή, έχει εξοπλιστεί, αυτή τη στιγμή, ο θεσμός με τα απαραίτητα μέτρα του εκδημοκρατισμού. Υπάρχουν δύο πλευρές που πρέπει να δούμε, σε σχέση με την 135 Δ.Σ.Ε. Από τη μια πλευρά ο εκδημοκρατισμός και από την άλλη ο εκσυγχρονισμός.

Στον εκδημοκρατισμό όλοι τώρα μιλούν για συμμετοχή, αλλά την εννοούν διαφορετικά.

Ο εκδημοκρατισμός είναι μια συνεχής αναφορά στην οικονομική, κοινωνική, πολιτική δημοκρατία και μέσα στους χώρους δουλειάς. Ο καθένας όμως την αντιλαμβάνεται ανάλογα με το πού στοχεύει και, βεβαίως, θα υπάρξουν διαφωνίες όσον αφορά στη στρατηγική του εκδημοκρατισμού. Τον εκσυγχρονισμό όμως δεν μπορεί κανένας να τον αρνηθεί. Δεν υπάρχει δίλημμα εκδημοκρατισμός ή εκσυγχρονισμός. Ο εκσυγχρονισμός επιτάσσει να βλέπουμε τα πράγματα σύμφωνα με τη σημερινή πραγματικότητα. Ταυτόχρονα, να προσβλέπουμε στο αύριο και να αναλύουμε με σύγχρονη και δημιουργική σκέψη.

Αυτή ακριβώς η δημιουργική σκέψη δεν πρέπει να λείπει από καμία από τις πλευρές. Άλλο αν αλλιώς θέλουμε να οδηγήσουμε τα πράγματα ανάλογα με την οπτική γωνία, την ιδεολογία του καθενός μας, ανάλογα δηλαδή με το καθρέφτισμα της κίνησης των κοινωνικών δυνάμεων – προς τα πού, δηλαδή, εμείς θέλουμε να κινηθούν οι κοινωνικές δυνάμεις.

Οι κοινωνικές δυνάμεις όμως έχουν αυτοδύναμο ρόλο να παίξουν και ο εκσυγχρονισμός πρέπει να είναι το πλαίσιο που θα οδηγεί αυτή τη στιγμή τις κοινωνικές δυνάμεις που υπάρχουν σ' ένα βήμα προς τα εμπρός. Ο εκσυγχρονισμός είναι κάτι που πρέ-

πει να βρῖσκει σύμφωνες τις πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις του τόπου, ενώ σ' έναν εκδημοκρατισμό μπορεί να υπάρχουν διαφονίες.

Γι' αυτό η κύρωση της 135 Δ.Σ.Ε. βρήκε τελικά ομόθυμη στήριξη.

Η 135 Δ.Σ.Ε., βέβαια, είναι μια παλιά ιστορία που αφορά κυρίως στην προστασία των εργαζομένων, των συνδικαλιστών, και προϋποθέτει κάποιο διάλογο ανάμεσα στους κοινωνικούς εταίρους για τη χάραξη του πλαισίου δράσης.

Η ουσία του προβλήματος δε βρῖσκεται στην κύρωση της 135 Δ.Σ.Ε. μα στα συμβούλια των εργαζομένων που φτιάχνουμε βάσει αυτής, αλλά με τις αρμοδιότητες που τους δώσαμε, κυρίως του άρθρου 12.

Δεν είναι τυχαίο, τελικά, που το νομοσχέδιο αυτό, και κυρίως η ουσία του, κάλυψε όλες τις πλευρές.

Δεν πρόκειται ούτε για ιδεολογικό αφοπλισμό ούτε για ταξικό παροπλισμό ούτε για μια θεωρητική ασυμφωνία ή μια ασυνέχεια. *Πρόκειται για ένα μίνιμουμ πολιτικής συμφωνίας, που ζητάει ένα μάξιμουμ κοινωνικής συναίνεσης.* Και αυτό είναι το ζητούμενο από δω και πέρα. Αλλά κυρίαρχο θέμα σήμερα είναι η επισημονική τεκμηρίωση της δουλειάς που πρέπει να γίνει αυτή τη στιγμή από σας, πάνω από οδηγίες, πάνω από πολιτικές, που ο καθένας μπορεί να τις προσαρμόζει ή να τις διαστρεβλώνει ανάλογα με το πού θα ήθελε να πάει ο αγώνας γύρω από τον εκδημοκρατισμό. Εκείνο που δε θα μπορέσει να αρνηθεί κανένας είναι η τεχνική τεκμηρίωση, άρα εναπόκειται σε σας να στηρίξετε αυτό το θεσμό.

Ποιες είναι οι αρμοδιότητες, απλά, των συμβουλίων των εργαζομένων. Κατ' αρχήν έχουν το δικαίωμα της συναπόφασης. Συνεργασία με την εργοδοτική πλευρά σε μια σειρά από σημαντικά θέματα, όπως, για παράδειγμα, ο κανονισμός εργασίας.

Αυτό, βέβαια, είναι ένα τυπικό δικαίωμα του συνδικαλιστικού κινήματος. Μέχρι σήμερα όμως, ο νόμος 3239 είχε περιορισμένο εύρος για συλλογικές διαπραγματεύσεις, που κάθε άλλο παρά ελεύθερες ήταν. Ο κρατισμός ήταν πολύ έντονος πάντα.

Δεν υπήρχε στην Ελλάδα καθεστώς ελεύθερων συλλογικών

διαπραγματεύσεων. Στόχος μας είναι ένα νέο, σύγχρονο πλαίσιο ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων και γι' αυτό είπα ότι η 135 και τα συμβούλια δεν αρκούν από μόνα τους. Πρέπει να προχωρήσουν μια σειρά από άλλα ζητήματα. Η τελευταία υπογραφείσα Εθνική Συλλογική Σύμβαση ήταν περίπου ένα πλαίσιο ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων. Ο κανονισμός εργασίας λοιπόν τυπικά ανήκε στο συνδικαλιστικό κίνημα, ουσιαστικά δεν ανήκε, γιατί δεν υπήρχε νομικό καθεστώς.

Με το περιορισμένο εύρος, οι διεκδικήσεις περιοριζόνταν σε διεκδικήσεις για να αυξήσουν κάποιες αμοιβές, που όλοι μας ξέρουμε ότι από μια στιγμή και μετά, όταν λειτουργούν πληθωριστικές πιέσεις, δεν προσθέτει η αύξηση αλλά αφαιρεί. Δεν είναι πάντα προσθετική, είναι και αφαιρετική.

Το δεύτερο σημαντικό στοιχείο των αρμοδιοτήτων είναι οι συμφωνίες για ενημερωτικά προγράμματα πάνω σε νέες τεχνολογίες, ευρεσιτεχνίες και νέα προγράμματα.

Θεωρώ ότι η ενημέρωση έχει πολύ μεγαλύτερη σημασία από το ίδιο το πρόγραμμα. Θα πρέπει οι εργαζόμενοι από κάπου να ενημερώνονται ώστε να συναινούν όχι γιατί έτσι τους το είπαν κάποιιο σοφοί ή κάποιιο της τεχνοδομής, αλλά γιατί το κατανόησαν ότι έτσι πρέπει να γίνει.

Πρέπει να μεταδοθεί η ενημέρωση σε όλους τους ανθρώπους που είναι στην αλυσίδα, αν πράγματι συμφωνούμε ότι πρέπει η αλυσίδα να κατανοήσει πώς πρέπει να κινηθεί, όχι με μηχανικές κινήσεις που αποξενώνουν το προϊόν που παράγεται από τον εργαζόμενο, αλλά ακόμα πιο πολύ αποξενώνουν τον άνθρωπο από την ίδια του τη δουλειά, από τον τρόπο δουλειάς του.

Η στάση του εργαζόμενου, τελικά, εξαρτάται από τον τρόπο δουλειάς. Ένα ακόμα ζήτημα είναι η απόφαση για τις κοινωνικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις που αποτελούν σημαντικό στοιχείο πια. Ο τρόπος δουλειάς είναι τρόπος ζωής και ο τρόπος που γίνεται η παραγωγή σήμερα απαιτεί προσαρμογή του περιβάλλοντος στον άνθρωπο. Παλιά, είχαμε δυστυχώς το γνωστό δίδυμο, προσαρμογή του περιβάλλοντος στην ανάπτυξη και του ανθρώπου σ' αυτό το καινούριο περιβάλλον, που δεν ήταν ούτε εργασιακό ούτε φυσικό ούτε πολιτιστικό, και αυτό δημιούργησε κρίση, κρίση ανθρώπινη, κρίση ψυχικής υγείας, άγχος, ενώ σήμερα πρέπει να

αντιστρέψουμε την αντίληψη. Να ξαναγυρίσουμε στην ιπποκράτεια σκέψη, γιατί η υγεία είναι η αρμονία του ανθρώπινου οργανισμού με το φυσικό, πολιτιστικό και εργασιακό περιβάλλον.

Σήμερα γυρίζουμε και στην Ευρώπη και στην Αμερική στην ιπποκράτεια σκέψη –400 π.Χ.– που προλαβαίνει και δε θεραπεύει την ασθένεια, είτε πρόκειται για το φυσικό περιβάλλον είτε πρόκειται για μια βιομηχανία.

Αποκτούν έτσι ιδιαίτερη σημασία οι αρμοδιότητες της Υγιεινής και Ασφάλειας, που σας είχαν εξηγηθεί με το Ν. 1568, που τώρα, βεβαίως, οι επιτροπές αυτές περνούν στα συμβούλια των εργαζομένων, γιατί υποδεικνύονται από τα μέλη των συμβουλίων τα μέλη των Επιτροπών Υγιεινής και Ασφάλειας.

Αυτό αποτελεί μια κατάκτηση όχι μόνο του εργαζόμενου αλλά του ίδιου του εργασιακού περιβάλλοντος, ώστε να αυξηθεί η παραγωγή και η παραγωγικότητα και ταυτόχρονα, βεβαίως, να προστατευτεί η ψυχική και φυσική υγεία του εργαζόμενου.

Υπάρχουν ορισμένα σημεία ακόμα στο άρθρο αυτό που αφορούν γνωμοδοτικές αρμοδιότητες για τα συμβούλια των εργαζομένων.

Αυτά, επίσης, πρέπει να έχουν πρόσβαση στο μέλλον της επιχείρησης, στη στρατηγική της επιχείρησης, να έχουν τη δυνατότητα ακόμα και προς το λογαριασμό εκμετάλλευσης, όχι στα ψυχρά λογιστικά βιβλία, που κάπου θα ψάχνουν να βρουν το «σκάνδαλο», αλλά στην ουσία, το πού βρίσκεται η θέση της επιχείρησης όσον αφορά τις καινοτομίες που ετοιμάζουν. Συμμετοχή δηλαδή στη στρατηγική και όχι στην τακτική.

Βεβαίως, στον αιώνα που ζούμε, ξέρουμε ότι η κατασκοπεία έχει πάρει μεγαλύτερες διαστάσεις στις βιομηχανικές και οικονομικές συγκρούσεις, γι' αυτό και είναι θεμελιώδης ο νόμος για την προστασία του απορρήτου, είτε του τραπεζικού είτε του νομικού είτε της πατέντας είτε του απορρήτου που συνδέεται με θέματα εθνικής σημασίας. Αυτό δεν αφορά μόνο μια πολεμική βιομηχανία. Εθνικής σημασίας μπορεί να είναι και τα διυλιστήρια και τα αποθέματά τους και τόσα άλλα.

Αυτά είναι τα απόρρητα. Σ' αυτά, δηλαδή, δεν έχει πρόσβαση το συμβούλιο των εργαζομένων. Αλλά έστω εάν από τη δουλειά τους έχουν κάποια με πλάγιο τρόπο ενημέρωση και σ' αυτά τα

θέματα, υποχρεούνται, και με κυρώσεις βέβαια, να μην τα βγάλουν έξω, αλλά ταυτόχρονα, από τις άλλες διαδικασίες ενημέρωσης για όλα τα θέματα, υποχρεούνται στην τήρηση του απορρήτου ακόμα και αν φύγουν από την επιχείρηση που είναι σήμερα. Ο νόμος νομίζω μιλάει για μια πενταετία.

Προβλέπονται διαβουλεύσεις, ώστε να συζητούν με την εργοδοσία πάνω σε θέματα για τα οποία έχουν καταλήξει ως προς την ημερησία διάταξη. Άρα μπορούν να σκεφτούν οι δύο πλευρές από πριν και όχι να αιφνιδιάζουν η μία την άλλη.

Προβλέπονται, επίσης, κοινές συσκέψεις και όταν δεν υπάρχει εργοστασιακό σωματείο, δεν υπάρχει καν συνδικαλιστικό όργανο, τότε μπορούν να προβάλλουν θέματα των εργαζομένων στην εργοδοσία. Αυτό γίνεται απλώς για να καλύψει μια ανάγκη και δε θέλουμε σε καμία περίπτωση να παίξουν το ρόλο έστω μιας προσωρινής υποκατάστασης του συνδικαλιστικού κινήματος. Ξέρουμε πολύ καλά ότι στη χώρα μας ουδέν μονιμότερον του προσωρινού. Υπάρχει πράγματι κίνδυνος εμείς οι ίδιοι να σπρώξουμε από την αρχή σε μια ενσωμάτωση του συνδικαλιστικού κινήματος από τα συμβούλια των εργαζομένων ή το αντίστροφο.

Πώς θα χτυπήσουμε το δυϊσμό. Υπάρχει μια διάταξη-κλειδί, ότι οι γενικές συμφωνίες που μπορεί να συνάπτει η εργοδοτική πλευρά με τα συμβούλια των εργαζομένων δε δεσμεύουν τις συνδικαλιστικές οργανώσεις να διεκδικούν, στο βαθμό που αποτελεί αρμοδιότητά τους, με τη διαδικασία των συλλογικών διαπραγματεύσεων, άρα με τη διαδικασία των συλλογικών συμβάσεων, άλλους όρους, διαφορετικούς απ' αυτούς που έχουν συμφωνηθεί.

Οι συναποφάσεις, οι εσωτερικές συμφωνίες, είναι υποδεέστερες από τις συλλογικές συμβάσεις, γιατί αν δεν ήταν, θα μπορούσαν να πυροδοτήσουν άγριες αντιστάσεις και αντιδράσεις.

Οι διεκδικήσεις πρέπει να περάσουν στο διάλογο των ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων και να καταξιώσουν το συνδικαλιστικό κίνημα. Βεβαίως η διεκδίκηση ήταν και παραμένει στα χέρια της συνδικαλιστικής οργάνωσης, δε λέω του κινήματος, γιατί τμήμα του εργατικού κινήματος είναι τα συμβούλια των εργαζομένων.

Η διεκδίκηση ανήκει στη συνδικαλιστική οργάνωση γιατί το συνδικαλιστικό κίνημα είναι κυρίαρχο. Αντίθετα, η συμμετοχική και γνωμοδοτική δουλειά ανήκει στα συμβούλια των εργαζομένων που σ' αυτό τον τομέα προηγούνται. Με αυτή τη διάταξη έχουμε καταφέρει πράγματι να δώσουμε τη δυνατότητα ώστε να περιοριστούν οι συγχύσεις μεταξύ αυτών των δύο.

Θέλω να επισημάνω και κάτι άλλο που είναι σημαντικό. Οι εσωτερικές συμφωνίες, κατ' αναλογία προς το Ν. 1264, αν δεν επιτευχθούν και υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στα συμβούλια των εργαζομένων και στον εργοδότη, τα λύνει η Νομαρχιακή Επιτροπή, που προβλέπεται από τον αντίστοιχο νόμο και είναι τριμερούς σύνθεσης. Οι αποφάσεις της επιτροπής αυτής δε δεσμεύουν τις συλλογικές διαπραγματεύσεις. Αυτό αφαιρεί και το τελευταίο προπύργιο του κρατισμού.

Κάπου μας είπαν στην αρχή, όταν κουβεντιάζαμε για τα συμβούλια των εργαζομένων, πως το νομοσχέδιο αυτό χαλκεύει δεσμά στους εργαζόμενους. Κάποιοι άλλοι ότι χαλκεύει δεσμά στους εργοδότες. Υπήρξαν και κάποιοι που δήλωναν ότι χαλκεύει δεσμά και για τους εργαζόμενους και για τους εργοδότες.

Τα αλληλοαναιρούμενα αυτά επιχειρήματα ξεπερνούσαν την ίδια τη φύση της κοινωνικής αντίθεσης. Αλλά αν συνέβαινε το τελευταίο, θα σήμαινε ότι ο νόμος έδινε τις πρωτοβουλίες στο κράτος. Θα 'λεγα ότι ο νόμος αυτός είναι ίσως ο μόνος που δε δίνει καμιά μα καμιά εξουσία στο κράτος. Δεν υπάρχει καμιά απολύτως μεταβατική διάταξη που να αφορά έκδοση υπουργικής απόφασης ή Π.Δ. Προσπαθήσαμε και πετύχαμε αυτό, παρόλο που είναι πολύ δύσκολο, γιατί πολλές φορές, για λόγους τεχνικής επεξεργασίας, είσαι υποχρεωμένος να αναγάγεις το πρόβλημα της υλοποίησης σε μια υπουργική απόφαση ή σε ένα Π.Δ. Αλλά μια υπουργική απόφαση που είναι θεμιτή ή ένα Π.Δ. που είναι εξίσου θεμιτό εμπεριέχουν τον κίνδυνο της παρέμβασης του κράτους, της εκτελεστικής εξουσίας σε ένα θεσμό που από τη φύση του πρέπει να είναι εντελώς απαλλαγμένος.

Είμαι υπέρ της απελευθέρωσης των παραγωγικών δυνάμεων και από το κρατικίστικο περίβλημα, γιατί ένας κλοιός πάνω στις

παραγωγικές δυνάμεις, και ιδιαίτερα στις τοπικές παραγωγικές δυνάμεις, είναι μια άλλη μορφή εκμετάλλευσης.

Η τεχνική τεκμηρίωση, η παράλληλη παιδεία, η συνεχιζόμενη, η διά βίου εκπαίδευση αποτελούν ένα στόχο που είναι πιο σημαντικό και από την προσωρινή ανάκαμψη μιας επιχείρησης.

Και πώς πρέπει να γίνει αυτό;

Τα στελέχη που δουλεύουν μέσα στους θεσμούς πρέπει να ενημερωθούν, πρέπει να εκπαιδευτούν, να επιμορφωθούν.

Μια σειρά από θεσμούς συμμετοχής κινδυνεύουν να εξελιχθούν σε διαπαραταξιακό πεδίο διαξιφισμών, ακριβώς από την έλλειψη εκπαίδευσης των στελεχών που συμμετέχουν σ' αυτούς, απ' όποια πλευρά κι αν προέρχονται. Για το σκοπό αυτό είναι αναγκαία η δημιουργία ενός ανεξάρτητου θεσμού.

Ήδη το έχουμε αποφασίσει και είναι το *Ινστιτούτο Εργασίας*, όπου εμείς δε βλέπουμε τόσο τη διάσταση της συνδικαλιστικής εκπαίδευσης. Η συνδικαλιστική εκπαίδευση δε χαρίζεται. Η συνδικαλιστική δράση κατακτάται και δε γίνεται «διά της επιφοιτήσεως της από καθέδρας διδασκαλίας». Η μετάδοση γνώσεων για τους θεσμούς γίνεται συστηματικά μέσα στο *Ινστιτούτο Εργασίας*. Το *Ινστιτούτο Εργασίας* θα είναι πανεπιστημιακού επιπέδου. Δε θα δίνει πτυχία, απλώς θα εκπαιδεύει και θα είναι τριμερούς σύνθεσης όσον αφορά στη διοίκηση, δηλαδή εργαζόμενοι, εργοδότες και Πολιτεία.

Η Πολιτεία δεν μπορεί να λείπει. Θα παίξει το ρόλο του καταλύτη πάλι, γιατί αφορά θεσμούς που σχετίζονται με την Πολιτεία και γιατί υπάρχει και ο δημόσιος και ο ιδιωτικός τομέας.

Προσπαθήσαμε να θέσουμε και μία ρήτρα για τον τρόπο εκλογής των συμβουλίων.

Το αρχικό νομοσχέδιο έθετε την απλή αναλογική και μάλιστα του Ν. 1264/82.

Η απλή αναλογική, όπως έλεγα, στο συνδικαλιστικό κίνημα δημιούργησε συσπειρώσεις παραταξιακές ή και το αντίστροφο, οι παρατάξεις δημιούργησαν τα συστήματα και καλώς γιατί στο συνδικαλιστικό χώρο πρέπει να υπάρχουν οι εκφράσεις ακόμα

και της ελάχιστης μειοψηφίας. Όμως εδώ πρόκειται για όργανα τα οποία δεν μπορούν ν' αναφερθούν σε συνδικαλιστικά ζητήματα, μια και δεν είναι όργανα συνδικαλιστικά, είναι γνωμοδοτικά, είναι συμμετοχικά. Επομένως, εάν μετατρέπονταν σε παραρτήματα των παρατάξεων, θα είχαμε άθροισμα και όχι σύνθεση απόψεων. Η εξέλιξη αυτή θα ήταν η χειρότερη, όταν στόχο αποτελεί ένας τέτοιας μορφής διάλογος.

Δεν είχα, ομολογουμένως, το απαραίτητο πολιτικό θάρρος, και το είπα μέσα στη Βουλή αυτό, να ζητήσω την πλήρη αλλαγή αυτού του άρθρου, που προϋπήρχε, και να πάμε σ' ένα άλλο, όπως είναι το ενιαίο ψηφοδέλτιο με μονοσταυρία, που θα ήταν το καλύτερο. Έκανα κάτι άλλο και σωστά το ψήφισε η Βουλή. Έθεσα τη διάταξη σύμφωνα με την οποία η γενική συνέλευση των εργαζομένων μπορεί ν' αλλάζει και να διαλέγει όποιο σύστημα εκείνη κρίνει καλύτερο κάθε φορά.

Βεβαίως, για να μην υπάρχει ευνοϊκό έδαφος για απόπειρες καθυποταγής από παρατάξεις, θέσαμε μία ρήτρα, ότι αυτό μπορεί να γίνει μόνο με απόφαση των 2/3.

Δεν είναι πάντα όλοι καλοί. Σε όλους τους ανταγωνιστές και τους κοινωνικούς εταίρους υπάρχουν αυτά. Οι εκφυλισμοί δεν είναι νομοτελειακό αποτέλεσμα ενός θεσμού. Είναι αποτέλεσμα δρώντων προσώπων και ανθρώπων.

Φιλοδοξούμε όμως ότι αυτός ο νέος νόμος θα αποτελέσει ένα ζωντανό πλαίσιο διαλόγου και τεκμηρίωσης, δημοκρατίας και ανάπτυξης.

ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΤΟΥ 2000

Κύριε πρόεδρε, ευχαριστώ για τα καλά σας λόγια.

Κυρίες και κύριοι,

Εμείς οι Έλληνες υπερηφανευόμαστε συνήθως για τα μνημεία και τα μουσεία μας, τον πολιτισμό μας.

Πράγματι, είναι στοιχεία ενός πολιτισμού μακραίωνου. Όμως ο πολιτισμός σήμερα ενός λαού και ενός έθνους δεν κρίνεται μόνο από τα μνημεία. Κρίνεται κυρίως από το *επίπεδο ποιότητας ζωής των κατοίκων της χώρας, από το επίπεδο ανάπτυξης της χώρας.*

Η χτεσινή βαρυσήμαντη, *de profundis*, ανάλυση του πρωθυπουργού της χώρας έθεσε «τας χείρας εις τον τύπον των ήλων». Έθεσε το θέμα της συμμετοχής των εργαζομένων στη δύσκολη πορεία της ανάπτυξης. Είναι δύσκολη πράγματι η πορεία και ακόμα δυσκολότερο το εγχείρημα της συνειδητής συμμετοχής των εργαζομένων.

Δεν ισχυριζόμαστε εμείς στην Ελλάδα ότι είμαστε μια όαση στην Ευρώπη ή στην παγκόσμια παραγωγική διαδικασία. Είμαστε και εμείς ένα ζωντανό κομμάτι της Ευρώπης, της παγκόσμιας παραγωγικής και κοινωνικής διαδικασίας, ένα κομμάτι ζωντανό με καθημερινά και δύσκολα προβλήματα, τα οξύτερα προβλήματα των καιρών. Έχουμε τις ίδιες αγωνίες με σας, τις ίδιες ανησυχίες. Έχουμε ταυτόχρονα βαθύτατο αίσθημα αισιοδοξίας για την πορεία του τόπου.

Εμείς στην Ελλάδα ανήκαμε για δεκαετίες στη λεγόμενη περιφέρεια και ξέρουμε καλά ότι η ιστορία της χρήσης των πόρων στο χώρο των περιφερειών ήταν η ιστορία των χαμένων ευκαιριών.

Είναι αποφασισμένοι οι κάτοικοι αυτού του τόπου, οι πολιτικές ηγεσίες, οι εργαζόμενοι, όλες οι παραγωγικές τάξεις να δώσουν τη μάχη και τη δίνουν με ευθύνη για να κερδίσουν το σήμερα, μα κυρίως για να βρεθούν αντιμέτωποι με τις *μεγάλες προκλήσεις των καιρών*, του 2000.

Οι εξελίξεις τρέχουν με ρυθμούς ιλιγγιώδεις και είμαστε αποφασισμένοι να τους αντιμετωπίσουμε και εμείς.

Το μεγαλύτερο εφόδιο για μας και για την πορεία μας είναι οι *ανθρώπινοι πόροι*, η γνώση, η κατάρτιση, οι ανθρώπινες σχέσεις στους χώρους εργασίας ή, όπως παραδοσιακά συνηθίζουμε να λέμε, οι εργασιακές σχέσεις. Είναι ο τρόπος δουλειάς, ο τρόπος ζωής, η στάση ζωής, είναι το επίκεντρο του ενδιαφέροντός μας στην ημερήσια διάταξη της καθημερινής προσπάθειας.

Η *εργασία* πρέπει να αντιμετωπιστεί σε δύο επίπεδα. Η εργασία είναι πάνω απ' όλα *ανθρώπινο δικαίωμα*, άρα εμπνέεται και πρέπει να διαπνέεται από τις πανανθρώπινες αξίες. Ταυτόχρονα, είναι ο *κύριος συντελεστής της παραγωγής*, επομένως υπακούει στους γνωστούς νόμους κίνησης της οικονομίας, της ανάπτυξης. *Δεν πρέπει επομένως να μετράμε μόνο τα αναπτυξιακά κριτήρια αλλά ταυτόχρονα το σύνολο των αξιών που εμπνέουν την ανάπτυξη.*

Δεν κρύβουμε την ιδεολογία μας, αυτή άλλωστε προσφέρει στο λαό μας ένα όραμα. Αλλά ακριβώς η κατάκτηση του οράματος απαιτεί μια πολύ δύσκολη και μακρόχρονη προσπάθεια.

Ξέρουμε καλά ότι για να πετύχουμε στόχους από το όραμά μας απαιτείται ρεαλισμός. Μας λένε καμιά φορά οραματιστές. Μα μόνο ένας που έχει όραμα μπορεί να είναι ρεαλιστής για να κάνει πράξη το όραμά του. *Ο ρεαλισμός είναι το πρώτο εφόδιό του.*

Δύο βασικές επιλογές διαπνέουν αυτό τον καιρό την πολιτική μας. Ο *εκδημοκρατισμός* είναι η μία και ο *εκσυγχρονισμός* η άλλη, που είναι μια αδήριτη αναγκαιότητα. Είμαστε υποχρεωμένοι να συνδυάσουμε την *επιθυμητή κοινωνική τροχιά, την αναγκαία*

αναπτυξιακή στρατηγική και σε τελευταία ανάλυση μια εφικτή οικονομική πορεία. Είχαν την ευκαιρία ο πρωθυπουργός αλλά και ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας χτες το βράδυ να αναλύσουν τις πτυχές της αναπτυξιακής μας στρατηγικής.

Θέλω να τονίσω τις σχέσεις του προηγούμενου τρίπτυχου με τους εργαζόμενους από τη μια μεριά και με τους εργοδότες από την άλλη, τους κοινωνικούς εταίρους. Τις κοινωνικές δυνάμεις από τη μια μεριά, τις πολιτικές δυνάμεις από την άλλη.

Έχουμε προκρίνει τη σύζευξη του στρατηγικά επιθυμητού, του κοινωνικά αναγκαίου και του πολιτικά εφικτού μέσα από ένα διάλογο. Αυτός ο διάλογος ανάμεσα στις πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις και ανάμεσα στους «κοινωνικούς εταίρους» ή και στους «κοινωνικούς ανταγωνιστές» είναι για μας το σημείο-κλειδί της επίτευξης των στόχων.

Επιδιώκουμε να ενώσουμε τις παραγωγικές δυνάμεις και τάξεις της χώρας, όσον αφορά στην αύξηση της παραγωγής και της παραγωγικότητας, στην ανάπτυξη, και ταυτόχρονα ν' αφήσουμε ελεύθερο το πεδίο της έκφρασης των αντιθέσεων για τη διανομή του προϊόντος της ανάπτυξης. Είναι δύο αρχές που δεν είναι τόσο εύκολο να συγκεραστούν, αλλά οι δυσκολίες δε μας τρομάζουν.

Αυτή ακριβώς η προσπάθεια σ' αυτά τα δύο σημεία παίρνει την πρώτη προτεραιότητα. Η συμμετοχή και ο διάλογος είναι ο μόνος δρόμος για να πετύχουμε αυτό που λέμε εργασιακές σχέσεις ή αυτό που εγώ προτιμώ να λέω οι ανθρώπινες σχέσεις ανάμεσα στους συντελεστές της παραγωγής.

Ας μην ξεχνάμε, κυρίες και κύριοι, και δε νομίζω ότι «κομίζω γλαύκα εις τας Αθήνας», ότι βρισκόμαστε σε μια παγκόσμια κρίση, στη δίνη μιας παγκόσμιας παρατεταμένης κρίσης.

Η κρίση έφερε στην επιφάνεια την κρίση της γνωστής «ηγεμονίας», του γνωστού τύπου ανάπτυξης, του καθεστώτος συσσώρευσης και του «τρόπου ρύθμισης», του παλιού συμβιβασμού, αυτό που ξεκίνησε από το 1909 και στη συνέχεια προχώρησε στο Νιου Ντιλ, με τόσες διακυμάνσεις και τόσες εναλλακτικές λύσεις στις σχέσεις ανάμεσα στους εργοδότες, στους εργαζόμενους και στην Πολιτεία. Αυτή ακριβώς η κρίση ηγεμονίας σημαίνει ότι όλα τα τελευταία χρόνια υπάρχει κρίση συναίνεσης.

Νομίζω ότι όλοι, αυτή τη στιγμή, σ' όλο τον κόσμο προσπαθούν ακριβώς να άρουν τους περιοριστικούς παράγοντες αυτής της κρίσης συναίνεσης, για να δημιουργηθεί ένας καινούριος συμβιβασμός –ιστορικός συμβιβασμός, αν θέλετε καλύτερα–, μια νέα σύνθεση απόψεων που θα οδηγήσει την ανθρωπότητα σε καινούρια βήματα προς τα εμπρός.

Η συμμετοχή και η συναίνεση δεν είναι θέμα μόνο αξιών, είναι πάνω απ' όλα θέμα αποτελεσματικότητας.

Θα μου επιτρέψετε να διαβάσω αποσπάσματα μιας δήλωσης του προέδρου του Ομίλου Μασσουσίτα της Ιαπωνίας προς τους Δυτικούς βιομηχάνους το 1979. Έλεγε: «Εμείς οι Ιάπωνες θα κερδίσουμε και η βιομηχανική Δύση θα χάσει. Ο τρόπος οργάνωσης των επιχειρήσεών σας στη Δύση είναι τύπου Τέιλορ. Είστε απόλυτα πεπεισμένοι ότι ενεργείτε με τρόπο άριστο για τη λειτουργία των επιχειρήσεών σας διακρίνοντας από τη μια μεριά τους αρχηγούς και από την άλλη τους εργάτες, αυτούς που επιτελούν απλώς τη δουλειά. Εμείς οι Ιάπωνες είμαστε τύπου “μετα-Τέιλορ”. Γνωρίζουμε ότι οι επιχειρήσεις έγιναν τόσο πολύπλοκες, ότι είναι πολύ δύσκολη η επιβίωση μιας επιχείρησης και τόσο προβληματική μέσα σ' ένα περιβάλλον που καθίσταται όλο και πιο πολύ επικίνδυνο, όλο και πιο πολύ ανταγωνιστικό, απρόσωπο, ώστε κάθε μέρα η επιχείρηση οφείλει να κινητοποιεί τις διανοητικές ικανότητες όλων ανεξαιρέτως των εργαζομένων που δουλεύουν στην επιχείρηση για να τα καταφέρει.

»Για μας, το μάνατζμεντ είναι ακριβώς η τέχνη που κινητοποιεί και βοηθάει στην άνθηση όλων των λουλουδιών μέσα στην επιχείρηση για την εξυπηρέτηση των στόχων της».

Και συνέχιζε: «Μόνο το μυαλό όλων των μελών αυτής της επιχείρησης μπορεί να επιτρέψει να αντιμετωπιστούν οι θύελλες και οι απαιτήσεις του νέου περιβάλλοντος. Γι' αυτό άλλωστε οι μεγάλες επιχειρήσεις προσφέρουν 3 και 4 φορές περισσότερη εκπαίδευση και κατάρτιση σε όλο το προσωπικό απ' ό,τι προσφερόταν μέχρι σήμερα».

Αυτά το 1979.

Βεβαίως δε συμμερίζομαι το απόφθεγμα ότι κάποιιοι θα κερδίσουν και κάποιιοι θα χάσουν. Απλώς, με τα λόγια αυτά εκφραζόταν μια νέα αντίληψη για τις ανθρώπινες σχέσεις στους χώρους δουλειάς. Είμαι και υπέρ της οργάνωσης στους χώρους δουλειάς και υπέρ των στελεχών.

Σήμερα όμως έχουμε πράγματι ανάγκη μπροστά στις τεχνολογικές εξελίξεις να κινητοποιήσουμε όλο και περισσότερους εργαζόμενους, αν είναι δυνατό και τον τελευταίο εργάτη στη διαδικασία της παραγωγής, ώστε να μη δρα κάτω από την αλλοτρίωση της συνεχούς κίνησης. Να μην του δίνουμε να καταλάβει ότι αυτή είναι η μόνη κίνηση που του ταιριάζει. Πρέπει μέσα από μια συνεχή επαγγελματική κατάρτιση, τη διά βίου εκπαίδευση, τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση, να μπορούν ο νέος, ο εργάτης, η εργάτρια να συμμετέχουν ουσιαστικά στη διαδικασία για το προϊόν που παράγεται.

Αυτή ακριβώς η συμμετοχή, η συνειδητή συμμετοχή που και για λόγους εκσυγχρονισμού και εκδημοκρατισμού θεωρείται απαραίτητη, είναι το ζητούμενο σήμερα στη χώρα μας.

Τα τελευταία χρόνια προσπαθήσαμε σιγά σιγά να απαλλαγούμε από τον κρατισμό που δυστυχώς ταλαιπώρησε για δεκαετίες όλες τις σχέσεις. Τις σχέσεις πολίτη και κράτους, τη σχέση εργαζομένων και εργοδοτών, τη σχέση εργαζόμενου-κοινωνίας. Θέλουμε να ξαναγυρίσουμε στις ρίζες μας.

Δεν ξεχνάμε ότι ο συνδικαλισμός προέρχεται από τη λέξη «σύνδικος» που είναι αρχαία λέξη δικιά μας – και δεν ξεχνάμε ότι υπήρξε παράδειγμα καθεστώτος ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων από πολύ παλιά στη χώρα μας, και μάλιστα κάτω από συνθήκες σκλαβιάς. Το 1803 έγινε μια ελεύθερη συλλογική διαπραγμάτευση ανάμεσα στους εργαζόμενους και τους εργοδότες, τους πλοιοκτήτες και τους εργάτες της θάλασσας, ανάμεσα δηλαδή στους ναυτικούς μας και τους καραβοκύρηδες, που πράγματι δεν είχε όμοιά της μέχρι τότε σ' ολόκληρο τον κόσμο.

Την ακολούθησαν ίσως οι ευρωπαϊκές χώρες και η Αμερική πολύ μετά, μετά τον Ρούζβελτ, μετά το Νιου Ντιλ.

Θέλουμε να ξαναγυρίσουμε λοιπόν ακριβώς σε ένα καθεστώς

όπου το κράτος δε θα είναι ο ρυθμιστής αλλά ο καταλύτης, που δε θα παίζει ρόλο στη χημική ένωση ή στη σύνθεση ανάμεσα στον εργάτη και τον εργοδότη, αλλά θα είναι μόνο ο καταλύτης και ταυτόχρονα θα κρατάει για τον εαυτό του το χαρακτήρα του Κράτους Πρόνοιας. Η Υγεία, η Παιδεία, η επαγγελματική κατάρτιση, η Υγιεινή και Ασφάλεια στους χώρους δουλειάς, η Κοινωνική Ασφάλιση και μια σειρά από μέτρα, τα οποία έχει αναλάβει το κράτος, είναι αυτή ακριβώς η επέκταση του δημόσιου τομέα που τόνισε χτες ο πρωθυπουργός, μαζί βεβαίως με τις επιχειρήσεις τύπου ΔΕΗ, ΟΤΕ, Ολυμπιακή κ.ά. στρατηγικής σημασίας. Αυτός ο δημόσιος τομέας όχι μόνο δεν είναι ανταγωνιστικός, αλλά μέσα από το Κράτος Πρόνοιας βοηθάει ουσιαστικά, ριζικά θα έλεγα, στη βελτίωση των σχέσεων ανάμεσα στους εργοδότες και τους εργαζόμενους.

Διάβασα μια αξιόλογη πράγματι συνέντευξη τέως υπουργού των ΗΠΑ που περιέγραφε με πολύ ζωνρά χρώματα το μέλλον. Έλεγε ότι αντιμετωπίζουν οι ΗΠΑ προβλήματα στην κινητικότητα της εργασίας, γιατί ανάμεσα στις διάφορες πολιτείες υπάρχει μια διαφορετική κοινωνική ασφάλιση και οι εργοδότες είναι υποχρεωμένοι να πληρώνουν τις διαφορές όταν μετακινούνται οι εργαζόμενοι από πολιτεία σε πολιτεία. Αυτό, βεβαίως, εγώ δε θα το προτείνω.

Αυτό μπορεί κάποιος να το λένε επέκταση του δημόσιου τομέα: στην ουσία είναι κοινωνική ασφάλιση που δε βασίζεται απλώς στην ανταποδοτικότητα αλλά στη συμμετοχή της κοινωνίας και του κράτους. Αυτή διευκολύνει σε μεγάλο βαθμό τις εργασιακές σχέσεις και, αν θέλετε, μεταφέρει αλλού την ελεύθερη έκφραση των αντιθέσεων ανάμεσα στην εργοδοσία και τον εργαζόμενο.

Προσπαθήσαμε όλα αυτά τα χρόνια με το Ν. 1264 του 1982 να προχωρήσουμε σε ένα καθεστώς συνδικαλιστικών ελευθεριών. Αυτή δεν ήταν η μοναδική προσπάθεια. Ταυτόχρονα υποστηρίχθηκε από θεσμούς η συμμετοχή όλων των παραγωγικών τάξεων σε μια διαδικασία αποκέντρωσης σε τοπικό επίπεδο, σε νομαρχιακό επίπεδο, ώστε η περιφερειακή ανάπτυξη να μην είναι μόνο

επιλογή κάποιων από το κράτος, αλλά σιγά σιγά να περάσει ο σχεδιασμός στις ίδιες τις παραγωγικές τάξεις, ώστε τα έργα υποδομής να υποστηριχθούν μέσα από την περιφερειακή ανάπτυξη και τις απαραίτητες βιομηχανικές επενδύσεις. Ταυτόχρονα με το Ν. 1365 καθιερώσαμε τη συμμετοχή πάλι των εργαζομένων αλλά και όλων των παραγωγικών τάξεων στο δημόσιο τομέα στη χάραξη στρατηγικής και στον κοινωνικό έλεγχο, ενώ πρόσφατα, με την ψήφιση της Διεθνούς Σύμβασης Εργασίας 135 –και σε μια χαρακτηριστική αρμονία ανάμεσα στις σκέψεις και τις προτάσεις του ΣΕΒ αλλά και της ΓΣΕΕ και σε μια πράγματι πρωτόγνωρη σύγκλιση απόψεων μέσα στο Ελληνικό Κοινοβούλιο–, περάσαμε τη συμμετοχή των εργαζομένων που νομίζουμε ότι είναι μια σημαντική τομή όσον αφορά στον εκσυγχρονισμό και θα δώσει πράγματι ώθηση στην παραγωγικότητα της οικονομίας και στην ανταγωνιστικότητα των προϊόντων. Προετοιμάζεται επίσης ένα σύγχρονο, δημοκρατικό πλαίσιο ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων, όπου το κράτος πρέπει να μπει, ειδικά σε αυτό το χώρο, εντελώς στη γωνία και να παρακολουθεί απλώς τα δρώμενα χωρίς να παρεμβαίνει.

Στο σημείο αυτό φαίνεται να συγκλίνουν οι απόψεις ανάμεσα στους εργοδότες, τους εργαζόμενους και τους επιστημονικούς φορείς.

Πρέπει να πω ότι οι προσπάθειες συμμετοχής και συναίνεσης –κάτι που καλλιεργήσαμε όλα αυτά τα χρόνια– δοκιμάστηκαν σκληρά, λόγω του αναγκαίου σταθεροποιητικού προγράμματος της διετίας 1985-87. Πράγματι, η συναίνεση και συμμετοχή πέρασαν δοκιμασία. Όμως πρέπει να τονίσουμε ότι το συνδικαλιστικό κίνημα της χώρας έδειξε και ωριμότητα και σύνεση. Δεν έλειψαν οι τριβές.

Δεν έλειψε το κόστος ανάμεσα στους εργαζόμενους και τους εργοδότες. Άντεξε όμως η διαδικασία της συμμετοχής και της συναίνεσης. Θα 'θελα να τονίσω ότι το σημαντικότερο, αυτά τα δύο χρόνια, δεν ήταν η συνειδητή πειθαρχία των εργαζομένων σε μια πολιτική λιτότητας. Το πιο σημαντικό στοιχείο, θετικό της ωριμότητας του συνδικαλιστικού κινήματος και των νέων σχέσεων του

διαλόγου που αναπτύσσεται ανάμεσα στους εργοδότες και τους εργαζόμενους, δεν είναι αυτή η ίδια η περίοδος λιτότητας αλλά η έξοδος από τη λιτότητα που γίνεται σήμερα. Γιατί όλοι γνωρίζετε καλύτερα από μένα ότι η δυσκολία είναι ακριβώς όταν βγαίνει κάποιος από μια σήραγγα.

Όμως ακριβώς τώρα που βγαίνουμε από τη δύσκολη αυτή καμπή όχι μόνο δεν είχαμε εκρήξεις που κάποιες Κασσάνδρες είχαν προφητέψει, αλλά αντίθετα η ταχύτητα με την οποία υπογράφηκε μια ΕΓΣΕΕ ανάμεσα στις εργοδοτικές οργανώσεις και τους εργαζόμενους έδειξε την υπευθυνότητα και των δύο πλευρών αλλά και την αντοχή των θεσμών συμμετοχής, που είχαμε σχεδιάσει όλα αυτά τα χρόνια. Αυτό που επιθυμούμε από δω και πέρα είναι αυτός ο διάλογος να είναι ολοένα και πιο συνειδητός, ολοένα και πιο αποτελεσματικός, ώστε πράγματι να θέσει στην υπηρεσία της ανάπτυξης και της παραγωγής όλες τις δυνάμεις αυτής της προσπάθειας των μερών.

Γνωρίζουμε όλοι ότι σε όλο τον κόσμο αυτή η κρίση της ηγεμονίας, η κρίση της συναίνεσης έχει επιφέρει την αναζήτηση ενός καινούριου καθεστώτος σχέσεων ανάμεσα στην εργοδοσία και τους εργαζόμενους σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η παλιά θεωρία της τομής στον παραστατικό χάρτη των εξισώσεων του κόστους συμφωνίας και του κόστους διαφωνίας έχει μεταβληθεί σημαντικά.

Το κόστος της συμφωνίας ή το κόστος της διαφωνίας μιας σύγκρουσης ή μιας αντίθεσης αντανακλούν με διαφορετικούς ρυθμούς ποσοτικά και ποιοτικά στον εργαζόμενο, στο σωματείο, στις εργοδοτικές οργανώσεις ή στην επιχείρηση – κάθε άλλο παρά ταυτισμένα πάντα ανάμεσά τους αυτά τα δύο, πολλές φορές χιαστί. Αλλά το κόστος διαφωνίας ή συμφωνίας αντανακλά στην οικονομία, στην ανάπτυξη και σε τελευταία ανάλυση στο κοινωνικό σύνολο.

Επομένως, δεν αρκεί η τεχνική εγκυρότητα.

Δεν αρκούν οι κοστολόγοι, ώστε να μπορούν να βρουν το καινούριο σημείο συμφωνίας ή την υποχώρηση που πρέπει να γίνει για να καλυφθούν οι διαφωνίες.

Χρειάζεται πάνω απ' όλα η πολιτική σκέψη. Και χρειάζεται ο διάλογος να είναι συνεχής και διαρκής για να αποκαλύπτει κάθε

φορά ποιο είναι το μείζον πρόβλημα που πρέπει να ξεπεραστεί και πού πρέπει να υπάρχει σύγκλιση και από τις δύο πλευρές.

Το συγκριτικό πλεονέκτημα γύρω από αυτό το ζήτημα στη χώρα μας είναι ότι οι εργαζόμενοι πέρα από την ταξική συνείδηση έχουν ταυτόχρονα κατακτήσει σε μεγάλο βαθμό την πολιτική συνειδητοποίηση με την ευρύτερη έννοια του όρου.

Αν αυτό συνδυαστεί με την πολιτική σταθερότητα –που εγώ πιστεύω ότι είναι πολύ πιο μεγάλης σημασίας από την οικονομική σταθερότητα ή τουλάχιστον η πολιτική σταθερότητα είναι προϋπόθεση για να υπάρξει οικονομική σταθερότητα– και ταυτόχρονα με την ενότητα που υπάρχει στο συνδικαλιστικό κίνημα, ή τουλάχιστον που φαίνεται ότι κάθε φορά μπορεί να υπάρξει στην Ελλάδα, είναι τα θετικά στοιχεία και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα επίσης που προσδιορίζουν τις εργασιακές σχέσεις.

Υπάρχουν και αρνητικά. Η έντονη πολιτική συνειδητοποίηση πολλές φορές δημιουργεί παραταξιοποίηση στο συνδικαλιστικό κίνημα και αυτό δημιουργεί τριβές.

Και εκεί απάντηση είναι ο *διάλογος*, ο *συνεχής διάλογος* μέσα στους χώρους δουλειάς. Πιστεύω ότι το κρίσιμο θέμα είναι η παιδεία. Ο συνολικός πνευματικός και πολιτιστικός πλούτος του λαού μας. Η παιδεία δεν είναι μόνο η συστηματική μετάδοση των γνώσεων στα σχολεία ή στα πανεπιστήμια. Κυρίως η παιδεία συνίσταται στην παράλληλη παιδεία στο σπίτι, στην οικογένεια, στους χώρους δουλειάς, γύρω από το σχολείο, γύρω από τα πανεπιστήμια.

Πριν κυρωθεί η Διεθνής Σύμβαση Εργασίας 135, που όπως είπα είχε τη συναίνεση όλων των πλευρών, ακούστηκαν διάφορα.

Η μία πλευρά μιλούσε για καινούριο ταξικό διχασμό, ενώ η άλλη για ταξική ειρήνη. Διχασμός ή ενσωμάτωση; Τίποτε από τα δύο δεν ήταν.

Ήταν μία ακόμη προσπάθεια στο δίδυμο, που είπα λίγο πριν, του *εκδημοκρατισμού* και του *εκσυγχρονισμού*.

Με τον *εκδημοκρατισμό* μπορούμε να *συνθέσουμε αποκλίνοντα συμφέροντα*. Μέσα στην κοινωνία υπάρχουν αντιθέσεις. Και δεν υπάρχει κανείς να μπορεί να μας πει ότι είναι δυνατό να καταργήσουμε τις αντιθέσεις με νόμους ή με αφορισμούς.

Όμως με τις διαδικασίες του *εκδημοκρατισμού* μπορεί να γί-

νει σύνθεση έστω σε κάποια προβλήματα, εφόσον είναι συγκεκριμένη η *επιθυμητή κοινωνική τροχιά* που είπα στην αρχή.

Με τον εκσυγχρονισμό δε χρειάζεται καν να συνθέσεις. Γιατί με τον *εκσυγχρονισμό* έρχονται στην επιφάνεια τα *συγκλίνοντα συμφέροντα* ανάμεσα στους κοινωνικούς εταίρους. Και τότε είναι ευκολότερο να χαραχτεί ή να υλοποιηθεί μέσα από αυτή τη συνεργασία η αναγκαία *αναπτυξιακή στρατηγική* με τους λιγότερους κλυδωνισμούς απ' ό,τι θα μπορούσε να συμβεί τώρα που ψάχνει όλη η ανθρωπότητα ένα καινούριο *modus vivendi*.

Έτσι μπορούμε να χαράζουμε με το συγκεκριισμό του εκδημοκρατισμού και του εκσυγχρονισμού *μια εφικτή οικονομική πορεία*.

Κατά τη γνώμη μας, μπροστά σε ένα παγκόσμιο δίλημμα, συνέχιση του *ιστορικού συμβιβασμού* του 1930, όπως ζητούν κάποια συνδικάτα, ή *ευλγισία κι ελαστικότητα* που ζητούν οι εργοδοτικές οργανώσεις, μπορούμε να δούμε τρεις συνθήκες για μια νέα φάση των εργασιακών σχέσεων, που νομίζουμε ότι και παγκόσμια αυτές οι συνθήκες αποκτούν μια νέα ιδιαίτερη τάση στήριξης.

Το *πρώτο* είναι μια νέα συμφωνία που πρέπει να διέπει την ανασύσταση της παραγωγικής αποτελεσματικότητας με τη συνεργασία όλων των εργαζομένων και όχι μόνο των στελεχών.

Το *δεύτερο*, διαπραγμάτευση συνεχής και καθημερινή των πλεονεκτημάτων στους χώρους δουλειάς, που αφορούν στην απασχόληση, στην επιμόρφωση, στη διαρκή εκπαίδευση, στην επαγγελματική κατάρτιση, στην αύξηση του ελεύθερου χρόνου, στους μισθούς, στη σύνδεση αμοιβής με παραγωγικότητα σε αντιστάθμισμα των προσπαθειών.

Και *τρίτο*, μια αναγνώριση από όλες τις πλευρές, αναφορικά προς τους κοινωνικούς εταίρους, ότι υπάρχουν περισσότερες μορφές της μιας οργάνωσης και μεθόδων διοίκησης και ότι η βέλτιστη και όχι η άριστη επιλογή δεν μπορεί να είναι παρά αντικείμενο ενός διαλόγου αν πρόκειται οι εργαζόμενοι να πειθαρχήσουν συνειδητά στις επιλογές.

Θα 'θελα να πω δύο λόγια για την *ανεργία*.

Η ανεργία είναι παγκόσμιο αποτέλεσμα και επακόλουθο της οικονομικής κρίσης. Είναι ταυτόχρονα και στη χώρα μας κυκλικής και διαρθρωτικής μορφής.

Πρέπει να επισημάνουμε ότι το νούμερο, παρόλο που είναι πολύ χαμηλότερο του μέσου όρου της ΕΟΚ, δε μας ικανοποιεί απόλυτα. Βεβαίως, μας ικανοποιεί η τάση. Θα 'θελα να επισημάνω ότι από το 1979 έως το 1981 ο ρυθμός αύξησης της ανεργίας κυμαινόταν στο 323%. Από το 1982 έως το 1986 ο ρυθμός αύξησης έπεσε στο 36% και το 1986, το 1987 και το 1988 έχει σταθεροποιηθεί και μπορούμε να πούμε ότι έχουμε μικρή μείωση ακόμα και των απόλυτων αριθμών της ανεργίας.

Θα 'θελα να επισημάνω ακόμα, σε σχέση με τις άλλες χώρες της ΕΟΚ, ότι εμείς στην Ελλάδα ίσως είμαστε από τις λίγες χώρες που επιβεβαιώσαμε την καμπύλη ΦΙΛΙΠΣ. Δηλαδή, ότι πράγματι η εισοδηματική πολιτική και η πολιτική τιμών που ακολουθήθηκαν έφεραν αποτέλεσμα, ενώ, όπως είδαμε στις Ευρωπαϊκές Οικονομικές Κοινότητες, η πολιτική λιτότητας που ακολουθήθηκε και εκεί συνοδεύτηκε από αύξηση της ανεργίας, κάτι που έκανε να καταρρεύσει η γνωστή μαθηματική καμπύλη ΦΙΛΙΠΣ.

Ποιες είναι οι προτεραιότητες για την αντιμετώπιση της ανεργίας. Οι προσπάθειές μας στηρίζονται:

Πρώτον: στη δημιουργία μόνιμων θέσεων απασχόλησης. Μέχρι τώρα εφαρμόσαμε κυρίως μέτρα πυροσβεστικού χαρακτήρα, γιατί είχαμε να αντιμετωπίσουμε τους υψηλούς ρυθμούς.

Οι μόνιμες θέσεις απασχόλησης προϋποθέτουν μεγάλα αναπτυξιακά έργα, μακρόχρονα, σαν αυτά που είτε χτες ο πρωθυπουργός, τόσο στα έργα υποδομής όσο και στα βιομηχανικά έργα. Και βεβαίως εκεί οι βιομήχανοι της χώρας είναι υποχρεωμένοι από τα πράγματα να δημιουργήσουν μεταποιητικές μονάδες, ώστε να συμπληρώνουν και να επεκτείνουν τα αποτελέσματα και την ανάπτυξη, κατά τη διάρκεια της κατασκευής των μεγάλων αναπτυξιακών έργων όσο κυρίως και κατά τη διάρκεια λειτουργίας τους. Θεωρούμε ότι ολοκληρωμένα συμπλέγματα με βάση τα μεγάλα αναπτυξιακά έργα θα δημιουργήσουν περισσότερες μόνιμες θέσεις απασχόλησης.

Δεύτερον: Συνεχίζουμε την προσπάθεια στις αιχμές ανεργίας μέσα από ειδικά προγράμματα κυρίως τοπικών πρωτοβουλιών.

Τρίτον: Προσπαθούμε να περιορίσουμε την εμφάνιση της ανεργίας στις πηγές της.

Είμαστε μια χώρα που κάθε χρόνο δημιουργεί νέες απαιτήσεις 57.000 περίπου θέσεων απασχόλησης, λόγω της μετατροπής του γεωργικού τομέα σε αστικό τομέα. Αυτό είναι γνωστό. Και νομοτελειακό.

Αλλά από την άλλη πλευρά ο στόχος μας είναι η δημιουργία επενδύσεων σε αυτές ακριβώς τις περιοχές ώστε να περιορίσουμε την κινητικότητα, τη γεωγραφική κινητικότητα της εργασίας, που στην ουσία είναι κινητικότητα ανεργίας.

Και η θέση μας είναι ότι ακριβώς σε αυτές τις περιοχές της Ελλάδας, στην ύπαιθρο, υπάρχουν πάρα πολλές ξεχασμένες πλουτοπαραγωγικές πηγές που κάνουν τη χώρα μας προσιτή σε σημαντικές επενδύσεις αξιοποίησης πλουτοπαραγωγικών πόρων.

Το σημαντικότερο ζήτημα για να προσεγγίσουμε και να αντιμετωπίσουμε αποτελεσματικά το πρόβλημα της ανεργίας είναι για μας κυρίως το θέμα της επαγγελματικής κατάρτισης, της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, της διά βίου εκπαίδευσης, της παιδείας, με τη συνολική έννοια του όρου και όχι μόνο με εκείνη της συστηματικής μετάδοσης των γνώσεων.

Αυτή η επιλογή ανταποκρίνεται ταυτόχρονα στις τελευταίες εξελίξεις που ήδη έχουν δρομολογηθεί.

Και είναι το δεύτερο ίσως μεγάλο συγκριτικό πλεονέκτημα της χώρας μας. Αυτό το αντιληφθήκαμε εγκαίρως. Και θα 'λεγα ότι σε αυτό το σημείο μπορούμε να ισχυριστούμε ότι έχουμε κάποια πρωτοπορία από πολλές χώρες της Ευρώπης.

Ξέρουμε πολύ καλά ότι οι ανθρώπινοι πόροι είναι αναντικατάστατοι. Και με αυτούς θα κερδίσουμε τις μάχες.

Γι' αυτό ακριβώς έχουμε ήδη στρέψει τα νέα μας προγράμματα, έχουμε 12 καινούρια προγράμματα στον ΟΑΕΔ, πέρα από τα 8 που είχαμε πέρσι, με καινοτομίες στη σύνδεση της παραγωγής με το πανεπιστήμιο, των χώρων δουλειάς με τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Δημιουργούνται θέσεις απασχόλησης με ταυτόχρονη απόκτηση εμπειρίας και επαγγελματικής κατάρτισης, πριμοδοτούν τον ιδιωτικό τομέα και τις επιχειρήσεις έτσι ώστε να υπάρχει επαγγελματική κατάρτιση και διαρκής εκπαίδευση, γιατί είμαστε υπέρ της κινητικότητας της

εργασίας, όχι της γεωγραφικής, γιατί οι εξελίξεις προοιωνίζονται δραματικές.

Δε θα επεκταθώ στο κόστος εργασίας τόσο πολύ –είπε μερικά πράγματα χτες ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας– και δε θα 'θελα να απαντήσω ευθέως στο ερώτημα που έθεσε ο πρόεδρος του Συνεδρίου σε σχέση με Πορτογάλους και Ισπανούς. Κοιτάχτε, κατά τη γνώμη μου το πρόβλημα σήμερα για τον επενδυτή είναι να βρει όχι τόσο το χαμηλότερο κόστος εργασίας όσο την αποτελεσματικότερη μέθοδο επεξεργασίας, την ποιότητα. Και νομίζουμε ότι κάποιες δημοσιεύσεις στο παρελθόν από διάφορες χώρες έμειναν αναπάντητες από τους επενδυτές. Θυμάμαι πριν από 10 χρόνια ένα δημοσίευμα σε έγκριτο περιοδικό των ΗΠΑ (*Φόρτσουν*), που έλεγε: «Σπεύσατε επενδυτές σε μια χώρα», δεν την κατονομάζω, «που έχει το μεγαλύτερο ανταπτεργιακό οπλοστάσιο». Δεν έσπευσαν σ' αυτή τη χώρα, γιατί ξέρουν πολύ καλά ότι όταν σφίγγει κανείς τη βαλβίδα, υπάρχουν η έκλυση και η έκρηξη, και ότι μόνο ο διάλογος είναι αυτός που μπορεί πράγματι να προωθήσει τις κοινωνικές εξελίξεις. Ή υπήρχε ένα άλλο δημοσίευμα ξένης χώρας σε μια εφημερίδα της Ελβετίας. «Σπεύσατε», έλεγε, «επενδυτές στη χώρα μας γιατί οι εργαζόμενοι εργάζονται σκληρά μέχρι απανθρωπιάς». Εμείς πιστεύουμε, και εσείς καλύτερα από μας, ιδιαίτερα οι επιχειρηματίες, ότι η υγιεινή και η ασφάλεια στους χώρους δουλειάς δε σώζουν μόνο ζωές. Αυξάνουν την παραγωγικότητα, αυξάνουν την παραγωγή, κάνουν τον εργαζόμενο υποκείμενο και όχι αντικείμενο της μοίρας του, του δίνουν φτερά να εργαστεί, να δώσει την εργατική του δύναμη και όχι κάποιος να του το επιβάλει με τέτοιους τρόπους και τέτοιες μεθόδους.

Άλλωστε, για ποιο κόστος εργασίας μιλάμε σήμερα; Ξέρουμε πάρα πολύ καλά ότι οι χώρες με το χαμηλότερο κόστος εργασίας έχουν ταυτόχρονα και τη χαμηλότερη ανταγωνιστικότητα και παραγωγικότητα. Και δεν είναι οι πρώτοι στις αγορές των χωρών. Δεν είναι λοιπόν εκεί το πρόβλημα. Άλλωστε, σήμερα η οικονομία των πρωτογενών προϊόντων αποδεσμεύεται από τη βιομηχανική παραγωγή. Έχει πάψει η κινητήρια δύναμη της παγκόσμιας οικονομίας να οδηγείται από την παραγωγή και το εμπόριο. Σήμερα είναι η λεγόμενη συμβολική οικονομία, οι συναλλαγματι-

κές ισοτιμίες, τα διακινούμενα κεφάλαια, η ροή πιστώσεων. Αυτά όλα προοιωνίζουν δραματικές εξελίξεις στο χώρο σύγκρουσης των συντελεστών της παραγωγής. Οι πρώτες ύλες από χρόνο σε χρόνο πέφτουν 1 με 1,25%.

Η επεξεργασία των πρώτων υλών, άρα η συμβολή της εργατικής τάξης, μεταβάλλεται ριζικά ανάλογα με την παραγωγή των πρώτων υλών. Όταν ήρθαν τα τσιπς σήμερα ή όταν χρειαζόμαστε για 1.000 τηλέφωνα μόνο 50 κιλά υάλου, ενώ παλιά χρειαζόμαστε έναν τόνο χαλκού, είναι φανερό ότι το κόστος της γνώσης είναι αυτό που υπερισχύει σε σχέση με όλους τους άλλους συντελεστές της παραγωγής, ακόμα και από την αποδοτικότητα του κεφαλαίου. Πόσο μάλλον από την αποδοτικότητα του κόστους εργασίας.

Άρα το ζητούμενο είναι το πώς η εργατική τάξη σε αυτό το κόστος της γνώσης θα έχει τη μεγαλύτερη συμμετοχή, άρα οι επιχειρήσεις και οι εργοδότες το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα για την επιβίωσή τους, αλλά και για την οικονομία της χώρας, συνολικά για την παραγωγικότητα αλλά κυρίως για την ανταγωνιστικότητα, αν λάβουμε υπόψη μας ότι η διεθνοποίηση της οικονομίας είναι τέτοια που δεν επιτρέπει από τις εσωτερικές οικονομικές πολιτικές υπονόμηση των ανταγωνιστικών εξωτερικών πλευρών.

Μ' άλλα λόγια, οι εργαζόμενοι της χώρας, αλλά και οι εργοδότες και η Πολιτεία, έχουν συνειδητοποιήσει σήμερα ότι πρέπει να συντελεστούν τρεις επαναστάσεις: στην παραγωγή, στην τεχνολογία και στις τεχνικές που πρέπει να υπηρετούν την παραγωγή, στις πολιτικές που πρέπει να διέπουν τις άλλες δύο.

Και ακόμα δύο χαρακτηριστικά των θεσμών για την ανάπτυξη. *Δημοκρατία και συμμετοχή* από τη μια μεριά, *τεχνική εγκυρότητα και τεχνική υποστήριξη* από την άλλη. Και η βασικότερη αρχή που πρέπει να διέπει όλες τις επαναστάσεις και τα χαρακτηριστικά των θεσμών είναι αυτό που είπα στην αρχή. *Παιδεία, ο συνολικός πλούτος του λαού*, αυτό δηλαδή που θα δώσει τη δυνατότητα στους εργαζόμενους και στους εργοδότες η συμμετοχή τους να είναι ουσιαστική. *Οι συγκρούσεις να γίνονται αντιθέσεις, οι αντιθέσεις να μετασχηματίζονται, για να υπάρξει επιτέλους σύνθεση, μια καινούρια σύνθεση για την ανθρωπότητα.*

Ας μην ξεχνάμε ότι βρισκόμαστε μπροστά στο κατώφλι σημαντικών πολιτικών εξελίξεων παγκοσμίως.

Παλιά, τα δύο στρατιωτικά-οικονομικά-ιδεολογικά μπλοκ συγκρούονταν στο επίπεδο της ειρήνης, στους ανταγωνισμούς των εξοπλισμών. Σήμερα, η μεγάλη προσπάθεια του προέδρου Ρίγκαν και του Γκορμπατσόφ έχει ανατρέψει τα πράγματα. Ανοίγει ένα παράθυρο στο μέλλον για ειρήνη στο στρατιωτικό-πολιτικό επίπεδο και μένει ελεύθερο το πεδίο για ανταγωνισμό στο αναπτυξιακό και στο οικονομικό.

Οι προκλήσεις δηλαδή δεν είναι μόνο τεχνολογικές, είναι ταυτόχρονα οικονομικές και κοινωνικές. Και οφείλουμε να απαντήσουμε σ' αυτές, να ανταποκριθούμε στην πρόκληση των καιρών.

«ΠΙΣΤΕΥΩ ΣΤΗ ΝΕΟΛΑΙΑ...»

Στη νεολαία, τους φοιτητές, τις κινητοποιήσεις τους και τα επεισόδια που είχαν συμβεί στην Αθήνα κατά την πορεία της ΕΦΕΕ την ημέρα της δοξολογίας στη Μητρόπολη για την επίσκεψη του Οικουμενικού Πατριάρχη αναφέρθηκε ιδιαίτερα ο υπουργός Εργασίας κ. Γιώργος Γεννηματάς κατά τη συνάντησή του με χιλιάδες μέλη και στελέχη του ΠΑΣΟΚ, την Κυριακή, 15 του μηνός, στο Μπραχάμι. Τις θέσεις του κ. Γεννηματά παρουσιάζουν σήμερα *Τα Νέα* ολοκληρώνοντας έτσι τη δημοσίευση εκτενών αποσπασμάτων από την ομιλία του υπουργού Εργασίας στη συγκέντρωση αυτή.

ΓΕΝΝΗΜΑΤΑΣ: «Μου κάνει κατάπληξη και λυπάμαι ειλικρινά για τα γεγονότα τα χθεσινά. Πιστεύω ότι πολιτική παρέμβαση σημαίνει να προλαβαίνεις και επομένως χρειάζεται και σ' αυτά τα ζητήματα συνεννόηση. Κανείς δεν επιχαιρεί όταν συμβαίνουν τέτοιες ιστορίες... Εδώ όμως χρειάζεται συζήτηση. Γιατί, όταν ο Πατριάρχης επισκέπτεται τη χώρα μας, έπρεπε οι φοιτητές να περάσουν εκείνη την ώρα και όχι μισή ώρα μετά; Αυτό όμως είναι μια άλλη ιστορία και αυτό δε δικαιολογεί δακρυγόνα. Χρειάζεται παρέμβαση με διαφάνεια απ' την αρχή, όχι μετά, αυτό σημαίνει πολιτική παρέμβαση, πολιτική συνεννόηση, πολιτική συζήτηση, ώστε να αποφεύγονται όλα αυτά. Αλλά εκείνο που μου έκανε εντύπωση είναι το εξής. Εντάξει, μπορεί να είναι αυταρχισμός το δακρυγόνο και είναι θέμα αναζήτησης ευθυνών, και το κάνει η κυβέρνηση, αλλά θα 'θελα να ξέρω, όσο αυταρχισμός είναι το δακρυγόνο, δεν είναι άραγε μη δημοκρατικό με απόφαση που βγαίνει και απαγορεύει στον υπουργό Δημόσιας Τάξης να καταθέσει στεφάνι στα γεγονότα του Πολυτεχνείου; Εγώ τους τιμώ αυτούς

τους ανθρώπους, αλλά ανήκει μόνο σ' αυτούς το Πολυτεχνείο, ώστε να μην επιτρέπουν σ' έναν άνθρωπο, όπως είναι ο υπουργός Δημόσιας Τάξης, που ήταν τότε φυλακές, εξορία μαζί με τους φοιτητές του Πολυτεχνείου που εξεγέρθηκαν, να καταθέσει στεφάνι; Όταν το στιγμιαίο έχει επιτρέψει σε άλλους να μπορούν να κάνουν τόσα πράγματα, πώς μπορούν να αφαιρούν το δικαίωμα της απότισης φόρου τιμής στους νεκρούς από συναγωνιστή; Αυτό είναι δημοκρατικό; Νομίζω ότι θα πρέπει να ξαναδεί η νεολαία μας ορισμένες αξίες. Εγώ πιστεύω στη νεολαία, πιστεύω στη νέα γενιά του τόπου και δεν πιστεύω σ' αυτό που λένε ότι απολιτικοποιείται η νέα γενιά. Απλώς είναι λιγάκι σε απόσταση από τα εσωτερικά γεγονότα και χρειάζεται να δούμε την ιστορική μνήμη ξανά. Και να κουβεντιάσουμε μαζί της, να δούμε τα προβλήματά της τα σημερινά.

»Δεν ξέρω αν θυμάστε, έγινε ένα συνέδριο της ΟΝΝΕΔ, όπου είχαν ένα πλακάτ που έγραφε: "Το όραμα να γίνει πράξη". Ήταν το μισό από τη δικιά μας ιδέα. Έλειπε η φράση «και ελπίδα ζωής». Και αναρωτήθηκα, γιατί δεν το έβαλαν και το υπόλοιπο, μήπως δεν τους άρεσε η ελπίδα ή δεν τους άρεσε η ζωή; Ας είναι, με ενδιαφέρει η οργάνωση της νεολαίας έστω και στη Δεξιά. Η Δεξιά γενικά οργανώνεται. Τι να κάνει! Έχασε το κράτος, διαλύθηκε το παρακράτος, η Δεξιά οργανώνεται. Τι να κάνει; Κι αυτό πρέπει να μας βάζει σε ανησυχίες. Αντίθετα, δεν ανησυχώ καθόλου όταν οργανώνεται η νεολαία. Και χαίρομαι για δύο λόγους. Πρώτα, χαίρομαι στρατηγικά, γιατί όταν η νεολαία οργανώνεται έστω και στη Δεξιά, σημαίνει ότι πολιτικοποιείται. Και δεν οδηγείται σε άλλες ατραπούς που οδηγήθηκαν γενιές, το 1929, το 1933, και έπεσαν σε γνωστές ψευτοϊδεολογίες, του φασισμού, που ταλαιπώρησαν την Ευρώπη και την παγκόσμια σκηνή. Η πολιτική σκέψη λέει πως η συντηρητική παράταξη είναι όπλο.

»Δεύτερον, υστερόβουλα. Τακτικά μ' ενδιαφέρει για μας, για το σήμερα και για το αύριο, μ' ενδιαφέρει να οργανώνεται η νεολαία έστω και στη Δεξιά.

»Όταν οι νέοι άνθρωποι οργανώνονται, τότε εργάζονται μέσα σ' ένα φορέα, κι όταν εργάζονται, συνεργάζονται, κι όταν συνεργάζονται, συσκέπτονται, κι όταν συσκέπτονται, σκέπτονται, κι όταν σκέπτονται, σταματάνε να χειροκροτάνε στις επετείους και

αναζητάνε τους υπαίτιους της κατάντιας αυτής της χώρας, τους βρίζουν και τότε οι νέοι άνθρωποι που σήμερα δεν είναι μαζί μας, ίσως αύριο να είναι μαζί μας για να υπερασπίσουμε πράγματι τις κατακτήσεις του ελληνικού λαού.

»Ο νεολαίος που είναι σήμερα στη Δεξιά και δεν έχει τίποτα να μοιράσει ταξικά, αύριο θα είναι μαζί με το νεολαίο που είναι οργανωμένος, είτε στο ΠΑΣΟΚ είτε στο ΚΚΕ, για να υπερασπίσουν τα δικαιώματα της νεολαίας. Γι' αυτό λοιπόν εγώ χαίρομαι όταν οργανώνεται η νεολαία έστω και στη Δεξιά.

»Λοιπόν, σ' αυτό το συνέδριο της νέας γενιάς κάποιος περίμενε να ακούσει νέες ιδέες για μια συντηρητική παράταξη που λέει ότι ανανεώνεται, ότι εμπλουτίζεται. Και σηκώθηκε ο επίτιμος πρόεδρος της Νέας Δημοκρατίας, ο κ. Αβέρωφ, ο οποίος λέει πάντα τα πράγματα έτσι όπως τα πιστεύει, και είπε: "Εσείς οι νέοι δεν έχετε ζήσει όπως εμείς την εποχή του συμμοριτοπόλεμου!" Παρελθοντολογία και πάλι. Σήμερα, στην εποχή μας μας θύμισε πάλι τα μιάσματα. Τότε που χώριζαν τους ανθρώπους σε εθνικόφρονες και σε μιάσματα και μόνο όταν χρειαζόταν να πολεμήσουν, καλούσαν τους Έλληνες να πολεμήσουν και να 'ναι μπροστά στους αγώνες, τα μιάσματα! Και όταν τελείωναν οι αγώνες, τότε ήταν οι "άλλοι", τότε ήταν ο "συμμοριτοπόλεμος"!

»Κι εγώ αναρωτήθηκα και πάλι, πού είναι η εθνική συμφιλίωση που προτείνουν;»

Δ' ΠΕΡΙΟΔΟΣ
1990-1994

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΜΙΛΙΑ ΣΕ ΑΝΟΙΧΤΗ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ

Το χειροκρότημα ασφαλώς είναι γι' αυτά που πρέπει να κάνουμε από εδώ και πέρα για να βγάλουμε τη χώρα από την κρίση και από το αδιέξοδο. Γιατί στις τόσο κρίσιμες στιγμές που περνάμε αυτό που ταιριάζει σήμερα είναι βαθιά περισκέψη και περισυλλογή.

Όταν μια κοινωνία θρηνεί ήδη πέντε νεκρούς, όταν ο ανταρχισμός στην Παιδεία της Ν.Δ. μετατρέπεται κυριολεκτικά σε έναν πόλεμο με σιδερόβεργες, σιδερολοστούς και δακρυγόνα, τότε βεβαίως πρέπει εδώ και τώρα, σήμερα, να σταματήσουμε τον πόλεμο των χαρακωμάτων και των ανακοινώσεων, να συσπειρωθούμε γύρω από τον πρόεδρο και το Ε.Γ. του Κινήματος και να δώσουμε τη μάχη για τη σύγκλιση των δημοκρατικών και προοδευτικών δυνάμεων του τόπου. Μέχρι πριν από λίγο καιρό απέφευγα συστηματικά τον όρο «δημοκρατικές δυνάμεις», γιατί πράγματι δεν ήθελα να αμφισβητήσω τη λέξη δημοκρατικός για κανένα κόμμα του Κοινοβουλίου. Όμως δυστυχώς –και το εννοώ αυτό που λέω– τον τελευταίο καιρό, και ιδιαίτερα αυτές τις μέρες, το κόμμα της Ν.Δ., τουλάχιστον η ηγεσία της, κάθε άλλο παρά σεβασμό στη δημοκρατική λειτουργία, στους δημοκρατικούς θεσμούς, έχει επιδείξει.

Ήρθε η ώρα σήμερα να σκεφτούμε ότι τα κομματικά και πολιτικά ρήγματα ανάμεσα στις προοδευτικές δυνάμεις, που άνοιξαν το καλοκαίρι με ευθύνη του Συνασπισμού αλλά και με ευθύνη δική μας παλιότερα, τα 8 χρόνια που κυβερνήσαμε, πρέπει να σταματήσουν, να κλείσουν, και να αντιμετωπίσουμε τα βαθιά, εθνικά και κοινωνικά τώρα ρήγματα στη λειτουργία της δημοκρα-

τίας που άνοιξε η κυβέρνηση της Ν.Δ. Είμαστε υποχρεωμένοι να ξεπεράσουμε τα εσωτερικά προβλήματα για να μπορέσουμε να δώσουμε τη μάχη μας.

Θα προσπαθήσω να μην σας κουράσω και θα ήθελα, χωρίς χειροκροτήματα και χωρίς επιδοκιμασίες, να προσπαθήσουμε να κουβεντιάσουμε για το πού βρισκόμαστε σήμερα και τι πρέπει να κάνουμε.

Επειδή δεν είμαι δημοσιογράφος για να ασχοληθώ αποκλειστικά με την επικαιρότητα, θα πρέπει να βάλουμε τα χέρια μας επί τον τύπον των ήλων σε όλα τα καυτά προβλήματα που αφορούν στον τόπο μας, στο λαό μας και στο έθνος μας. Γιατί είναι φανερό ότι έχει τεθεί θέμα δημοκρατίας στον τόπο μας αδιαμφισβήτητα, αλλά υπάρχει και πρόβλημα διακυβέρνησης. Υπάρχει βαθιά πολιτική κρίση.

Και βεβαίως ότι φτάσαμε να θρηνήσουμε νεκρούς και βεβαίως το ότι σήμερα λειτουργούν εν αगाστή συμπνοία το παρακράτος μαζί με το αστυνομικό κράτος και τους προβοκάτορες δεν είναι τυχαία γεγονότα, αλλά είναι αποτέλεσμα μιας σειράς ενεργειών της Ν.Δ. Αυτά τα γεγονότα στην Παιδεία δεν είναι τυχαία. Το ζήτημα δημοκρατίας έχει τεθεί στον τόπο μας εδώ και αρκετό καιρό.

Το συνδικαλιστικό κίνημα αντιμετώπισε και αντιμετωπίζει καθημερινά όχι μόνο τη λιτότητα, που θα μπορούσαμε να τη δικαιολογήσουμε στη Ν.Δ., μια που η επιλογή της είναι ένας μονεταρισμός και νεοφιλελευθερισμός που στο κάτω κάτω της γραφής είναι η δικιά τους άποψη, αλλά έφτασε να αντιμετωπίζει την κατάργηση των εργασιακών σχέσεων. Έφτασε να καταργείται στην ουσία το μεγαλύτερο αναφαίρετο δικαίωμα που διακρίνει τα δημοκρατικά κοινοβουλευτικά καθεστώτα από τα αυταρχικά, δηλαδή το δικαίωμα της απεργίας. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση, που αρκετές αναλαμπές είδε και σημαντικά βήματα έγιναν στην οκταετία του ΠΑΣΟΚ, είδε να οδηγείται στην ουσία πολύ πίσω από τις κατακτήσεις του ΠΑΣΟΚ και να ξαναγυρίζει στο καθεστώς του ελέω Θεού νομάρχη. Καταργούν το β' βαθμό Αυτοδιοίκησης. Ξαναγυρίζουν στον έλεγχο του διορισμένου νομάρχη, την πειθαρχική

διαδικασία των διευθύνσεων των Δημοτικών Επιχειρήσεων, των εκλεγμένων δηλαδή εκπροσώπων του λαού. Ο ιερός ναός της δημοκρατίας, το ελληνικό Κοινοβούλιο, έχει δεχτεί αλλεπάλληλα πλήγματα στη λειτουργία του, όταν στην ουσία ο κοινοβουλευτισμός έχει καταργηθεί εδώ και καιρό. Το νομοθετικό έργο γίνεται δίκην νομοθετικών διαταγμάτων. Δεν υπάρχει, δυστυχώς, ουσιαστικά διάλογος μέσα στο ελληνικό Κοινοβούλιο. Στην ουσία, η δημοκρατία είχε ήδη πληγεί πριν φτάσουμε στα καπνογόνα, στα δακρυγόνα και στους νεκρούς.

Έχει τεθεί λοιπόν θέμα δημοκρατίας στον τόπο μας, αλλά δεν είχε τεθεί άραγε όταν ο πρωθυπουργός κ. Μητσοτάκης είχε φτάσει στο σημείο, απευθυνόμενος στον αστυνόμο, στον αστυνομικό που εμείς είχαμε κατορθώσει εν πάση περιπτώσει να τον συμφιλιώσουμε με τον πολίτη, να του πει «το κράτος είσαι εσύ»; Ποια άλλη απόδειξη χρειαζόμαστε για το ότι πράγματι θα φτάναμε στο αστυνομικό κράτος όταν έστελνε τις αύρες και τα MAT στους συμπατριώτες του στα Χανιά που αγωνίζονταν να αποφύγουν να καταστούν ένα σταθερό αεροπλανοφόρο, δηλαδή ένας σταθερός στόχος την ώρα της μεγάλης κρίσης στην ανθρωπότητα, που μαίνεται γύρω από τον Κόλπο, γύρω από το δρόμο του πετρελαίου, και όταν αυτοί οι άνθρωποι θέλησαν απλώς να διαμαρτυρηθούν, γιατί δεν τους ρώτησαν καν αν έπρεπε να είναι το σύνολο των Βάσεων εκεί; Τότε είχε ήδη πληγεί η λειτουργία της δημοκρατίας.

Και σαν να μην έφταναν τα δακρυγόνα και τα MAT, που τα είδαμε και σήμερα και προηγουμένως στα Χανιά και στους εργασιακούς χώρους, θέλησαν να στείλουν δακρυγόνα και στις σκέψεις μας με το αντιτρομοκρατικό νομοσχέδιο. Και μ' αυτό είχε πληγεί η λειτουργία της δημοκρατίας. Ποιος είναι, άραγε, αυτός που δε θα ήθελε να πληγεί η στυγνή ατομική και συλλογική τρομοκρατία; Ποιος δε θα ήθελε να συμβάλει, ώστε να απομονωθούν ιδεολογικά και πολιτικά οι στυγεροί δολοφόνοι; Όμως με το νομοσχέδιο το οποίο έφερε και το έκανε νόμο του κράτους, στην ουσία έβαλε την Πολιτεία και την κοινωνία σε ένα σάντουιτς ανάμεσα στην ατομική τρομοκρατία και στην κρατική

τρομοκρατία. Τρομοκρατία στη σκέψη του. Εκεί ήταν το λάθος. Εκεί φάνηκε καθαρά ότι άρχισαν οι ήττες. Νόμισε ο κ. Μητσοτάκης ότι θα μπορούσε ως άριστος τακτικιστής και με την κοινοβουλευτική άνεση, που πράγματι τον διακρίνει, να ξεπεράσει με ελιγμούς τα προβλήματα, αλλά έκανε λάθος, γιατί νόμισε ότι ακόμα και στη σκέψη μας μπορεί να στείλει τα δακρυγόνα και στο χώρο της Παιδείας τον αυταρχισμό. Γιατί ο Έλληνας πολίτης, και ιδιαίτερα ο νέος άνθρωπος, ξέρει καλά ότι «όποιοι συλλογάται ελεύθερα συλλογάται καλά» – και άρχισε να σκέφτεται ο πολίτης, ο άνθρωπος, και ιδιαίτερα ο νέος. Αυτός ο νέος που δεν είχε καμία σχέση με την ιστορική μνήμη και αναδρομή, που, αν θέλετε, τον ενοχλούσαν οι εσωτερικές διαμάχες και οι διαμάχες των κομμάτων για τα γεγονότα του 1965, τα παλαιότερα, και αγωνιούσε για το μέλλον του και δεν ήξερε πράγματι τι σημαίνει Δεξιά, και ήταν λάθος δικό μας που νομίσαμε ότι μπορούμε να αναφερόμαστε συνέχεια στο παρελθόν. Συνειδητοποιήθηκε όμως σήμερα ο νέος άνθρωπος που διεκδικούσε στον ευαίσθητο χώρο της Παιδείας όλα εκείνα τα εφόδια που θα τον καταστήσουν αύριο έναν ελεύθερο δημοκρατικό πολίτη, ένα δημιουργό και παραγωγό σύμφωνα με τις αναπτυξιακές ανάγκες, έναν άνθρωπο που θα μπορέσει πράγματι να μην είναι αύριο ο παρίας των άλλων Ευρωπαίων, που θα μπορέσει πράγματι να δώσει τη μάχη της νέας Ελλάδας, ώστε η χώρα μας να μη χάσει το τρένο της ανάπτυξης και του εκσυγχρονισμού. Αυτός ο νέος άνθρωπος, –ο νέος αυριανός πολίτης, η νέα κοπέλα–, είχαν πιστέψει, κι αυτό ήταν το λάθος τους, ότι ο σύριος άνεμος της Δημοκρατίας και της Ελευθερίας που είχε πνεύσει στην οκταετία του ΠΑΣΟΚ και μέσα σ' αυτόν γαλουχήθηκαν και δημιουργήθηκαν είναι δεδομένος, και ξαφνικά είδαν να ανατρέπονται αυτά τα δεδομένα και αυτό δεν το άντεξαν. Κανείς δεν τους υποκίνησε φυσικά και είναι ευτύχημα που μπρος ή πίσω από αυτά τα γεγονότα δεν ήταν κανένα ΠΑΣΟΚ και κανέναν Συνασπισμό. Ήταν η αυθόρμητη νέα γενιά της πατρίδας μας που αγωνιά και μόνο η αγωνία μπορεί να φέρει τον αγώνα και αύριο τη νίκη. Είδατε πώς αντιμετώπισαν τη νέα γενιά της πατρίδας μας.

Το αστυνομικό κράτος, στο οποίο οδηγούσε ο κ. Μητσοτάκης με τις παροτρύνσεις σε αστυνομικούς «το κράτος είστε εσείς», με τις αύρες και όλα αυτά, είναι η μόνη τους επιλογή;

Την ώρα που ο κ. πρωθυπουργός έδινε την εντολή στο αστυνομικό κράτος, αναρωτιέμαι μήπως κάποιοι άλλοι, για λογαριασμό του ή όχι, έλεγαν στους κομματικούς εγκάθετους ότι «εσείς είστε το παρακράτος». Είδαμε τα αποτελέσματα των «Καλαμπόκηδων» στην Πάτρα. Είδαμε την αγαστή σύμπνοια κράτους και παρακράτους.

Άραγε μόνο η Δημοκρατία και η Ελευθερία απασχολούν σήμερα την πατρίδα μας, την ελληνική κοινωνία, τον πολίτη και το νέο άνθρωπο; Είναι κρίμα που μ' αυτή την έκρηξη, που τη δημιούργησε ο κ. Μητσοτάκης και η κυβέρνησή του, δεν ασχολούμαστε με τα σημαντικά γεγονότα που συμβαίνουν σήμερα στον κόσμο μας. Η ανθρωπότητα σκεπάζεται από σύννεφα. Αυτά δεν παραμερίστηκαν, όπως νόμισαν κάποιοι πριν, όταν ένα παράθυρο είχε ανοίξει στην ειρήνη, στο μέλλον, μέσα από τη σύγκλιση των υπερδυνάμεων. Η απειλή οδηγεί την ανθρωπότητα σε περίσκεψη, τις οικονομίες σε μεγάλα προβλήματα, τις ιδεολογίες και τις δοξασίες σε αμφισβητήσεις. Υπάρχουν επίσης άμεσα δικά μας προβλήματα που αφορούν και σχετίζονται με την κρίση στον Κόλπο. Σήμερα αποδεικνύεται πόσο δίκαιο είχαν όσοι υποστήριζαν ότι απαιτείται μια εθνική στρατηγική για τη χώρα μας, ότι η διεθνοποίηση της οικονομίας, η παγκοσμιοποίησή της (Globalisation), ο εκσυγχρονισμός κάθε άλλο παρά βάζουν στην άκρη την εθνική στρατηγική, που είναι απαραίτητη, γιατί είδατε τι σημαίνει για τη χώρα μας η κρίση.

Η πατρίδα μας βρίσκεται σήμερα στο σταυροδρόμι δύο πυριτιδαποθηκών, από τη μια η Βαλκανική και από την άλλη ο δρόμος των πετρελαίων. Είναι συγκλονιστικά και θετικά τα γεγονότα που συνέβησαν στην Ανατολική Ευρώπη για τους λαούς της. Όμως είναι εξίσου σίγουρο ότι αυτή η Βαλκανική, που εδώ και 50 χρόνια, ή τουλάχιστον τα τελευταία δέκα, σίγουρα είχε γίνει

μια περιοχή ειρήνης, φιλίας και συνεργασίας, ξαναγίνεται η πυριτιδαποθήκη της Ευρώπης. Αν, για την Κοινότητα, ό,τι συμβαίνει στη Βαλκανική είναι η παρατήρηση γεωπολιτικών διεργασιών που οφείλουν να απασχολούν την Ευρώπη για να χαράζει την τακτική της, εμείς ζούμε στα Βαλκάνια. Δεν είμαστε εμείς αποδέκτες ενός απόηχου στις Βρυξέλλες των όσων συμβαίνουν στη Βαλκανική. Ζούμε μέσα στα γεγονότα της Βαλκανικής. Και γνωρίζουμε πολύ καλά ότι η Τουρκία βλέπει ότι η σύγκλιση των δύο υπερδυνάμεων, στρατηγικά, στο μέλλον θα κάνει να χάσουν τη σημασία τους τα σύνορά της με τη Σοβιετική Ένωση, άρα δε θα έχει τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που έχει σήμερα. Δυστυχώς, όμως, η Τουρκία έχει άριστη διπλωματία και κινείται. Είχαμε προειδοποιήσει ότι η Τουρκία κινήθηκε το καλοκαίρι του 1989, όταν κάποιιο νόμισαν ότι μπορούν να παγώσουν όχι μόνο την οικονομία αλλά και τα εθνικά μας θέματα, και κινήθηκε στον Άγιο Κασσιανό, στη μαρτυρική Κύπρο, και ξανακινήθηκε, την άνοιξη του 1990, στη Θράκη, όπου εκεί, μαζί με την Κύπρο, ψάχνουν να βρουν τους αδύνατους κρίκους του Ελληνισμού οι Τούρκοι και όσοι τους υποκινούν και κινήθηκαν πρόσφατα προς την Αμμόχωστο και τα Βαρούσια. Όταν ο κ. πρωθυπουργός, νέος πρωθυπουργός τότε, γυρνώντας από τις ΗΠΑ, στο αεροδρόμιο είχε δηλώσει: «Ξέρετε, πείσαμε την ηγεσία του ελεύθερου κόσμου ότι στην Ελλάδα ο λαός έχει επανέλθει στις αξίες της Ελευθερίας και της Δημοκρατίας», αυτό ήταν μια τρομακτική ύβρις σε ένα λαό που δημιούργησε τη δημοκρατία, λες και χρειαζόταν να έρθει ο κ. Μητσοτάκης για να τον πείσει να γυρίσει στην Ελευθερία, τη Δημοκρατία και τις αξίες. Ταυτόχρονα είπε ότι «τώρα που τους πείσαμε, τώρα αναγορεύσαμε επιδιαιτητή τον κ. Μπους ανάμεσα στα μεγάλα «προβλήματα» της Ελλάδας και της Τουρκίας». Και συνέχισε: «Τώρα αρχίζει ένας διάλογος με τον κ. Ακμπουλούτ, θαυμάσιος, εποικοδομητικός, με σίγουρη προοπτική, με επιδιαιτητή τον κ. Μπους». Και πριν αλέκτωρ λαλήσει τρεις, μέσα σε μία ακριβώς εβδομάδα, είδαμε τους Τούρκους του κ. Ακμπουλούτ, του κ. Οζάλ, όχι το λαό τους, με τον οποίο δεν έχουμε τίποτα να μοιράσουμε, αλλά τη στραποκρατική άρχουσα τάξη και τους εκφραστές της, πόσο λογάριασαν τα περί διαλόγου και εμφανίστηκαν στην Αμμόχωστο και στα Βαρούσια προ-

σπαθώντας να δημιουργήσουν καινούρια τετελεσμένα, για να προσθέσουν πάλι αυτή τη συγκυρία στην αλυσίδα των χαμένων ευκαιριών για την Κύπρο. Ουδέποτε χρεοκόπησε τόσο γρήγορα εξωτερική πολιτική μιας κυβέρνησης όπως αυτή του κ. Μητσοτάκη σε σχέση με τα μεγάλα εθνικά μας ζητήματα. Την ίδια ώρα υπάρχει, εδώ και πάρα πολλά χρόνια, –που αναπτύσσεται όμως σήμερα–, ο άξονας Άγκυρας-Σκοπίων. Όταν η αυτοκρατορία των Σέρβων κομμουνιστών ή όχι παύει να έχει την επιρροή που είχε πάνω στα Σκόπια, αυτά, ασύδοτα πια, αρχίζουν να κινούνται εν αγαστή συμπονοία με την Άγκυρα. Την ίδια ώρα αποσταθεροποιείται η Βουλγαρία, που παλιά ήταν δεδομένη για μας. Πράγματι, όταν χρειάστηκε να ξεπεράσουμε την κρίση, όταν ο Ανδρέας Παπανδρέου, το Μάρτη του 1987, έδινε τη μάχη για να αποφευχθεί η εθνική κρίση, στηριζόταν και στις κινήσεις της Βουλγαρίας. Και τώρα, αποσταθεροποιημένη και η Βουλγαρία υφίσταται τη διείσδυση του ισλαμισμού, ενώ στο ταξίδι του ο κ. Μητσοτάκης, αφού περί διαγραμμάτων είτε δύο φράσεις για το Κυπριακό στο κοινό ανακοινωθέν, ασχολήθηκε με τα τεκταινόμενα σήμερα στον πολιτικό ορίζοντα της Βουλγαρίας και, βέβαια, το άλλο που τον απασχόλησε ήταν τα πορτοκάλια. Θα 'πρεπε πρώτο θέμα του ανακοινωθέντος να είναι η διατήρηση των συνόρων, η οποία γνωρίζουμε τι σημαίνει για την Ελλάδα, τη Βουλγαρία και τη Βαλκανική.

Ομοίως, οι σχέσεις μας με την Αλβανία, όταν στο μαλακό υπογάστριο της Γιουγκοσλαβίας βρίσκεται το Κοσσυφοπέδιο, δεν αποτέλεσαν καν σημείο περίσκεψης για την κυβέρνηση της Ν.Δ. και το είδαμε από την πρώτη ημέρα που ανέλαβαν. Είδαμε τις επιπόλαιες και ανεύθυνες κινήσεις της σε σχέση με την Αλβανία, όταν γνωρίζουμε ότι η Αλβανία αποτελεί σήμερα ένα χώρο όπου παλεύουν και η ΕΟΚ –η Ιταλία κυρίως– αλλά και άλλες χώρες, όπως η Τουρκία, για να διασφαλίσουν επιρροές. Και την ώρα που εμείς έπρεπε να ενισχύσουμε τον Ελληνισμό της Αλβανίας, εμείς θέταμε δίκην στρατηλατών ζήτημα απελευθέρωσης και την ίδια ώρα, με περισσή αφέλεια, ο κ. Σαμαράς και η παρέα του, αλλά και ο κ. Μητσοτάκης και η κυβέρνηση της Ν.Δ., υποκινούσαν τον ξεριζωμό του Ελληνισμού από την Αλβανία.

Η κυβέρνηση έφτασε, τελικά, στο σημείο να αναδιπλωθεί πλήρως, αλλά, βεβαίως, η αναδίπλωση δεν αρκεί, γιατί τα γεγονότα τρέχουν.

Μόνιμη πια είναι η εικόνα των συνεχών υπαναχωρήσεων της Ν.Δ. Προωθούν με σκληρότητα τις αποφάσεις τους και, αμέσως μετά, τρέπονται σε άτακτη υποχώρηση, είτε στα θέματα της Παιδείας είτε, λίγο πριν, σε ένα από τα κορυφαία ζητήματα που απασχόλησαν ακόμα μία φορά τη δημοκρατία μας σε σχέση με την αποφυλάκιση των χουντικών. Έχουμε μια κυβέρνηση που παραπαίει την ώρα που χρειάζοταν μια ισχυρή κυβέρνηση για να αντιμετωπίσει τα μεγάλα γεγονότα που συμβαίνουν στον κόσμο, ιδιαίτερα με την ανάφλεξη στο δρόμο των πετρελαίων και τις επιπτώσεις στην Ελλάδα.

Χρειάζεται, εδώ και σήμερα, μια αναπροσαρμογή ριζική, μια άλλη εξωτερική πολιτική, μια εθνική στρατηγική που να στηρίζεται πάλι σ' αυτά που το ΠΑΣΟΚ είχε προσπαθήσει οκτώ ολόκληρα χρόνια, που να λαμβάνει υπόψη τα σημερινά δεδομένα, την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων στην Κοινότητα. Θα μπορούσε σήμερα, πράγματι, να αποτελέσει ένα κορυφαίο θέμα η διεκδίκηση της ένταξης της Κύπρου στην Κοινότητα –και είναι κρίμα που κάποιες τότε εσωτερικές διαφορές στην Κύπρο εμπόδισαν να δοθεί η μάχη για την ένταξη της Κύπρου–, που θα αποτελέσει ένα πολύ σημαντικό στήριγμα, ενώ, ταυτόχρονα, πρέπει να ξαναθέσουμε τώρα το θέμα των αποφάσεων του ΟΗΕ.

Στέλνει ο κ. Μητσοτάκης το Λήμνος, το Έλλη και ξανά το Λήμνος στο Κουβέιτ. Και ασφαλώς πρέπει να αποχωρήσει πράγματι ο Χουσεΐν από το Κουβέιτ, γιατί κατέχει μια μικρή, ανεξάρτητη χώρα, αλλά δεν ήταν η ώρα εμπλοκής της Ελλάδας και πρέπει να αποσυρθούν η φρεγάτα μας και οι Έλληνες από τον Κόλπο. Δεν έχουμε καμιά δουλειά εμείς, για λόγους σκοπιμότητας, να

μπλέξουμε τα στρατευμένα παιδιά μας σε έναν πόλεμο από τον οποίο δεν έχουμε τίποτα να κερδίσουμε. Τουλάχιστον όμως έπρεπε, πριν στείλει τη φρεγάτα, να πάει στο Συμβούλιο Ασφαλείας ή στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, να ξαναθέσει το θέμα της Κύπρου και να αποδείξει την υποκρισία και το φαρισσαϊσμό των μεγάλων δυνάμεων. Γιατί, άραγε, δε ζήτησε να περάσει αυτή η αρμάδα από την Κύπρο και να απαιτήσει από τον Αττίλα να υποχωρήσει από τη μικρή, ανεξάρτητη Κύπρο, που πράγματι αντιμετωπίζει εισβολή και κατοχή όπως και το Κουβέιτ; Και αν είναι φαρισσαϊσμός και υποκρισία των μεγάλων δυνάμεων, πώς μπορεί να χαρακτηριστεί η στάση της ελληνικής κυβέρνησης, όταν, μάλιστα, το Λήμνος, πριν πάει στο Κουβέιτ, πέρασε από την Κύπρο; Δε θα ήθελα να το σχολιάσω. Αυτό αξίζει να το χαρακτηρίσουν όχι όσοι βρίσκεστε εδώ αλλά ο κάθε πολίτης, και εκείνος που ακόμα ψηφίζει Δεξιά, – και κανείς δεν αμφισβητεί τον πατριωτισμό του. Γιατί αν είναι κάτι απαραίτητο σήμερα, είναι η εθνική ομοψυχία στη βάση, μια και δεν μπορεί να γίνει αυτό στην κορυφή. Και δεν πρέπει να κάνουμε εμείς το λάθος, με κραυγές να χωρίσουμε ξανά τους Έλληνες σε δύο κατηγορίες πολιτών, όπως παλιότερα χωρίζαν τους Έλληνες σε εθνικόφρονες και μιάσματα, και, βέβαια, όταν χρειαζόταν η σύσσωμη μάχη του Ελληνισμού, τότε καλούσαν τα μιάσματα να αγωνιστούν πρώτοι στους αγώνες της εθνικής ολοκλήρωσης, στους αγώνες της Εθνικής Αντίστασης, στους αγώνες στην Πίνδο, στα βουνά και στους κάμπους της πατρίδας μας. Γι' αυτό πρέπει η εθνική ομοψυχία να κυριαρχεί σε όλα τα θέματα που αφορούν στα εθνικά μας ζητήματα.

Αλλά θα ήθελα να αναρωτηθούμε γιατί λένε μερικοί «μήπως έχει δίκιο ο κ. Μητσotάκης; Μήπως δεν πρέπει να χάσουμε την ευκαιρία να είμαστε κι εμείς στην αρμάδα, για να αξιοποιήσουμε τα συγκριτικά πλεονεκτήματά της συμμετοχής μας δίπλα στις υπερδυνάμεις;» Σ' αυτό το εύλογο ερώτημα πρέπει να απαντήσουμε. Η Τουρκία καιροφυλακτεί και δε συμμετέχει στην αρμάδα, την ίδια ώρα που εμείς μπορεί να θρηνησουμε θύματα. Η χώρα μας, χωρίς μεμψιμοιρίες, θρήνησε θύματα σε αγώνες για την ανεξαρ-

τησία της και την ελευθερία της, αλλά όχι να θυσιάσει ζωές για τις σκοπιμότητες των μεγάλων δυνάμεων.

Την ίδια ώρα που εμείς συμμετέχουμε, με όλο το κόστος και όχι μόνο το ανθρώπινο, όταν εμείς εγκαταλείπουμε την περιοχή μας σε μια κρίσιμη ώρα, όταν ένα αξιόλογο δυναμικό βρίσκεται έξω από τη Μεσόγειο σήμερα, αυτή την ώρα, αν και δε συμμετέχει η Τουρκία, ανατρέπεται το 7/10 σε βάρος μας. Η ισορροπία στο Αιγαίο δεν ισχύει πια, γιατί έχει ήδη μπει το θέμα του μεταχειρισμένου εξοπλισμού, το οποίο οι Τούρκοι έχουν ήδη πετύχει.

Ορισμένοι Ελληνοαμερικανοί και μερικοί δημοκρατικοί γερουσιαστές αγωνίζονται σχεδόν μόνοι τους και αβοήθητοι από την ελληνική πλευρά. Την ίδια ώρα η Γερμανία –παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει η ίδια λόγω της ενοποίησης των δύο Γερμανιών– ενισχύει με τεράστια ποσά την οικονομία της Τουρκίας. Και, απ' ό,τι είμαστε σε θέση να ξέρουμε, προετοιμάζεται και απόσβεση του στρατιωτικού χρέους της Τουρκίας, –πάνω από 3 δις δολάρια–, ως μία ακόμα προσφορά του Μπους στον Οζάλ και στην παρέα του. Γιατί, άραγε, όλα αυτά την ώρα που η Τουρκία απέχει από την άμεση εμπλοκή; Πότε, επιτέλους, θα διδαχτούμε ότι το να μας θεωρούν δεδομένους οι υπερδυνάμεις δε λειτουργεί υπέρ μας;

Είναι αδιανόητο να μην έχει η Ελλάδα μια εθνική στρατηγική, όπως έχουν η Τουρκία, η Μεγάλη Βρετανία και η Γαλλία. Είδαμε πώς υπερασπίστηκε ο Μιτερράν τα συμφέροντα της Γαλλίας στον Περσικό.

Καθεμιά χώρα της Δύσης έχει εθνική στρατηγική, και όταν αγωνίζεται μέσα στην παγκόσμια σκακιέρα και όταν προσπαθεί μέσα στην ίδια την Κοινότητα. Άλλη άποψη έχει, για παράδειγμα, η Γαλλία για την οικονομική και νομισματική ένωση, άλλη άποψη η Μεγάλη Βρετανία, άλλη οι μικρές χώρες. Καθεμιά έχει μια δική της εθνική στρατηγική και για την οικονομία και για τα γεωπολιτικά θέματα.

Είναι τώρα η ώρα να ξεκινήσουμε μια καινούρια βαλκανική στρατηγική που να στηρίζεται στην πολιτική των κυβερνήσεων του ΠΑΣΟΚ και να βάζει ως πρώτο θέμα την εγγύηση των συνόρων.

Δεν πρέπει να περιμένουμε το Ελσίνκι Νο 2, δεν πρέπει να περιμένουμε τα αποτελέσματα της ΔΑΣΕ. Πρέπει, εδώ και σήμερα, μέσα στη Βαλκανική, να ξεκινήσουμε αυτή την προσπάθεια και όχι να ασχολούμαστε με τη διακίνηση των πορτοκαλιών.

Το ότι κάνω μια υπέρβαση σήμερα και ασχολούμαι με όλα αυτά τα ζητήματα την ώρα που βράζει το καζάνι της δημοκρατίας, του αυταρχισμού από την άλλη μεριά και του αστυνομικού κράτους είναι για να καταδείξουμε ότι σήμερα δεν πρέπει να πέσει απλώς η κυβέρνηση με υπομόχλιο τους νεκρούς μας. Πρέπει εμείς να διαμορφώσουμε την πολιτική στρατηγική μας, γιατί όλα τα ζητήματα έχουν τεθεί επί τάπητος πάνω στην ελληνική πολιτική σκηνή, και να προβάλλουμε την εναλλακτική πολιτική πρόταση.

Όπως λέω πάντα, εμείς δεν πρέπει να δώσουμε τη μάχη με τις ύβρεις και τις πλαστικές σημαίες. Οι οπαδοί μας, οι φίλοι μας, οι σύντροφοί μας ήταν και θα είναι όχι αχθοφόροι πλαστικών σημαίων αλλά σημαιοφόροι αξιών. Και μ' αυτές τις αξίες θα δώσουμε τη μάχη. Αλλά είναι η ώρα να δώσουμε κι άλλες μάχες, που αφορούν στην εθνική στρατηγική. Είναι επίσης η ώρα της οικονομίας μας. Θα πείτε, την ώρα που πράγματι υπάρχουν σήμερα πυρκαγιές, εμπρησμοί, σιδηρολοστοί και παρακράτος, εμείς θα ασχοληθούμε με την οικονομία; Δεν πρέπει να ασχολούμαστε κάθε φορά με ό,τι γίνεται επίκαιρο από τις επιθέσεις της Ν.Δ. Γιατί τότε θα έχουμε μια αμυντική πολιτική. Επιθετική πολιτική σημαίνει να αναπτύσσεις κάθε φορά το σύνολο των προβλημάτων και να δίνεις τη δική σου εναλλακτική λύση.

Όσο κι αν έχουμε αναγνωρίσει τις δικές μας αδυναμίες, όσο κι αν είδατε να ομφαλοσκοπούμε στο Πεντελικό και στο Παλέ ντε Σπορ, πιστεύω ότι τα έχουμε ξεπεράσει. Μπορούμε να διακηρύξουμε ότι είμαστε έτοιμοι, και είναι λάθος να καλλιεργούμε την ηττοπάθεια ότι εμείς δεν μπορούμε. Αλίμονο αν δεν μπορούμε. Σ' αυτή την περίπτωση θα έπρεπε να πάμε σπίτια μας και να παρα-

χωρήσουμε τη θέση μας σε νέες πολιτικές δυνάμεις που θα ξεπηδήσουν από τις κοινωνικές συγκρούσεις που εξελίσσονται. Πιστεύω όμως ότι το ΠΑΣΟΚ μπορεί, όλες οι προοδευτικές δυνάμεις μπορούν με τις απαραίτητες συγκλίσεις να δώσουν την εναλλακτική προοδευτική λύση σ' αυτό τον τόπο.

Υπάρχουν τα προβλήματα της οικονομίας, κατ' αρχήν τα διεθνή. Δεν είμαι απ' αυτούς που θα ωραιοποιήσουν τα πράγματα. Αλλά μη νομίζουμε ότι σήμερα μόνο η Ελλάδα βρίσκεται σε οικονομική κρίση.

Κάποιοι μας έλεγαν ότι η Κοινότητα, με την ενοποίηση της εσωτερικής αγοράς, θα αποτελέσει ισχυρότατο πόλο στην οικονομία απέναντι στις ΗΠΑ και την Ιαπωνία. Σήμερα, η Κοινότητα αντιμετωπίζει μεγάλα προβλήματα. Οι μεγάλες επιχειρήσεις, η μία μετά την άλλη, κλονίζονται. Ασφαλώς, η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας (Globalisation), η τεράστια συγχώνευση, σε παγκόσμιο επίπεδο, επιχειρήσεων-κολοσσών είναι μια τεράστια πρόκληση. Όμως βλέπουμε ότι και αυτή η διεθνοποίηση και παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και η ολοκλήρωση της Ενιαίας Εσωτερικής Αγοράς δεν έφεραν την ανάκαμψη. Δεν αντιμετωπίζουμε τα προβλήματα λέγοντας πως έτσι, ως διά μαγείας, θα λυθούν και πως σε ένα ή δύο χρόνια θα υπάρξει ανάκαμψη της οικονομίας τέτοια, στο διεθνή χώρο και στην ΕΟΚ, ώστε να λυθούν τα προβλήματα απλώς με την πρόσβασή μας στη Νομισματική και Οικονομική Ένωση.

Σήμερα, όλες οι μεγάλες επιχειρήσεις που συγχωνεύτηκαν αντιμετωπίζουν προβλήματα. Πρόσφατα στατιστικά στοιχεία μιλάνε για κολοσσούς, όπως η OLIVETTI, που το α' εξάμηνο του 1990 μειώθηκαν τα κέρδη της κατά 42%, μετά τη μεγάλη συγχώνευση που έγινε. Η FIAT έχει τρομερά προβλήματα, μειώθηκε κατά 13% ο τζίρος της. Κάπου 30.000 εργαζόμενοι οδηγούνται σε προσωρινή αναστολή της δουλειάς τους. Ο Ανιέλι δήλωσε πρόσφατα: «Το πάρι τελείωσε». Η γαλλική BELL είναι σε χειρότερη κατάσταση από την OLIVETTI σε ό,τι αφορά στην παραγωγή προϊόντων υψηλής τεχνολογίας. Την ίδια ώρα, η Ν.Δ. περιμένει να ξεπουλήσει το δημόσιο τομέα για να μηδενιστεί το πρωτογε-

νές έλλειμμα. Η βαθιά οικονομική κρίση δεν πρόκειται να ξεπεραστεί αν δεν υπάρξουν νέες αγορές και δεν πρόκειται να υπάρξουν νέες αγορές όσο ο Τρίτος Κόσμος είναι σε κατάσταση πείνας. Δηλαδή δεν είναι θέμα μόνο κοινωνικής δικαιοσύνης να σταματήσει, επιτέλους, η μισή υφήλιος να είναι σε κατάσταση πείνας. Αλλά, αν θέλουν πράγματι οι μεγάλες οικονομικές δυνάμεις να δουν ανάκαμψη, πρέπει να ενισχύσουν τον Τρίτο Κόσμο και να αντιμετωπίσουν τα δάνειά του. Όσο δε γίνεται αυτό, η πίτα δε μεγαλώνει, και όταν δε μεγαλώνει η πίτα, τότε οι οικονομικές συγκρούσεις γίνονται σκληρότερες. Οι Αμερικανοί, για να ξεπεράσουν το τεράστιο έλλειμμά τους και να αντιμετωπίσουν το νέο ισοζύγιο του τρόμου στα οικονομικά, που μέχρι τώρα το ξέραμε μόνο για τα πυρηνικά, κάνουν τον πόλεμο των επιτοκίων. Το καινούριο ισοζύγιο του τρόμου είναι ανάμεσα στα τεράστια ελλείμματα της Αμερικής και στα πλεονάσματα της Γερμανίας και της Ιαπωνίας, που είναι ακριβώς ίσα. Το έλλειμμα της Αμερικής είναι ίσο εδώ και επτά χρόνια, όσο κι αν αλλάζουν τα μεγέθη, με το άθροισμα των πλεονασμάτων Γερμανίας και Ιαπωνίας. Κάθε φορά που ζητείται στην Κοινότητα να αρχίσει η Γερμανία επεκτατική πολιτική, δηλαδή να κάνει επενδύσεις για να μειωθούν τα ελλείμματα τα δικά μας ή της Μεγάλης Βρετανίας (που είναι πολύ πιο ελλειμματική χώρα από εμάς στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών, αυτό που καθορίζει το δυναμισμό μιας οικονομίας), τότε η Αμερική προκαλεί τον πόλεμο των επιτοκίων ή μικρά χρηματιστηριακά κραχ στην αγορά. Έτσι, το ισοζύγιο αυτό παραμένει και δεν υπάρχει ανάκαμψη. Τώρα που η Αμερική δεν προχώρησε σε νέο πόλεμο επιτοκίων, λόγω της ενοποίησης των δύο Γερμανιών, είδαμε την κρίση των πετρελαίων. Μια κρίση που, κατά τη γνώμη μου, ήταν προσχεδιασμένη, άσχετα αν τους ξέφυγε ο έλεγχος. Γιατί νόμιζαν οι Αμερικανοί ότι θα αυξήσουν τη δική τους τιμή των πετρελαίων και θα ενοχλήσουν όσο γίνεται την οικονομία της Ιαπωνίας και της Ευρώπης, που είναι πετρελαιοβόρος και δεν έχει ενεργειακή αυτοδυναμία.

Σ' αυτή την κατάσταση της οικονομίας διεθνώς, η οικονομία της Ελλάδας έπρεπε να είναι αμυντική για να καλύψουμε την άμυνα

μας και επιθετική ως προς τους εκσυγχρονισμούς. Βλέπουμε όμως μια σειρά αναχρονισμών από τους δήθεν σωτήρες της οικονομίας μας –κατά τη γνώμη μου ολετήρες–, τους κυρίους της ΝΔ. Ξεκίνησαν, κατ' αρχήν, εναντίον των εργαζομένων. Δεν έμεινε εργαζόμενος που να μην αισθανθεί στο πετσί του τη σκληρότητα. Και μάλιστα τους είχα προειδοποιήσει στις προγραμματικές δηλώσεις ότι η κοινωνία δε θα είναι διαρκώς ένα αμορτισέρ που θα απορροφά τους κραδασμούς και τα μέτρα τους. Είχα προειδοποιήσει ότι όταν η σκληρότητα προσπεράσει τα όρια της κοινωνικής προστασίας που θίγεται και φτάσει στους θεσμούς, όπως η Παιδεία ή το Ε.Σ.Υ., τότε η κοινωνική δυναμική θα ξεπηδήσει μέσα στα κοινωνικά ρήγματα που ανοίγονται με τόση βαναυσότητα. Τα αποτελέσματα ήρθαν πρόσφατα.

Αλλά δεν είναι μόνο οι εργαζόμενοι που πληρώνουν τη νύφη. Είχαν οι κύριοι της Ν.Δ. δεσμευτεί μαζί μας για την ΑΤΑ. Κατάργησαν την ΑΤΑ και εφάρμοσαν την ΚΑΤΑ. Κάτω η ΑΤΑ, πάνω η ΚΑΤΑ, που είναι η καθημερινή άνοδος των τιμών των αγαθών. Τα μέτρα τους τα οικονομικά ήταν να καταπέσουν πάνω στα τιμολόγια και στους έμμεσους φόρους. Οι έμμεσοι φόροι δεν πλήττουν τα κοινωνικά στρώματα που τους στηρίζουν. Οι έμμεσοι φόροι είναι όχι μόνο πιο άδικοι αλλά και εντελώς αναποτελεσματικοί. Απέδειξα στη Βουλή ότι όλοι αυτοί οι έμμεσοι φόροι που προγραμματίζουν θα στοιχίσουν, το 1991, 100.000 δρχ. κατά κεφαλήν. Αυτό, στην ουσία, είναι κεφαλικός φόρος. Ο ίδιος που προσπάθησε, αλλά άμεσα, να βάλει η κ. Θάτσερ. Τι σημαίνει 100.000 γι' αυτόν που έχει τον κατώτερο μισθό; Σημαίνει ένα μηνιάτικο. Αλλά 100.000 δρχ. είναι το εισόδημα μιας ημέρας για τον εισοδηματία. Δηλαδή, 30 φορές παραπάνω καλείται να πληρώσει την κρίση ο μη προνομιούχος από αυτόν που έχει, και αυτός, ταυτόχρονα, είναι φοροφυγιάς. Μία από τις μεγαλύτερες εισοδηματικές τάξεις της χώρας είχε δηλώσει, το 1988, εισόδημα 618.000 δρχ. το χρόνο, ενώ αυτό το ποσό ήταν το εισόδημα μιας μέρας. Βεβαίως, πρέπει να ομολογήσουμε και εμείς ότι δεν είχαμε βάλει το μαχαίρι στο κόκαλο εναντίον της φοροδιαφυγής. Πρέπει, επιτέλους, να τελειώσει η ιστορία του λεγόμενου πολιτικού κόστους για ό,τι έχει κοινωνικό όφελος. Υπάρχει όμως και η καθαρά οικονομική διάσταση. Με την έμμεση φορολογία διπλασιάστηκε ο

πληθωρισμός. Έκλεισε με τεχνάσματα στο 23%, περίπου διπλασιος από ό,τι ήταν το 1988. Λένε ότι το ΠΑΣΟΚ φταίει, γιατί δε λογάρισε τους νόμους της αγοράς. Και ρωτάω αυτούς τους κυρίους και πρέπει να ρωτήσετε κι εσείς τους διπλανούς σας, τον εργαζόμενο, το μισθωτό, το μικρομεσαίο, τον αγρότη, ήταν άραγε αποτέλεσμα των νόμων της αγοράς ο πληθωρισμός; Τι είναι ο πληθωρισμός; Δεν είναι απλώς αύξηση των τιμών. Ο πληθωρισμός είναι το αποτέλεσμα της προσφοράς και της ζήτησης. Όταν ζητούνται περισσότερα απ' όσα παράγονται, τότε έχουμε πληθωρισμό και τότε ανεβαίνουν οι τιμές. Το ερώτημα είναι πώς διπλασιάστηκε ο πληθωρισμός με τους νόμους της αγοράς; Άραγε ξαφνικά διπλασιάστηκε η ζήτηση; Μήπως υπάρχει μαγαζάτορας να μου πει ότι διπλασιάστηκε ο τζίρος του; Ή ξαφνικά η βιομηχανία μας έπαψε να παράγει ή παράγει τα μισά απ' ό,τι παρήγαγε ένα χρόνο πριν; Ούτε το ένα συνέβη ούτε το άλλο. Δεν είναι οι νόμοι της αγοράς που αύξησαν τον πληθωρισμό. Ήταν η αδέξια πολιτική τους. Γιατί με κρατικές μονόπλευρες αποφάσεις, με την αύξηση των τιμολογίων στην αναγκαστική κατανάλωση στο ρεύμα, στο νερό, στα είδη πρώτης ανάγκης και όχι στην υπερκατανάλωση, διπλασίασαν τον πληθωρισμό. Όλοι πιστεύουμε ότι πρέπει να μεταφερθούν πόροι από την υπερκατανάλωση στις επενδύσεις, αλλά όχι από την αναγκαστική κατανάλωση, γιατί τότε το πρόβλημα είναι καθαρά ταμειακό και μόνο ταμειακό. Αλλά ήταν αποτελεσματική η ταμειακή πολιτική τους; Δηλαδή γέμισαν τα ταμεία τους από τους φόρους που πήραν; Το είχα προβλέψει στη Βουλή και αποδείχτηκε πλήρως. Με τους φόρους –πριν από τον Κόλπο– είχα προβλέψει, πέρα από την έκτακτη εισφορά, να πάρουν 210 δις από τους έμμεσους φόρους και τις πρώτες ανατιμήσεις των ΔΕΚΟ. 210 είχαν προβλέψει, 205 ξόδεψαν για να καλύψουν την αύξηση της εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους που προέκυψε από την αύξηση των επιτοκίων, που, με τη σειρά της, προέκυψε από την αύξηση του πληθωρισμού. Δεν είναι, βεβαίως, 15 τρις, όπως λέει ο κ. Μητσοτάκης, αλλά 10 τρις χρέος σωρευτικό από συστάσεως του ελληνικού κράτους. Κάθε χρόνο πληρώνουμε τόκους για να εξοφλήσουμε τα χρέη μας είτε στις τράπεζες του εξωτερικού είτε του εσωτερικού. Κάθε φορά που αυξάνεται ο πληθωρισμός, αυξάνονται τα επιτόκια με την απελευθέρωση

του πιστωτικού συστήματος, έτσι λοιπόν αυξανόταν κάθε μήνα το ποσό που το κράτος έπρεπε να πληρώσει στις τράπεζες του εξωτερικού και του εσωτερικού.

Κάθε μονάδα του επιτοκίου σημαίνει 40 δις επιπλέον. Αύξισαν λοιπόν τον πληθωρισμό και έτσι όλα όσα πήραν από αγρότες, μισθωτούς, επιχειρηματίες, όλα αυτά οδηγήθηκαν στην εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους και τα ταμεία έμειναν πάλι άδεια. Έκαναν την οικονομία πίσω των Δαναΐδων. Έτσι τρέχει το χρήμα που μπαίνει στα ταμεία σαν άμμος και μεταφέρεται κάπου αλλού και, βεβαίως, τα ελλείμματα όσο πάει και μεγαλώνουν. Κατάφεραν να κάνουν, κυριολεκτικά, μια τρύπα στο νερό. Οι εργαζόμενοι έχασαν την ΑΤΑ τους, ταυτόχρονα κινδυνεύουν να χάσουν τη δουλειά τους. Οι απολύσεις βρίσκονται στην ημερήσια διάταξη.

Άμεσο θύμα σήμερα είναι η γυναίκα, η γυναίκα που βλέπει και τις κατακτήσεις της να απειλούνται. Για ποια ισότητα μιλάμε; Η πρώτη που απολύεται σήμερα είναι η γυναίκα. Στο Αιγαίο, στην Πειραιϊκή Πατραϊκή βρέθηκε πάλι η εύκολη λύση. Μας γυρίζουν πίσω στο 1857, όταν είχαν ξεσηκωθεί οι υφάντριες στη Νέα Υόρκη, που ζητούσαν στον ήλιο μοίρα. Εμείς νομίσαμε ότι η ισότητα είχε κατακτηθεί κι όμως σαρώνεται σήμερα. Θύμα επίσης η νοικοκυρά. Θυμάστε, όταν κυβερνούσε το ΠΑΣΟΚ, μας έλεγαν με πληθωρισμό 13% ότι δε γεμίζει το καλάθι της νοικοκυράς. Τώρα, με διπλάσιο πληθωρισμό, η νοικοκυρά έχασε και το καλάθι. Πιστεύω ότι τα μεγάλα θύματα της οικονομίας θα είναι, αν κρατήσει αυτή η κατάσταση, κυρίως τα μεσαία παραγωγικά στρώματα, γιατί, με την ακρίβεια, το κόστος του χρήματος έχει φτάσει το 35%. Για κάθε 100 δρχ. που δανείζεται από την τράπεζα ή που θα δανειστεί από εδώ και πέρα ο έμπορος, ο επιχειρηματίας ή ο αγρότης, μετά το ξεπούλημα της ΑΤΕ, ξοδεύει 35 δραχμές σε επιτόκια και νόμιμες προμήθειες των τραπεζών. Την ίδια ώρα, στην ΕΟΚ, ο ανταγωνιστής του, ο άλλος Ευρωπαίος επιχειρηματίας, ο μικρομεσαίος, ο μεσαίος, ακόμα και ο μεγάλος, ο αγρότης, σε κάθε 100 δραχμές που δανείζεται για κεφάλαιο κίνησης ξοδεύει 8 ή 9. Πώς θα ανταγωνιστεί αυτή η μεσαία επιχείρηση, είτε είναι υπη-

ρεσιών (τουριστική, εμπορική) είτε παραγωγική, τον άλλο Ευρωπαϊό, τώρα που το 1993 η Ενιαία Εσωτερική Αγορά έρχεται; Το αποτέλεσμα ποιο θα είναι; Οι Γούκοι στην αρχή, η παραπέρα μεγέθυνση της παραοικονομίας, η κερδοσκοπία, ενώ η υγιής επιχείρηση θα οδηγείται στο κλείσιμο. Τελικά, πάλι οι εργαζόμενοι θα πληρώσουν μελλοντικά με την ανεργία.

Είχαν υποσχεθεί 100.000 νέες θέσεις απασχόλησης. Έχουν δημιουργήσει ήδη 100.000 θέσεις ανεργίας. Αυτή είναι η πολιτική της Ν.Δ.

Τα μεσαία παραγωγικά στρώματα της οικονομίας δεν το έχουν αντιληφθεί· στηρίζουν ακόμη και σήμερα την αδιέξοδη πολιτική που τους ροκανίζει, γιατί ο κ. Μητσotάκης είχε, δυστυχώς, μέχρι πριν από λίγο ψευτοϊδεολογική υπεροχή. Επαγγελλόταν το κράτος της τάξης, το νοικοκύρεμα, το φιλελευθερισμό. Στην ουσία προώθησε το παρακράτος της αταξίας, την κακοδιαχείριση· είδαμε τι έγινε στην Ολυμπιακή και, βεβαίως, τον ασύδοτο αυταρχισμό και την αντιδημοκρατική συμπεριφορά σε σχέση με το φιλελευθερισμό. Έβλεπαν το κράτος, από πλευράς οικονομίας, σαν ένα θερμοκήπιο δημιουργίας προβληματικών επιχειρήσεων, σαν ένα ψυγείο παγωμένων πιστώσεων, σαν ένα πλυντήριο ιδιωτικών αποτυχιών και αστοχιών. Τώρα επιχειρούν να ξεπεράσουν τα προβλήματα, να ξεπουλήσουν το δημόσιο τομέα, να ξεπουλήσουν ό,τι έχει φτιαχτεί στην ελληνική κοινωνία επί έναν αιώνα. Η Αγροτική Τράπεζα δεν έγινε επί ΠΑΣΟΚ. Η Αγροτική Τράπεζα είναι έργο του Ελευθερίου Βενιζέλου και του Α. Παπαναστασίου, και οι Συνεταιρισμοί ήταν έργο του Βενιζέλου. Γκρεμίζεται, σήμερα, κάθε μορφή κοινωνικής οργάνωσης, ακόμα και όσα έφτιαξε ο Καραμανλής. Θέλουν να μας ξαναγυρίσουν στην ΟΥΛΕΝ και στην ΠΑΟΥΕΡ ξεπουλώντας το δημόσιο τομέα. Δύσκολα, βεβαίως, θα βρουν αγοραστές. Πιθανό να ξεπουλήσουν μόνο τον ΟΤΕ, γιατί ο ΟΤΕ και οι νέες υπηρεσίες προστιθέμενης αξίας έχουν πραγματικά μεγάλο κέρδος και, από την άλλη μεριά, είναι στρατηγικής σημασίας για τις τηλεπικοινωνίες, για το Αιγαίο. Ξέρετε τι σημαίνει το ξεπούλημα του ΟΤΕ που καλύπτει ό,τι τεχνολογικά σημαντικό γίνεται στην Ελλάδα; Είναι ο τομέας που έχει τεράστια

σημασία για όλες τις επιχειρήσεις μας και για το ζήτημα του Αιγαίου. Τηρουμένων των αναλογιών, είναι σαν να ξεπουλούσαν οι ΗΠΑ τη ΝΑΣΑ.

Σε ό,τι αφορά στην ανάπτυξη, επενδύσεις δε γίνονται. Έχουν παγώσει τα πάντα. Τα μόνα νέα κίνητρα που βρήκαν να προωθήσουν για «εκσυγχρονισμό» ήταν κίνητρα για επιχειρήσεις νέων εφημερίδων, λες και έχουμε λίγες, και η επιδότηση του μεγάλου εισαγωγικού εμπορίου. Όταν έχουμε μια χώρα με τρομακτικό έλλειμμα ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών, είναι τραγικό να επιδοτούμε το μεγάλο εισαγωγικό εμπόριο. Ουδέποτε στην ιστορία των οικονομιών έχει επιδοτηθεί το μεγάλο εισαγωγικό εμπόριο. Εξάλλου, με το νόμο για τα κίνητρα επιδοτούνται δίκινη επιχειρήσεων οι ιερές μονές, προσβάλλοντας το θρησκευτικό αίσθημα. Για τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς έπρεπε να επιδοτηθούν από το πρόγραμμα δημοσίων επενδύσεων, όχι οι ιερές μονές να θεωρούνται τουριστικές επιχειρήσεις, λες και το θρησκευτικό αίσθημα γίνεται βορά στο νόμο της ιδιωτικής ασυδοσίας και της αγοράς.

Τι πρέπει να κάνουμε για την οικονομία; Είναι περίπατος; Όχι. Υπάρχουν λύσεις; Ναι. Κατευθύνσεις, σίγουρα. Μαγικές συνταγές, όχι. Δεν είμαστε και δεν είμαι μαθητευόμενος μάγος. Στην οικονομία δεν μπορείς να κνηγάς πέντε στόχους μαζί. Και το ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών και τον πληθωρισμό και τα ελλείμματα του δημόσιου τομέα και όλα τα ζητήματα μαζί. Είναι λάθος. Δεν μπορεί να μηδενιστεί το πρωτογενές έλλειμμα του δημόσιου τομέα σε μια νύχτα ούτε σε ένα χρόνο. Κατ' αρχήν, μερικές έννοιες. Τι είναι πρωτογενές έλλειμμα του δημόσιου τομέα; Το πρωτογενές έλλειμμα του δημόσιου τομέα είναι η διαφορά ανάμεσα στα έξοδα και τα έσοδα κάθε χρονιά. Κάνουμε ένα λάθος αναγνωρίζοντας ότι το ΠΑΣΟΚ παρέλαβε το έλλειμμα του δημόσιου τομέα 14% στο ΑΕΠ και το παρέδωσε 16%. Αλλά αυτό το έλλειμμα είναι με τόκους. Με τους τόκους από συστάσεως του ελληνικού κράτους σωρευτικά, ενώ το πρωτογενές έλ-

λειμμα –δηλαδή έσοδα, δαπάνες– το 1981 ήταν 9,2% στο ΑΕΠ. Αυτό το παραδώσαμε 5%, περίπου το μισό. Δε λέω ότι το είχαμε αντιμετωπίσει σωστά, έπρεπε, οχτώ χρόνια, να το είχαμε μηδενίσει και κακώς δεν το πράξαμε. Τώρα είναι η ώρα να το πετύχουμε. Όχι βέβαια με τον τρόπο που επιχειρούν να το πετύχουν οι κύριοι της Ν.Δ. Τι έπρεπε να κάνουμε και πρέπει να το κάνουμε τώρα; Να δώσουμε τη μάχη κυρίως στον πληθωρισμό. Αν δε δώσουμε τη μάχη αποκλειστικά σχεδόν τώρα στον πληθωρισμό, τότε όλοι οι άλλοι δείκτες θα ξεφύγουν. Το έλλειμμα του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών το παραδώσαμε 957 εκατ. δολάρια –κάτω από 1 δις είναι το ρεκόρ–, το χαμηλότερο στην εικοσαετία που πέρασε, χωρίς να λύσουμε όμως τα διαρθρωτικά προβλήματα της οικονομίας. Το επίτευγμα οφείλεται κυρίως στο ότι είχε αποκατασταθεί ένα κλίμα εμπιστοσύνης. Το έλλειμμα, σήμερα, πετάχτηκε στα 3,6 δις δολάρια, σχεδόν τριπλασιάστηκε. Αυτό σημαίνει ότι η πολιτική της Ν.Δ. κλόνισε την εμπιστοσύνη. Το θέμα της οικονομίας είναι θέμα εμπιστοσύνης πάνω απ' όλα. Εμπιστοσύνη δεν μπορεί να υπάρξει, όταν καλπάζει ο πληθωρισμός κι όταν δεν υπάρχει κοινωνική συναίνεση. Το πρώτο ζήτημα είναι ο πληθωρισμός. Έπρεπε να κληθούν οι παραγωγικές τάξεις της χώρας να συμφωνήσουν σε ένα επίπεδο πληθωρισμού για 6 μήνες. Με βάση αυτό τον πληθωρισμό, για 6 μήνες να προσδιοριστούν οι τιμές και τα εισοδήματα. Στο ίδιο διάστημα έπρεπε να παταχθεί η αισχροκέρδεια, να παρθούν μέτρα τόνωσης της προσφοράς και μείωσης της ψαλίδας ανάμεσα σε παραγωγό και καταναλωτή. Πρέπει να ξεκαθαρίσουμε την αλήθεια στους εργαζόμενους. Δεν μπορεί το ΠΑΣΟΚ να υποσχεθεί παροχές. Είναι η κατάσταση της οικονομίας τέτοια. Αυτό που πρέπει και μπορούμε να εγγυηθούμε στους εργαζόμενους, για να μπορέσουν να συμβάλουν σ' αυτή τη συμφωνία, πείτε το κοινωνικό συμβόλαιο, είναι: *Πρώτον:* επαναφορά του κράτους στα επίπεδα του Ιουνίου του 1989, *Δεύτερον:* αμοιβή σύμφωνα με την αύξηση της παραγωγικότητας, *Τρίτον:* πλήρης αποκατάσταση όλων όσοι διώχθηκαν αυτό τον καιρό. Και θέλω να κάνω μια παρένθεση. Αυτοί που τρομοκρατούν και συμβάλλουν από εδώ και πέρα σε διώξεις εργαζομένων, αυτοί θα λογοδοτήσουν, όταν θα ξαναπαύουμε την κυβέρνηση στα χέρια μας.

Πώς θα μηδενίσουμε το πρωτογενές έλλειμμα του δημόσιου τομέα; Χρειάζονται 4 με 5 χρόνια. Αν επιχειρηθεί ο μηδενισμός σε λιγότερο από 4 χρόνια, τότε ή θα μειωθούν σημαντικά οι οριακές άλλωστε κοινωνικές υπηρεσίες ή θα αυξηθεί ο πληθωρισμός. Αυτό πώς θα γίνει; Θα μειώσουμε τις δαπάνες; Κατά τη γνώμη μου, όσο λένε ότι μπορούν να μειώσουν σημαντικά τις δαπάνες ψεύδονται. Και η Ν.Δ., στον προϋπολογισμό που κατέθεσε, δε μειώνει τις πρωτογενείς δαπάνες καθόλου. Μειώνει μόνο την Παιδεία και την Υγεία. Πρέπει, άρα, να αυξήσουμε τα έσοδα; Όχι όμως με έμμεσους φόρους αλλά με άμεσους φόρους. Το τολμάς; Μα έχουν πολιτικό κόστος. Σύμφωνα, αλλά συμφωνήσαμε ότι, άμα λογαριάζουμε κάθε φορά το πολιτικό κόστος, δε θα έχουμε κοινωνικό όφελος. Άρα, άμεσοι φόροι. Ποιοι άμεσοι φόροι; Πώς θα χτυπηθεί η φοροδιαφυγή;

1. Πρέπει να βάλουμε *ένα σύγχρονο φόρο επιτηδεύματος*. Μας λένε ότι είναι αναχρονιστικός. Ίσχυε, λένε, το '55 και καταργήθηκε. Ισχύει σήμερα στις μητροπόλεις του καπιταλισμού. Δεν μπορεί να δηλώνεις 618.000 δραχ. το χρόνο και να μην ανήκεις σε κάποια κατηγορία. Όταν θα ανοίγεις την επιχείρησή σου και παίρνεις την άδεια, τότε θα πρέπει να τεθεί σε ποια κατηγορία θέλεις να είσαι. Και κάθε χρόνο να γίνεται δειγματοληπτικός έλεγχος, όπως γίνεται στις ΗΠΑ. Ο σύγχρονος φόρος επιτηδεύματος, όπως λέει και ο καθηγητής κ. Ζολώτας και ο κ. Αγγελόπουλος, είναι απαραίτητος όσο ποτέ άλλοτε.

2. *Τεκμήρια*. Μπορώ να πω ότι και τα τεκμήρια που προωθήσαμε επί Οικουμενικής είναι ακόμα χαμηλά. Πρέπει να υπάρξει αυστηροποίηση των τεκμηρίων. Να είναι τα τεκμήρια αμάχητα και όχι μαχητά.

3. Πάταξη της φοροδιαφυγής με συστηματικούς ελέγχους, εκπαιδευμένο προσωπικό και πλήρη μηχανοργάνωση. Επί Οικουμενικής, με το φορολογικό νομοσχέδιο είχε προδιαγραφεί να γίνεται έλεγχος και επανέλεγχος όλων των μεγάλων επιχειρήσεων. Οι αποφάσεις δεν εκδόθηκαν. Είχε, επίσης, οριστεί να γίνεται έλεγχος βάσει των στοιχείων που θα έστελνε ο δημόσιος τομέας (ΔΕΚΟ, Τράπεζες, ΑΤΕ –για τα μεγάλα εισοδήματα– κ.λπ.). Όλες αυτές οι αποφάσεις, παρά τα ψεύδη του κ. Παλιαοκρασσά, δεν υλοποιήθηκαν. Όλα όσα υλοποιήθηκαν είναι ανώδυνα. Όσα ήταν

επώδυνα για τα στρώματα που στηρίζουν τη Ν.Δ. δεν εφαρμόστηκαν. Είχε ψηφιστεί να έρχονται τα στοιχεία από την Αγροτική Τράπεζα, από τις ΔΕΚΟ, από τις τράπεζες και θα πήγαιναν σε μια υπηρεσία η οποία θα έκανε επεξεργασία των στοιχείων. Τα στοιχεία έχουν έρθει από τις ΔΕΚΟ και ούτε έγινε έλεγχος ούτε καν αρχειοθετήθηκαν. Τα έχουν πετάξει σε ένα ντουλάπι. Αρχειοθέτησαν, τελικά, το χτύπημα της φοροδιαφυγής. Είμαι ριζικά αντίθετος με τη φοροδιαφυγή. Έχει γίνει εθνικό σπορ και πρέπει να το πούμε. Δε φταίει μόνο η κυβέρνηση, δεν πρέπει να χτυπάμε μόνο τη Δεξιά γι' αυτό. Πρέπει να ξεκαθαρίσουμε ότι αυτό είναι θέμα παιδείας και συνείδησης δικής μας. Γιατί ο φοροφυγιάς είναι φοροκλέφτης. Και ο μεν απλός κλέφτης κλέβει, επειδή δεν έχει, ο δε φοροκλέφτης κλέβει, επειδή έχει και πρέπει να χτυπηθεί αλύπητα. Αλλά πρέπει, ταυτόχρονα, να διασφαλιστεί ο μικρομεσαίος, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά στο κόστος του χρήματος, αλλά και με τους αναγκαίους εκσυγχρονισμούς.

4. Πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να γίνει επαναδιαπραγμάτευση του εσωτερικού δημόσιου χρέους, όχι του εξωτερικού. Εάν δε γίνει αυτό, όσο γίνεται πιο έγκαιρα, οδηγούμαστε σε φαύλο κύκλο. Άλλες χώρες της Κοινότητας, όπως το Βέλγιο, με μεγαλύτερο χρέος, προχώρησαν στην επαναρρύθμισή του.

5. Το ίδιο πρέπει να γίνει με το χρέος των ασφαλιστικών μας ταμείων. Στα ασφαλιστικά ταμεία πρέπει να πω ότι, ενώ πήραν όλα τα σκληρά μέτρα εναντίον των χαμηλοσυνταξιούχων, τελικά τι κατάφεραν; Τα 476 δις που είχε χρέος το ΙΚΑ το 1989, το 1991 θα φτάσουν το 1 τρις. Εάν δε γίνει άμεση επαναδιαπραγμάτευση του χρέους των ασφαλιστικών ταμείων, τότε θα έχουμε τεράστιο πρόβλημα, όχι στο ασφαλιστικό σύστημα αλλά κυρίως στις τράπεζες, που αυτές τώρα πια θα έχουν πρόβλημα ρευστότητας, αν θέλουν να χρηματοδοτήσουν με δάνεια τα χρέη του ΙΚΑ και του ΝΑΤ. Πρέπει να σημειώσω ότι τα χρέη αυτά δεν εμφανίζονται στον προϋπολογισμό. Μείωσαν την κρατική επιχορήγηση, χωρίς να προδιαγράψουν την αντιμετώπιση. Γνωρίσαμε την παραοικονομία. Τώρα γνωρίζουμε τα παραελλείμματα.

6. Άμεση ενεργοποίηση της επιτροπής για τον έλεγχο των υπερτιμολογήσεων και ανακοστολογήσεων. Είναι τρομακτικό, όταν στην Ευρώπη ο πληθωρισμός ήταν το 1989 της τάξης του 4%,

η διολίσθηση 7 μονάδες κι όμως ο εισαγόμενος πληθωρισμός ήταν 22%. Οι 11 περίπου μονάδες είναι το αποτέλεσμα της φοροδιαφυγής και της διαρροής συναλλάγματος. Πέρα από τη σταθεροποίηση της οικονομίας, υπάρχει το θέμα της ανάπτυξης. Αν δεν υπάρχει ανάπτυξη, όλα τα άλλα είναι αναποτελεσματικά. Το θύμα του πληθωρισμού είναι η ανάπτυξη, αλλά και η απουσία ανάπτυξης οδηγεί στο στάσιμο πληθωρισμό. Πρέπει να υπάρξει αποκλιμάκωση των οικονομικών ανισορροπιών. Πρέπει, ταυτόχρονα, να υπάρξει κλιμάκωση της ανάπτυξης. Η Ν.Δ. έκανε το αντίθετο. Έβαλαν τον τιμάριθμο, που ήταν στον πρώτο όροφο και έπρεπε να κατέβει σκαλί σκαλί στο ισόγειο, στο ασανσέρ, τον τίναξαν στον 8ο όροφο. Την ίδια ώρα, το αντίβαρο του πληθωρισμού, η ανάπτυξη, κατέβηκε στο υπόγειο. Το ερώτημά μας είναι, με την αποκλιμάκωση των οικονομικών ισορροπιών μόνο, μπορούμε να προχωρήσουμε; Φυσικά όχι. Γιατί ενώ πρέπει να κατεβαίνουμε σκαλί σκαλί τον πληθωρισμό, πρέπει να ανεβαίνουμε σκαλί σκαλί την ανάπτυξη, και η ανάπτυξη είναι το ζητούμενο σήμερα. Πρέπει να περάσουμε, όπως είπαμε, από την *υπερκατανάλωση στις επενδύσεις*. Πρέπει να δώσουμε τη μάχη της *παραγωγικότητας* και της *ανταγωνιστικότητας*. Αν δεν ανεβάσουμε την παραγωγικότητα των επιχειρήσεων του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, αν δεν ανεβάσουμε την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, δεν μπορούμε συναλλαγματικά με *dubbing* να προστατεύσουμε την οικονομία. Τι κάνουμε μέχρι σήμερα για να μπορέσουμε να τοποθετήσουμε ένα προϊόν στην αγορά, στην εξωτερική αγορά; Αν αυτό είχε 100 δολάρια και είχε 98 δολάρια των ανταγωνιστών μας, των Ιταλών, για παράδειγμα, κάνουμε τη λεγόμενη διολίσθηση της δραχμής, για να πάει 95 δολάρια να το πουλήσουμε. Αυτό όμως ήταν το λάθος, γιατί πρόσθετε πληθωρισμό. Συναλλαγματικά *dubbing* και προστατευτισμοί του κεφαλαίου δεν μπορούν να συνεχίζονται για πάντα. Τώρα αυτό θα τελειώσει. Έρχεται η περίφημη Οικονομική και Νομισματική Ένωση. Είναι η μεγάλη πρόκληση των καιρών μας. Όταν θα ολοκληρωθεί η Οικονομική και Νομισματική Ένωση, δε θα υπάρχει δυνατότητα διολίσθησης. Βεβαίως, εμείς έχουμε προτείνει μέτρα. Η δική μου θέση, όταν μίλησα στην Ευρωσοσιαλιστική Ομάδα, ήταν ότι πρέπει πρώτα να υπάρξει μεταβατική περίοδος. Τα περι

Ευρώπης δύο ταχυτήτων είναι αστείότητες. Έτσι και μπορούμε κατευθείαν, θα βουλιάξουμε. Τότε θα γίνει μια Ευρώπη πολλών ταχυτήτων. Ευτυχώς όμως, μπορεί ο κ. Μητσοτάκης να κάνει τον γενναίο και να λέει να μπορούμε εδώ και τώρα, χωρίς όρους, αλλά είναι η Μεγάλη Βρετανία, η Δανία, η Ιρλανδία, το Βέλγιο, που αυτοί έχουν επίγνωση και ξέρουν πολύ καλά τι διεκδικούν. Εμείς προτείνουμε να διεκδικήσουμε μαζί μ' αυτούς: 1) *μεταβατική περίοδο*, 2) *μηχανισμό αυτόματης χρηματοδότησης* – όχι να μας χαρίσουν χρήματα, θέλουμε όμως άμεση χρηματοδότηση, για να αντιμετωπιστούν προβλήματα στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών και 3) *αποκατάσταση του δημοκρατικού ελλείμματος*. Τι σημαίνει αυτό. Σήμερα, το κέντρο των αποφάσεων δεν είναι πια η Αθήνα ή η Ρώμη ή το Παρίσι. Πολλά από τα κέντρα των αποφάσεων μεταφέρονται στις Βρυξέλλες. Έτσι, δημιουργείται, όπως λένε στην ΕΟΚ, ένα δημοκρατικό έλλειμμα. Έλλειμμα δημοκρατίας, γιατί αφαιρούνται αποφάσεις από τις χώρες τους. Το αναγνωρίζουν και εκείνοι και το λένε χωρίς να φοβούνται μήπως τους πουν αντιευρωπαϊστές ή αναχρονιστές, γιατί ξέρουν τι σημαίνει εθνική στρατηγική. Απαιτείται λοιπόν αυτή η μεταφορά, όπως είναι η ΟΝΕ, να συμπληρωθεί:

Πρώτον, με εκείνο που μπορεί να γίνει, δηλαδή την ενίσχυση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, και

Δεύτερον, με πλήρη αποκέντρωση εσωτερικά της χώρας. Αυτό είναι το μεγάλο μήνυμα και σύνθημα της Ευρώπης. Όταν όλοι οι δήμαρχοι σήμερα, και ιδιαίτερα ο θεσμός της Τοπικής Αυτοδιοίκησης αποτελεί για την Ευρώπη το κλειδί της υπόθεσης για να αντιμετωπίσουν το δημοκρατικό έλλειμμα που δημιουργείται, στην Ελλάδα αναιρείται η αποκέντρωση. Η Τ.Α. επιστρέφει κάτω από τον έλεγχο του νομάρχη, χωρίς πόρους και αρμοδιότητες, με καθυστερημένα τα προγράμματα ΣΠΑ και ΜΟΠ. Ξέρετε τι σημαίνει 1,5 χρόνος καθυστέρηση των Σχεδίων Περιφερειακής Ανάπτυξης; Χάσαμε το 1/4 του 1,3 τρις, που είναι το συνολικό πλαίσιο κοινοτικής υποστήριξης, από τα τραγικά λάθη της Ν.Δ. Απωλέστησαν πόροι που θα μπορούσαν να χρηματοδοτήσουν την αποκέντρωση, την περιφέρεια, τους νομούς της χώρας, που θα μπορούσαν, πράγματι, να δώσουν την αποκεντρωμένη περιφερειακή ανάπτυξη. Και, βέβαια, πρέπει να διεκδικήσουμε σήμερα, όπως

μεταφέρεται το νομισματικό μας όπλο στις Βρυξέλλες, και μεταφορά δημοσιονομικού όπλου που να στηρίζει το νομισματικό. Δηλαδή, να ζητήσουμε τουλάχιστον διπλασιασμό του κοινοτικού προϋπολογισμού. Ο συνολικός κοινοτικός προϋπολογισμός είναι μόλις το 1% του συνολικού ακαθάριστου προϊόντος της Κοινότητας ή το 3% των συνολικών προϋπολογισμών όλων των χωρών. Το έχουν αναγνωρίσει οι ίδιοι οι συντηρητικοί και δηλώνουν ότι, πράγματι, με τέτοιο προϋπολογισμό δεν μπορείς να μιλάς για Οικονομική και Νομισματική Ένωση. Και οι άφρονες της Ν.Δ. όχι μόνο δεν το διεκδικούν, αλλά έχασαν πόρους που εξασφάλισε το ΠΑΣΟΚ και ο Ανδρέας Παπανδρέου με τα ΜΟΠ και με τη μάχη του Δουβλίνου, αλλά και με τα ΣΠΑ. Και το 1993 θα χαθούν και θα πάνε στις άλλες ανταγωνίστριες χώρες.

Για να γίνει ανάπτυξη, χρειάζεται να προχωρήσουμε σε *έξι εκσυγχρονισμούς*.

Ο πρώτος εκσυγχρονισμός, που κατά τη γνώμη μου είναι και ο σοβαρότερος, είναι η *ενότητα των παραγωγικών δυνάμεων*. Ξέρουμε ότι ταξικές αντιπαλότητες θα υπάρχουν. Δεν πρόκειται να τελειώσει, λόγω του εκσυγχρονισμού, η ταξική αντιπαλότητα. Όμως, αλίμονο αν οι παραγωγικές δυνάμεις του τόπου δεν ενώσουν τις δυνάμεις τους, εργοδότες και εργαζόμενοι, για να αυξήσουν την πίτα και, βεβαίως, να αναμετρηθούν για τη διανομή της. Αυτός είναι ο μεγαλύτερος εκσυγχρονισμός που πρέπει να γίνει και αλίμονο αν δε γίνει. Στην Ελλάδα, δυστυχώς, γίνεται το αντίθετο. Δημιουργήθηκε ταξική εχθρότητα, λόγω της πολιτικής της Ν.Δ., με τα ρήγματα που έχει ανοίξει. Υπονομεύεται η αύξηση της πίτας, η αύξηση της ανταγωνιστικότητας, η αύξηση της παραγωγικότητας, ενώ εξακολουθεί ο υπερπροστατευτισμός του κεφαλαίου στη διανομή του προϊόντος. Πρέπει αυτό να καταλάβουν οι κύριοι της Ν.Δ.: ότι με 6,2% εισοδηματική πολιτική, όταν ο πληθωρισμός, ομολογούμενος από αυτούς, είναι 22,8%, δεν προωθείται η ενότητα των παραγωγικών δυνάμεων στην ανάπτυξη. Αλλά και οι εργαζόμενοι πρέπει να αντιληφθούν ότι πρέπει να βοηθήσουν στη βελτίωση της παραγωγικότητας. Είναι δική τους υπό-

θεση η παραγωγικότητα, είναι κρέμα που την παραγωγικότητα την παρουσιάζουν κάποιοι ως υπόθεση των εργοδοτών. Αλλά και οι εργοδότες πρέπει να καταλάβουν ότι πρέπει να σταματήσουν την κερδοσκοπία. Είναι απαραίτητη η στήριξη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, αλλά όχι η υποστήριξη τμήματος της ιδιωτικής πρωτοβουλίας που έχει σχέση ιδίων κεφαλαίων προς δανειακά 1 προς 5 ή 1 προς 10. Δεν μπορεί ο εργοδότης να έχει δικά του χρήματα 1 και ξένα 5 ή 10 και να ζητάει κέρδη από τα 10 και να πληρώνει φόρους από το 1. Αυτό αποτελεί ένα μεγάλο ζήτημα. Δεν υπάρχει μεγαλύτερος φραγμός προς την παραγωγικότητα, όταν συνεχίζεται η επιδότηση επιχειρήσεων με τέτοια σχέση κεφαλαίου. Αυτό πρέπει να αλλάξει άρδην.

Ο δεύτερος μεγάλος εκσυγχρονισμός αφορά στην παιδεία, δηλαδή στο συνολικό πολιτιστικό και πνευματικό πλούτο του λαού μας. Διακρίνεται σε τρεις κατευθύνσεις.

Πρώτον: Η πολιτισμική παράδοση, η ανεπίσημη γνώση, που περνάει από οικογένεια σε οικογένεια, από σπίτι σε σπίτι, από τη σχέση οικογένειας-γειτονιάς-σχολείου-εκκλησίας, το βιβλίο, η τέχνη κ.λπ. Πρέπει να τη διαφυλάξουμε και να την αναβαθμίσουμε. Είναι θέμα, βασικά, πολιτισμού. Στις μάχες που θα δοθούν από εδώ και πέρα, στις σκληρές αναμετρήσεις, αλίμονο αν η τεχνολογία οδηγήσει, εάν δεν ελεγχθεί από τον άνθρωπο με τη γνώση, σε μια κοινωνία όπου ο άνθρωπος θα ελέγχεται από κάποιους μέσα από την τεχνολογία. Τότε οι προφητείες του Όργουελ στο 1984 θα αποδειχτούν πολύ μετριοπαθείς. Θα οδηγηθούμε σε ένα δίλημμα, ανθρωπιά ή βαρβαρότητα. Και, αλίμονο, τώρα, στον αιώνα της τεχνολογίας, αν η μάχη η μεγαλύτερη δε δοθεί στην παιδεία και στον πολιτισμό, που πράγματι θα μπορέσει να προωθήσει τον έλεγχο του ανθρώπου στην τεχνολογία και να αποτρέψει τον έλεγχο του ανθρώπου πάνω στον άνθρωπο μέσω της τεχνολογίας.

Δεύτερον: Το δεύτερο στοιχείο της παιδείας είναι η εκπαίδευση. Είναι η συστηματική μετάδοση των γνώσεων στα σχολεία μας, στα ΤΕΙ, στα πανεπιστήμια τα οποία θρυμάτισε η αφροσύνη της Ν.Δ. Την ώρα που πρέπει να δώσουμε τη μάχη στην ποιότητα των σπουδών, στη ριζική αλλαγή του περιεχομένου του προγράμματος

τος σπουδών, έτσι ώστε να υπηρετεί τις αναπτυξιακές ανάγκες του τόπου και να οδηγεί σ' έναν ελεύθερο δημιουργό, αυριανό πολίτη και δημοκράτη, η Ν.Δ. γκρεμίζει ό,τι έχει φτιαχτεί σ' αυτό το χώρο. Επιχειρεί να αναιρέσει τη δημοκρατική συμμετοχή και τις κατακτήσεις στα πανεπιστήμια και στα ΤΕΙ. Δεν είναι μόνο δεξιοί, είναι και αδέξιοι. Ασφαλώς δεν είναι ικανοποιητική η λειτουργία των ΑΕΙ και των ΤΕΙ. Ενώ κερδίσαμε τη μάχη της δημοκρατικής συμμετοχής, δεν αναβαθμίσαμε το περιεχόμενο σπουδών. Είμαστε υποχρεωμένοι, σήμερα, στα μεν Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα να στραφούμε στις νέες τεχνολογικές κατευθύνσεις και να τα αναβαθμίσουμε μέσα από το βάθος της γνώσης, στα δε ΑΕΙ πρέπει να αναβαθμίσουμε το εύρος της γνώσης και την ποιότητα των σπουδών. Πρέπει, επίσης, να αντιμετωπίσουμε δυναμικά την ιδιωτικοποίηση των πανεπιστημίων, που είναι και αντισυνταγματική και θα οδηγούσε τα πανεπιστήμιά μας και την Παιδεία μας σε μία ταξινομητρική μήτρα, δηλαδή ο έχων μορφώνεται, ο μη έχων δε μορφώνεται. Επιχειρείται η αναπαράγωγή της κοινωνίας όπως είναι σε ένα status quo. Αλίμονο αν δεν υπάρχουν συγκρούσεις και αλλαγές μέσα στην κοινωνία. Τότε δε θα υπάρξει πρόοδος. Τα πανεπιστήμια λοιπόν όχι μόνο δεν πρέπει να ιδιωτικοποιηθούν, αλλά πρέπει να τύχουν εντατικότερης κρατικής μέριμνας. Η πρότασή μας, σήμερα, είναι να δοθεί άμεσα το 50% του κρατικού προϋπολογισμού των 100 δις και είναι ντροπή που δε διαθέτουν αμέσως αυτά τα 50 δις. Θα αναγκαστούν, βέβαια, να το κάνουν από τη δυναμική στο χώρο της παιδείας, αν βεβαίως είναι ακόμη κυβέρνηση. Πρέπει όμως να σταματήσει και η δική μας αντίληψη πως ό,τι είναι δημόσιο είναι καλό. Τα πανεπιστήμια πρέπει να κρατήσουν το δημόσιο χαρακτήρα τους, αλλά πρέπει και να συνδεθούν με την ιδιωτική πρωτοβουλία στον τομέα της έρευνας και της παραγωγής. Αλίμονο αν δεν κάνουν βήματα και δε βρουν και χρηματοδοτικές ενισχύσεις, συνδεόμενα πράγματι με την ιδιωτική πρωτοβουλία, όπως και με το δημόσιο και κοινωνικό τομέα.

Τρίτον: Και το τρίτο στο χώρο της παιδείας είναι κάτι που στην Ελλάδα ήταν άγνωστο μέχρι το 1988, όταν παλέψαμε, ως ΠΑΣΟΚ, να περάσουμε στην Κοινότητα την κατάρτιση στους χώρους δουλειάς. Σήμερα, η μεγάλη σύγκρουση θα γίνει κυρίως στη συνεχή

ανανέωση της γνώσης. Δεν αρκεί μια γνώση που είναι φυλακισμένη στα πανεπιστήμια, στα ΤΕΙ ή στα σχολεία. Γιατί η τεχνολογία μεταβάλλεται σήμερα, με δραματικούς ρυθμούς, και μεταβάλλεται και η ανάγκη της γνώσης που θα την ελέγχει. Γι' αυτό και η συνεχής ανανέωση της γνώσης πρέπει να γίνεται στους χώρους δουλειάς δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα, με αξιοποίηση των προγραμμάτων που πάλι εμείς προωθήσαμε μέσω των ΣΠΑ, αλλά και το ΚΟΜΕΤ II, το ΕΥΡΩΤΕΚΝΕΤ, το ΙΛΙΟΣ, το ΙΡΙΣ, το ΕΡΑΣΜΟΥΣ, τα προγράμματα έρευνας ΑΡΙΑΔΝΗ κ.λπ.

Ο τρίτος μεγάλος εκσυγχρονισμός είναι η αποκέντρωση. Αποκέντρωση σημαίνει περιφερειακή ανάπτυξη, σημαίνει απελευθέρωση και των παραγωγικών και των τοπικών δυνάμεων. Η ενίσχυση της Τ.Α., η αποκέντρωση πρέπει να αποτελούν και τις αιχμές του εκσυγχρονισμού της δημόσιας διοίκησης, της προώθησης της περιφερειακής ανάπτυξης και της ενίσχυσης της προστασίας του περιβάλλοντος. Η αποκέντρωση είναι και η ασφαλιστική δικλίδα για τη δημοκρατία, αλλά και για την οικονομία και για την κοινωνική και πολιτική ανάπτυξη και για το Κράτος Πρόνοιας. Κράτος Πρόνοιας δε σημαίνει ένα συγκεντρωτικό φορέα, σημαίνει τη στοργή και τη μέριμνα του κράτους και, δυστυχώς, τώρα φτάσαμε να μιλάμε ξανά για τη φιλανθρωπία αντί για την ανθρωπιά του κράτους. Αναφέρομαι κυρίως στα άτομα με ειδικές ανάγκες, που πρέπει να τοποθετηθούν στον αριθμητή του κλάσματος της παραγωγής του προϊόντος και όχι στον παρονομαστή της διανομής του.

Ο τέταρτος μεγάλος εκσυγχρονισμός είναι ότι πρέπει, επιτέλους, σήμερα να περάσουμε, όπως έχει γίνει σε όλες τις πολιτισμένες χώρες, στους μακροοικονομικούς στόχους στην απασχόληση. Δεν μπορεί η απασχόληση και η ανεργία να αποτελούν αποτέλεσμα κάποιων οικονομικών κινήσεων. Δεν μπορεί να μιλάς για ανάπτυξη και να έχεις το 20% του ενεργού πληθυσμού αδρανές. Πρώτον, γιατί αυτό δημιουργεί πληθωριστικές πιέσεις και, δεύτερον, δεν παράγει, είναι ανενεργό, είναι στον παρονομαστή του κλάσματος και πρέπει να βρει πόρους για να επιβιώσει. Αντίθετα, πρέπει ο μακροοικονομικός στόχος να συνδυαστεί

με την κατάρτιση, με αναδιάρθρωση των προγραμμάτων κυρίως μέσα από αποκεντρωμένα συστήματα και συνεργασία της Τ.Α., των εργαζομένων και των εργοδοτών στις περιφέρειες. Και, βέβαια, πρέπει οι εργασιακές σχέσεις και η γνώση να περάσουν στις μικροοικονομικές κινήσεις και επιλογές.

Ο πέμπτος μεγάλος εκσυγχρονισμός είναι η βιομηχανική και τεχνολογική στρατηγική. Τώρα, όλοι προσπαθούν να ελέγξουν τη μεταβαλλόμενη τεχνολογία. Γενικά, ευχολόγια για υψηλή τεχνολογία, βιοτεχνολογία, τεχνολογία αιχμής δεν ευσταθούν. Πρέπει να ξεκαθαρίσουμε τι μπορούμε και τι όχι. Πρέπει να είμαστε ρεαλιστές. Την τεχνολογική στρατηγική πρέπει να τη συνδυάσουμε με τη βιομηχανική στρατηγική και αυτή να τη συνδυάσουμε με το έλλειμμα του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών. Πρέπει, κυρίως, να δώσουμε το βάρος για την αύξηση του πλεονάσματος που έχουμε στα είδη χαμηλής τεχνολογίας, στα καταναλωτικά αγαθά και αυτό μας συμφέρει. Γιατί η μόνη αγορά που ανοίγεται σήμερα είναι η ΕΣΣΔ και δεν έχει ανάγκη από βαριά τεχνολογία, δεν έχει ανάγκη από υψηλή τεχνολογία, ή, αν χρειαστεί, θα τη βρει στην Ιαπωνία ή στην Αμερική σε προγράμματα ή, πιθανόν, στη Γαλλία, παρά την κρίση που περνούν σήμερα οι επιχειρήσεις της. Εμείς, όμως, μπορούμε να δώσουμε τη μάχη σε υπηρεσίες (τουριστικές κατασκευές) και σε καταναλωτικά αγαθά και να αυξήσουμε το πλεόνασμα. Άρα, εκεί πρέπει να δώσουμε τη μάχη. Πρέπει, επίσης, να τονιστεί η σημασία των τροφίμων και, επομένως, του εκσυγχρονισμού της γεωργίας.

Στην ενδιάμεση τεχνολογία πρέπει να σταθεροποιήσουμε το έλλειμμα στα προϊόντα ενδιάμεσης τεχνολογίας, αποφεύγοντας μεγάλα ρίσκα και, όσον αφορά στην υψηλή τεχνολογία, να σταματήσουμε την επανάληψη –χωρίς εφαρμογή– μεγαλόπνοων σχεδίων και να ριξουμε το βάρος στην εφαρμοσμένη έρευνα κυρίως, συμμετέχοντας όσο μπορούμε και στη βασική έρευνα. Να δούμε ποιους κλάδους –πειραματικά– μπορούμε να αναπτύξουμε ως πιλότους, πολύ λίγους, πώς όμως; Να καλέσουμε το σύνολο του ελληνικού και απόδημου επιστημονικού δυναμικού. Να δώσουμε τη δυνατότητα σ' αυτούς τους ανθρώπους να αναπτύξουν τις δημιουργικές τους πρωτοβουλίες. Να δούμε, δηλαδή, το σύνολο, την

αποθήκη εγκεφάλων που έχουμε, έτσι ώστε να μπορέσουμε να προωθήσουμε βήμα με βήμα την υψηλή τεχνολογία σε πλήρη συνάρτηση με την εκπαίδευση και την έρευνα. Αυτά ακολούθησε περίπου η Ιαπωνία, που σήμερα έχει γίνει ο κολοσσός της τεχνολογίας, η οποία ξεκίνησε προσεκτικά, σοβαρά και υπεύθυνα.

Ο έκτος εκσυγχρονισμός αφορά στο πιστωτικό σύστημα. Όλοι ξέρουμε ότι οι τράπεζές μας αντιμετωπίζουν προβλήματα, λόγω των ελλειμμάτων και των χρεών. Αντιμετωπίζουν προβλήματα λόγω των παγωμένων πιστώσεων και των προβληματικών επιχειρήσεων. Ο τρόπος που πάνε να ξεπουλήσουν τις προβληματικές επιχειρήσεις θα ζημιώσει τρομακικά τις τράπεζες. Αυτή τη στιγμή υπάρχουν σ' αυτές οφειλές δεκαετιών, που στην ουσία πρόκειται να χαθούν. Επιχειρείται αφελληνισμός της παραγωγικής βάσης της οικονομίας, αν βεβαίως βρεθούν κεφάλαια λόγω της κρίσης που υπάρχει. Χρειάζεται οι τράπεζες αμέσως να κάνουν την επαναδιαπραγμάτευση. Είναι υποχρεωμένες να εφαρμόσουν τη δεύτερη πιστωτική οδηγία, αλλά με εκσυγχρονισμό της λειτουργίας τους κυρίως και με επανακατάρτιση των στελεχών τους. Να εφαρμόσουν νέες υπηρεσίες, όπως είναι το factoring, το leasing κ.λπ. Πρέπει να δουν την υπόθεση ανάπτυξης οι τράπεζες ως δικό τους τρόπο επιβίωσης, αν θέλουμε να διασωθεί το ελληνικό πιστωτικό σύστημα.

Θα τελειώσω με δύο επισημάνσεις. Όλα αυτά είναι κατευθύνσεις πολιτικής. Το βασικό ερώτημα είναι, σήμερα, που όλα αυτά συμβαίνουν στον κόσμο, μήπως άραγε έχει πάψει να υπάρχει η αναγκαιότητα του σοσιαλισμού, μήπως πρέπει να συμβιβαστούμε σε κεντροδεξιά σενάρια, σε συντηρητικές λύσεις, μήπως άραγε ο καπιταλισμός αποτελεί τη μόνη προοπτική και διέξοδο; Μήπως το παράδειγμα των χωρών του υπαρκτού σοσιαλισμού αυτό δείχνει; Με το χέρι στην καρδιά, όχι μόνο δεν έχει ξεπεραστεί το όραμά μας και δεν έχει ξεθωριάσει, αλλά το όραμα αυτό είναι το μόνο που μπορεί να δώσει στην ανθρωπότητα την προοπτική να ξεφύγει από τη βαρβαρότητα. Ο εκσυγχρονισμός είναι αδήριτη αναγκαιότητα, αλλά ξέρουμε ότι οι εκσυγχρονισμοί δεν είναι απλώς

συγκυριακοί. Ο εκσυγχρονισμός είναι μια, μάχη ανάμεσα στο παλιό και στο καινούριο. Ο εκσυγχρονισμός ξεκινάει από τη μυθολογία. Τι άλλο έκανε ο Προμηθέας, όταν έδωσε τη φωτιά που ήταν ταυτόχρονα γνώση και ενέργεια; Θυμόμαστε πάντα την ενέργεια και κάνουμε πολέμους γι' αυτήν. Σπανίως τη γνώση και την επίγνωση. Ο εκσυγχρονισμός το 1909 ήταν πολύ συγκλονιστικός, όταν μπήκε στο χώρο της παραγωγής ο ιμάντας μεταβίβασης. Το 1930, με το Νιου Ντιλ ο εκσυγχρονισμός ξαναήταν συναρπαστικός, όπου το εμπόριο κυριάρχησε στην παραγωγή, ή στη συνέχεια η ανασυγκρότηση της Ευρώπης το 1948. Η Ελλάδα παρακολούθησε από μακριά αυτούς τους εκσυγχρονισμούς ή μάλλον πλήρωσε το κόστος του μη εκσυγχρονισμού. Και το ερώτημα είναι αυτός ο καινούριος εκσυγχρονισμός που επιταχύνεται λόγω των γεγονότων της τεχνολογίας, λόγω της διεθνοποίησης και της οικουμενικοποίησης της οικονομίας, δε θα έχει κόστος, δε θα έχει όφελος; Ποιος θα πληρώσει το κόστος; Πώς θα επιμεριστεί το όφελος; Αυτά είναι καινούρια διλήμματα που προωθούν νέες κοινωνικές αντιθέσεις. Θα δεχτούμε τα σύγχρονα μέσα και η σύγχρονη σκέψη να τεθούν στην υπηρεσία του συστήματος εκμετάλλευσης του ανθρώπου από άνθρωπο ή θα δώσουμε τη μάχη να μην πληρώσουν οι μικρές χώρες, να μην κερδίσουν μόνο οι μεγάλες σε βάρος τους; Θα δώσουμε τη μάχη να μην πληρώσουν οι λαϊκές τάξεις, να μην επωμιστούν ολόκληρα τα βάρη;

Είναι αδιανόητο να νομίσει κανείς ότι η μάχη ανάμεσα στο παλιό και στο καινούριο θα γείρει την πλάστιγγα υπέρ του παλιού, γιατί αυτό θα σημαίνει όχι πρόοδο στην ανθρωπότητα. Ο δρόμος θα είναι δύσκολος. Ασφαλώς πρέπει να προσαρμοστούμε. Δεν ισχυρίζομαι ότι μπορούμε με ανατεταμένους απλώς τις σημαίες να κερδίσουμε. Δεν μπορούμε απλώς με ιδεολογία να κερδίσουμε τη μάχη της ανάπτυξης, αλλά, αλίμονο, χωρίς ιδεολογία θα χάσουμε και τη μάχη της ανθρωπιάς.

Χαίρομαι που θεωρούμαστε πολλοί από μας ρομαντικοί. Υπάρχει και γνώση και επίγνωση του τι συμβαίνει στην ανθρωπότητα. Βαθιά στη σκέψη μου έχει μείνει μια απλή φράση που είχα διαβάσει στο βιβλίο του Λ. Κάρολ, την «Αλίκη στη Χώρα των Θαυμάτων», που έλεγε ότι «δεν έχει σημασία ποιο δρόμο θα διαλέξεις αν δεν ξέρεις προς τα πού θα πας». Αν δεν έχεις όνειρο,

αν δεν έχεις όραμα, τίνος επιλογές θα υπηρετήσεις; Μόνο αυτός που έχει όνειρο, όραμα, μπορεί να προσβλέπει κάπου και επομένως να γίνεται ρεαλιστής για να κάνει πράξη το όραμά του. Οι οραματιστές είναι ταυτόχρονα ρεαλιστές. Γιατί ο άλλος ρεαλισμός είναι συμβιβασμός και υποταγή –«τοις κείνων ρήμασι πειθόμενοι»–, και εμείς δε θέλουμε να πειστούμε σε κανενός άλλου τους λόγους παρά μόνο σε αυτά που οι πολίτες μας, η κοινωνία, το έθνος επιτάσσουν.

Δεν υποσχόμαστε θαύματα. Μπορούμε όμως σήμερα να προσβλέπουμε βάσιμα σε μια προοδευτική λύση που θα βγάλει τη χώρα από το αδιέξοδο. Ο δρόμος είναι δύσκολος αλλά βατός, αρκεί να διατηρηθεί η ενότητα και η συνοχή μας. Αυτό το επίτευγμα φαίνεται ότι έχει κατακτηθεί. Τώρα αντιλήφθηκαν αρκετοί γιατί η ενότητα του ΠΑΣΟΚ ήταν αυτοσκοπός με όποιο κόστος για μερικούς από μας. Τώρα που το ΠΑΣΟΚ πράγματι έχει εγκαταλείψει τις εσωτερικές ομφαλοσκοπήσεις της Χαριλάου Τρικούπη, τώρα που είναι αποφασισμένοι όλοι, η Κ.Ε. και ο πρόεδρος επιτέλους να συσπειρωθούν, να ενωθούν με το λαό και τους πολίτες, τώρα που οι προοδευτικές δυνάμεις του τόπου εγκαταλείπουν τον πόλεμο των χαρακωμάτων και τα ρήγματα ανάμεσά τους, τώρα μπορώ να αισιοδοξώ. Τώρα που η αγωνία του πολίτη θα γίνει αγώνας, μόνο τρία πράγματα χρειάζονται. Αυτά που έλεγα πάντα: Αγώνας - Ενότητα - Οργάνωση.

Μπορούμε να αισιοδοξούμε.

ΕΔΩ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΓΙΑ ΕΙΡΗΝΗ

Κατ' αρχήν, θα πρέπει να πούμε ότι η κατάσταση η οποία διαμορφώνεται στην κρίση του Κόλπου είναι περίπλοκη και ότι συνεπώς δεν μπορεί κανείς να κατέχει το μονοπώλιο της αλήθειας. Αλλά υπάρχουν εντούτοις ορισμένα αυτονόητα πια ζητήματα. Η στρατιωτική έκταση του πολέμου δεν μπορεί παρά να έχει μακρά διάρκεια. Η εμπλοκή στον πόλεμο των χερσαίων δυνάμεων θα δημιουργήσει ένα τεράστιο θέμα ανθρωποθυσιών, φανατισμού στα στρατεύματα του Σαντάμ Χουσεΐν, αδημονία στη Δύση και αγανάκτηση των πολιτών στις Ηνωμένες Πολιτείες, ενώ μια πιθανή εμπλοκή του Ισραήλ και της Τουρκίας, ή του ενός ή και των δύο, θα δημιουργήσει και τεράστια στρατηγικά ζητήματα στην περιοχή. Το άλλο σίγουρο αποτέλεσμα είναι το μεγάλο πρόβλημα στις οικονομίες των χωρών, ιδιαίτερα της ΕΟΚ, σε στρατηγική βάση και, βεβαίως, όλων των χωρών που εμπλέκονται στον πόλεμο των ΗΠΑ και των αραβικών χωρών.

Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα, αυτή τη στιγμή απαιτείται ένα άμεσο ξεκαθάρισμα:

- Πρώτον, δεν εμπλεκόμαστε σε καμία περίπτωση υπέρ της Τουρκίας στον πόλεμο. Και γιατί αυτό είναι σύμφωνο με το άρθρο 5 της ατλαντικής συμφωνίας και βεβαίως γιατί είναι αδιανόητο να συμπαραταχθούμε υπέρ του εισβολέα στην Κύπρο. Μόνο άφρονες θα οδηγήσουν τη χώρα μας σε μια ενεργότερη στρατιωτική εμπλοκή.

- Δεύτερον, πρέπει να συμμετάσχουμε, αλλά και να προκαλέ-

σομε ειρηνευτικές πρωτοβουλίες σήμερα. Εδώ και σήμερα διεθνής διάσκεψη, αποχώρηση του Σαντάμ Χουσεΐν από το Κουβέιτ, δρομολόγηση λύσης του Παλαιστινιακού και τοποθέτηση του Κυπριακού.

• Τρίτον, σε ό,τι αφορά ακριβώς την ειρηνευτική πρωτοβουλία, είναι φανερό ότι αυτή θα έρθει, γιατί κανένας τελικά δε θα περιμένει τη μακρά στρατιωτική έκβαση. Το ερώτημα είναι πότε θα έρθει και από ποιους. Κατά την άποψή μου χώρες που μπορούν να αναλάβουν μια αξιόπιστη ειρηνευτική πρωτοβουλία είναι κατ' αρχήν οι χώρες της ΕΟΚ, με κύριο άξονα αυτή τη φορά τη Γερμανία, η οποία έχει κάθε συμφέρον να ελαχιστοποιήσει τη διάρκεια αυτού του πολέμου για πάρα πολλούς προφανείς λόγους. Είναι επίσης τα κράτη του «Μαγκρέμπ», που θα αντιμετωπίσουν πιθανές αμφισβητήσεις καθεστώτων τους, και βεβαίως οι Παλαιστίνιοι, που ήδη δεν μπορούν να είναι ευτυχείς όταν βλέπουν ότι το αραβικό έθνος έχει διχαστεί ή όταν, σε περίπτωση εμπλοκής του Ισραήλ, θα υπάρχουν καταστροφές στην περιοχή. Αυτές τις πρωτοβουλίες εμείς οφείλουμε να τις συνδράμουμε. Δεν μπορεί να αγνοήσει κανείς την περίπτωση πρωτοβουλιών θρησκευτικών και ειρηνευτικών οργανώσεων σε όλο τον κόσμο, για παράδειγμα αναφέρω τον Πάπα.

Η αναγκαιότητα μιας εθνικής στρατηγικής για τη χώρα φάνηκε πια αναγκαία όσο ποτέ άλλοτε. Μια εθνική στρατηγική απαιτεί:

• Πρώτον: Κατ' αρχήν εθνική ομοψυχία στη βάση και εθνική συνεννόηση στην κορυφή. Και τα δύο, δυστυχώς, έχουν υπονομευτεί, αν δεν έχουν δυναμιτιστεί, από την πολιτική μιας κυβέρνησης που είναι κατώτερη των περιστάσεων, που άνοιξε και εξακολούθησε να ανοίγει και σήμερα βαθιά κοινωνικά ρήγματα και βεβαίως έχει αυτοαπομονωθεί από τα άλλα πολιτικά κόμματα με τις μονόπλευρες και μονομερείς και, κατά τη γνώμη μου, λαθεμένες πρωτοβουλίες της. Πρέπει ακόμη να σημειωθεί ότι στους κόλπους της κυβέρνησης παρουσιάζεται το φαινόμενο της εξώθησης στα άκρα, κάτι που θα εξυπηρετούσε αποκλειστικά άλλες σκοπιμότητες και όχι βεβαίως την ελληνική πλευρά.

Μια εθνική στρατηγική θα έπρεπε πρώτο και κύριο να βάλει

στόχο την ειρήνη. Γιατί η ειρήνη, πέρα από πανανθρώπινο αίτημα, αποτελεί και τη μόνη απάντησή μας σε αυτή την κρίση. Τόσο ο ψυχρός πόλεμος όσο και, κυρίως, η οικονομική έκρηξη ευνοούν σαφέστατα την Τουρκία, που μόνο έτσι μπορώ να δω την πιθανή αναβάθμισή της και όχι σε περίοδο ειρήνης, όπου τα σύνορά της με τη Σοβιετική Ένωση όλο και περισσότερο θα χάνουν τη σημασία τους.

- Δεύτερον: Ανάλυση πρωτοβουλιών για τη διασφάλιση των συνόρων, άρα επιτάχυνση της διαδικασίας του «Ελσίνκι 2», άμβλυνση των μειονοτικών ζητημάτων στη Βαλκανική, που μπορεί στο μέλλον να αμφισβητήσουν τα σύνορα των χωρών, και αποφυγή διαμελισμών στη Μέση Ανατολή, που και αυτό βεβαίως θα δημιουργήσει τεράστια προβλήματα. Γύρω από αυτά τα θέματα μπορούμε να βρούμε συμμάχους πάρα πολλές χώρες της Ευρώπης, της Βαλκανικής αλλά και της Μέσης Ανατολής.

- Τρίτον: Ανάλυση πρωτοβουλιών για την απομάκρυνση όλων των ξένων στρατευμάτων κατοχής από τις διάφορες εύφλεκες ζώνες και την αντικατάστασή τους με δυνάμεις του ΟΗΕ, μια που σήμερα ουδείς, τουλάχιστον από τους Δυτικούς, αμφισβητεί το ρόλο του.

- Τέταρτον: Διεκδίκηση εδώ και σήμερα της ένταξης της Κύπρου στην Κοινότητα με κάθε θυσία.

- Πέμπτον: Πρωτοβουλίες, κυρίως, όχι μόνο από πλευράς ελληνικής κυβέρνησης, αλλά και από πλευράς αποδήμου ελληνισμού, για την αποτροπή της ανατροπής του 7 προς 10, που δυστυχώς ήδη έχει δρομολογηθεί. Ας μην ξεχνάμε ότι ο Οζάλ, πριν εμπλέξει την Τουρκία σε οποιαδήποτε στρατιωτική κίνηση, έχει ήδη διασφαλίσει την ανατροπή του 7 προς 10 μέσω του μεταχειρισμένου στρατιωτικού εξοπλισμού, μέσω της οικονομικής βοήθειας που πήρε από τη Γερμανία, αλλά και μέσα από το επαπειλούμενο για μας χάρισμα του στρατιωτικού χρέους της Τουρκίας, που είναι πάνω από 3 δις δολάρια.

- Έκτον: Στρατηγικά επίσης θα πρέπει να επιδιώξουμε την πολιτική ένωση της Ευρώπης που θα περιλαμβάνει και το ευρωπαϊκό σύστημα ασφαλείας.

- Έβδομον: Επανασύσταση του άξονα Αθήνας-Σόφιας στη Βαλκανική. Δεν αρκούν τα ταξίδια και οι αναφορές στα πορτο-

κάλια. Εξομάλυνση των σχέσεών μας με την Αλβανία και ενίσχυση των σχέσεών μας με τη Σερβία από τις περιοχές της Γιουγκοσλαβίας, για ευνόητους λόγους.

«ΜΑΣ ΤΑΙΡΙΑΖΟΥΝ ΚΑΙ Η ΘΛΙΨΗ ΚΑΙ ΤΟ ΧΑΜΟΓΕΛΟ»

Ο Γ. Γεννηματάς θεωρεί μια συνέντευξη μαζί του, που δεν έχει καθαρά πολιτική χροιά, κάτι περίεργο. Και τείνει να με κατηγορήσει ότι επιδιώκω ένα είδος πολιτικοπροσωπικού «κους-κους». Λογικό, αφού η πολιτική είναι η ζωή του. Από τα φοιτητικά χρόνια ως τα πρώτα επαγγελματικά, –πρόεδρος στην τάξη του στο Πολυτεχνείο, πρόεδρος του Συλλόγου Πολιτικών Μηχανικών–, από το 1975 που έκανε σπίτι του το ΠΑΣΟΚ. Κι ύστερα, από το 1981 ως το 1989, μόνιμος κάτοικος υπουργικών γραφείων.

Δεν αρνείται, όμως, το γεγονός ότι για να γνωρίσει κανείς έναν πολιτικό πρέπει να δει και την αθέατη πλευρά του. Αυτή του απλού πολίτη. Γι' αυτό και δέχεται να μιλήσει για τον άλλο του εαυτό: τον άνθρωπο με τις προσωπικές συνήθειες και αδυναμίες.

Η συνάντησή μας έγινε στο σπίτι του, ένα ημιυπόγειο διαμέρισμα πολυκατοικίας στην Κηφισιά, εκεί πίσω από το ΚΑΤ, όπου ζει με τη γυναίκα του, τον παιδικό του έρωτα, την Κάκια Βέργου. Η γυναίκα αυτή μαζί με τις δύο κόρες τους αποτελούν την «οικογενειακή αντιπολίτευση» του Γ. Γεννηματά.

Το δωράκι της μιας κρεβατοκάμαρας και του γεμάτου με βιβλία και φακέλους γραφείου (που επικοινωνεί με εσωτερική σκάλα με το διαμέρισμα της παντρεμένης κόρης του Φώφης) φέρνει την πρώτη έκπληξη.

Όταν έχουν γραφτεί τόσα πολλά για τη ζωή των υπουργών, δύσκολα θα περάσει απαρατήρητο το γεγονός ότι ένα από τα πρωτοκλασάτα στελέχη του ΠΑΣΟΚ ζει σ' ένα σπίτι που δε χωράει καν τα βιβλία και τους φακέλους του. Αυτός ο, ανεκτίμητος για

κείνον, θησαυρός φιλοξενείται στο διαμέρισμα της κόρης του... και στο υπόγειο.

Όλα σ' αυτό το σπίτι δίνουν την εικόνα ενός πραγματικά μέσου Έλληνα πολίτη, ενός ανθρώπου που έχει περιορίσει τις ανάγκες του στα στοιχειώδη, εκείνα που εξασφαλίζουν μια αξιοπρεπή διαβίωση με χαρακτηριστικό την απλότητα.

Πολιτική μέχρις εσχάτων!

Πολύς χρόνος αναλώνεται ανάμεσα στη Βουλή, στα γραφεία του ΠΑΣΟΚ και στο πολιτικό του γραφείο, στις πολιτικές εκδηλώσεις και στις συναντήσεις με κόσμο, καθημερινές και Σαββατοκυριακά, στην Αθήνα ή στην επαρχία.

Επαγγελματική απασχόληση –είναι πολιτικός μηχανικός– έχει πάψει να υπάρχει από το 1981, οπότε εγκατέλειψε το τεχνικό γραφείο που διατηρούσε με άλλους έξι συναδέλφους του, ενώ άφησε και τη δουλειά του στην Αγροτική Τράπεζα.

Η πολιτική τον απορροφά ολοκληρωτικά. Ο λίγος ελεύθερος χρόνος, στη διάρκεια της ημέρας, θα αφιερωθεί στην εγγονή του Κατερίνα, 7 μηνών. «Είναι η μεγαλύτερη χαρά μου τώρα», θα πει με περισσή περηφάνια, ως αληθινός χαζοπαππούς που «επενδύει σ' αυτό το μωρό τη συνέχεια της ζωής».

Διαλείμματα ανεμελιάς χαρίζει στον Γ. Γεννηματά και η Τζίνα. Το μικρό άσπρο κανίς, ένα σκυλάκι που γυροφέρει όπου εκείνος σταθεί. Θα πει γι' αυτό: «Πάντα είχαμε σκυλί στο σπίτι. Το πρώτο το έφεραν οι κόρες μου όταν ήταν παιδάκια. Η Τζίνα είναι εγγόνι του πρώτου εκείνου σκύλου μας. Είναι μέλος της οικογένειας».

Για το διάβασμα, τη μεγάλη του απόλαυση και ξεκούραση, είναι οι μεταμεσονύκτιες ώρες.

«Κουρασμένος από τα βαθυστόχαστα», θα αφηθεί στον «Πύργο με τις γλαύκες» του Γ. Μανιατάκου και στη «Μακιγιαρισμένη γυναίκα» της Φρανσουάζ Σαγκάν, που βρίσκει πως είναι κάτι ανάμεσα στο «Ένα κάποιο χαμόγελο» και στο «Καλημέρα θλίψη». «Ταιριάζουν και τα δυο αυτό τον καιρό. Και η θλίψη και το χαμόγελο».

Στο «Παραμύθι χωρίς όνομα» της Πηνελόπης Δέλτα όπως και

στα «Μυστικά του Βάλτου» θα βρει ν' απεικονίζεται η σημερινή πραγματικότητα! «Η πολιτική είναι σε τέτοια κρίση, ώστε μέσα στα βιβλία αυτά μπορείς να δεις σημερινούς χαρακτήρες πολιτικής εξουσίας», λέει ο Γιώργος Γεννηματάς.

Τώρα ετοιμάζεται να ξαναδιαβάσει μερικά που του αρέσουν πάρα πολύ, όπως τον «Τελευταίο Πειρασμό» και τα «Ταξίδια» του Καζαντζάκη.

Η ποίηση στο βάθος

Ο Γ. Γεννηματάς, ο πολιτικός με την αυστηρή παρουσία, που στα νεανικά του χρόνια έγραφε ποιήματα –«είναι ακόμα στα βάθη της ψυχής μου», θα πει–, δεν ξεχνά τους αγαπημένους του ποιητές. Τον Καβάφη και την Αλεξάνδρειά του, τον Βάρναλη, τον Στρατή Μυριβήλη.

Τα αγαπημένα του ποιήματα; Αντί γι' άλλη απάντηση, χαμογελά και με έναν τόνο σαρκασμού στην μπάσα φωνή του...

– ... Είχα γυναίκα, είχα και ζα, είχα μια Βάσω με βυζά... (Κώστας Βάρναλης).

– ... Να 'χαμε ένα βασιλιά για να μας θαμπώνει, με λειρί στο μέτωπο και φωνή τρομπόνι... (Κώστας Βάρναλης).

– ... Είμαστε εμείς από την αρσενικιά ράτσα των νικητών. Στο μέτωπό μας βαρύνει ο χαλκός από το κράνος, στην καρδιά μας το χρέος... (Από το Δοξαστικό του Στρατή Μυριβήλη).

Όταν είναι πιο ξεκούραστος, διαβάξει Οικονομία αλλά και Ιστορία.

Ιστορίες διχασμού

Πρώτα ήταν η εμπειρία του παππού του, παπά και δάσκαλου στη Μάνη, που τον ξύρισαν και τον εξόρισαν επειδή δεν έκανε το ανάθεμα του Βενιζέλου, το 1916...

Στο χωριό του πατέρα του, τις Θαλάμες, οι περισσότεροι ήταν Γεννηματάδες, αλλά σφάζονταν μεταξύ τους καθώς ήταν πάντα μοιρασμένοι: μισοί βενιζελικοί και μισοί βασιλικοί! Πικρές ιστο-

ρίες που έδιωξαν και τον πατέρα του από τη Μάνη, όπου δεν ξαναγύρισε ποτέ.

Ύστερα, επειδή ο θείος του Φαίδων Γεννηματάς, μέλος τότε του ΚΚΕ, ήταν ένα από τα πρώτα θύματα της Αντίστασης, αλλά και επειδή ο πατέρας ήταν ΕΑΜίτης με έντονη δράση στην Αθήνα όπου ζούσαν, οι εξελίξεις τον σημάδεψαν πολύ νωρίς.

Θείος του –αδελφός του πατέρα του– ήταν και ο στρατηγός Γεννηματάς, με τον οποίο, για πολιτικούς λόγους, ο πατέρας του δεν είχε καλές σχέσεις τα τελευταία χρόνια. Ο ίδιος όμως τον θεωρεί παρεξηγημένο.

«Ήταν άνθρωπος με εθνική συνείδηση και έχει προσφέρει στον τόπο. Βεβαίως, ήταν επηρεασμένος από τη στρατιωτική του σταδιοδρομία κι έκανε συμβιβασμούς που ο πατέρας μου, φανατικός Γεωργιοπαπανδρεϊκός, δεν του συγχώρησε ποτέ».

Ακόμα και η σχέση του με τη γυναίκα του, στα πρώτα χρόνια του έρωτά τους, αντιμετωπίστηκε διχαστικά από τους γονείς γιατί ο πατέρας της Κάκιας ήταν δεξιός!

Αυτές οι εμπειρίες, που κορυφώθηκαν με τα Ιουλιανά και τις περιπέτειες που είχε ως φοιτητής στην Μπουμπουλίνας, «έβαλαν βαθιά μέσα μου την επιθυμία της εθνικής συμφιλίωσης κι έκανα ό,τι μπορούσα, με την παρότρυνση και του Ανδρέα Παπανδρέου, να την επιτύχω».

Αναδομήσεις και μεταθέσεις

Αυτά, στο υπουργείο Εσωτερικών, πρώτος υπουργός του ΠΑΣΟΚ εκεί, το 1981.

Δούλεψε πολύ. Τότε θεσμοθετήθηκαν η αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης, η ψήφος στα 18, η Τοπική Αυτοδιοίκηση β' βαθμού. Αλλά πριν προλάβει να ολοκληρώσει το ως τότε επιτυχημένο έργο του, ο Ανδρέας Παπανδρέου τον έστειλε στο υπουργείο Υγείας – «για να φάει το κεφάλι του», θα πουν πολλοί. Ο ίδιος θα σχολιάσει:

«Θεωρώ –ή έτσι νόμιζα τουλάχιστον– ότι ήταν μάλλον κινήσεις για καλύτερη προσφορά και αξιοποίηση των όποιων προσόντων είχαν τα στελέχη του ΠΑΣΟΚ...»

– Έτσι νομίζατε. Τώρα δεν το νομίζετε;

Σιωπά για λίγο κι ύστερα, σαν να συνεχίζει μια φράση που άρχισε μέσα του:

«... Πάντως, ήταν λάθος. Έπρεπε να ολοκληρωθεί το έργο. Στο υπουργείο Υγείας, όπου χωρίς υποδομή επιχειρήσαμε τεράστια προσπάθεια, έκανα τα περισσότερα λάθη. Αλλά εκεί έδωσα το μεγαλύτερο κομμάτι της ζωής μου. Δούλεψα πολύ σκληρά. Έχασα δέκα κιλά...»

Έφυγε από το υπουργείο Υγείας – δηλαδή τον «παραιτήσε» ο Α. Παπανδρέου– όταν άρχισαν να αποδίδουν κάπως οι κόποι του και λίγες μόνο μέρες πριν να αρχίσει την αντικαπνιστική εκστρατεία, που θα τον υποχρέωνε –για λόγους προσωπικής συνέπειας– να κόψει το τσιγάρο, το οποίο, όπως λένε οι γιατροί του, αποτελεί αληθινή αυτοκτονία.

Από το 1985, που χειρουργήθηκε στο λαιμό, του έχει απαγορευθεί το κάπνισμα, αλλά το τασάκι στο γραφείο του είναι πάντα γεμάτο.

Ως το '85 κάπνιζε 80 τσιγάρα τη μέρα! Μετά, το 'ριξε στα πουράκια. Του είπαν στην αρχή να καπνίζει μόνο τρία πουράκια. Εκείνος τα έκανε τρία πακέτα...

Προσπάθησε, λέει, να το κόψει, αλλά μπροστά στην αδυναμία του να το πετύχει, βρήκε το επιχείρημα ότι αφήνει μια πολυτέλεια στον εαυτό του.

Παρά τις πιερίες πάντως που έχει από τη στάση του Α. Παπανδρέου απέναντί του, εξακολουθεί να τον θεωρεί «ενωτικό κρίκο του ΠΑΣΟΚ και εθνικό κεφάλαιο». Πιστεύει πως «είναι ο άνθρωπος που βλέπει τη διεθνή σκαμιέρα από οπτική γωνία που φαίνεται ολόκληρη, που προβλέπει».

Του θυμίζουμε ότι τα πράγματα δείχνουν πως επηρεάζεται συχνά, οπότε κόβει την κουβέντα.

«Δε θα ήθελα να το σχολιάσω αυτό. Είναι βαθιά ανθρώπινος».

Του λέμε ότι δείχνει, κατά καιρούς, να τον έχει στην «μπούκα» και, αφού χαμογελάει, μένει για λίγο σκεπτικός, δείχνει να δυσκολεύεται.

«Όταν έφυγα από το υπουργείο Εσωτερικών πριν ολοκληρώσω την προσπάθεια για την αποκέντρωση, είχα ενοχληθεί. Όταν

έφυγα από το υπουργείο Υγείας πριν ολοκληρώσω το Ε.Σ.Υ. –όπου δεν πήγα με τη θέλησή μου–, πάλι ενοχλήθηκα, γιατί είχα δώσει ένα κομμάτι από τη ζωή μου».

Η πικρία όμως μένει. Και την έχει εκφράσει στον ίδιο τον Α. Παπανδρέου. Τι απάντηση πήρε;

«Έχει πάντα μια σαφή αιτιολογία των πραγμάτων», θα πει χαμογελώντας ο Γ. Γεννηματάς. Για να προσθέσει σοβαρά μετά από κάποια παύση:

«Πάντως, είναι εθνικό κεφάλαιο. Και, πάνω απ' όλα, αυτό που μ' ενδιαφέρει είναι η ενότητα του ΠΑΣΟΚ. Οι κινήσεις μου τον τελευταίο καιρό είχαν σκοπό την ενότητα. Είχαν και πολιτικό κόστος και προσωπικό. Το καταλαβαίνω. Αλλά τώρα αντιλαμβάνονται πολλοί πόσο σωστό ήταν να υπάρξει ενότητα στο ΠΑΣΟΚ».

Χωρίς ελεύθερο χρόνο

Τα μη πολιτικά ταξίδια που έκανε στη ζωή του χρονολογούνται από τα φοιτητικά του χρόνια. Εκτός, βέβαια, από ένα που έκανε το '88 στην Αμερική και θα προτιμούσε να μην είχε κάνει, μια και συνδέεται με τη χειρότερη περίοδο της ζωής του. Τότε που η γυναίκα του Κάκια, σε μια έξαρση της αρρώστιας της και αφού είχε κάνει εδώ όλη τη θεραπευτική αγωγή, χρειάστηκε να προχωρήσει σε μια πρωτότυπη θεραπεία στην Ουάσιγκτον, παίζοντας τη ζωή της «κορόνα-γράμματα». Έξι μήνες έζησαν με την αγωνία, αλλά τελικά η θεραπεία πέτυχε.

Το περασμένο καλοκαίρι προσπάθησε να κάνει διακοπές. Πήγε μια βδομάδα σ' έναν οικισμό στην Εύβοια, στο σπίτι μιας φίλης, αλλά τον ανακάλυψαν και τελικά συνδύασε τις διακοπές... με εκδηλώσεις στην περιοχή!

Από παιδί είχε «μυηθεί» στην πρέφα από τον πατέρα του και τον παππού του. Συνέχισε να παίζει με φίλους του στο ΠΑΣΟΚ. Έχει παίξει και λίγο μπριτζ, αλλά όλα αυτά ανήκουν στο παρελθόν.

Τότε, στα χρόνια τα ανέμελα, χόρευε κιόλας, αλλά τώρα αρκείται ν' ακούει τζαζ και ροκ, ενώ του αρέσει και η προκλασική μουσική. Ώρες για τέτοια ακούσματα; Οι νυχτερινές.

Από τους δικούς μας σύγχρονους μουσικούς τού αρέσουν ο Χατζιδάκις, ο Θεοδωράκης, ο Κηληδόνης αλλά και ο Χατζηνάσιος –«Τα γαλάζια σου γράμματα», άσχετα από τα χρώματα, του αρέσουν ιδιαίτερα–, ενώ, από τους τραγουδιστές, δείχνει αδυναμία στον Καλογιάννη και στη Μοσχολιού.

Ενδυματολογικούς προβληματισμούς δεν έχει και στα μαγαζιά δεν πάει ποτέ. Φοράει ό,τι του αγοράσουν οι τρεις γυναίκες του σπιτιού του –η γυναίκα του και οι δύο κόρες του– που πασχίζουν κάθε φορά να τον πείσουν ότι αυτό που αγόρασαν δεν ξεφεύγει από τα κλασικά του.

Ένας άντρας της εποχής του, της δεκαετίας που μεσουρανούσαν η ΕΚΟΦίτικη δράση και οι φοιτητικοί αγώνες του 114, ένας βαθιά συναισθηματικός και «βουτηγμένος» στην πολιτική, είναι ο Γ. Γεννηματάς. Ο οποίος, πάντως, καθόλου δεν ενοχλείται από το γεγονός ότι οι δύο κόρες του, όπως και οι γαμπροί του, μέλη του ΠΑΣΟΚ, δραστήρια παλιότερα, έχουν τώρα αποστασιοποιηθεί. Δε διανοήθηκε ποτέ να τους πει τι θα κάνουν. Κι εκείνοι τραβούν το δρόμο τους όπως εκείνος το δικό του.

Ένα δρόμο με φιλοδοξίες – αναμφίβολα. Δεν είναι τυχαίο ότι τον χαρακτηρίζουν «δελφίνο». Τι λέει ο ίδιος ο Γ. Γεννηματάς γι' αυτό;

«Δεν έχει τεθεί ούτε θα τεθεί σύντομα θέμα διαδοχής στο ΠΑΣΟΚ. Το συνέδριο που ανέδειξε παμπηφεί πρόεδρο τον Ανδρέα Παπανδρέου είναι, άλλωστε, πρόσφατο. Αυτό που προέχει σήμερα είναι η κατοχύρωση συλλογικών αποφάσεων και επεξεργασιών, καθώς και η διασφάλιση της διαχρονικής παρουσίας του ΠΑΣΟΚ. Όταν θα έλθει το πλήρωμα του χρόνου, που ελπίζω και πιστεύω ότι θα αργήσει, η λύση, κατά τη γνώμη μου, θα είναι η προώθηση συλλογικών ηγεσιών. Όχι μόνο για το ΠΑΣΟΚ, αλλά για όλα τα κόμματα. Δεν εννοώ, πάντως, συλλογικό πρόεδρο. Εννοώ *primus interparis*».

– Ωστόσο, οι προσωπικές φιλοδοξίες υπάρχουν...

«Μ' ενδιαφέρει η συμμετοχή στην προσπάθεια του Κινήματος σήμερα και η συνέχειά του στις εξελίξεις αύριο».

Η ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ – ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Στη δεκαετία του 70 στη χώρα μας –και όχι μόνο σ' αυτή–, οι ίδιοι που σήμερα μιλούν για την κρίση της Αριστεράς, ακόμα και για το θάνατο του σοσιαλισμού, συναγωνίζονταν σε προβλέψεις για την ολόπλευρη κρίση του καπιταλισμού, αναμασώντας και θεοποιώντας τους επιγόνους, διανοητές και φιλοσόφους του Μαρξ.

Η μόδα δεν απαντάται μόνο στην ένδυση αλλά και στην ιδεολογική επένδυση πολιτικών φιλοδοξιών ή απολιτικών επιδείξεων.

Κείμενο που δεν περιείχε δεκάδες φράσεις για το σοσιαλισμό και την Αριστερά ή φράσεις, επιγράμματα και τσιτάτα του Μαρξ, του Γκράμσι, του Μαρκούζε ή του Πουλαντζά θεωρούνταν αναχρονιστικό ή αντιδραστικό. Σήμερα η αναφορά στην Αριστερά ή στο σοσιαλισμό χαρακτηρίζεται τουλάχιστον ως απαρχαιωμένη.

Έπρεπε να μεσολαβήσει η πτώση των αυταρχικών καθεστώτων του λεγόμενου «υπαρκτού σοσιαλισμού» για να διαπιστωθεί ύστερα από τόσες δεκάδες χρόνια ότι το μοντέλο λίγη ή και καμία –πολλές φορές– σχέση είχε με το σοσιαλισμό ή τη δημοκρατία και την ελευθερία, δηλαδή με την πεμπτούσια του;

Δεν είχαν αρκέσει τόσα χρόνια για να αποδειχτεί πριν από το γκρέμισμα η χρεοκοπία;

Μήπως ξαφνικά ο καπιταλισμός τα τελευταία χρόνια βρήκε το δυναμισμό του και με ρωμαλέο τρόπο δημιούργησε αγορές, έφερε την ανάκαμψη, εξαφάνισε την ανεργία, χτύπησε την κοινωνική αδικία, τις διακρίσεις ανάμεσα σε φύλα, φυλές, θρησκείες, προστάτευσε την οικολογική ισορροπία και το φυσικό, πολιτιστικό και εργασιακό περιβάλλον; Κατοχύρωσε την ειρήνη; Αποκα-

τέστησε την πολιτική δημοκρατία σ' όλα τα καθεστώτα της Λατινικής Αμερικής, της Ασίας, της Αφρικής;

Σήμερα, όπου οι ραγδαίες διεθνείς πολιτικές ανακατατάξεις εναλλάσσονται με τις συναρπαστικές τεχνολογικές κοινωνικές εξελίξεις και τις απρόσμενες οικονομικές προκλήσεις, τόσο η Αριστερά όσο και η Δεξιά θα ήταν αδιανόητο να μη βρίσκονται σε κρίση. Κρίση στα ελληνικά σημαίνει απόφαση. Πράγματι, σήμερα απαιτούνται αποφάσεις μπροστά σε μια συγκλονιστική κινητικότητα, που βάζει ιδεολογίες σε δοκιμασία, πολιτικές και μεθόδους σε αμφισβήτηση.

Αν η Αριστερά βρίσκεται πράγματι σε κρίση στρατηγικής και προσανατολισμού, αν αναζητεί τη σχέση της με την αγορά ή τον εκσυγχρονισμό στην οργάνωση της Πολιτείας, της κοινωνίας και της παραγωγής, ο σοσιαλισμός, αξίες, όραμα και αρχές, παραμένει πάντοτε επίκαιρος στόχος.

Η κατάκτηση της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής δημοκρατίας θα επιδιώκεται όσο υπάρχουν ανισότητες και αντιθέσεις.

Ο σοσιαλισμός δεν ήταν και δεν είναι ένα οικονομικό σύστημα. Θα βρει ξανά το δρόμο του περισσότερο σε μια νέα ηθική και λιγότερο σ' ένα νέο πρόγραμμα.

Η αγορά και η Αριστερά. Όλοι σήμερα ανακάλυψαν και μιλούν για την αγορά.

Τα καθεστώτα του υπαρκτού σοσιαλισμού αγνοούσαν τους νόμους της αγοράς στο εσωτερικό, υποτάσσονταν στην εξωτερική αγορά και εισέπρατταν την εκδίκηση εσωτερικά με τη μορφή της μαύρης αγοράς. Οι τιμές της αγοράς δεν είναι ασυμβίβαστες με τις αξίες του σοσιαλισμού. Απλώς δεν υπάρχουν σοσιαλιστικές τιμές της αγοράς, όπως όμως δεν υπάρχουν αγοραίες αξίες της κοινωνίας.

Στον αντίποδα, οι νεοφιλελεύθεροι θεοποιούν την αγορά

αγνοώντας ή αδιαφορώντας για το τι μπορεί ή τι δεν μπορεί να κάνει ή ποιο μπορεί να είναι το θεσμικό πλαίσιο που θα επέτρεπε τη βέλτιστη από τις πολλές –άλλωστε– λύσεις της αγοράς.

Αυτή καθ' εαυτή η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας καναλιζάρεται και ρυμουλκεί την αγορά.

Οι νεοφιλελεύθεροι στο εσωτερικό της ΕΟΚ μιλούν για εξαφάνιση του κράτους. Την ίδια ώρα εκατοντάδες οδηγίες για την Ενιαία Εσωτερική Αγορά ή τις διάφορες επιλογές για την Οικονομική και Νομισματική Ένωση διαμορφώνουν στιβαρές δεσμεύσεις ενός υπερεθνικού κράτους πάνω στην αγορά.

Είναι αποδεδειγμένο ότι οι εξωκοινοτικές εισαγωγές υπηρεσιών και αγαθών αυξάνουν πολύ ταχύτερα από ό,τι το ενδοκοινοτικό εμπόριο. Μια ευρωπαϊκή στρατηγική επομένως, βασισμένη αποκλειστικά στην αγορά, θα κατέστρεφε τις οικονομίες των χωρών της ΕΟΚ – εκτός ίσως της Γερμανίας αφού ξεπεράσει τα προβλήματα της ενοποίησης των δύο Γερμανιών.

Όταν ακόμα δεν είχε κυριευτεί από ηττοπάθεια η Αριστερά, αλλά και ο Ρηγκανισμός με έναν ιδιόρρυθμο Κεϊνσιασμό ή ο θατσερικός μονεταρισμός είχαν αποδειχτεί αλυσιτελείς να δώσουν διεξόδους τύπου Νιου Ντιλ, αναπτύχθηκε η σχολή της «δημόσιας επιλογής», βασισμένη κυρίως στον Τζ. Μπιουκάναν, για να δώσει νέο ιδεολογικό περιεχόμενο στη Δεξιά. Συνεπής προς τις αρχές της, διατείνεται ότι η κακοδαιμονία τόσο του κράτους όσο και της αγοράς οφείλεται αποκλειστικά στο φιλελεύθερο πολιτικό σύστημα και όχι στο οικονομικό. Ισχυρίζονται ότι τα πολιτικά προγράμματα που κατ' ανάγκην στηρίζονται και στηρίζουν κοινωνικές ομάδες στρεβλώνουν την αγορά. Είναι κατ' αυτούς τα πολιτικά συστήματα και οι νόμοι του κράτους που πρέπει να καταργηθούν για να επικρατήσει ο νόμος της αγοράς όχι μόνο στην οικονομία αλλά και στην κοινωνία και στην Πολιτεία. Δε θα υπήρχε δηλαδή ανάγκη παραμερισμού της πολιτικής δημοκρατίας από αυταρχικά ή στρατοκρατικά καθεστώτα αλλά μόνιμη εξαφάνισή της.

Γεωπολιτικές, πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές αντιφάσεις

Επισημάνθηκε προηγουμένως ότι ο σοσιαλισμός δεν είναι οικονομικό σύστημα.

Το πρότυπο του λεγόμενου υπαρκτού σοσιαλισμού αναπτύχθηκε σαν αντίπαλο πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό σύστημα του καπιταλισμού μέσα σ' ένα περιβάλλον καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής. Η πολιτική των ανοιχτών θυρών του εξωτερικού εμπορίου βασισμένη στην αποθέωση της εξωτερικής αγοράς ήταν αδιανόητο να λειτουργήσει αρμονικά με ένα εσωτερικό οικονομικό σύστημα που αγνοούσε τους νόμους της αγοράς στο εσωτερικό.

Αυτή και μόνο η αντίφαση αρκούσε για να σαρώσει ένα σύστημα που στηρίχθηκε σε κινούμενη άμμο.

Το πολιτικό σύστημα του υπαρκτού σοσιαλισμού γεννήθηκε και στέριωσε από την έκβαση των δύο μεγάλων πολέμων ανάμεσα σε κράτη με παρόμοια κοινωνικοοικονομικά συστήματα και όχι ως αποτέλεσμα των μεγάλων κοινωνικοοικονομικών μεταλλαγών του 1909 –με το φορδισμό– ή του 1929 με το Κραχ ή του 1930 με το Νιου Ντιλ.

Ο διπολισμός ήταν αποτέλεσμα των πολιτικών ισορροπιών της Γιάλτας και του ισοζυγίου του τρόμου στα πυρηνικά.

Την ίδια ώρα οι οικονομικοί πόλεμοι μαίνονταν και μαίνονται μέσα στο ίδιο το καπιταλιστικό στρατόπεδο.

Τώρα η μεγαλύτερη ελλειμματική χώρα στο ισοζύγιο, οι ΗΠΑ, αποτελούν τη μοναδική πολιτικοστρατιωτική υπερδύναμη την ώρα που εξακολουθεί να υπάρχει το στρατιωτικό ισοζύγιο στα πυρηνικά με την καθημαγμένη πολιτικά και οικονομικά ΕΣΣΔ και την ώρα που εδώ και αρκετά χρόνια σημειώνεται ένα άλλο ισοζύγιο του τρόμου –στα οικονομικά– με την εξίσωση των ελλειμμάτων των ΗΠΑ με το άθροισμα των πλεονασμάτων της Γερμανίας

–πριν την ενοποίηση– και της Ιαπωνίας. Η ελλειμματική μοναδική υπερδύναμη ελέγχει, βεβαίως, πλήρως την κεφαλαιαγορά.

Η Μεγάλη Βρετανία, το ιδεολογικό προπύργιο του νεοφιλελευθερισμού της κ. Θάτσερ, παραμένει η πλέον ελλειμματική στο ισοζύγιο χώρα της ΕΟΚ –παρά το ότι είναι η μόνη χωρίς έλλειμμα του δημόσιου τομέα– ενώ όλες οι επιδόσεις της συνεχώς επιδεινώνονται (το 1960 το G.D.P. κατά κεφαλήν ήταν 128,6% του μ.ο. της ΕΟΚ, σήμερα μόλις φτάνει στο 100%. Η ανεργία ξεπερνά το 11%, ενώ οι επενδύσεις σε μηχανικό εξοπλισμό πέφτουν για δεύτερη συνεχή χρονιά – το 1991 η πτώση προβλέπεται στο ύψος ρεκόρ του 17%).

Ολόκληρη η Ευρώπη αντιμετωπίζει κρίση στη βιομηχανία της. Η Olivetti, η Bull, οι αυτοκινητοβιομηχανίες, ο χάλυβας, οι αερομεταφορές, τα Μ.Μ.Ε. αντιμετωπίζουν μεγάλες ζημιές.

Η ανάκαμψη δεν ήρθε.

Ο Τρίτος Κόσμος βρίσκεται σε κατάσταση πενίας.

Στο εσωτερικό της Ευρώπης όλο και περισσότεροι αντιμετωπίζουν το όριο της φτώχειας. Μέσα στην ίδια την Ευρώπη, όλο και περισσότεροι ζουν σε συνθήκες Τρίτου Κόσμου.

Στις χώρες του Νότου, και ιδιαίτερα στην Ελλάδα, η οικονομική κρίση μαίνεται, σαρώνεται το Κράτος Πρόνοιας, εξανεμίζεται με την ακρίβεια το εισόδημα των μισθωτών και των συνταξιούχων, απειλούνται με αφανισμό χιλιάδες μικρομεσαίες επιχειρήσεις με ένα τεράστιο κόστος χρήματος, η ανεργία φουντώνει. Ο διεθνισμός, που δεν επιτεύχθηκε με την ταξική αλληλεγγύη της εργασίας, προωθείται με τη διεθνοποίηση του κεφαλαίου και την παγκοσμιοποίηση (Globalisation) της οικονομίας με τις τεράστιες συγχωνεύσεις. Οι ξέφρενοι όμως ανταγωνισμοί για μια πίτα που δε μεγαλώνει οξύνουν την κρίση.

Ο πόλεμος του Κόλπου δεν ήταν άσχετος μ' αυτή την κρίση. Πέρα από αναλύσεις, που έχουν τόσες γραφεί, ο πόλεμος έδειξε την

ηθική της Pax Americana αλλά και την αδυναμία της Ευρώπης. Το πράγματι αδυσώπητο καθεστώς του Σαντάμ Χουσεΐν, που είχε εξοπλιστεί σαν αστακός από τη Δύση ως αντίπαλο δέος του Ιράν, έγινε «καθεστώς του χασάπη», αλλά δεν ανετράπη, για να αντιμετωπιστεί το Κουρδικό. Η Κύπρος αντιμετωπίζεται με άλλα μέτρα και σταθμά απ' ό,τι το Κουβέιτ. Τα καθεστώτα της Σαουδικής Αραβίας και του Κουβέιτ, όπου συντελείται νέα γενοκτονία των Παλαιστινίων, όπου οι μοιχοί θανατώνονται με λιθοβολισμό και ακρωτηριάζονται οι κλέφτες, παίρνουν πιστοποιητικό Δημοκρατιών ελεύθερου κόσμου αντί γιγαντιαίων συμβολαίων με τις ΗΠΑ και τη Μεγάλη Βρετανία.

Οι θηριωδίες των δικτατορικών καθεστώτων της Λατινικής Αμερικής ξεπλένονται από τις αποκαλύψεις για τη Σεκουριτάτε του Τσαουσέσκου όπως τα κέρδη από τα ναρκωτικά σε τράπεζες του νεοφιλελεύθερου οικονομικού συστήματος.

Οι δικτατορίες στην Ισπανία, στην Πορτογαλία και στην Ελλάδα ξεχάστηκαν γρήγορα.

Στο κατάφλι του 21ου αιώνα οι νεοφιλελεύθεροι και οι σοσιαλιστές εκστασιάζονται, γιατί κάποια δικαιώματα των μαύρων προωθούνται στη Νότια Αφρική.

Εκατομμύρια στις παραγκουπόλεις της Λατινικής Αμερικής μαζί με τους πένητες του Τρίτου Κόσμου, τους ασθενείς των «Δημοτικών Νοσοκομείων» των ΗΠΑ, τους τρόφιμους των συσσιτίων και τους άστεγους στην Ευρώπη απολαμβάνουν τα αγαθά του «εκσυγχρονισμού» και της «ευημερίας».

Οι αντιθέσεις έχουν «στρογγυλευτεί», όπως μας λένε αρκετοί.

Την ίδια ώρα αναβιώνουν εθνικισμοί, μειονοτικά, χωριστικά κινήματα, θρησκευτικές αντιθέσεις είτε με υποκίνηση λόγω γεωπολιτικών επιδιώξεων είτε από τη χαλάρωση της γενικότερης ισοροπίας που προκάλεσε ο διπολισμός. Η οικονομική βάση των προβλημάτων πάντως όχι απλώς συντηρεί αλλά υποδαυλίζει τις εκρήξεις.

Η Βαλκανική συνταράσσεται.

Τα εθνικά μας θέματα οξύνονται σε βαθμό που να απειλείται με συρρίκνωση ο Ελληνισμός. Η Δεξιά στην Ελλάδα εφησυχάζει γιατί όλα θα λυθούν από τη μοναδική ηγέτιδα δύναμη, αλλά και λαιδωρεί την Αριστερά που ανησυχεί, όταν ανησυχεί.

Αναπτυξιακές προκλήσεις – Τεχνολογικές εξελίξεις

Όλα πράγματι κινούνται γύρω από την παραγωγή, το εμπόριο, τις πρώτες ύλες, την ενέργεια, την τεχνολογία.

Αγορές συρρικνώνονται, αναζητούνται άλλες –ματαίως όσο ο Τρίτος Κόσμος βρίσκεται σε κατάσταση πενίας–, τα καταναλωτικά πρότυπα μεταβάλλονται άρδην.

Μειώνεται η συμμετοχή των πρώτων υλών, αποβιομηχανοποιείται η εργατική δύναμη, κεφαλαιοποιείται η γνώση και η επιστήμη, αυτοματοποιείται ο δευτερογενής τομέας, κυριαρχείται ο τριτογενής από την πληροφορική.

Σαρώνονται σήμερα το πρότυπο εκβιομηχάνισης, το καθεστώς συσσώρευσης, οι εθνικές ρυθμίσεις ανάμεσα στο κεφάλαιο και την εργασία, το τρίπτυχο δηλαδή που καθιερώθηκε κυρίως μετά το 1909 με τον φορδισμό και άντεξε με το Νιου Ντιλ αλλά και τους δύο μεγάλους πολέμους. Οι κοινωνικοί εταίροι, εργοδότες και εργαζόμενοι, οι βασικές οργανώσεις τους αλλά και κράτη ολόκληρα, ή τουλάχιστον οι πολιτικές ηγεσίες τους, στέκονται με αμηχανία.

Αν για κάτι μπορείς να μεμφθείς την Αριστερά, είναι ακριβώς αυτή η αμηχανία, που, συντελούσης και της κατάπτωσης και πτώσης του ανατολικού μπλοκ, μεταβάλλεται σε ηττοπάθεια. Την ίδια ώρα η Δεξιά βουλιάζει σε μια στρατηγική ακινησίας και παρασύρει την Αριστερά σ' έναν πόλεμο χαρακωμάτων.

Στο παρελθόν επιχείρησαν να παραμερίσουν τους περιοριστικούς παράγοντες της ανάπτυξης, τα μακροοικονομικά μεγέθη, εξορκίζοντάς τα με αναφορές σε ιδεολογήματα. Τώρα τραυματισμένοι

από τα ελλείμματα, τα αναγορεύουν σε κυρίαρχο ζήτημα, αγνοώντας το βασανιστικό, αμείλικτο και πρωταρχικό τετραπλό ερώτημα:

Με ποιους και για ποιους η ανάπτυξη, πώς και προς τα πού η ανάκαμψη;

Στο παρελθόν η Αριστερά, παρασυρμένη από τη γοητεία του ονείρου και από τη συνεχή ακτινοβολία της αρχικής επιτυχίας του «Κράτους και επανάστασης», αποφαινόταν: «το ιδιωτικό είναι κόλαση», «το δημόσιο είναι παράδεισος».

Τώρα παρακολουθεί αμυντικά τη Δεξιά και αντιστρέφει το ξόρκι. «Το δημόσιο είναι κόλαση», «το ιδιωτικό είναι ο παράδεισος». Λες και δεν ήταν η Δεξιά που έχτισε στη Δύση το παντοδύναμο κράτος. Ποιος διόγκωσε στην Ελλάδα το κράτος αγνοώντας την κοινωνία; Ποιος δημιούργησε τις προβληματικές; Ποιος διασπάθισε το δημόσιο χρήμα με τις παγωμένες πιστώσεις αυξάνοντας τα ελλείμματα και διαμορφώνοντας ένα τεράστιο χρέος, που οφειλόταν κυρίως στο «αναπτυξιακό έλλειμμα και στη σαθρή οικονομική βάση»;

Η Δεξιά στην Ελλάδα έβλεπε πάντοτε το κράτος σαν:

- ψυγείο παγωμένων πιστώσεων
- θερμοκήπιο προβληματικών επιχειρήσεων
- πλυντήριο ιδιωτικών αποτυχιών.

Ας μη νομιστεί, όμως, ότι το φαινόμενο είναι μόνο ελληνικό. Το βρετανικό Ναυτικό το 1914 σε πλήρη θαλασσοκρατία είχε 542 ναυτικές μονάδες και ναυτική διοίκηση με 466 στελέχη. Το 1967 διέθετε 114 μονάδες και ναυτική διοίκηση με 33.574... στελέχη!

Τώρα η Δεξιά κυλάει στον κοινωνικοοικονομικό της μύλο το αντικρατικό κύμα εναντίον της Αριστεράς, επιχειρώντας απλώς να σαρώσει το Κράτος Πρόνοιας, αρκούμενη στην κοινωνία των 2/3 που στις χώρες του Νότου μόλις φτάνει στο 1/3.

Στην Ελλάδα, αλλά και στην άλλη Ευρώπη, η Δεξιά εξαπολύει το γνωστό παλιό της σύνθημα, που ποινικοποιεί ως μόνο ένοχο για την έλλειψη ανταγωνιστικότητας το κόστος εργασίας. Αγνο-

ούν έτσι τη μεγάλη μάχη που έδωσε η Ιαπωνία με κρατικές παρεμβάσεις –μέσω του ΜΙΤΙ– για τη μείωση του κόστους του κεφαλαίου, εκσυγχρονίζοντας το χρηματοπιστωτικό σύστημα.

Στο παρελθόν η Αριστερά, παραφράζοντας και παρερμηνεύοντας την άποψη του Μαρξ για το χρόνο εργασίας και τον ελεύθερο χρόνο, εξαπέλυε και συνέχιζε το σύνθημα «να εργαστούμε λιγότερο για να εργαστούμε περισσότεροι». Σήμερα παρακολουθεί αμυντικά τη Δεξιά να επιχειρεί να κάνει πράξη τη συνταγή «να εργαστούν λιγότεροι για να κερδίσουμε περισσότεροι».

Ο κοινωνικός χώρος – Ο πολιτισμός και η Αριστερά στην Ευρώπη

Οι ραγδαίες εξελίξεις της τεχνολογίας αποτελούν τον καθοριστικό παράγοντα για την ποσότητα αλλά και την ποιότητα της *απασχόλησης*. Το κόστος της γνώσης όλο και θα μεγαλώνει, όπως και οι συγκρούσεις γύρω από τον έλεγχό της, που προοιωνίζονται και σκληρά πολιτισμικά διλήμματα. Η έκρηξη στα Μ.Μ.Ε. και ο έλεγχός τους, όπως και ο έλεγχος της τεχνολογίας, μπορεί να εξελιχθεί σε πολιτικό έλεγχο πάνω στη ζωή των ανθρώπων.

Η συνεχής ανανέωση της τεχνολογίας απαιτεί συνεχή υψηλής ποιότητας *εκπαίδευση και έρευνα* και έμφαση στον πολιτισμό και στην ανθρωπιστική *παιδεία*, αλλά κυρίως συνεχή προσαρμογή της γνώσης, δηλαδή την *κατάρτιση* κυρίως στους χώρους δουλειάς.

Απαιτείται τομεακή και κλαδική κινητικότητα της εργασίας και εγκατάλειψη του μοντέλου της γεωγραφικής, που εξελίχθηκε σε γεωγραφική «*κινητικότητα*» της ανεργίας.

Η ανεργία δεν είναι μόνο κοινωνική μάστιγα. Είναι ταυτόχρονα αιτία πληθωριστικών πιέσεων, αφού ένα μεγάλο τμήμα του παραγωγικού δυναμικού αντί να προσθέτει προϊόν στον αριθμητή του κλάσματος βρίσκεται μόνο στο διαιρέτη της διανομής του ή στο έλεος της φιλανθρωπίας.

Δεν μπορούμε να οικοδομήσουμε μια Ελλάδα ή μια νέα Ευρώπη με νέους καταδικασμένους στην ανεργία και ωθούμενους σε χρήστες ναρκωτικών αντί για καταναλωτές αγαθών.

Δεν μπορεί να μιλάμε για Πολιτική Ενοποίηση και για αποφυγή της Ευρώπης δύο οικονομικών ταχυτήτων και να ξεκινάμε από *Ευρώπη δύο ταχυτήτων με διακρίσεις ανάλογα με το φύλο.*

Δεν μπορεί να προσδοκούμε συμμετοχή στην αγορά των 60 δις ECU της βιομηχανίας αντιρρύπανσης και μάλιστα εκτεθειμένης σε ένα σκληρό ανταγωνισμό, χωρίς να δώσουμε τη μάχη στην πρόληψη και αποφυγή της ρύπανσης του φυσικού περιβάλλοντος ή στη μόλυνση του εργασιακού.

Όλοι σήμερα μιλούν για παραγωγικότητα και αύξηση της ανταγωνιστικότητας.

Ο άνθρωπος, για να μπορεί να παράγει και μάλιστα καλύτερα και περισσότερο, πρέπει να έχει δικαίωμα στη ζωή, στην εργασία, στις συνδικαλιστικές ελευθερίες, στη γνώση, στη συμμετοχή, σε ικανοποιητικές συνθήκες υγιεινής και ασφάλειας εργασίας και διαβίωσης, σε μια ελάχιστη ικανοποιητική αμοιβή για να μπορεί άλλωστε να καταναλώνει. Ο κοινωνικός διάλογος ανάμεσα στις παραγωγικές τάξεις, αλλά και με τα θεσμοθετημένα όργανα της Πολιτείας και τις αποκεντρωμένες μονάδες, τους καταναλωτές και τα οικολογικά κινήματα, είναι η προϋπόθεση της επιτυχίας μιας στρατηγικής για την πρόοδο που μπορεί να προωθήσει η Αριστερά.

Το τρίπτυχο *Διάλογος – Συμμετοχή – Γνώση* είναι το μέσο για έναν εκσυγχρονισμό με κοινωνικό περιεχόμενο, που οδηγεί την κοινωνία στην ανάπτυξη και τους ανθρώπους σε ένα καλύτερο αύριο.

Υπαρκτός και εφικτός στόχος σήμερα στα πλαίσια της Κοινότητας είναι η μάχη για την Κοινωνική Ευρώπη.

Εκσυγχρονισμός. Αριστερά ή Δεξιά

Από τότε που υπάρχουν μορφές κοινωνικής οργάνωσης στην ανθρωπότητα εξελίσσονται συγκρούσεις ανάμεσα στη συντήρηση και στην πρόοδο. Η έκβαση της μάχης, έστω και αν χρειάστηκε κάθε φορά να περάσουν δεκαετίες ή και αιώνες, απέβαινε πάντοτε τελικά υπέρ της προόδου. Ο εκσυγχρονισμός, μια λέξη που ακούγεται τον τελευταίο καιρό σαν να ήταν η μεγάλη ανακάλυψη της εποχής, δεν είναι παρά το αποτέλεσμα της αέναης μάχης ανάμεσα στο παλιό και στο καινούριο.

Ο εκσυγχρονισμός δεν μπορεί παρά να είναι δημοκρατικός και προοδευτικός. Αυτό υποδηλώνει πώς και σε ποιους επιμερίζονται τα οφέλη και το κόστος του εκσυγχρονισμού, που ασφαλώς έχει κοινωνικό περιεχόμενο. Αν απλώς τα σύγχρονα μέσα, οι μέθοδοι και οι πρακτικές τεθούν στην υπηρεσία ενός συστήματος που διαιωνίζει την κοινωνική αδικία και την κοινωνική εκμετάλλευση ανθρώπων, την πολιτική καταπίεση πολιτών, κοινωνιών, κρατών και εθνών, τότε απλώς οι ανισότητες γίνονται εντονότερες, το σύστημα εκμετάλλευσης αποτελεσματικότερο.

Οι συγκρούσεις εμπνέονται από πανανθρώπινες αξίες, που δημιουργούν ιδεολογίες, αναδεικνύουν κοινωνικές δυνάμεις και διαμορφώνουν πολιτικές.

Το δίλημμα Αριστερά ή Δεξιά θα υπάρχει όσο οι αντιθέσεις θα υπάρχουν, ανεξαρτήτως αν αλλάζουν μορφή, πλαίσιο, ανεξαρτήτως αν το πεδίο, το περιβάλλον συνεχώς μεταβάλλεται.

Το χρέος της Αριστεράς

Το σοσιαλιστικό όνειρο δε χάθηκε.

Μπροστά στη σκληρή σημερινή πραγματικότητα, που γίνεται σκληρότερη μπροστά σε ένα απρόσμενο μέλλον, η Αριστερά έχει πολλές «Βασίλισσες» να αλώσει. Πρέπει πρώτα απ' όλα να δώσει τη μάχη με τον εαυτό της. Χωρίς ιδεολογήματα, αφορισμούς και αποκλεισμούς μπορεί και πρέπει να ξαναζωντανέψει το όραμα των πανανθρώπινων αξιών. Μπορεί και πρέπει να βρει τη σύγκλιση ιδιαίτερα στη χώρα μας, ανεξαρτήτως βραχυπροθέσμων

πολιτικών επιδιώξεων, αλλά και στην Ευρώπη. Στρώματα κάθε μορφής θα αντιπαλέψουν αυτούς που θα επιχειρήσουν να φορτώσουν σ' αυτά όλο το κόστος των προσαρμογών ή ενός σκληρού αναχρονιστικού «εκσυγχρονισμού». Αν δε βρουν στο δρόμο του αγώνα τους την έμπνευση και τη στήριξη της Αριστεράς, ορισμένα απ' αυτά ή θα αναζητήσουν προστασία με τους γνωστούς κινδύνους που κατέστρεψαν την Ευρώπη στη δεκαετία του 1930 ή θα δημιουργήσουν νέες πολιτικές δυνάμεις.

Οι *κοινωνικές συμμαχίες* μπορεί και πρέπει να αντιμετωπιστούν με βάση τα νέα δεδομένα με την ευρύτητα που δημιουργούν οι επιπτώσεις της κρίσης. Οι άνθρωποι της εργασίας, του πνεύματος και της τέχνης θα βρίσκουν σημεία επαφής με επιχειρηματίες, που κινδυνεύουν, συναντώνται με νέα κυρίαρχα στρώματα, που αναδεικνύονται από την ανάπτυξη της τεχνολογίας, με κινήματα οικολογικά, καταναλωτικά και πάνω απ' όλα με κινήματα όπως της γυναίκας και των νέων ανθρώπων.

Πρέπει να ξεφύγουμε από αρχέγονα διλήμματα του τύπου «Επανάσταση ή μεταρρύθμιση». Η Επανάσταση είναι αυτή που απαιτείται στη σκέψη και η συνεχής μεταρρύθμιση σε κάθε πράξη της Αριστεράς γύρω από την πολιτική, οικονομική και κοινωνική ζωή.

Πρέπει, επίσης, να μην περιοριστούμε σε διαprüσιους κήρυκες ενός μελλοντικού θαύματος ή σε απλούς πρακτικιστές του σήμερα.

Πρέπει από σήμερα να αντιτάξουμε στο λεγόμενο οικονομικό ορθολογισμό χωρίς όρια των νεοφιλελευθέρων ένα πλαίσιο κοινωνικών και πολιτιστικών κυρίως επιλογών μέσα στο οποίο θα κινούνται ο ορθολογισμός και η οικονομική πρακτική, αλλά ταιχρόνως να προβάλλουμε ξανά τις αξίες μας και το όραμά μας.

«Ο ΕΠΟΜΕΝΟΣ ΑΡΧΗΓΟΣ ΘΑ ΕΚΛΕΓΕΙ
ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ»

«Αλήθεια, πότε και πώς οι νεότεροι πολιτικοί προώθησαν την εθνική συνεννόηση; Ποιος από αυτούς τάραξε τα λιμνάζοντα νερά; Όλοι κρύφτηκαν». Ξεσπά ο δημοφιλέστερος δελφίνος του ΠΑΣΟΚ, Γ. Γεννηματάς, επισημαίνοντας το πολιτικό αδιέξοδο. Ανατρεπτικός ο λόγος του, τον διαφοροποιεί από την επίσημη κομματική «γραμμή»: να συγκληθεί τώρα, προτείνει, πανεθνική διάσκεψη για τον Ελληνισμό. Προέχει η εθνική συνεννόηση. Και οι εκλογές; Θα γίνουν το αργότερο ως το Μάρτιο, προβλέπει, ενώ για το πώς επιδρά η ασθένεια του Α. Παπανδρέου στο αξιόμαχο του ΠΑΣΟΚ, εμφανίζεται αινιγματικός: «Το ΠΑΣΟΚ και ο Ανδρέας θα κάνουν αυτό που πρέπει για να κερδίσουμε», δηλώνει σιβυλλικά, και λέει «ναι» στην αποκέντρωση αρμοδιοτήτων στην κομματική ηγεσία. Αν και εραστής του νηφάλιου διαλόγου, προειδοποιεί ότι επέρχεται «εθνικός διχασμός» αν καταδικαστεί ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ και επιμένει, βέβαια, στην «πολιτική λύση» της δίκης. Ο ίδιος δεν κρύβει τη συγκίνησή του για την προτίμηση που του δείχνουν οι πολίτες, αλλά στέλνει ένα μήνυμα προς όλες τις κατευθύνσεις: «Ο μελλοντικός αρχηγός θα εκλεγεί από το συνέδριο του κόμματος», τονίζει ο πάλαι ποτέ «αντικαρμανλικός» υποψήφιος διάδοχος του Α. Παπανδρέου.

– Πώς εκτιμάτε τη δήλωση Καραμανλή που, ουσιαστικά, αποδίδει ευθύνες στα δύο μεγάλα κόμματα για το ναυάγιο της πρωτοβουλίας του, προκειμένου να εκτονωθεί η ένταση;

Θεωρώ παρακινδυνευμένη και πρόωγη τη λέξη ναυάγιο. Ο

Πρόεδρος της Δημοκρατίας μίλησε γι' «αυτή τη στιγμή». Και ο Κ. Καραμανλής, ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, κυριολεκτεί. Δε θεωρώ, λοιπόν, ότι θέματα μείζονος εθνικής σημασίας μπορεί να κλείσουν με μια δήλωση και, πολύ περισσότερο, με ερμηνείες που ίσως αποδειχτούν παρερμηνείες.

– Δεν υπάρχουν ευθύνες από πλευράς ΠΑΣΟΚ για την αποτυχία αυτής της προσπάθειας; Διότι ο κ. Παπανδρέου ρητορικά μεν αποδέχτηκε την πρωτοβουλία, φρόντισε όμως να υπογραμμίσει ότι το κόμμα του δεν μπορεί να συναίνεσει σε κανένα τομέα της κυβερνητικής πολιτικής.

Για το τελευταίο, ορθότερο είναι να απευθυνθείτε στον ίδιο τον κ. Παπανδρέου. Αλλά δεν είναι το ΠΑΣΟΚ που δημιουργεί την όξυνση. Δεν είμαστε εμείς που προκαλέσαμε τη δίκη, αυτή την πολιτική σκευωρία που οδηγεί σε διχασμό. Δεν πυροδοτήσαμε εμείς τις κοινωνικές εκρήξεις στην Παιδεία, στην Υγεία, στους αγρότες. Δεν κάναμε «λάστιχο» το Σύνταγμα με την ψήφιση του τρομονόμου...

– Όταν όμως θέτετε θέμα πρόωγων εκλογών, είναι φανερό ότι δεν ενδιαφέρεστε για αναζήτηση σημείων σύγκλισης στην παρούσα φάση.

Πιστεύω ότι πρέπει να πάμε το συντομότερο σε εκλογές. Όμως το ερώτημα είναι σε ποιο κλίμα θα διεξαχθεί η προεκλογική αναμέτρηση. Η κυβέρνηση καλλιεργεί διχαστικό κλίμα τη στιγμή που οι κίνδυνοι για τη χώρα αυξάνουν και η οικονομία βρίσκεται σε αδιέξοδο. Χρειάζεται λοιπόν μια άλλη κυβέρνηση, αλλά είναι αναγκαία και η εθνική συνεννόηση.

– Ναι, αλλά αν είχε επιτευχθεί η συνεννόηση, θα «ενομιμοποιείτο» το ΠΑΣΟΚ να μιλά για εκλογές;

Ναι, διότι είναι άλλο η στρατηγική για τα μείζονα εθνικά θέματα και άλλο η αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων και των θεμάτων δημοκρατίας. Προσωπικά, πιστεύω ότι επιβάλλεται η εθνική συνεννόηση και όχι η συναίνεση που «στρογγυλεύει» τα πράγματα για τη χάραξη εθνικής στρατηγικής που να ξεπερνά

την εμπέλεια των πολιτικών κομμάτων και τη χρονική διάρκεια μιας κυβερνητικής θητείας. Προτείνω λοιπόν να γίνει τώρα μια πανεθνική διάσκεψη για τον Ελληνισμό με τη συμμετοχή όλων των πολιτικών ηγεσιών της Ελλάδας και της Κύπρου, καθώς και εκπροσώπων του απόδημου Ελληνισμού, υπό την προεδρία του Προέδρου της Δημοκρατίας.

– Είναι όμως δυνατή η εθνική συνεννόηση με Μητσοτάκη και Παπανδρέου; Μήπως, τελικά, η λύση του ελληνικού πολιτικού προβλήματος περνά μέσα από την αποχώρησή τους από την ενεργό πολιτική;

Δεν υπάρχει μεγαλύτερη υποκρισία και φαρισαϊσμός από την επίκληση του λεγόμενου δεινοσαυρισμού. Ποιος εμποδίζει την εθνική συνεννόηση; Οι λεγόμενοι δεινόσαυροι; Και αυτό θα αλλάξει με τους νεότερους πολιτικούς; Αλήθεια, ποιος νεότερος πολιτικός αναγνώρισε στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας το δικαίωμα να παρέμβει ως θεματοφύλακας του άγραφου νόμου της εθνικής συνεννόησης; Αντίθετα, μάλιστα, φρόντισαν να κρυφτούν πίσω από υποκριτικές επικλήσεις του Συντάγματος, περί δήθεν αναρμοδιότητας του Καραμανλή. Ποια είναι η θέση των νεότερων πολιτικών –εκείνων που θα αποτελέσουν τις μελλοντικές ηγεσίες– απέναντι στην πρότασή μου για πανεθνική διάσκεψη; Οι νεότεροι, που θα κληθούν να ηγηθούν των κομμάτων τους, όταν έρθει η ώρα, είναι υποχρεωμένοι λοιπόν να καταθέσουν από τώρα τη γνώμη τους γι' αυτά τα ζέοντα ζητήματα. Οφείλουν να ταράξουν τα λιμνάζοντα νερά και να εγκαταλείψουν την εύκολη λύση του αναθέματος των «δεινοσαύρων». Οι νέες ηγεσίες θα πρέπει να προκύψουν με θέσεις για το μέλλον και όχι με αντιθέσεις για το παρελθόν. Εγώ δε θα πετροβολήσω...

– Αλήθεια, η προσωπική γνώμη του Γιώργου Γεννηματά ποια είναι σήμερα για τον Κ. Καραμανλή;

Όταν ήμουν αρκετά νέος και αρκετά «δογματικός», ήμουν ταυτόχρονα και αντικαραμανλικός. Αυτό δεν ισχύει σήμερα. Ουδείς μπορεί να αγνοήσει την προσφορά του μετά το 1974. Όπως ο Ανδρέας Παπανδρέου, έτσι και ο σημερινός Πρόεδρος της

Δημοκρατίας, υπήρξαν ηγέτες που επηρέασαν την ιστορία του τόπου και μπορούν σήμερα να διαφυλάξουν τη συνέχεια της δημοκρατικής πορείας της χώρας.

– Προηγουμένως επιρρίψατε την ευθύνη για την οξυΰτητα στην κυβέρνηση. Διερωτώμαι: υποστηρίζετε ότι το ΠΑΣΟΚ δεν έχει ευθύνες για την πώλωση;

Το οργανωμένο ΠΑΣΟΚ δεν έχει πάρει καμιά απόφαση που να συντελεί στο διχαστικό κλίμα. Βέβαια, όπου υπάρχουν δράσεις, υπάρχουν και αντιδράσεις. Το γεγονός ότι υπάρχουν και κάποιες αυθόρμητες υπερβολές δε σημαίνει με κανένα τρόπο ότι το ΠΑΣΟΚ πυροδοτεί την οξυΰτητα.

– Υπάρχει πράγματι μια ένταση στο κοινωνικό πεδίο, με αιχμή το χώρο της Υγείας και θροναλλίδα τις μετατάξεις. Η κυβέρνηση επιμένει στην επιλογή της, απειλώντας, διά στόματος Έβερτ, και με απολύσεις. Αρνείστε ότι οι μετατάξεις αποτελούν εκσυγχρονιστικό μέτρο;

Αποδέχομαι τις μετατάξεις. Αποτελούν, όντως, ένα μέτρο εκσυγχρονισμού. Αλλά οι μετατάξεις που γίνονται σήμερα, πρώτον υπονομεύουν όλους τους θεσμούς που είναι αντίθετοι με την πολιτική και ιδεολογία της Νέας Δημοκρατίας –όπως το Ε.Σ.Υ.– και δεύτερον συνιστούν ψυχρό κομματικό πογκρόμ. Οι μετατασσόμενοι, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, πρόσκεινται στο ΠΑΣΟΚ και ελάχιστοι στο Συνασπισμό ή το ΚΚΕ. Ουδείς φίλος της Νέας Δημοκρατίας μετατάσσεται. Σε ό,τι αφορά τον κ. Έβερτ, είπε αρχικά «ή θα γίνουν μετατάξεις ή θα παραιτηθώ». Μου κάνει εντύπωση ότι συνδέει την παραίτησή του με την υπονόμευση των θεσμών, ενώ όταν πρόκειται για την υπεράσπισή τους αρκείται... σε «αστερίσκους» και «υποσημειώσεις». Όσο για τις απολύσεις, υπενθυμίζω ότι ουδείς πολιτικός δικαιώθηκε απειλώντας, διότι ο εργαζόμενος δεν υπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του εκάστοτε «κομματάρχη υπουργού».

– Μιλάτε συνεχώς για εκλογές. Τι έχει αλλάξει στο ΠΑΣΟΚ από το 1989 που καταψηφίστηκε;

Να σας πω τι δεν άλλαξε. Πρώτον, οι βασικές μας αξίες για πολιτική, οικονομική και κοινωνική δημοκρατία. Δεύτερον, η θέση για διαμόρφωση εθνικής στρατηγικής. Τρίτον, η εμμονή στον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της χώρας. Μπορεί και πρέπει να στηριχθούμε στο μεγάλο έργο της κυβερνητικής μας οκταετίας, αλλά στο εξής δε θα πρέπει να υπολογίσουμε το πολιτικό κόστος. Έχουμε πλέον προγραμματικές κατευθύνσεις, αλλά πρέπει να μεταβληθεί άρδην η πρακτική μας που στο παρελθόν δυσφήμησε τις αξίες μας.

– Πότε εκτιμάτε ότι θα γίνουν οι εκλογές;

Κατά τη γνώμη μου, ο απώτατος εκλογικός ορίζοντας είναι οι αρχές Μαρτίου. Μέχρι τότε μπορεί να τρενάρει η κυβέρνηση την αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων. Έχει να επιλέξει μεταξύ της λήψης νέων εισπρακτικών μέτρων, κοπής χαρτονομίσματος που θα απογείωνε τον πληθωρισμό, νέου εξωτερικού δανεισμού και εσωτερικού δανεισμού με τη μορφή εντόκων γραμματίων που θα απογύμνωνε τις τράπεζες και από τις τελευταίες καταθέσεις και θα οδηγούσε την αγορά σε πλήρη μαρασμό. Δε θα άντεχε να λάβει κάποιο από τα μέτρα αυτά ή να καταφύγει σε έναν «αχταρμά» και εν συνεχεία να πάει σε εκλογές...

– Με δεδομένα τα τεράστια προβλήματα, πιστεύετε ότι μπορεί μια μονοκομματική κυβέρνηση να βγάλει τη χώρα από το αδιέξοδο ή απαιτούνται ευρύτερες συγκλίσεις;

Το ΠΑΣΟΚ –όπως αποφάσισε και το συνέδριό μας– έχει αυτόνομη στρατηγική, διεκδικεί τη μεγαλύτερη δυνατή εκλογική νίκη (άρα και την αυτοδυναμία), αλλά, ανεξαρτήτως του εκλογικού αποτελέσματος, θα αναζητήσει προοδευτικές συγκλίσεις. Τα κομματικά όργανα θα «δειξουν» τον αποδέκτη της πρότασής μας – κάτι που δυσχεράνθηκε εν τω μεταξύ λόγω της διάσπασης του Συνασπισμού.

– Ο Συνασπισμός ήταν ο μόνος αποδέκτης της πρότασής σας;

Μιλάμε για υπαρκτούς πολιτικούς χώρους.

– Το σημερινό ΚΚΕ περιλαμβάνεται;

Η απόφασή μας αφορούσε στο σύνολο του προοδευτικού χώρου. Επιμένω ότι δεν πρέπει να υπάρξουν αποκλεισμοί.

– Η πρότασή σας δεν απευθύνεται στη Νέα Δημοκρατία ή σε τμήμα του κυβερνώντος κόμματος;

Όχι. Αλλά στέρξαμε σε ένα οικουμενικό σχήμα, αλλά αυτό υπονομεύτηκε από τη Νέα Δημοκρατία, η οποία στη συνέχεια ανέτρεψε όλο το οικουμενικό πλαίσιο.

– Δεν υπάρχουν προσωπικότητες στη Ν.Δ. με τις οποίες θα ήταν δυνατή η συνεργασία; Τι έχετε να χωρίσετε, λόγου χάρη, με τον κ. Σουφλιά;

Εκτιμώ τον κ. Σουφλιά. Αλλά αναρωτιέμαι γιατί δέχεται να ανατρέπεται όλο το πλαίσιο που είχαμε συμφωνήσει επί Οικουμενικής. Εγώ αρνούμαι ότι ο μοναδικός υπεύθυνος είναι ο κ. Μητσοτάκης. Διότι διαμορφώνεται ένα κλίμα ότι αυτός είναι εξιλαστήριο θύμα, αποδιοπομπαίος τράγος. Η ευθύνη είναι συλλογική. Υπάρχουν, βέβαια, στελέχη στη Ν.Δ. που έδειξαν την τόλμη τους, όπως οι κύριοι Δήμας και Κεφαλογιάννης.

– Αντιτίθεστε στα οικουμενικά σενάρια. Πόσο επηρεάζει η δική αυτή τη θέση σας;

Υπήρξαμε οι αρχιτέκτονες της Οικουμενικής, παρά τις παραπομπές του καλοκαιριού του '89. Αλλά είδαμε τις εξελίξεις. Οι βουλευτές-κατηγοροί της Νέας Δημοκρατίας δρουν ως κομματικά υποκατάστατα που θέλουν να δικαιώσουν την κομματική γραμμή της Νέας Δημοκρατίας.

– Αυτή την κατηγορία την απευθύνετε και στον κατηγορο του Συνασπισμού;

Δε θα ήθελα να υπεισέλθω σ' αυτό, γιατί βλέπω τάσεις διαφοροποίησης. Και βέβαια ο Συνασπισμός έχει πολυφωνία: αλλιώς εκφράζεται με τον Γαλανό και αλλιώς με τον Κωνσταντόπουλο.

– *Εσείς επιμένετε στην πολιτική λύση;*

Ο μόνος που μπορεί να λύσει αυτό το θέμα είναι το κορυφαίο πολιτικό όργανο της δημοκρατίας: η Βουλή.

– *Έχετε προτείνει, σε περίπτωση ολοκλήρωσης της δίκης, να συνέλθει η Βουλή για να διαμορφωθεί εκεί η πρόταση των βουλευτών κατηγορών. Αυτό δεν είναι ένα είδος πολιτικής λύσης;*

Έχω κάνει αυτή την πρόταση. Ας τη μελετήσουν οι επαίοντες.

– *Εννοείτε τους νομικούς;*

Όλοι. Αλλά δεν είναι αυτής της στιγμής να επανέλθω στην πρότασή μου.

– *Πιστεύετε ότι ο κ. Παπανδρέου θα καταδικαστεί;*

Θα ήταν αδιανόητο και ο τελευταίος συντηρητικός πολίτης να μπορεί να πιστεύει ότι θα υπάρξει καταδίκη. Πιστεύω ότι δεν μπορούν να καταδικάσουν τον Ανδρέα.

– *Το ΠΑΣΟΚ έχει κηρύξει τον πόλεμο στον κ. Κόκκινο και τον κατηγορήσει ότι εκτελεί «διατεταγμένη υπηρεσία». Άρα δεν μπορείτε να προεξοφλείτε την αθώωση του κ. Παπανδρέου;*

Με δεδομένο ότι το δικαστήριο παραβίασε το Σύνταγμα για διαδικαστικά θέματα στην περίπτωση Τσοβόλα, ποιος εγγυάται ότι οι άλλες ενέργειές του θα κινηθούν μέσα στο συνταγματικό πλαίσιο; Γι' αυτό τάσσομαι υπέρ της πολιτικής λύσης.

– *Ναι, αλλά δεν υπάρχει και ένα θεσμικό θέμα, όπως λέει ο κ. Κωνσταντόπουλος; Μιλώ για την ολοκλήρωση της διαδικασίας.*

Το πρόβλημα των θεσμών θα έπρεπε να το λάβει υπόψη του ο κ. Κωνσταντόπουλος, όταν με την ψήφο του έσυρε τον Ανδρέα Παπανδρέου στο δικαστήριο χωρίς κανένα ποινικό στοιχείο, κόντρα στην έκθεση Σκαρλάτου-Κρουσταλάκη. Έπρεπε να το γνωρίζει τουλάχιστον πριν από την έναρξη της δίκης, διότι δεν μπορώ να ξέρω τι είχε περιέλθει εις γνώση του το 1989 όταν αποκρούφθηκαν τα

στοιχεία για τα 650 χιλιάδες μάρκα... Και να μας πει, σε ό,τι αφορά τους θεσμούς, και ο κ. Κουβέλης, τότε υπουργός Δικαιοσύνης, αν είχε δηλώσει ή όχι ότι επέρχεται παραγραφή αν δεν επιδοθούν τα κλητήρια θεσπίσματα πριν τη διάλυση της Βουλής. Και για ποιους λόγους δέχτηκε να ανατρέψει την άποψή του. Είναι εύκολο να γίνεται μονόλογος για τους θεσμούς από την έδρα του κατηγορού. Να μιλήσουμε λοιπόν στη Βουλή για τους θεσμούς.

– Προηγουμένως είπατε ότι θα αναζητήσετε συγκλίσεις και με το Συνασπισμό. Πώς κρίνετε τη θέση τους για ολοκλήρωση της δίκης;

Θα την έλεγα άτολμη και συμβιβαστική, προκειμένου να κρατήσουν την πολιτική τους ενότητα.

– Σας ερωτώ ευθέως: τι στάση θα τηρήσετε στην περίπτωση που ο κ. Κωνσταντόπουλος προτείνει καταδίκη του κ. Παπανδρέου;

Αυτό είναι κάτι που δεν μπορώ ούτε να το διανοηθώ...

– Τι θα σήμαινε καταδίκη του Ανδρέα Παπανδρέου;

Αυτό θα σήμαινε εθνικό διχασμό.

– Το εκλογικό σενάριο, πάντως, υπάρχει και πολλοί υποστηρίζουν ότι το πρόβλημα της υγείας τον κ. Παπανδρέου θα επηρεάσει το αξιόμαχο του ΠΑΣΟΚ στη διάρκεια μιας προεκλογικής περιόδου.

Και το ΠΑΣΟΚ και ο Ανδρέας Παπανδρέου είναι σε θέση να κάνουν αυτό που πρέπει για να κερδίσουν οι προοδευτικές δυνάμεις, για να κερδίσει το ΠΑΣΟΚ και να διαμορφωθεί προοδευτική λύση το ταχύτερο δυνατό.

– Πιστεύετε ότι θα έπρεπε ο κ. Παπανδρέου –στο πλαίσιο και του Καταστατικού του ΠΑΣΟΚ– να αποκεντρώσει τις αρμοδιότητές του;

Είμαι υπέρ των συλλογικών επεξεργασιών και της αποκέντρωσης αρμοδιοτήτων. Είναι για μένα το πιο κρίσιμο θέμα του εκσυγχρονισμού ενός πολιτικού φορέα και είναι συνυφασμένο και με την αποτελεσματικότητά του.

– Θα πάτε στις εκλογές, υποδεικνύοντας ως μέλλοντα πρωθυπουργό τον κ. Παπανδρέου;

Ασφαλώς.

– Τελικά, για το ΠΑΣΟΚ το θέμα της διαδοχής είναι «ταμπού», κύριε Γεννηματά;

Το θέμα αυτή τη στιγμή είναι ανεπίκαιρο. Στα κόμματα που λειτουργούν με δημοκρατικές διαδικασίες, λειτουργούν τα καταστατικά. Όταν τεθεί το θέμα, το συνέδριο του ΠΑΣΟΚ θα εκλέξει δημοκρατικότετα αρχηγό.

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΟ 2000

A. Όραμα και ρεαλισμός μπροστά στις ραγδαίες εξελίξεις

«Αν δεν ξέρεις πού πας, δεν έχει σημασία ποιο δρόμο θα ακολουθήσεις». Αυτή η φράση του Λ. Κάρολ από την «Αλίκη στη Χώρα των Θαυμάτων» διατηρεί πάντοτε την αξία της.

Μόνο όταν έχεις όραμα, όταν προσβλέπεις κάπου, μπορείς να προβλέπεις και να χαράζεις την πορεία, αλλά και να την προσαρμόζεις με ρεαλισμό εκτιμώντας τα νέα δεδομένα.

Ζούμε πράγματι σε μια εποχή, όπου οι ραγδαίες και απρόσμενες πολιτικές και κοινωνικές ανακατατάξεις συμβαδίζουν με συναρπαστικές καινοτομίες και τεχνολογικές εξελίξεις, αναπτυξιακές προκλήσεις. Ιδεολογίες και στρατηγικές σε παγκόσμιο επίπεδο βρίσκονται σε κρίση. Ας μην ξεχνάμε όμως ότι «κρίση» σημαίνει «απόφαση». Είναι πράγματι ώρα αποφάσεων και αποστάσεων.

Οι αποφάσεις και οι πολιτικές θέσεις, που πρέπει να πάρουν πολιτικές και κοινωνικές ηγεσίες, θέτουν σε δοκιμασία την αντοχή ιδεών και αξιών αλλά και την ικανότητα πρόβλεψης των πολιτικών κομμάτων που τις υπερασπίζονται.

Η ταχύτητα των εξελίξεων ασφαλώς μειώνει την εγκυρότητα προβλέψεων για μεγάλα χρονικά διαστήματα.

B. Τα διλήμματα του μέλλοντος έρχονται από το παρελθόν

Δεν πρέπει επίσης να θεωρήσουμε ότι η εποχή μας είναι πρωτόγνωρη για την ανθρωπότητα και ότι ζούμε σ' έναν κόσμο όπου τα

δεδομένα και οι εξελίξεις υπαγορεύονται από έναν εκσυγχρονισμό που επιβάλλεται συγκυριακά.

Ανάμεσα στο 1909, όταν ο μάντας συναρμολόγησης του Ford μπήκε δυναμικά στη ζωή της ανθρωπότητας, δημιουργώντας νέο καθεστώς συσσώρευσης, νέο πρότυπο εκβιομηχάνισης και νέες σχέσεις εργασίας και παραγωγής, και στο 1930, που το Νιου Ντιλ ακολούθησε το Κραχ του 1929, μεσολάβησαν η μεγάλη Ρωσική Επανάσταση, ένας παγκόσμιος πόλεμος, συνεχείς πόλεμοι στα Βαλκάνια και ριζικές εθνικές, πολιτικές και κοινωνικές ανακατατάξεις στη χώρα μας.

Η χώρα μας δεν μπόρεσε να παρακολουθήσει το τρένο των δύο επαναστατικών εκσυγχρονισμών. Στα 1909, η Ελλάδα της προόδου, του ανατέλλοντος Ελευθερίου Βενιζέλου, παραμέριζε τις συντηρητικές δυνάμεις, αλλά ξεκινούσε υποχρεωτικά τους αγώνες της Εθνικής Ολοκλήρωσης. Το 1932, η Ελλάδα δεν μπόρεσε να ολοκληρώσει –μετά την καταστροφή– τις μεγάλες δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις, γιατί η συντήρηση έπαιρνε τη ρεβάνς ρίχνοντας τον Βενιζέλο.

Ξαναχάσαμε το τρένο του εκσυγχρονισμού και της ανασυγκρότησης της Ευρώπης μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, γιατί την ίδια εποχή η χώρα μας γνώριζε τον Εμφύλιο πόλεμο, ένα νέο εθνικό διχασμό στη συνέχεια και ένα απαράδεκτο συγκεντρωτικό και αστυνομικό κράτος.

Γ. Μια νέα «ισορροπία του τρόμου», τώρα στα οικονομικά, διαδέχεται το πυρηνικό ισοζύγιο

Γνωρίσαμε στη συνέχεια την πολιτικοστρατιωτική ισορροπία του τρόμου ανάμεσα στις δύο νικήτριες υπερδυνάμεις.

Ζούμε τώρα μια εποχή ύφεσης και ελπίδων για Ειρήνη αλλά και μια νέα ισορροπία του τρόμου τώρα στα οικονομικά, όπου τα τεράστια ελλείμματα των ΗΠΑ ισοδυναμούν ακριβώς με το άθροισμα των πλεονασμάτων της Γερμανίας και της Ιαπωνίας.

Την ίδια ώρα, η ΕΣΣΔ του Γκορμπατσόφ επιδιώκει με την «Περεστρόικα» να ξεπεράσει τις αγκυλώσεις των δογματισμών, ενώ

σαρώνονται τα αυταρχικά καθεστώτα του «υπαρκτού» – ανύπαρκτου σοσιαλισμού.

Η αναμενόμενη παγκόσμια οικονομική ανάκαμψη δεν ήρθε. Οι χώρες του Τρίτου Κόσμου –ο μισός πληθυσμός της Γης– βρίσκονται σε κατάσταση πενίας.

Νέες αγορές δεν ανοίγονται, με εξαίρεση το διαφαινόμενο άνοιγμα της ΕΣΣΔ. Η Μεγάλη Βρετανία της κ. Θάτσερ και των νεοφιλελεύθερων πειραματισμών παρουσιάζει το μεγαλύτερο έλλειμμα του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών στην Κοινότητα και ένα από τα μεγαλύτερα στην Ευρώπη. Η ανεργία εξακολουθεί να μαστίζει τις χώρες του ΟΟΣΑ και απειλεί πια ευθέως τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

Δ. Οι προοπτικές στην Κοινότητα και στην Ευρώπη

Οι μεγάλοι οικονομικοί και τεχνολογικοί ανταγωνισμοί γύρω από μια «πίτα» που δε μεγαλώνει γίνονται οξύτεροι. Ο πόλεμος των επιτοκίων που έχουν επιβάλει οι ΗΠΑ δεν επιτρέπει την αντιμετώπιση των οικονομικών ανισορροπιών. Αυτή θα μπορούσε να προωθηθεί εάν η Γερμανία προχωρούσε σε επεκτατική οικονομική πολιτική στα πλαίσια της Κοινότητας, όπως ζητούσαν οι άλλες χώρες της ΕΟΚ και ιδιαίτερα οι έντονα ελλειμματικές.

Το συμβατικό γκρέμισμα του Τείχους του Βερολίνου ανατρέπει την οικονομική ισορροπία. Η Δυτική Γερμανία, εν όψει της γερμανικής ενοποίησης, ασκεί τώρα επεκτατική οικονομική πολιτική μεταφέροντας, για λόγους πολιτικούς, πόρους προς την Ανατολική Γερμανία, ενώ για λόγους οικονομικούς θα προωθήσει επενδύσεις και ανταλλαγές προς τις νέες αγορές της ΕΣΣΔ.

Η εξέλιξη, βεβαίως, αυτή όχι μόνο δεν ικανοποιεί το αίτημα για άνοιγμα της Γερμανίας προς το Νότο, αλλά αντιθέτως θα επιβραδύνει, αν δε ματαιώνει, τη νέα αύξηση –το 1993– των πόρων των διαρθρωτικών ταμείων της Κοινότητας. Η άρση των ανισοτήτων και η σύγκλιση οικονομιών κινδυνεύουν. Η ολοκλήρωση της Ενιαίας Εσωτερικής Αγοράς, που για πολλούς θεωρείται δεδομένη, θα αντιμετωπίσει τα προβλήματα της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής.

Η Κοινωνική Ευρώπη, ο Ενιαίος Κοινωνικός Χώρος θα απαιτήσουν σκληρότερες μάχες και οπωσδήποτε πολύ μεγαλύτερο χρονικό διάστημα πραγματοποίησης.

Η νέα πρόκληση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης, που η πρώτη φάση της έχει ξεκινήσει από 1ης Ιουλίου, θα εντείνει τις δυσκολίες στην Κοινότητα. Δύο αντιφατικές πολιτικές συγκρούονται στο παρασκήνιο. Η μία προωθεί ή απειλεί να προωθήσει την πολιτική των 4 κύκλων χωρών της Κοινότητας, που στην ουσία θα σημαίνει την κατάλυση της Συνθήκης της Ρώμης και τη διάλυση της Κοινότητας. Η άλλη επιδιώκει ηπιότερες προσαρμογές, διεύρυνση της ουσιαστικής επιδότησης των ελλειμμάτων των ισοζυγίων εξωτερικών συναλλαγών. Κάθε χώρα βεβαίως, αναλόγως με την ιδιαιτερότητα των δικών της προβλημάτων, διαμορφώνει τη δική της στρατηγική.

Καταλύτης για την εξεύρεση ενός *modus vivendi* εμφανίζεται η προώθηση των μεγάλων πολιτικών και θεσμικών αλλαγών, που οδηγούν στην πολιτική ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, ακόμα και σε ένα ευρωπαϊκό σύστημα ασφάλειας.

Η κυρίαρχη τάση φαίνεται να ευνοεί την ισχυροποίηση της Κοινότητας των Δώδεκα, ενώ η διεύρυνση αναβάλλεται και συναρτάται με τις εξελίξεις γύρω από το μέλλον της Ενωμένης Ευρώπης.

Σήμερα, πάντως, οι δυσκολίες αλλά και οι προσπάθειες εντείνονται.

Ε. Το σοσιαλιστικό όραμα επίκαιρο για μια ανθρώπινη κοινωνία

Οι βαθύτατες προσαρμογές που απαιτούνται στις διεθνείς πολιτικές και οικονομικές σχέσεις, σε κάθε διεθνή οικονομικό σχηματισμό, σε κάθε χώρα, στις κοινωνικές ομάδες ή επιχειρησιακές μονάδες, κοστίζουν.

Η κρίση απειλεί είτε την ανάπτυξη είτε το Κράτος Πρόνοιας είτε και τα δύο. Χώρες και κοινωνικές ομάδες πληρώνουν δυσανάλογα την κρίση. Κοινωνικά στρώματα μέσα στην Κοινότητα

περιθωριοποιούνται. Οι αντιθέσεις δεν καταργούνται από τις ραγδαίες προσαρμογές και τον αναγκαίο εκσυγχρονισμό. Αλλάζουν περιεχόμενο και κατεύθυνσεις. Εάν δεν υπάρξει προσαρμογή, το τίμημα θα είναι σαρωτικό για το σύνολο σχεδόν της κοινωνίας ή της χώρας. Το πώς θα γίνει η προσαρμογή συναρτάται από τις δυνατότητες κάθε χώρας, κάθε κοινωνίας, αλλά και από την επιθυμητή κοινωνική τροχιά.

Σε κάθε περίπτωση, άνθρωποι θα υποστούν τις συνέπειες εάν δεν επικρατήσουν οι ανθρώπινες αξίες.

Η ώρα της ευρωπαϊκής Αριστεράς έχει σημάνει μπροστά στις ανακατατάξεις και στις συγκρούσεις.

Σήμερα, οι ιδέες και τα οράματα του δημοκρατικού σοσιαλισμού όχι μόνο δεν αποδυναμώθηκαν, όπως ισχυρίζονται ορισμένοι, αλλά αντίθετα αποτελούν τη μόνη θετική και ελπιδοφόρα προοπτική για να οδηγήσουν την ανθρωπότητα σε ένα καλύτερο μέλλον. Οι αρχές και οι στόχοι του σοσιαλισμού με ανθρώπινο πρόσωπο είναι οι μόνες ικανές, με τη συμμετοχή και το διάλογο, να οδηγήσουν στη νέα ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, να οργανώσουν μια κοινωνία δίκαιη και ανθρώπινη.

Από την ίδρυσή μας απορρίψαμε και απορρίπτουμε: τα πρότυπα του υπαρκτού σοσιαλισμού και του νεοσυντηρητισμού, αλλά και τις μεθόδους που διαιώνιζαν την επικυριαρχία του.

Αγωνιστήκαμε και αγωνιζόμαστε για την *πολιτική, οικονομική και κοινωνική δημοκρατία* ταυτόχρονα. Η πολιτική καταπίεση, η οικονομική εκμετάλλευση και η κοινωνική εγκατάλειψη αποτελούσαν και αποτελούν, δυστυχώς, χαρακτηριστικά, που κυριαρχούσαν, είτε το ένα είτε το άλλο, σε χώρες και των δύο συστημάτων.

Διακηρύξαμε και διακηρύσσουμε ότι υπάρχει ένας άλλος δρόμος, *δημοκρατικός και ειρηνικός*. Ένας δρόμος που παραμερίζει αποστεωμένα πρότυπα και δογματισμούς. Ένας δρόμος που απελευθερώνει τον άνθρωπο αλλά και τις παραγωγικές και κοινωνικές δυνάμεις. Ένας δρόμος που κατοχυρώνει και τα ατομικά δικαιώματα και τις συλλογικές κατακτήσεις.

ΣΤ. Ο δημοκρατικός εκσυγχρονισμός προϋποθέτει μεταρρυθμίσεις παντού

Όλοι σήμερα μιλούν για εκσυγχρονισμό.

Ο εκσυγχρονισμός, εάν δεν έχει συγκεκριμένο κοινωνικό περιεχόμενο, θα λειτουργήσει σε βάρος των μικρών χωρών, όλων των παραγωγικών τάξεων των χωρών του Νότου, και θα φορτωθεί κυρίως στις πλάτες των ασθενέστερων λαϊκών τάξεων.

Ο δημοκρατικός εκσυγχρονισμός που εμείς επιλέγουμε πρέπει να προσδιορίζεται:

- τις κατευθύνσεις του εκσυγχρονισμού
- το ποιος πληρώνει το κόστος του εκσυγχρονισμού
- το πώς πρέπει να επιμερίζεται το όφελος
- τον τρόπο με τον οποίο ιεραρχούνται οι προτεραιότητες.

Ο εκσυγχρονισμός πρέπει να αποτελεί μια σταθερή και αέναη κίνηση προς τα εμπρός. Δεν είναι μια συνηθισμένη ευκαιριακή στροφή. Η πρόκληση όμως της Ενιαίας Ευρώπης και οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις απαιτούν επιτάχυνση των αποφάσεων και των ενεργειών.

Ο δημοκρατικός εκσυγχρονισμός απαιτεί μεταρρυθμίσεις παντού. Στις διαδικασίες και τις μεθόδους.

- Στην παραγωγική βάση της Οικονομίας, στην Παιδεία, στην εκπαίδευση, στην κατάρτιση, στην έρευνα και στην τεχνολογία.
- Στην οργάνωση της Πολιτείας, της διοίκησης, αλλά και στην κοινωνική οργάνωση.
- Στην ανάγκη μιας βαθιάς και διαρκούς διεργασίας αναζήτησης, μελέτης, σχεδιασμού, προγραμματισμού και απόφασης.
- Συνεχή και διαρκή πολιτικό και κοινωνικό έλεγχο και διαφάνεια κατά την πραγματοποίηση των αποφάσεων.

Τόσο ο στόχος του δημοκρατικού εκσυγχρονισμού όσο και οι μέθοδοι, οι διεργασίες και οι διαδικασίες των μεταρρυθμίσεων

πρέπει να βασίζονται στο τρίπτυχο: διάλογος - συμμετοχή - γνώση.

Z. Το διεθνές περιβάλλον απαιτεί τη χάραξη μιας νέας εθνικής στρατηγικής (Στρατηγική Ανεξαρτησίας, Ευρωπαϊκή Στρατηγική)

Η ύφεση ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις άνοιξε ένα παράθυρο προς την ειρήνη στο στρατιωτικοπολιτικό επίπεδο και αποδυνάμωσε τα δύο μπλοκ.

Οι θετικές και συνταρακτικές εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη και η «Περεστρόικα» συνοδεύτηκαν από γεωπολιτικές αποσταθεροποιήσεις, μείζονα οικονομικά προβλήματα, σύγχυση γύρω από τη νέα πορεία, εμφάνιση εθνικιστικών φαινομένων και έκρηξη μειονοτικών ζητημάτων.

Οι ιέρακες καρδοκούν ακόμα και στα δύο στρατόπεδα.

Η αποσταθεροποίηση της Βαλκανικής και η εμφάνιση δήθεν μειονοτικών ζητημάτων επαναφέρουν τα εθνικά μας θέματα στην πρώτη γραμμή της επικαιρότητας.

Η Τουρκία εξακολουθεί να απειλεί την εδαφική μας ακεραιότητα. Προβλέποντας εξελίξεις, επείγεται σε κινήσεις που επαναφέρουν την ένταση αναζητώντας τον αδύνατο κρίκο του Ελληνισμού.

Η Κύπρος εξακολουθεί να βρίσκεται μ' ένα τμήμα υπό κατοχή και το άλλο υπό απειλή.

Η υπόθεση της ειρήνης δεν έχει κριθεί ακόμα παρά την ύφεση ανάμεσα στις υπερδυνάμεις. Οι ιέρακες καρδοκούν ακόμα.

Οι πόλεμοι δεν έγιναν από συγκρούσεις δύο διαφορετικών κοινωνικοοικονομικών συστημάτων. Οι τοπικές συρράξεις προηγήθηκαν των ανταγωνισμών των υπερδυνάμεων ανεξάρτητα εάν πυροδοτήθηκαν και αναζωπυρώθηκαν απ' αυτούς.

Η Στρατηγική της Εθνικής Ανεξαρτησίας και της προσπάθειας για την Ειρήνη είναι πάντα επίκαιρη και αναγκαία.

Αυτή προϋποθέτει αρραγές εσωτερικό μέτωπο και εθνική ομοψυχία που έχουν τραυματιστεί ήδη από την πολιτική της κυβέρνησης της Ν.Δ.

Οφείλουμε με συγκεκριμένες πρωτοβουλίες να επιδιώξουμε την *εθνική συνεννόηση* και τη συσπείρωση του *Ελληνισμού*.

Η εθνική στρατηγική δεν περιορίζεται και δεν εξαντλείται φυσικά στην υπόθεση της υπεράσπισης της εδαφικής ακεραιότητας. Απαιτεί τη χάραξη μιας Ευρωπαϊκής Στρατηγικής της χώρας μας και μιας Αναπτυξιακής Στρατηγικής που θα αξιοποιούν τις θετικές εξελίξεις στην Κοινότητα και θα περιορίζουν το κόστος των προσαρμογών.

Ασφαλώς, πολλές πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές αποφάσεις μεταφέρονται ολοένα και περισσότερο στην Κοινότητα.

Η χώρα μας μπορεί και πρέπει να υποστηρίζει κατά περίπτωση, συμμαχώντας με άλλες πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις άλλων χωρών ή και με χώρες, εκείνες τις θέσεις που αμοζούν καλύτερα στο εθνικό συμφέρον.

Οι πολιτικές και θεσμικές αλλαγές, η Οικονομική και Νομισματική Ένωση, η Ολοκλήρωση της Ενιαίας Εσωτερικής Αγοράς και η διαμόρφωση του Ενιαίου Κοινωνικού Χώρου αντιμετωπίζονται από τις διάφορες χώρες της Κοινότητας με διαφορετικό τρόπο και προτεραιότητες.

Κάθε φορά, βεβαίως, διαμορφώνεται μια κυρίαρχη Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική.

Υπάρχουν πράγματι *δεδομένα* στην κυρίαρχη πολιτική της για το μέλλον. Υπάρχουν όμως περισσότερα *ανοιχτά* θέματα αλλά και σημαντική ρευστότητα για το μέλλον ακόμα και εκεί όπου θεωρούνται *δεδομένες* οι λύσεις.

Η μεταφορά πολιτικών αποφάσεων στις Βρυξέλλες ασφαλώς μειώνει την εθνική κυριαρχία. Πού και πόσο όμως αποτελεί θέμα εθνικών επιλογών;

Οι περιοριστικοί παράγοντες, που πηγάζουν κυρίως από την Οικονομική και Νομισματική Ένωση, θα μειώσουν τη δυνατότητα αυτοδύναμης οικονομικής ανάπτυξης.

Ο σχεδιασμός όμως μιας Ελληνικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής είναι αναγκαίος για την ενδυνάμωση της εθνικής οικονομίας, ενώ η χάραξη της εφικτής οικονομικής πολιτικής είναι και δυνατή και επιβεβλημένη.

Άλλωστε τώρα όλο και περισσότεροι στην Κοινότητα συντάσσονται με το δικό μας μήνυμα που συνοψίζεται: στην *αναγκαία*

σύγκλιση οικονομιών και μακροοικονομικών αποτελεσμάτων και όχι στη σύγκλιση οικονομικών πολιτικών, που θα διεύρυνε τις υπάρχουσες σήμερα ανισότητες.

Θα ήταν ευτύχημα να υπήρχε στην Κοινότητα απόλυτη ταύτιση για ενιαία πολιτική στα Βαλκάνια. Αλλά η χώρα μας βρίσκεται στα Βαλκάνια. Οι εξελίξεις σ' αυτά την αφορούν άμεσα. Δεν έρχονται σαν απόηχος από τις Βρυξέλλες. Η αποσταθεροποίηση της Βαλκανικής και η εμφάνιση κίβδηλων μειονοτικών ζητημάτων αποτελούν για την Κοινότητα στοιχεία γεωπολιτικών εξελίξεων και ενημέρωσης ή προπαγάνδας.

Για μας, αποτελούν κρίσιμα ζητήματα για τα εθνικά μας θέματα. Γι' αυτό απαιτείται εξειδικευμένη ελληνική πολιτική για τη Βαλκανική.

Είναι θετικό γεγονός ότι η Κοινότητα ενδιαφέρεται για την Κύπρο. Για μας όμως, η Κύπρος δεν είναι μόνο μια ανεξάρτητη χώρα της Ευρώπης μέλος του Ο.Η.Ε. με ένα τμήμα υπό κατοχήν. Είναι επίσης οι κάτοικοί της τμήμα του Ελληνισμού.

Γι' αυτό η *συμπαράταξη* δεν είναι απλώς μια φραστική διαφορά με την πολιτική της Ν.Δ. της συμπαράστασης.

Η υπόθεση δε του χρηματοδοτικού πρωτοκόλλου για την Τουρκία απέδειξε ότι απαιτείται συνεχής επαγρύπνηση και φυσικά ελληνική στρατηγική και μέσα στην Κοινότητα.

Η διαμόρφωση του *Ενιαίου Κοινωνικού Χώρου*, που αποτελεί μία από τις δυναμικές προτάσεις μας και ως αρχή βρήκε σύμφωνη την Κοινότητα, συμβαδίζει απολύτως με τις προσπάθειές μας για περισσότερο κοινωνική δικαιοσύνη.

Η πολιτική για τον Ενιαίο Κοινωνικό Χώρο συναντά πολλές αντιδράσεις και έχει δημιουργήσει κορυφαίες αντιθέσεις.

Πολιτικές και κοινωνικές συμμαχίες σε προοδευτική κατεύθυνση αλλά και συμπαράταξη με μικρές χώρες μπορούν να διαμορφώσουν μια ισχυρή πλειοψηφία όπου η ευρωπαϊκή Αριστερά μπορεί και πρέπει να πρωταγωνιστήσει.

Σε ό,τι αφορά την Οικονομική και Νομισματική Ένωση πρέπει:

Πρώτον: Να διευρυνθεί το πεδίο διακυβερνητικής συνδιάσκε-

ψης με την ευρύτερη δυνατή συμμετοχή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Η αναβάθμιση της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής μπορεί να βοηθήσει τις απαραίτητες κοινωνικές συγκλίσεις.

Δεύτερον: Οι πολιτικές και θεσμικές μεταβολές πρέπει να ενισχύουν το ρόλο και τις εξουσίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, να κατοχυρώνουν τον Ενιαίο Κοινωνικό Χώρο με την έκδοση Λευκής Βίβλου ανάλογης με την Ενιαία Εσωτερική Αγορά.

Τρίτον: Να συναρτηθεί η ένταξη της δραχμής στο συναλλαγματικό μηχανισμό του Ε.Ν.Σ. με τη διεύρυνση του μηχανισμού κοινοτικής συνδρομής στα ισοζύγια εξωτερικών συναλλαγών.

Τέταρον: Να διεκδικηθεί η γενναία αύξηση των ιδίων πόρων της Κοινότητας τόσο για την εξασφάλιση των πόρων που απαιτούνται για τη νομισματική ενοποίηση, σύμφωνα με την Έκθεση MAC DOUGAL, όσο και για τη συνέχιση της μεταφοράς πόρων προς τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές.

Πέμπτον: Να διευρυνθούν οι διαρθρωτικές πολιτικές ώστε να απορροφηθούν, με το μικρότερο κοινωνικό και οικονομικό κόστος, οι κραδασμοί της νομισματικής ενοποίησης.

Έκτον: Να ενταθεί πάνω απ' όλα η προσπάθεια μέσα στη χώρα μας για την προσαρμογή που σταμάτησε τον Ιούνιο του 1989.

2000: ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

Φίλες και Φίλοι,
Συντροφισσες και Σύντροφοι

Πρέπει να μεταφέρω κατ' αρχήν μήνυμα επαγρύπνησης, περισυλλογής αλλά και αγώνα, μήνυμα από τον πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ Ανδρέα Παπανδρέου και από το Ε.Γ. της Κ.Ε. του Κινήματος.

Αν ξεκίνησα κάπως πολιτικά την προσφώνηση και τον πολιτικό λόγο είναι γιατί είμαι υποχρεωμένος, και με τη δική σας συνδρομή, να ξεπεράσω το συναίσθημα που με πλημμυρίζει και να κουβεντιάσουμε μαζί πολιτικά. Έχει ανάγκη ο τόπος πράγματι από ένα σύγχρονο πολιτικό λόγο αλλά ταυτόχρονα από όραμα, αλίμονο αν δεν ξαναζωντανέψουμε το όραμά μας, αλίμονο αν γίνουμε μια κοινωνία που δε θα ξέρει ποιο δρόμο να διαλέξει γιατί δε θα ξέρει προς τα πού να πάει. Μας έχουν πει οραματιστές και ρομαντικούς. Δεν απορρίπτουμε το χαρακτηρισμό γιατί μόνο όποιος έχει όραμα και έχει όνειρα μπορεί να κάνει πράξη το όραμα. Το θέμα που κουβεντιάζουμε σήμερα είναι ένα από αυτά. Όσο υπάρχει μορφή κοινωνικής οργάνωσης, όσο υπάρχει ανθρωπιά και άνθρωπος, θα είναι το κυρίαρχο ζήτημα στις κοινωνίες του σήμερα, του αύριο, για πάντα. Το 2000 το ζούμε, αλλά το 2000 για την ανθρώπινη υπόσταση και επιβίωση δεν έχει καμιά διαφορά από το μηδέν, δεν έχει καμιά διαφορά από το μέλλον το απώτατο.

Η υγεία, όπως έλεγε ο Ιπποκράτης, είναι η αρμονία του οργανισμού με το φυσικό και εργασιακό του περιβάλλον. Και κανέναν δήθεν εκσυγχρονισμό δε θα είναι πιο σύγχρονος από την ιπποκράτεια σκέψη, που, ευτυχώς, με τη διακήρυξη της ALMA ATA στη δεκαετία του 1970 επανήλθε.

Ζούμε, φίλες και φίλοι, συντρόφισσες και σύντροφοι, μια εποχή που όλοι λένε ότι όλα αλλάζουν, και αλλάζουν πράγματι. Ζούμε ταυτόχρονα μια εποχή που κυριαρχεί η πείνα. Μια περίεργη καινούρια ιδεολογία. Η ιδεολογία που επαγγέλλεται το τέλος των ιδεολογιών.

Είμαστε υποχρεωμένοι, όχι μόνο ως πολιτικοί αλλά πάνω απ' όλα ως άνθρωποι, να απορρίψουμε την καινούρια ψεύτικη ιδεολογία. Είμαστε υποχρεωμένοι ως άνθρωποι να αμυνθούμε, να ξαναφέρουμε την ανθρωπιά στο επίκεντρο της ζωής μας. Είμαστε υποχρεωμένοι και ως πολιτικοί να περάσουμε στην ιδεολογική αντεπίθεση, να συγκρουστούμε ιδεολογικά με τους φίλους μας που ξεκινούν από αντίπαλες αφετηρίες, αλλά να κουβεντιάσουμε για τις αφετηρίες και να συζητήσουμε πολιτικά.

Αλήθεια, είναι πολλοί που θα τολμούσαν να μιλήσουν για το τέλος των ιδεολογιών στα παιδιά της Αιθιοπίας, που κατά χιλιάδες πεθαίνουν κάθε μέρα. Είναι πολλοί που θα μπορούσαν να μιλήσουν για το τέλος των ιδεολογιών σ' αυτούς που σφαγιάστηκαν στους τελευταίους πολέμους και σφαγιάζονται ακόμα. Είναι πολλοί που θα μπορούσαν να μιλήσουν για το τέλος του οράματος και των ιδεολογιών μέσα στη μητρόπολη, αν θέλετε και στη Μέκκα της επιστήμης της ιατρικής, που είναι οι ΗΠΑ, αλλά στον ασθενή που ανήκει στο 30%, στο 1/3, και πεθαίνει από οίκτο στα δήθεν Δημοτικά Νοσοκομεία όπως λέγονται. Θα μπορούσε κανείς να μιλήσει για το τέλος των ιδεολογιών και στα συσσίτια που αναβιώνουν ακόμα και μέσα στη χώρα μας. Ζούμε σε μια εποχή που πολλά επικαλούνται ότι λέγονται. Μετά το τέλος των ιδεολογιών έχουμε και το τέλος των εθνών.

Την ίδια ώρα ξεσηκώνεται ένας ψευτοεθνικισμός παντού. Μιλάμε και μιλάνε για μια Ευρώπη χωρίς σύνορα και την ίδια ώρα ψάχνουν ψεύτικα σύνορα, ψευδοκράτη. Δεν πρέπει άραγε να αμυνθούμε, δεν πρέπει να έχουμε περισυλλογή και εθνική επαγρύπνηση; Πρέπει να παραδοθούμε άνευ όρων; Μιλούν για εκσυγχρονισμούς. Ο εκσυγχρονισμός ήταν και είναι μια αδήριτη αναγκαιότητα. Ήταν και είναι η μάχη ανάμεσα στο παλιό και στο καινούριο, και αλίμονο αν στη μάχη αυτή ανάμεσα στο παλιό και στο καινούριο δεν επικρατήσουν, έστω και με αγώνες, έστω μετά από πολλά πολλά χρόνια, οι δυνάμεις της προο-

δου. Πάντοτε βρίσκονταν σε πάλη οι δυνάμεις της προόδου και της συντήρησης και πάντα γινόταν ένα βήμα εμπρός. Και ο εκσυγχρονισμός, όπως πολλές φορές έχουμε πει, έχει δύο στόχους. Κάποιοι θα πληρώσουν, κάποιοι μπορεί να κερδίσουν, χώρες και λαοί, στρώματα, κοινωνίες, τάξεις, δυνάμεις, και ανάμεσα σ' αυτά ποιος θα πληρώσει περισσότερο ή λιγότερο το κόστος. Πάντα θα υπάρχουν κοινωνικές δυνάμεις που θα αντιπαλέψουν και αλίμονο αν προοδευτικές πολιτικές δυνάμεις δε συγκλίνουν με αυτές τις κοινωνικές δυνάμεις και δε βγουν μπροστά να τις υπερασπιστούν. Τότε, αν τυχόν νικηθούν οι προοδευτικές πολιτικές δυνάμεις, κάτι που δεν πιστεύω και δεν εύχομαι, τότε ο δήθεν εκσυγχρονισμός θα είναι ένας βαθύτατος αναχρονισμός. Αλίμονο αν τα σύγχρονα μέσα και οι σύγχρονες σκέψεις τεθούν στην υπηρεσία ενός συστήματος που θα καταπιέζει πιο αποτελεσματικά. Ο εκσυγχρονισμός έχει νόημα, όταν έχει κοινωνικό περιεχόμενο και όταν έχει τη λαϊκή υποστήριξη. Αυτόν ακριβώς τον εκσυγχρονισμό οφείλουμε να τον δούμε παντού να διατρέχει κάθε πτυχή της πολιτικής, οικονομικής και πάνω απ' όλα της κοινωνικής ζωής, και το Εθνικό Σύστημα και το Κράτος Πρόνοιας ήταν, είναι και θα είναι για κάθε κοινωνία, για κάθε χώρα, ένας εκσυγχρονισμός που πάντα θα βελτιώνεται, πάντα θα προσαρμόζεται. Αλλά αλίμονο αν γκρεμίσουμε το Κράτος Πρόνοιας.

Διάλεξε ο Τομέας Υγείας ένα θέμα στον τίτλο «2000. Το Κράτος Πρόνοιας στην κοινωνία των πολιτών». Εμείς ποτέ δεν πιστέψαμε ότι ένα Κράτος Πρόνοιας είναι ένα συγκεντρωτικό κράτος, ένας Λεβιάθαν.

Πιστεύαμε και πιστεύουμε, και αυτό πρέπει να υλοποιήσουμε, αν δεν το υλοποιήσαμε μέχρι σήμερα, ότι Κράτος Πρόνοιας σημαίνει αποκεντρωμένη δημοκρατική Πολιτεία. Πρόνοια, όχι μια απλή ωραιοποίηση, αλλά τη διαδικασία, τη λειτουργία και τις μεθόδους που φέρνουν τον άνθρωπο στο επίκεντρο, που φέρνουν τον άνθρωπο σε θέση εκείνος να αποφασίζει και να διαχειρίζεται τα της δικής του υπόστασης και επιβίωσης.

Στα 1914, το έχω πει πολλές φορές, αλλά αξίζει να το θυμηθούμε, ένας νεαρός φοιτητής τότε έγραφε στο περιοδικό *Νέα Ελλάδα* ότι το Κράτος Πρόνοιας, η κοινωνική πολιτική είναι και θα είναι για την Ελλάδα το κόκκινο πανί των δυνάμεων της αντι-

δρασης και της συντήρησης. Για να δούμε, όπως έγραφε ο νεαρός φοιτητής, ένα πράγματι ανθρώπινο κράτος, ανθρωπιά του κράτους και κοινωνική πολιτική, πρέπει να περάσουμε από πολλούς αγώνες και προσπάθειες. Θα έρθει κάποια στιγμή, όταν θα σημά-νει η σοσιαλιστική χαρραγή και στην Ελλάδα.

Ο νεαρός φοιτητής του 1914 που μιλούσε για κοινωνική δημοκρατία ήταν ο Γέρος της Δημοκρατίας, ο αείμνηστος Γεώργιος Παπανδρέου.

Είμαστε περήφανοι όλοι σχεδόν εδώ που παλέψαμε κάτω από την καθοδήγηση του Ανδρέα Παπανδρέου για να θεμελιώσουμε με λάθη και αδυναμίες και το Κράτος Πρόνοιας και την κοινωνική πολιτική και το Εθνικό Σύστημα Υγείας που απειλείται σήμερα.

Γνωρίζετε πολύ καλά ότι είμαι από εκείνους που την αυτοκριτική την έχω εξαντλήσει από τότε που δουλεύαμε μαζί όλοι, –και αυτό με συγκινεί περισσότερο σήμερα–, μέσα στο υπουργείο, μέσα στα νοσοκομεία, μέσα στα Κέντρα Υγείας, γιατί ποτέ δεν κάναμε πολιτική δωματίου, πολιτική γραφείου. Παλέψαμε και τότε κάναμε αυτοκριτική, κάναμε λάθη, αλλά δεν είναι η ώρα τώρα να κάνουμε αυτοκριτική, θα την κάνουμε στα γραφεία μας, στα νοσοκομεία κουβεντιάζοντας, αλλά όχι σήμερα, όταν κάποιοι νομίζουν ότι θα καπηλεύονται τη δική μας θέληση για το καλύτερο, για να οπλίζουν τις ερπύστριες ενός ισοπεδωτήρα που θέλει να σαρώσει και το Κράτος Πρόνοιας και το Ε.Σ.Υ. Τώρα δεν είναι η ώρα της αυτοκριτικής, είναι η ώρα της μάχης και του αγώνα.

Αλίμονο, σύντροφοι και συντρόφισσες, αν γυρίσουμε εκεί που θέλουν να ξαναγυρίσουν κάποιοι. Αλίμονο, όπως έχουμε πει και άλλη φορά, εμείς γνωρίζουμε ότι δεν υπήρχαν σοσιαλιστικές τιμές στην αγορά. Το ακούσαμε αυτό και χτες από τον πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ. Αλλά δεν υπάρχουν αγοραίες αξίες της κοινωνίας. Και οι επίγονοι των πρωτεργατών του αστικού πολιτεύματος, των επαναστατών και των συντηρητικών και των ριζοσπαστών, σήμερα θα θεωρούσαν και οι δύο πτέρυγες ντροπή τους αν εν ονόματι κάποιων επιλογών ή αστοχιών θα γυρίζαμε πριν από τη Γαλλική Επανάσταση, θα γυρίζαμε στη φεουδαρχία και στον πατέρα αφέντη, στο νόμο της ζούγκλας, εκεί που θέλουν να μας πάνε οι μονεταριστές, οι νεοφιλελεύθεροι και οι θεωρητικοί απολογητές του Μπιουκάναν.

Αλίμονο αν σαρωθεί όχι μόνο το Κράτος Πρόνοιας αλλά και η ίδια η πολιτική. Πρέπει να ξεκαθαρίσουμε τι εννοούμε με τον όρο Κράτος Πρόνοιας. Για να δούμε αν συμβιβάζεται πράγματι ή όχι με τον εκσυγχρονισμό και την παραγωγικότητα. Κράτος Πρόνοιας για μας σημαίνει αμοιβή σύμφωνα με την προσφορά στην παραγωγική διαδικασία. Κράτος Πρόνοιας σημαίνει Κοινωνικές Υπηρεσίες σύμφωνα με τις ανθρώπινες ανάγκες. Κράτος Πρόνοιας σημαίνει τα άτομα με ειδικές ανάγκες να μη βρίσκονται στον παρονομαστή της διανομής του προϊόντος αλλά στον αριθμητή, ενεργά άτομα μέσα στην κοινωνία.

Είναι άραγε αυτά αντίθετα με τον εκσυγχρονισμό και την παραγωγικότητα; Τι άλλο σημαίνει προσφορά στην παραγωγική διαδικασία από την παραγωγικότητα;

Μίλησαν προηγουμένως για την Ευρώπη. Μίλησε ο πρόεδρος στο Εθνικό Συμβούλιο. Πράγματι, η Ευρώπη αντιμετωπίζει προβλήματα, υπάρχουν φωνές στην Ευρώπη, υπάρχουν τάσεις, υπάρχει Βορράς, υπάρχει απόπειρα να πάει πίσω η κοινωνική πολιτική. Όμως υπάρχει και η θέληση του αγώνα στην Ευρώπη σήμερα. Ο Ενιαίος Κοινωνικός Χώρος, που ξεκίνησε και ως σύλληψη και ως αρχές επί Ελληνικής Προεδρίας το 1988, δεν είναι κενό γράμμα σήμερα. Είναι λάθος να έχουμε ηττοπάθεια σήμερα. Η συντρόφισσα Παπανδρέου να μας πει ότι υπάρχουν πολλοί σύμμαχοί μας μέσα στην Ευρώπη και κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις που θα παλέψουν για την Κοινωνική Ευρώπη – όχι, χίλιες φορές όχι, η Κοινωνική Ευρώπη δεν ήταν και δεν είναι ένα άλλοθι που θα καθησυχάζει τη συνείδηση των σοσιαλιστών ότι δήθεν μάχονται για τις πανανθρώπινες αξίες. Η Κοινωνική Ευρώπη δε θα αποτελέσει την κολυμβήθρα του Σιλβάμ για τις συντηρητικές δυνάμεις, ώστε να στέργουν και εκεί σε μια κοινωνική πολιτική ανεξάρτητα από τη θέληση των κυρίαρχων πολιτικών στρωμάτων στην Ευρώπη. Ο κοινωνικός φάρος της Ευρώπης είναι υπαρκτός, ζωντανός φάρος με εργαζόμενους, με πολίτες, με ανθρώπους που έχουν αδυναμίες, προβλήματα, άγχη, που θέλουν διεξόδους, είναι ένας ζωντανός σε κίνηση χώρος και δρόμος, δρόμος αγώνα και αγωνίας, και αυτοί όλοι, αυτές οι τεράστιες κοινωνικές δυνάμεις της πολιτισμένης Ευρώπης, είναι αποφασισμένοι, όταν ακούνε τη λέξη «Ευρώπη δίχως σύνορα», να γκρεμίσουν ταυτόχρονα

με τις προσπάθειές τους τα σύνορα που χωρίζουν τον άνεργο από μια παραγωγική απασχόληση, τον εργαζόμενο από συνθήκες υγιεινής και ασφάλειας, τα άτομα με ειδικές ανάγκες από την πραγματική κοινωνική τους ένταξη και επανένταξη, τη γυναίκα από τις διακρίσεις που εξακολουθούν να υπάρχουν μέσα στην πολιτισμένη Ευρώπη.

Δε θα ξεχάσω ποτέ ότι πέρασα σειρά από ντριεκτίβες από τον Ενιαίο Κοινωνικό Χώρο, ως προεδρεύων του Συμβουλίου Κοινωνικών Υποθέσεων, όταν ήμουν υπουργός Εργασίας, δεν κατόρθωσα όμως να περάσω μια απλή οδηγία που αφορά στην ισότητα των γυναικών, μια απλή οδηγία, σε αντιστροφή του βάρους της απόδειξης για την ισότητα.

Είμαστε υποχρεωμένοι να παλέψουμε για να γκρεμιστούν τα σύνορα που χωρίζουν περιοχές από ένα αρμονικό φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον, τη νεολαία από τη δυνατότητα για παιδεία, αλλά και εκπαίδευση, για τη συστηματική μετάδοση των γνώσεων αλλά και την κατάρτιση, τη συνεχή ανανέωση της γνώσης, που είναι το πρώτο και μεγαλύτερο όπλο οποιουδήποτε εκσυγχρονισμού επιδιώξουμε να εισάγουμε. Ας μην ξεχνάμε ότι στην Ευρώπη που παλεύουν δεν είναι μόνοι τους και δε θα είναι μόνοι τους. Τώρα παλεύουν και αλλού, ας μη μας πιάνει ηττοπάθεια, ίσως πολλοί δεν ξέρουν ότι πριν από λίγους μήνες στις ΗΠΑ εκλέχτηκε κυβερνήτης με ποσοστό 73%, πρωτοφανές ποσοστό στις ΗΠΑ του γνωστού δικομματικού συστήματος, γιατί αυτός ο κυβερνήτης κατέβηκε με ένα και μόνο μήνυμα, να εφαρμόσει εκεί Ε.Σ.Υ., γιατί αυτό είναι που λείπει από την Αμερική, αυτό είναι που λείπει και από την Πολιτεία μας. Στην ίδια τη μητρόπολη του καπιταλισμού σήμερα ετοιμάζουν και οι Ρεπουμπλικάνοι και οι Δημοκρατικοί νομοσχέδιο για το Ε.Σ.Υ., που οι άφρονες στην Ελλάδα θέλουν στην ουσία να καταργήσουν εν ονόματι του εκσυγχρονισμού και να γυρίσουν δύο αιώνες πίσω. Στο 2000 πίσω και από τον Βίσμαρκ.

Το 2000, τι θα έχει αλλάξει μέχρι τότε; Διάβασα πρόσφατα μια μελέτη, ένα πολύ αξιόλογο κείμενο. Έχει δύο βασικές ιδέες, ποιες θα είναι οι χρήσεις του και ποιες θα είναι οι μονάδες, και βέβαια κάπου αλλάζουν όλα, αλλά όχι η φιλοσοφία, δεν αλλάζει η ιδεολογία, δεν αλλάζει το Κράτος Πρόνοιας. Αλλά πρέπει να

γνωρίζουμε τι θα σημαίνει η Κοινωνική Ασφάλεια και όχι η Κοινωνική Ασφάλιση, διότι αυτή μας έμαθαν για άλλους λόγους. Τι θα σημαίνει στις εξελίξεις του 2000 όταν το προσδόκιμο επιβίωσης θα μεγαλώνει συνεχώς και θα έχουμε ανάγκη τότε κυρίως από μονάδες κοινωνικής ένταξης, αυτές που προσπαθήσαμε τα τελευταία χρόνια να φτιάξουμε μαζί με τα Κ.Υ., έστω και αν δεν το κατορθώσαμε στο τέλος. Οι μονάδες κοινωνικής επανένταξης, και αυτές μονάδες πρωτοβάθμιας φροντίδας, θα έχουν τη μεγαλύτερη σημασία από όλα. Και βέβαια υπάρχει μια αντίφαση την ώρα που το προσδόκιμο επιβίωσης θα μεγαλώνει, είναι φανερό ότι ο εκσυγχρονισμός και η προσαρμογή πράγματι υποχρεώνουν να σκεφτούν σοβαρά και αποφασιστικά την αύξηση των ορίων ηλικίας. Εμείς λέμε την αλήθεια, αλλά μια αλήθεια που πρέπει να εφαρμόζεται όχι σε βάρος συνεχώς των εργαζομένων, και λόγω του προσδόκιμου επιβίωσης που αυξάνει, ασφαλώς και πρέπει να μεγαλώσουν τα όρια ηλικίας. Δε θα γίνει η Ελλάδα χώρα συνταξιούχων που θα τρέφεται από τους βιομηχανικούς εργάτες και μόνο.

Γι' αυτό πρέπει να καταλάβουμε ότι η αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης δημιουργεί την αναγκαιότητα ενός Κράτους Πρόνοιας πιο αποτελεσματικού, που δε θα μειώνει τις συντάξεις και δε θα θίγει τις ώριμες ασφαλιστικές προσδοκίες. Γι' αυτό είμαι υπερήφανος για την κοινωνική πρόταση που κατέβασε το ΠΑΣΟΚ, που είναι ολοκληρωμένη, σκληρή σε ορισμένες κατευθύνσεις, αλλά απόλυτα σύγχρονη και απόλυτα σύμφωνη με τις δικές μας ιδέες και αξίζει. Στο τέλος λέει ότι τώρα είναι η ώρα να περάσουμε από τους ανθρώπους με γνώμη στους ανθρώπους με γνώση. Αλίμονο αν αφήσουμε τους τεχνοκράτες να αποφασίζουν μόνοι τους, αλίμονο αν αποφασίζουμε εμείς οι πολιτικοί ερήμην των τεchnοκρατών, χωρίς τη γνώμη τους. Πάνω απ' όλα χρειάζεται όχι γνώμη και γνώση, μα επίγνωση, και να καταλάβουμε ότι κανείς μα κανείς δεν μπορεί, είτε με την πολιτική του γνώμη είτε με την τεχνική του γνώση, να αγνοήσει τους ανθρώπους που ονομάζουμε χρήστες, δηλαδή τους ανθρώπους που υπερασπίζονται την υγεία μας. Η υγεία είναι το μεγαλύτερο αγαθό και αλίμονο αν η συμμετοχή τους υποβαθμιστεί χάριν των πολιτικών ή χάριν δήθεν της αξιολόγησης των τεchnοκρατών. Μπορούν πράγματι να παντρέ-

ψουν τη γνώση, τη γνώμη και τη συμμετοχή, και το σύστημα φυσικά πρέπει να αποκεντρωθεί. Αποκέντρωση σημαίνει μια ανεξάρτητη εργασία που μεταφέρει την πολιτική εξουσία στους πολίτες και αυτό δεν αλλάζει επειδή τα σύγχρονα μέσα μεταβάλλονται. Αποκέντρωση σημαίνει η οικονομική και κοινωνική εξουσία να μοιράζεται σύμφωνα με αυτά που προσφέρει ο εργαζόμενος, ο παραγωγός, ο επιχειρηματίας, και αυτό δεν αλλάζει επειδή αλλάζουν τα σύγχρονα μέσα. Γι' αυτό το Ε.Σ.Υ. χρειάζεται ριζική βελτίωση στο θέμα της αποκέντρωσης και αυτό είμαστε σε θέση να το πραγματοποιήσουμε. Υπάρχουν διλήμματα για το 2000 και για σήμερα. Υπάρχουν χώρες που αποδέχονται το Κράτος Πρόνοιας και συντηρητικές χώρες. Αλλά λένε ότι παγκοσμίως ή στην Ευρώπη ή στην Ελλάδα έχουμε οικονομική κρίση. Επομένως, αφού έχουμε οικονομική κρίση, πρέπει να συμπίεσουμε τις δαπάνες υγείας. Μερικοί με παρηρησία λένε ότι πρέπει να συμπίεσουμε το Κράτος Πρόνοιας. Δεν υπάρχει μεγαλύτερη υποκρισία από αυτή. Το Κράτος Πρόνοιας χρειάζεται κυρίως όταν υπάρχει οικονομική κρίση, γιατί όταν υπάρχει οικονομική κρίση και δε ζούμε σε σοσιαλιστικές κοινωνίες, είναι φανερό ότι τα λαϊκά στρώματα πληρώνουν περισσότερο το κόστος της κρίσης. Επομένως, αυτά πρέπει να προστατευτούν τουλάχιστον στο θέμα της επιβίωσής τους και της απασχόλησής τους ή της υγιεινής και ασφάλειας. Αλίμονο λοιπόν αν χτυπήσουμε το Κράτος Πρόνοιας για λόγους οικονομικούς. Αλλά αυτή είναι η δική μας άποψη, ας έρθουμε στη λογική των τεχνοκρατών και των μονεταριστών. Είναι αλήθεια ότι συμπιέζοντας το Κράτος Πρόνοιας θα μειώσεις πράγματι τις δαπάνες ή θα μεταφέρεις από τη δημόσια κατανάλωση στην ιδιωτική κατανάλωση. Και όταν η ιδιωτική κατανάλωση μεγαλώσει ιδιαίτερα από την ενίσχυση της προσφοράς, μια και η ζήτηση αυξάνει, αναρωτήθηκα και ρωτώ όλους τους συντηρητικούς απολογητές: η δραματική αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης από κερδοσκοπικά μονοπωλιακά ή ολιγοπωλιακά συγκροτήματα που θα είναι σε θέση να καλύψουν τα τεράστια κόστη της βιοϊατρικής τεχνολογίας που όλο και μεγαλώνει, αυτό τι θα σημαίνει; Δε θα σημαίνει δραματική αφαίρεση πόρων από τις επενδύσεις, δραματική αφαίρεση πόρων από τη συσσώρευση; Μας ενδιαφέρει δηλαδή αν θα πληρώσει περισσότερο ή λιγότερο το κράτος ή θα

δαπανηθούν περισσότερα ή λιγότερα και τα οποία θα εναποτεθούν σε θύλακες κερδοσκοπών και όχι στις επενδύσεις. Μπορεί και πρέπει να δώσουμε τη μάχη στην πρωτοβάθμια φροντίδα γιατί μόνο έτσι θα μειώσουμε τις δαπάνες Υγείας χωρίς να μειώσουμε το Κράτος Πρόνοιας, γιατί, αντίθετα, όταν φροντίζεις την υγιεινή και ασφάλεια, αυτό είναι πρόληψη. Αλίμονο αν φροντίζεις τον ανάπηρο που θα βγει μέσα από τη βιομηχανία αν δεν υπάρξει η πρόληψη. Δείτε την Κοινωνική Ασφάλιση πόσο επιβαρύνεται, σκεφτείτε την αποθεραπεία πόσο θα στοιχίσει. Πρέπει να μειωθεί το κόστος. Αν τα Κ.Υ. δε λειτουργήσουν ως πρόληψη, ως υγειονομική διαφώτιση, τότε τα νοσοκομεία και οι ιδιωτικές κλινικές, τα μεγάλα συγκροτήματα, αυτά που θα επιβιώσουν τελικά –και δε μιλούμε για το λειτουργό της Υγείας, τον ιδιώτη που πάλεψε και αυτός κάτω από αντίξοες συνθήκες, αλλά για τα μεγάλα συγκροτήματα που είναι εύκολο να καταβροχθίζουν τις μικρές, μεσαίες, ακόμα και μεγάλες ιδιωτικές κλινικές– γεμίζουν και το κόστος ανεβαίνει. Αν δε φροντίσουμε το περιβάλλον, τότε βεβαίως οι ασθένειες είναι επακόλουθο και είναι εύκολο για κάποιους να κάνουν βιομηχανία αντιρρύπανσης και να κερδίζουν απ' αυτό. Και δεν είμαστε εμείς, βέβαια, στην Ελλάδα που έχουμε βιομηχανία αντιρρύπανσης ούτε δυνατότητα, ούτε οι φίλοι μας οι Ευρωπαίοι. Πόσο κοστίζει, τελικά, η μη πρόληψη και πόσο θα κοστίζει η επένδυση στο περιβάλλον ώστε να μειωθεί το κόστος; Χρειαζόμαστε μονάδες κοινωνικής επανένταξης για να μειώσουμε το κόστος, για να ανταποκριθούμε στις ανάγκες των χρηστών του 2000. Μετά τα ριζικά αλλαγμένα προσδόκιμα επιβίωσης και τις καταστάσεις υγείας χρειαζόμαστε Κ.Υ., και όμως αυτά τα Κ.Υ. οι κύριοι της Ν.Δ. προσπαθούν να τα κάνουν αργοτικά ιατρικά πηγαίνοντάς τα, οι αντικρατιστές δήθεν, στις κρατικές, ανύπαρκτες άλλωστε, –εδώ είναι και η ευθύνη η δική μας–, υπηρεσίες υγιεινής. Διάβασα πρόσφατα ομόφωνες αποφάσεις της Ομοσπονδίας των Οδοντογιατρών που μαζί με τον ΠΙΣ, ανεξάρτητα από τις συντηρητικές τους καταβολές, πάντα ήταν πρωτοπόροι σε αγώνες όταν κινδύνευαν πράγματι τα θέματα υγείας. Χαίρομαι, λοιπόν, που διάβασα το κοινό κείμενο όπου δηλώνεται η πρόθεσή τους να αγωνιστούν για την προστασία των Κ.Υ. στα χωριά, αλλά πρέπει να αγωνιστούμε όλοι για την προστασία του Ε.Σ.Υ. στις πόλεις και στα χωριά.

Ας έρθουμε στο θέμα του πολιτισμού και στο θέμα του περιβάλλοντος ξανά. Η ανασφάλεια, η ανεργία των νέων δεν οδηγούν στα ναρκωτικά; Και όσοι δε λογαριάζουν το λευκό θάνατο και όσοι δε λογαριάζουν το κόστος που θα χάνουμε τη νεολαία, δε λογαριάζουν το κόστος της αποθεραπείας, το οικονομικό κόστος, δε λογαριάζουν το τεράστιο κόστος της ψυχικής υγείας. Δε θα πω καινοτομίες σε ανθρώπους που γνωρίζουν τα προβλήματα, ότι από εδώ και πέρα όλο και περισσότερο θα παρεμβαίνουν τα προβλήματα της ψυχικής υγείας μπροστά στις τεράστιες ανασφάλειες που υπάρχουν σε έναν κόσμο που βρίσκεται σε κατάσταση αλλαγής, σε περιόδους κρίσης τεράστιες με τρομακτικά πολιτισμικά προβλήματα, όπου μέσα από την έκρηξη των μέσων μαζικής επικοινωνίας γινόμαστε αθέμιτα όργανα και το είδαμε αυτό στον πόλεμο, τον αδιανόητο πόλεμο. Μετά, βεβαίως, υπήρξε status quo και Ιράν-Ιράκ-Τουρκία ζουν και βασιλεύουν. Οι γεωπολιτικές ανακατατάξεις δε γίνονται εκεί, γίνονται στη Βαλκανική. Αυτά για να θυμηθούμε τι μας έλεγαν. Σε εκείνο τον αδιανόητο πόλεμο, ποιος δε θυμάται ότι πέρασαν μηνύματα από την τηλεόραση, που τον πόλεμο τον έκαναν απεικόνιση λες και ήταν σπορ. Ακούγαμε τα παιδιά μας και τα παιδιά των παιδιών μας να μας ρωτούν με ποιους είμαστε, με τους Scan ή με τους Patriot. Και το σκορ ήταν ανθρώπινες ζωές. Και, βέβαια, μετά μας είπαν ότι ήταν αναίμακτος πόλεμος γιατί δε μετράνε το χρώμα, μετράνε από το χρώμα τις ζωές που χάθηκαν ή από την εθνικότητα και όχι από την ανθρώπινη υπόσταση. Όλα αυτά οδηγούν σε ένα βαθύτατο πολιτισμικό δίλημμα.

Βαρβαρότητα ή ανθρωπιά, και αυτό επιτείνει την αναγκαιότητα συσπείρωσης των προοδευτικών δυνάμεων για έναν αγώνα. Ταυτόχρονα όμως δημιουργεί τεράστια προβλήματα, άγχη, αγωνίες – για όλους αυτούς τους λόγους το κόστος όλο και μεγαλώνει.

Αντί λοιπόν να κοιτάξουμε τη σχέση δημόσιας-ιδιωτικής κατανάλωσης, πρέπει να δούμε πώς θα ξεφύγουμε από τα καταναλωτικά επιχειρήματα, είναι επιχειρήματα για κατανάλωση, και να περιορίσουμε πραγματικά τις εστίες που προκαλούν τη θνησιμότητα.

Δεν είχα σκοπό και ούτε έχω σήμερα να μιλήσω για το Ε.Σ.Υ. Ούτε πρόκειται να σας κουράσω, ούτε με την αυτοκριτική, όπως

είπα στην αρχή, ούτε με τα επιτεύγματα. Γιατί και οι αναμνήσεις είναι νωπές και το τεράστιο έργο όλων μας είναι γνωστό, ιδιαίτερα αν θυμηθούμε τι ήταν πριν και τι έγινε μετά. Αλλά υπάρχουν και ορισμένοι αδιάφυστοι δείκτες για το προσδόκιμο επιβίωσης, την παιδική θνησιμότητα, τη θνησιμότητα από λοιμώδη νοσήματα. Μπορεί κάποιος να επικαλεσθούν το κλίμα. Υπάρχουν δείκτες της Π.Ο.Υ. για το πόσο σκληρά υπήρχε η νοσοκομειακή κάλυψη του τομέα νοσοκομείων στον πληθυσμό για το καθαρό όφελος χρήσης από τους τομείς που φτάνει στο 4%, στοιχεία 1988, που είναι το μεγαλύτερο ποσοστό στον ΟΟΣΑ. Η ελαστικότητα δαπανών είναι στο 2,5%, είναι το μεγαλύτερο στον ΟΟΣΑ. Και βέβαια δε θέλω να μιλήσω για την αποτελεσματικότητα μέσα στα νοσοκομεία, για το πόσοι ασθενείς νοσηλεύτηκαν ανά γιατρό, για το πόσες εξετάσεις έγιναν, τι είχε γίνει προηγουμένως, ποια ήταν η οδοντιατρική τεχνολογία. Μπορεί να έγιναν λάθη και τα έχουμε απαριθμήσει. Αλλά το Ε.Σ.Υ. δεν ήταν μόνο, όπως το λέμε συνήθως, μια τεράστια κοινωνική παροχή, ήταν και είναι και θα είναι ανεξάρτητα από αυτά που επιχειρούν σήμερα. Και όμως επιχειρούν σήμερα τα Κ.Υ. να τα κάνουν αρχέγονα ιατρεία. Επιδιώκουν τη δήθεν ιδιωτική ιατρική σαρώνοντας τον ιδιώτη γιατρό, και αυτό πρέπει να το κατανοήσει ο ΠΙΣ, που γνωρίζω πόσο ενδιαφέρεται και για τους νοσοκομειακούς γιατρούς και για τους ιδιώτες και πώς θα προστατευτεί ο ιδιώτης γιατρός από την άρση της αποκλειστικής απασχόλησης και πώς ο αυριανός γιατρός, όταν καλύπτουν και οι μεν και οι δε θέσεις από την ανάμειξη δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Στο Συμπόσιο για την Υγεία του Συγκροτήματος Λαμπράκη καταδικάστηκε από όλους τους συμμετέχοντες, ανεξαρτήτως κομματικής τοποθέτησης, εννοώ τους ξένους που ήρθαν από την Π.Ο.Υ. και από την άλλη Ευρώπη.

Τι θα σημαίνει το part-time για τους γιατρούς, θα ακολουθήσουν το 5ωρο πρωινό με το ένα πόδι από εδώ και από εκεί. Και πώς θα γίνονται οι εφημερίες και πώς θα γίνεται η επείγουσα ιατρική. Η επείγουσα ιατρική έχει την ίδια σημασία και μεγαλύτερη από την πρόληψη. Τι θα σημαίνει το 50% της αποτελεσματικότητας, τι γίνεται στον τόπο που θα συμβεί το ατύχημα στη σωστή και έγκαιρη μεταφορά. Τι θα γίνει αν υπάρξει η ιδιωτική επείγουσα ιατρική, από ποιους και προς τα πού. Τι θα σημαίνει αυτό

όταν θα μπει στο κέρδος η επείγουσα ιατρική και είναι δυνατό να το αποδεχτεί ένας σοβαρός πολίτης ανεξαρτήτως πολιτικής ιδεολογίας; Είναι καιρός το κράτος να πάρει τις ευθύνες του σε σχέση με το ρόλο του πανεπιστημίου. Πρέπει το πανεπιστήμιο να αναλάβει το ρόλο της επιστημονικής καθοδήγησης του Ε.Σ.Υ. παρά τα στεγανά μεταξύ του Ε.Σ.Υ. και του πανεπιστημίου. Αλλά γίνεται αυτό από την υποβολιμαία διάταξη, που από τους λίγους ιεραπόστολους πανεπιστημιακούς που δέχτηκαν να κλείσουν τα ιδιωτικά ιατρεία και να ενταχθούν στο Ε.Σ.Υ. ζητούν ή να παραιτηθούν και να γίνουν part-time ή να φύγουν από το πανεπιστήμιο ή από το Ε.Σ.Υ. Και αυτό είναι εκσυγχρονισμός. Και είναι εκσυγχρονισμός οι διώξεις. Διώξεις που γίνονται παρά τη θέληση των εκπροσώπων των κρατικών συλλόγων. Διώξεις που αφορούν σε κορυφαία ιατρικά στελέχη. Και βέβαια οι διωχθέντες θα αποκατασταθούν. Είχα πει κάποτε, παρόλο που έχω πρόβλημα υγείας το οποίο προσπαθώ και πιστεύω ότι θα ξεπεράσω: Δεν είχα ζητήσει ποτέ στις κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ καμία διάκριση, αποδέχτηκα καλώς ή κακώς όλες τις μεταθέσεις. Αυτή τη φορά θα ζητήσω, έστω και για λίγο, όταν θα υπάρξει κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ με πρωθυπουργό τον Ανδρέα Παπανδρέου, να γίνω υπουργός Υγείας.

Υπάρχει ένα θέμα σήμερα που αφορά στο κύρος των γιατρών και φταίμε κι εμείς στο ΠΑΣΟΚ, πέσαμε στην παγίδα, με εξαίρεση ορισμένους επιστημονικούς και συνδικαλιστικούς φορείς. Πέσαμε στην παγίδα. Κάθε φορά που η Δεξιά ήθελε να χτυπήσει την Υγεία και να βοηθήσει τους κερδοσκόπους και τους μεταπράτες στο σύνολό τους, τους μεγάλους γιατρούς, έβρισκε την ευκαιρία να ρίξει το ανάθεμα, και δε σας κρύβω ότι, όταν πήγα στο υπουργείο Υγείας, δε διακατεχόμουν καθόλου από φιλοϊατρικά συναισθήματα. Πρέπει να σας πω ότι πράγματι υπάρχουν φακελάκια και πράγματι υπάρχουν και κερδοσκόποι και μεταπράτες. Ακόμα και ο έμπορος στην υγεία διαπνεόταν πάντα στην Ελλάδα από ανθρωπιά, πάλευε δίπλα στον ασθενή του. Έχω ζήσει την αγωνία τους μέσα στα νοσοκομεία. Τους είδα να αντιμετωπίζουν τον ασθενή. Δε διάλεξα τυχαία το νοσοκομείο για να κάνω στην Ελλάδα αυτό που κάνω. Ξέρω ότι υπάρχει ανθρωπιά, ξέρω ότι υπάρχει θέληση. Είναι τραγικό λάθος να εμφανιστεί ότι το μείζον

θέμα στην ελληνική κοινωνία είναι ο χρηματισμός. Είναι, αλλά όχι το μείζον για να περάσει η κατάργηση του Ε.Σ.Υ.

Και πρέπει, πράγματι, να καταποτίσουμε τους γιατρούς. Αλλά ο δρόμος για την Ιθάκη, όπως έλεγε ο Αλεξανδρινός, «τους Λαιστρυγόνες και τους Κύκλωπες δεν θα τους κερδίσεις αν βαθιά μέσα στην ψυχή σου δεν τους κουβανείς». Και κουβανήσαμε όλους αυτούς τους Κύκλωπες και τους Λαιστρυγόνες, γι' αυτό πρέπει να τα απορρίψουμε αυτά.

Πρέπει εσείς οι γιατροί, εσείς οι οδοντογιατροί, το νοσηλευτικό προσωπικό να δώσετε τη μάχη, πράγματι να απαλλαγείτε και να απαλλαγούμε ως κοινωνία, ως Πολιτεία, από τα συμπτώματα αυτά. Αλλά να δώσετε ένα μήνυμα στους κυρίους που ετοιμάζουν το γκρέμισμα του Κράτους Πρόνοιας και του Ε.Σ.Υ. ότι δε θα βρουν άλλοθι πάνω σ' αυτή τη διαδικασία που εσείς με το κύρος σας πρέπει να φροντίσετε να αποκαταστήσετε. Να ενώσετε πάλι τους υγειονομικούς με τους πολίτες. Εμείς οι προοδευτικές τουλάχιστον δυνάμεις, αν και οι συντηρητικές δυνάμεις που βρίσκονται μέσα στη Ν.Δ. είναι υποχρεωμένες να αναλογισθούν το τι υπέγραψαν στο Μάαστριχτ, να μελετήσουν σε βάθος και να βγουν να πουν ανοιχτά μέσα στο κόμμα τους αν ήταν υποκρισία ή όχι σ' ό,τι αφορά την Κοινωνική Ευρώπη, σ' ό,τι αφορά τις επιλογές. Αλλά τουλάχιστον εμείς οι προοδευτικές πολιτικές δυνάμεις οφείλουμε να εγκαταλείψουμε τις γενικόλογες και τις γενικές εφ' όλης της ύλης συζητήσεις. Γιατί να μη γίνει μια Κ.Ε. με αποκλειστικό θέμα την υπεράσπιση του Ε.Σ.Υ.; Γιατί να μην υπάρξει μια διακομματική συνάντηση μόνο για την υπεράσπιση του Ε.Σ.Υ.; Γιατί να μην υπάρχουν διάφορα Forum της Αριστεράς για την υπεράσπιση του Ε.Σ.Υ.; Είναι αδιανόητο ότι πέρασε αυτές τις μέρες από τη διαρκή επιτροπή, παρά τη μάχη που έδωσαν οι βουλευτές μας, όλοι οι βουλευτές της προοδευτικής παράταξης και με πολλές ενστάσεις, αλλά χωρίς την ψήφο βουλευτών της Ν.Δ., χωρίς την αντίθετη ψήφο λόγω κομματικής πειθαρχίας. Όμως ουδείς το γνώριζε, συντελέστηκε και συντελείται το πρώτο βήμα του ανοσιουργήματος και πέρασε στα φιλά των εφημερίδων. Να ζητήσω ευθύνες από τους ανθρώπους που πασχίζουν για την ενημέρωση της κοινής γνώμης, όχι. Είναι εδώ και τόσο μας βοήθησαν όλους που περάσαμε από το υπουργείο Υγείας. Εμείς δε δώσαμε

την τεράστια πολιτική διάσταση που έχει το γκρέμισμα του Ε.Σ.Υ. Και δεν μπορούν να επικαλούνται για το γκρέμισμα του Ε.Σ.Υ. καμία οικονομική δυσπραγία. Οφείλουμε, κάθε οργάνωση σήμερα, όχι απλώς να μαζευόμαστε σε συνεστιάσεις στο Χίλτον, αλλά έξω από τα νοσοκομεία, ώστε αν τολμήσουν να φέρουν το νομοσχέδιο, οι οργανώσεις να δείξουν αν έχουν πράγματι τη δυνατότητα έμπνευσης των πολιτών ανεξαρτήτως μεγέθους συγκεντρώσεων. Δεν έχει σημασία το μέγεθος.

Να κουβεντιάσουμε με τους ανθρώπους μέσα στα νοσοκομεία και γύρω από τα νοσοκομεία. Μέσα στα Κ.Υ. και γύρω από τα Κ.Υ. Να κουβεντιάσουμε με τους πολίτες και με τις κοινωνικές ομάδες, με τους συνταξιούχους, που πρώτοι αυτοί θα θιγούν. Πρέπει το θέμα του Ε.Σ.Υ. να γίνει πρώτο ζήτημα, μετά τα εθνικά μας θέματα είναι το Ε.Σ.Υ. Και βεβαίως ισχυρή οικονομία χρειάζεται και για τα εθνικά μας θέματα και για το Ε.Σ.Υ. και την ανάπτυξή του. Αλλά η εθνική μας οικονομία μπορεί να αναταχθεί με μεσομακροπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο σχέδιο. Αλίμονο αν γκρεμιστεί σήμερα το Ε.Σ.Υ. και είμαστε υποχρεωμένοι εμείς, όταν θα διαμορφωθεί η προοδευτική δημοκρατική κυβέρνηση, να αρχίσουμε και πάλι από την αρχή.

Βεβαίως υπάρχουν και ευθύνες των πολιτών, των απλών ανθρώπων. Δεν μπορεί να ζητούν χωρίς να αγωνίζονται, δεν μπορεί να θέλουν χωρίς να προτείνουν, δεν μπορεί να επιθυμούν χωρίς να το διεκδικούν. Και πρέπει όλοι να αγωνιστούν για να σωθεί το Ε.Σ.Υ. Εδώ θα φανεί αν έχουμε προτεραιότητες ή όχι. Είμαι εναντίον της γενικής και εφ' όλης της ύλης αντιπαράθεσης. Αντιπαράθεση εκεί που πράγματι απειλούνται θεσμοί, κοινωνίες, κατακτήσεις, επιτεύγματα και πάνω απ' όλα ανθρωπιά. Αν η εθνική συνεννόηση χρειαζόταν για τα εθνικά ζητήματα, χρειάζεται επίσης για τα τεράστια προβλήματα της Υγείας και, δυστυχώς, αυτό το νομοσχέδιο μόνο την εθνική συνεννόηση δεν προωθεί και στο χώρο της Υγείας.

Στις 5 του Απριλίου υπάρχουν εκλογές στη Β' Αθήνας. Δεν τις προκαλέσαμε εμείς. Τις προκάλεσε η μισαλλοδοξία του κυβερνώντος κόμματος που μπορούσε την επόμενη μέρα της απόφασης του Ειδικού Δικαστηρίου, που δε θα σχολιάσω, μιας δίκης που ταλαιπώρησε τρία χρόνια την ελληνική κοινωνία και την έφερε

αιώνες πίσω από τις άλλες χώρες της Ευρώπης, τουλάχιστον να άλλαζε τη σελίδα και να αποκαθιστούσε τα πολιτικά δικαιώματα μέσα στη Βουλή των Ελλήνων, που είναι η μόνη που δικαιούται και μπορεί να το πράξει, του πρώτου άλλωστε πανελληνίως βουλευτή Δημήτρη Τσοβόλα, αφού επανειλημμένα έχει άρει ποινικές αποφάσεις. Και σε περιπτώσεις τεράστιων οικονομικών μεγεθών και ποινικών καθαρά δικών. Και εδώ που ήταν καθαρά πολιτικό θέμα, δηλαδή θέμα Βουλής.

Αλλά όταν δεν μπόρεσε να το πράξει η Βουλή, δηλαδή οι αντιπρόσωποι του έθνους και του λαού, τι άλλο και ποιο άλλο σώμα μπορεί, με την πολιτική του τουλάχιστον απόφαση, να αποκαταστήσει τα πολιτικά δικαιώματα και να γυρίσει τη σελίδα και να επιδοθούμε επιτέλους στην αντιμετώπιση των μεγάλων κινδύνων. Το σώμα της λαϊκής κυριαρχίας, το σώμα στο οποίο οιονεί απολογείται η Βουλή των Ελλήνων, το σώμα χάρη στο οποίο υπάρχουν. Για να γίνει επιτέλους η αρχή της λαϊκής ετυμηγορίας και της λαϊκής κυριαρχίας. Άλλωστε έχουμε ακούσει τόσα και τόσα για την ελλιπή αντιπολίτευση, για την ανεπαρκή αντιπολίτευση. Μπορεί να έχουν δίκιο σε ορισμένες φάσεις, γιατί ομφαλοσκοπήσαμε. Τώρα όμως είναι η ώρα για τον πολίτη να εκφραστεί, τον αφορά ή όχι η πολιτική κατάσταση, τον αφορούν ή όχι οι εθνικοί χειρισμοί, τον αφορούν ή όχι η οικονομική πολιτική, το σώρωμα του Κράτους Πρόνοιας, το σώρωμα του Ε.Σ.Υ. Άρα, είναι η ώρα και το χρέος του πολίτη. Αυτό δε σημαίνει ότι εμείς πρέπει να εφησυχάζουμε. Εμείς πρέπει να δώσουμε τη μάχη μας. Και για τις εκλογές και για μετά τις εκλογές. Πάνω απ' όλα πρέπει να ξαναδώσουμε έμπνευση, όνειρο, όραμα, ελπίδα και εναλλακτική πρόταση που την έχουμε τεκμηριωμένη και επιστημονικά προσαρμοσμένη στις σύγχρονες ανάγκες, και για την υγεία και για την κοινωνική πολιτική και για την οικονομία. Ακόμα και για τα εθνικά μας ζητήματα, η απαραίτητη εθνική στρατηγική χρειάζεται και αυτή, το ίδιο και η ευρωπαϊκή μας πολιτική στρατηγική, τμήμα της εθνικής στρατηγικής.

Φίλες και φίλοι, σύντροφοι και συντρόφισσες, σας κούρασα. Εγώ δεν κουράστηκα, γιατί πράγματι με φλόγισε η παρουσία σας σήμερα. Είναι μια ανεπανάληπτη παρουσία. Δεν είναι το χειροκρότημα που ζητώ, αλλά είναι η θέλησή σας, η θέληση όλων μας

να παλέψουμε, να αγωνιστούμε. Στην αρχή μίλησα για ιδεολογία, η ιδεολογία είναι απαραίτητη, αλλά πάνω και από την ιδεολογία, αυτή τη στιγμή χρειάζονται τρία πράγματα που λέω συχνά:

Πρώτον, αγώνας

Δεύτερον, αγώνας

Τρίτον, αγώνας.

«ΜΕ ΠΟΙΑ ΣΧΕΔΙΑ ΞΑΝΑΓΥΡΙΖΩ...»

Ο Γιώργος Γεννηματάς επιστρέφει στα καθήκοντά του. Ύστερα από σύντομες διακοπές στη Σύμη, που αρχίζουν αύριο, ο χαλκέντερος κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος και μέλος του Ε.Γ. του ΠΑΣΟΚ αναλαμβάνει πλήρως τα καθήκοντά του από 1ης Σεπτεμβρίου.

Στην πρώτη μετά την επώδυνη περιπέτεια της υγείας του συνέντευξη, δηλώνει ωριμότερος, καθώς επιστρέφει «από το κατώφλι του θανάτου», και μιλά πλέον ως ενεργός πολιτικός. Αρνεείται όμως ότι απουσίασε ποτέ από την ενεργό πολιτική δράση.

Οι ατέλειωτες ημέρες –και «νύχτες», επισημαίνει με έμφαση– της προεγχειρητικής και της μετεγχειρητικής περιόδου, του έδωσαν την ευκαιρία να κάνει κάποιους απολογισμούς και να καταλήξει στο συμπέρασμα, που, προσωρινά τουλάχιστον, φαίνεται να τηρεί, ότι απαιτείται ποιοτική αλλαγή της ζωής του:

«Ήταν υπερβολή», υποστηρίζει. «Αν δεν ήμουν στη Βουλή, θα ήμουν στο κόμμα. Κι αν δεν ήμουν εκεί, θα γύριζα στην Ελλάδα».

Η ομοψυχία της ομογένειας της Αμερικής στο θέμα των Σκοπίων και η προσωπική του συμμετοχή σ' αυτήν, οι αστείρευτες δυνάμεις του Ελληνισμού, η αυτοσυγκέντρωση και οι προσωπικοί απολογισμοί, όλα μαζί συντέιναν στη διαμόρφωση νέων, ωριμότερων, όπως λέει, αντιλήψεων: για τα εθνικά θέματα, κυρίως, τα οποία μοιάζει να αποσπούν αυτή την περίοδο το μέγιστο ενδιαφέρον του.

Αν κάτι όμως δεν άλλαξε καθόλου στα χαρακτηριστικά του Γιώργου Γεννηματά, του δημοφιλέστερου Έλληνα πολιτικού, είναι η ενεργός ενασχόλησή του με καθετί το κοινό. Έτσι, η συζήτησή του με την *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία* στρέφεται γύρω από

τα πιο καινά ζητήματα που αντιμετωπίζει ο τόπος. Και εκπλήσσουν οι απαντήσεις του Γιώργου Γεννηματά, καθώς όλες συνοδεύονται από ρηξικέλευθες προτάσεις:

– Η προχθεσινή παρουσία σας στη Βουλή, κατά τη συζήτηση για το Μάαστριχτ, σήμαινε κι επιστροφή στην ενεργό πολιτική δράση;

Κατ' αρχήν, δε νομίζω ότι απουσίασα ουσιαστικά από την ενεργό πολιτική δράση. Στην Αμερική, όπως εσείς, προσωπικά, γνωρίζετε και γράφατε μάλιστα, είχα ενεργό πολιτική παρουσία. Τώρα, αν εννοείτε επιστροφή στα καθήκοντα του κοινοβουλευτικού εκπροσώπου και του μέλους του Εκτελεστικού Γραφείου του ΠΑΣΟΚ, σ' αυτά επιστρέφω μετά τις διακοπές μου στη Σύμη, για την οποία αναχωρώ αύριο. Αλλά απουσία από την ενεργό πολιτική δράση δεν αισθάνομαι ότι έχω καμία. Στην Αμερική δούλεψα με την ομογένεια για το συλλαλητήριο, είχα πολιτικές επαφές, συναντήσεις με τον αρχιεπίσκοπο Ιάκωβο και με ομογενείς επιχειρηματίες και επιστήμονες.

– Είμαι έτοιμος να επανορθώσω... γλίστρημα της γλώσσας ήταν... εννοούσα, επιστροφή στα συγκεκριμένα καθήκοντα, τα οποία αναγκαστικά εγκαταλείψατε. Από την αντίδρασή σας, όμως, διαπιστώνω ένα άγχος, μια ανησυχία μήπως και θεωρηθεί ότι ήσασταν απών για μικρό χρονικό διάστημα. Η περιπέτεια της υγείας σας δεν ήταν μικρό πράγμα. Θα δικαιολογούσε κάλλιστα και πολύμηνη απουσία από κάθε είδους δραστηριότητα...

Κανένα άγχος, αλλά, καλώς ή κακώς, έτσι είχαν μέχρι σήμερα τα πράγματα. Αρχίζω κανονικά από τη Βουλή στο θερινό τμήμα του Σεπτεμβρίου.

– Κοντός ψαλμός, λοιπόν.

Ακριβώς.

– Είναι λίγο σκληρή, άχαρη αν θέλετε, η ερώτηση: Η επιστροφή στα καθήκοντά σας απαιτεί και καλή υγεία. Αναλαμβάνετε ευθύ-

νες πάλι. Θεωρείτε τον εαυτό σας ή, σωστότερα, αισθάνεστε ακμαίος για να ανταποκριθείτε σ' αυτά τα καθήκοντα;

Αισθάνομαι αρκετά καλά. Πέρασα, βεβαίως, μεγάλη ταλαιπωρία. Πιστεύω ότι ο καρκίνος έχει νικηθεί. Θα το δείξει η πορεία. Αυτά λένε οι γιατροί.

– Άρα, από 1ης Σεπτεμβρίου 16ωρο δουλειάς και σε μάξιμουμ ταχύτητες;

Ναι, αλλά η αλήθεια είναι πως πρέπει να αλλάξω τρόπο ζωής. Όχι εξαιτίας της περιπέτειας της υγείας μου, αλλά νομίζω ότι πρέπει να περάσω σ' έναν πιο ποιοτικό, παρά ποσοτικό, τρόπο ζωής.

– Τι εννοείτε;

Το 1991, λόγου χάριν, γύρισα όλη την Ελλάδα, περίπου τρεις φορές. Ήταν, νομίζω, υπερβολή!

– Γιατί; Για το κόμμα σας, για το Κίνημα το κάνατε...

Ε, όχι! Ήταν υπερβολή. Θα μπορούσα, για παράδειγμα, να είχα γυρίσει μία φορά την Ελλάδα, με τα ίδια πολιτικά αποτελέσματα.

– Δεν αισθάνομαι ότι κάνω λάθος. Υποθέτω, συγκεκριμένα, ότι στην προεγχειρητική και μετεγχειρητική σας περίοδο αυτοσυγκεντρωθήκατε και κάνατε κάποιους απολογισμούς πεπραγμένων, ως τους πω έτσι...

Ας μη γελιόμαστε, από την Αμερική επέστρεψα ωριμότερος.

– Τι, λόγω Αμερικής;

Όχι, αλλά εκεί έφτασα στο κατώφλι του θανάτου.

– ;;;

Ναι, διότι η εγχείριση δε θα είχε κανένα αποτέλεσμα, αν δεν είχε πετύχει η χημειοθεραπεία που έκανα στην Ελλάδα. Κι αυτό

θα το διαπιστώναμε μόνο με την εγχείρηση. Επομένως, μπαίνοντας στο χειρουργείο... ο Γκίνσμπεργκ, που με χειρούργησε, μου είπε πως η χημειοθεραπεία είχε γίνει τέλεια.

Έκανα απολογισμούς

– *Και ο απολογισμός; Τι έβγαλε;*

Έκανα αρκετούς απολογισμούς. Έναν αστραπιαίο, όταν με μετέφεραν στο χειρουργείο από το δωμάτιό μου, για την εγχείρηση.

– *Και τα αποτελέσματα;*

Αχ... είναι προσωπικά θέματα αυτά. Δε θα 'θελα...

– *Ένας πολιτικός, και μάλιστα ο δημοφιλέστερος, σύμφωνα με πρόσφατες σφηνγομετρήσεις, είναι υποχρεωμένος να περιορίσει κάπως τα όρια της προσωπικής του ζωής. Λοιπόν;*

Ήσυχη συνείδηση και κάποιες αναγκαίες αλλαγές στις οπτικές γωνίες.

– *Για τη συνείδησή σας, δε νομίζω ότι υπάρχει Έλληνας που να αμφιβάλλει ότι είναι ήσυχη. Αλλά αλλαγές στις οπτικές γωνίες; Τι σημαίνει αυτό;*

Πρώτο και κυριότερο, η θεώρησή μου για την πορεία των εθνικών θεμάτων.

Εθνική ομοψυχία

– *Που μας εισάγουν στο πολιτικό μέρος της σημερινής μας συζήτησης αφού κι εγώ περί αυτών θα 'θελα να ρωτήσω.*

Εθνική ομοψυχία, ισχυρή οικονομία, θωράκιση των ενόπλων δυνάμεων.

– *Το τελευταίο σημαίνει αύξηση των αμυντικών δαπανών;*

Όχι. Θωράκιση, κυρίως με τη βελτίωση της κατάρτισης, την έμφαση στο επιστημονικό επίπεδο των ένστολων με ενισχύσεις από επιστήμονες.

– *Εθνική ομοψυχία;*

Νομίζω ότι κατά 99%, κατά 100%, αυτή ήταν που έφερε το όποιο θετικό αποτέλεσμα στη Λισαβόνα. Συνειρωμικά, θα 'θελα να παραπέμψω και στη θέρμη με την οποία με υποδέχτηκαν στη Βουλή οι συνάδελφοι όλων των παρατάξεων. Η ομογένεια της Αμερικής στάθηκε στο ύψος των περιστάσεων και με επικεφαλής τον αρχιεπίσκοπο διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο.

– *Ισχυρή οικονομία;*

Εκτός από τα καθ' ημάς, θεωρώ μέγιστη εθνική ανάγκη τη δημιουργία ενός εθνικού κεφαλαίου χωρίς καμία ανάμειξη του κράτους.

– *Από ποιους; Τι θα 'ναι;*

Θα 'χει εμβέλεια εκτός Ελλάδος και προτείνω να μετέχουν σ' αυτό ενδεικτικά οι Βαρδινογιάννης, Λάτσης από την Ελλάδα και οι Σπανός, Άθηνς, Τσαγκόπουλος, Λιβανός, Ζαχάρης από την ομογένεια και άλλοι.

– *Τι θα μπορούσαν να κάνουν, συγκεκριμένα, αυτοί;*

Να μπουν στα αμερικανικά μέσα μαζικής ενημέρωσης, για παράδειγμα. Με κίνητρα, όχι απλά να ξοδέψουν χρήματα για το εθνικό συμφέρον. Να κάνουν επίσης με τα Βαλκάνια ό,τι έκανε ο Γκονζάλες της Ισπανίας για επενδύσεις στην Κοινοπολιτεία. Να δημιουργηθεί επίσης εθνικό κέντρο ερευνών.

– *Αυτό;*

Στις Ηνωμένες Πολιτείες οι Έλληνες ή ομογενείς πρωταγωνιστούν στο χώρο της Υγείας. Είναι πάρα πολύ μπροστά και η πα-

ρουσία τους είναι καταλυτική. Ήδη τρεις απ' αυτούς, οι καθηγητές Βασίλης Ρήγας, Χάρης Θεοχαρίδης και Γιώργος Φαρμακίδης, ασχολούνται και μου έχουν ήδη κάνει πρόταση για το Εθνικό Κέντρο Ερευνών. Οι ομογενείς και Έλληνες καθηγητές επηρεάζουν στις ΗΠΑ και το χώρο του φαρμάκου. Θα μπορούσε, δηλαδή, το εθνικό κεφάλαιο να συνδράμει, κι εδώ χωρίς καμία ζημία, το Εθνικό Κέντρο Ερευνών. Και στην παραγωγή φαρμάκου με την αξιοποίηση του τεράστιου και τόσο εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού αλλά και στην έρευνα, φυσικά.

– Στα καθ' ημάς οικονομικά;

Οι γεωπολιτικές εξελίξεις μάς επιβάλλουν να δούμε ξανά το πρόβλημα της οικονομίας. Νομίζω ότι το πρότυπο της προσπάθειάς μας αυτή τη χρονική συγκυρία πρέπει να είναι μια αναπτυξιακή πολιτική κι όχι η «λιτότητα» και η ύφεση που αποδιοργανώνουν την οικονομία και κατ' επέκταση τα εθνικά μας ζητήματα. Σ' αυτή την παγκόσμια κι ευρωπαϊκή συγκυρία οι χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας είναι αναπόφευκτο να προσφύγουν στην κείνσιανή οικονομική πολιτική και σε μια κοινωνική πολιτική με έμφαση στις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού. Ενίσχυση του Κράτους Πρόνοιας, όχι μείωσή του. Ούτε όμως και ισοπέδωση.

– Κείνσιανή πολιτική!

Σ' αυτό ούτε συζήτηση! Ο σοσιαλισμός ως οικονομικό σύστημα απέτυχε. Δεν ήταν άλλωστε οικονομικό σύστημα. Ο σοσιαλισμός είναι σύνολο αξιών, τρόπος και στάση ζωής. Και σίγουρα δεν ήταν αυτό που πήγε να εφαρμοστεί στη Σοβιετική Ένωση: το αντίπαλο δέος του καπιταλισμού ή, το χειρότερο, η καρικατούρα του.

– Θα αυθαιρετούσα, αν συνήγαγα από τα λόγια σας κάποια ιδεολογική αναδίπλωση μετά τους απολογισμούς;

Είναι αναδίπλωση να διεκδικείς την κοινωνική δικαιοσύνη, την ισότητα, Κράτος Πρόνοιας, αμοιβές σύμφωνα με την προσφορά στην παραγωγική διαδικασία; Να διεκδικείς ισορροπία ανθρώπινου οργανισμού και φυσικού εργασιακού και πολιτιστι-

κού περιβάλλοντος; Όλα αυτά δεν είναι παρωχημένα. Είναι επίκαιρα όσο ποτέ άλλοτε. Ο σοσιαλισμός δεν επικεντρώνεται στο ζήτημα αν θα παράγει το κράτος ή ο ιδιώτης. Αν και όπου παράγει καλύτερα ο ιδιώτης, ας παράγει αυτός. Γιατί να γίνει ιδεολογικό ζήτημα το ποιος παράγει καλύτερα;

– *Μ' αυτό το ερώτημα ακυρώνεται διαμιάς ο μαρξισμός-λενινισμός.*

Το γραφειοκρατικό συγκεντρωτικό σύστημα διακυβέρνησης, το οποίο σε τελευταία ανάλυση ήταν και απάνθρωπο, από πολλές πλευρές ακυρώνεται. Όχι οι αξίες.

– *Αναπτυξιακή πολιτική λοιπόν κι όχι λιτότητα!*

Δεν είπα ακριβώς αυτό. Εγώ θα έλεγα ναι και στη λιτότητα υπό την έννοια ότι θα δεχόμουν, λ.χ., ένα πάγωμα μισθών αλλά και τιμών για τέσσερις, πέντε, έξι το πολύ μήνες. Αλλά ανάπτυξη με έμφαση στις επενδύσεις θα αύξανε τον παρονομαστή του κλάσματος χρέος προς εθνικό προϊόν.

– *Επενδύσεις με τέτοια ακρίβεια του χρήματος;*

Εννοείτε ότι η αύξηση των επιτοκίων, διεθνώς, επηρεάζει και την εσωτερική αγορά χρήματος. Συμφωνώ. Αλλά στην Ελλάδα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι αυξήθηκε δραματικά λόγω της εντυπωσιακής αύξησης του πληθωρισμού από το 1989 μέχρι σήμερα. Αύξηση κατά μία μονάδα του δείκτη τιμών καταναλωτή σημαίνει αύξηση επίσης κατά μία μονάδα των επιτοκίων. Αύξηση κατά μία μονάδα των επιτοκίων επιβαρύνει κατά 40 δισεκατομμύρια δραχμές την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους, άρα και το δημόσιο έλλειμμα.

– *Επομένως;*

Επομένως μια γνήσια αντιπληθωριστική πολιτική, που σημαίνει κυρίως τόνωση της προσφοράς (κι αν στην αφετηρία χρειαστεί πάγωμα μισθών και τιμών), θα μειώσει δραστικά τα εγχώρια αίτια αύξησης των επιτοκίων.

– Και τα εισαγόμενα αίτια;

Σ' αυτή τη φάση δεν είναι οι ΗΠΑ που πιέζουν για αύξηση των επιτοκίων αλλά η Γερμανία μέσω της κεντρικής της τράπεζας. Κι αυτό λόγω της ενοποίησης των δύο μάρκων. Αυτό δεν πρόκειται να διαρκέσει πολύ. Έτσι κι αλλιώς επιδιώκουμε και διεκδικούμε για την Κοινότητα, μέσω του ταμείου συνοχής και του 2ου πακέτου Ντελόρ, επεκτατική οικονομική πολιτική. Θα ήταν αφελές, επομένως, κι αντιφατικό να επιτύχουμε τη στροφή της Κοινότητας και την επιτάχυνση της ανάκαμψής της κι εμείς να βαδίζουμε προς τα πίσω.

*– Βαδίζουμε, δηλαδή, προς τα εμπρός υποστηρίζοντας την επα-
ναπρόσληψη, λ.χ., των 1.200 υπεράριθμων της ΕΑΣ;*

Μου δίνετε μια ευκαιρία με την ερώτησή σας. Ασφαλώς και προνόμια υπήρχαν και ανισότητες που πρέπει να αντιμετωπιστούν με υπευθυνότητα. Διαφωνώ όμως ριζικά με μια καινούρια αντίληψη που τείνει να παγιωθεί, ότι εκσυγχρονιστικότερο είναι ό,τι σκληρότερο για τους εργαζόμενους. Πρόκειται για αντιστροφή των συνθημάτων του 1974 όπου για να ήσουν σύγχρονος έπρεπε να επαναλαμβάνεις τη λέξη Αριστερά και τα συνθήματά της, ενώ σήμερα πρέπει να αποσιωπάς και την Αριστερά και το σοσιαλισμό και τις ανθρωπίνες ανάγκες και αξίες.

*– Όλα μπορείς να τα ακούσεις σήμερα ύστερα απ' όσα συνέ-
βησαν τα τελευταία τρία χρόνια...*

Ναι, αλλά δεν είναι δυνατό η κυβέρνηση να επιδεικνύει αναληγσία στους εργαζόμενους, όταν το ίδιο το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο σε μια πρωτοφανή οδηγία του αποτρέπει από την παραπέρα μείωση του εισοδήματος. Και γνωρίζουμε πολύ καλά ότι δεν το κάνει από φιλευσπλαχνία, διότι αυτή δεν του περισσεύει. Αυτό έχει αποδειχτεί.

*– Αν δε συμπειστούν οι μισθοί, θα αυξηθούν οι απολύσεις. Αυ-
τή είναι η κυβερνητική λογική.*

Πρόκειται για παραλογισμό που δεν οδηγεί πουθενά. Ανακυ-

κλώνεται η κρίση. Όπως οι απολύσεις 1.200 ανθρώπων από την ΕΑΣ. Αλλά 1.200 οικογένειες δεν οδηγούνται τόσο άκριτα στην εξαθλίωση. Και για όσους καλόπιστα διατείνονται πως είναι υποχρεωτικές αυτές οι απολύσεις, ήταν αναπόφευκτες, θέλω να τονίσω ότι η λύση του προβλήματος των συγκοινωνιών, ιδιαίτερα στην Αττική, αλλά και του προβλήματος του περιορισμού των καυσίμων, δηλαδή της μόλυνσης, και της εξυγίανσης της ΕΑΣ είναι η αύξηση του κυκλοφοριακού φόρτου από 38% που είναι σήμερα στο 50% που είναι ο αντίστοιχος μέσος όρος της ΕΟΚ.

– Και τι δηλαδή; Θα γίνει τότε κερδοφόρα η ΕΑΣ;

Όχι, δεν υπάρχουν στην Ευρώπη κερδοφόρες αστικές συγκοινωνίες. Ακόμα και ο ιδιωτικός ΟΑΣ της Θεσσαλονίκης επιδοτείται από το κράτος με 8 δραχμές κατά επιβάτη, ενώ η δημόσια ΕΑΣ κατά 35 δραχμές. Νομίζω ότι η πρόταση της ΓΣΕΕ για ανακωχή επί ένα μήνα είναι σοφή, αν και θα την προτιμούσα δίμηνη, διότι θα μπορούσε στο διάστημα αυτό να μελετηθεί η σταδιακή αύξηση του αντικειμένου κατά 35%-40%. Ταυτόχρονα, πρέπει να υπάρξει δεσμευτική συμφωνία εργαζομένων και διοίκησης για αύξηση κατά ένα δρομολόγιο που θα ισοδυναμούσε με 17% αύξηση της παραγωγικότητας και άρα μείωση του κόστους μεταφοράς.

– Και να ανακληθούν οι 1.200 απολύσεις; Είναι δυνατόν;

Θα αποδειχτεί στο τέλος της ανακωχής εάν αυτό είναι δυνατό, όπως εγώ πιστεύω. Άλλωστε υπάρχει η λύση της επανακατάρτισης μέσω των προγραμμάτων της ΕΟΚ.

– Αυτό το πρόσθετο δρομολόγιο θα εξανεμιστεί από τη διαφαινόμενη αύξηση της τιμής των καυσίμων.

Τούτο δεν είναι απολύτως ακριβές. Πώς είναι δυνατό να μην κινητοποιηθούν οι εργαζόμενοι για την επιβίωσή τους, όταν πρωτοκλασάτα στελέχη της Νέας Δημοκρατίας τούς θυμίζουν την τεράστια κερδοσκοπία των εταιρειών εμπορίας πετρελαίου; Πώς να αγνοήσουν οι εργαζόμενοι τα 37 δισεκατομμύρια που ενθυλά-

κωσαν μετά την απελευθέρωση των καυσίμων; Πώς να μη διεκδικήσουν αγωνιστικά την επιβίωσή τους; Οι εργαζόμενοι με τη δουλειά τους εξοικονομούν καύσιμα, ενώ άλλοι κερδοσκοπούν μ' αυτά.

– Αύξηση των ορίων ηλικίας στα 65, όταν ο μέσος όρος ζωής είναι 70 χρόνια...

Αν επρόκειτο να συζητήσουμε μόνο την αύξηση των ορίων ηλικίας, το ΠΑΣΟΚ έχει άποψη και πρόταση: εναρμόνιση προς την αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης, χωρίς να θίγονται ώριμες ασφαλιστικές προσδοκίες. Στη Βουλή μάλιστα, όταν συζητούνταν τα ατεκμηρίωτα και ανεφάρμοστα νομοσχέδια για το ασφαλιστικό, είχα καταθέσει τις συγκεκριμένες προτάσεις μας για την επαναδιαπραγμάτευση του χρέους του ΙΚΑ, την τριμερή χρηματοδότηση, την εθνική σύνταξη (και επομένως και την εργασιακή) αλλά και την εκλογίκευση ώστε να μην καταστούμε χώρα συνταξιούχων. Η κυβέρνηση όμως προωθεί μείωση συντάξεων, αύξηση εισφορών (δηλαδή μείωση εισοδήματος), πλήρη ανατροπή δικαιωμάτων των ασφαλισμένων, χωρίς να δεσμεύεται μάλιστα για την τήρηση των άλλων βασικών επιλογών. Προωθεί μια λεόντειο σύμβαση, με την οποία καλείται ο μικροσυνταξιούχος να επωμιστεί το βάρος της χρόνιας κρίσης του ασφαλιστικού συστήματος που μόνο σ' αυτόν δεν οφείλεται.

– Λιτότητα, απεργίες, ασφαλιστικό, απολύσεις, ύφεση, δημόσιο έλλειμμα. Εμείς στο ζουμί μας και οι άλλοι διεισδύουν στα Βαλκάνια, οι Τούρκοι απειλούν υπογείως και λοιπά...

Δικαιολογημένη η επιστροφή σας στα εθνικά μας ζητήματα. Ιδιαίτερα σήμερα που μοιάζει να κρίνεται το θέμα της Κύπρου και δρομολογούνται δυσοίωνες εξελίξεις στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

– Εδώ πρέπει να έγινε σοβαρός απολογισμός!

Και βέβαια. Επειδή όμως έχω μιλήσει πολλές φορές σχετικά, θα 'θελα απλώς να επανακαταθέσω τη διαδικαστική μου πρόταση: πριν από οποιαδήποτε τελική απόφαση για την Κύπρο να

πραγματοποιηθεί, υπό την προεδρία του Προέδρου της Δημοκρατίας Κ. Καραμανλή, πανεθνική διάσκεψη με συμμετοχή των πολιτικών ηγεσιών Ελλάδας και Κύπρου και θρησκευτικών, πνευματικών και οικονομικών παραγόντων του απόδημου Ελληνισμού. Το κύριο αντικείμενο αυτής της διάσκεψης θα είναι να εκτιμηθεί εάν με τόσο αναβαθμισμένη γεωπολιτικά την Τουρκία σήμερα είναι ενδεδειγμένη η επιδίωξη «λύσεων» από την Ελλάδα.

– Καλά, κι εσείς δε βλέπετε ότι και η Ελλάδα έχει αναβαθμιστεί;

Κατά την άποψή μου η Ελλάδα θα αναβαθμιστεί στο άμεσο μέλλον, ενώ η Τουρκία θα αντιμετωπίσει οξυμμένα οικονομικά, κοινωνικά, θρησκευτικά και πολιτικά προβλήματα.

– Μήπως όμως ύστερα από πέντε ή δέκα χρόνια μετανιώσουμε πάλι που δε δεχτήκαμε τις προτεινόμενες λύσεις;

Δηλαδή Τούρκο πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας; Ε, όχι! Χίλιες φορές όχι.

– Τότε πρέπει να προβλέπετε θεαματική αναβάθμιση του ρόλου της Ελλάδας στο άμεσο μέλλον για να μη φοβάστε την αναβολή.

Κύριε Μαύρο, οφείλουμε επιτέλους να κατανικήσουμε και την ηττοπάθεια και τον εφησυχασμό που κατά καιρούς κυριαρχούν. Οφείλουμε επιτέλους να εκτιμήσουμε τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ελλάδας. Παρά τις οικονομικές αντιξοότητες, η πατρίδα μας υπερέχει κατά πολύ από τις βαλκανικές χώρες και την Τουρκία και στη δημόσια οικονομία και στην ιδιωτική. Η Τουρκία κάνει επεκτατική εξωτερική οικονομική πολιτική, την ώρα που στο εσωτερικό της μέτωπο ο επίσημος πληθωρισμός αγίζει το 100%, η ανεργία το 25% και το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών το 10% του ΑΕΠ. Οι Αμερικανοί είναι στον Κόλπο, δεν έχουν ανάγκη χωροφυλάκων και υποχωροφυλάκων. Το τρίπολο Ιράν – Τουρκία – Ιράκ φαίνεται να αντικαθιστά το μονοπώλιο

των αμερικανικών ενδιαφερόντων στην περιοχή. Ο ισλαμισμός και ο κεμαλισμός συγκρούονται στην Τουρκία, οι Κούρδοι βρίσκονται σε εξέγερση, ενώ στο μαλακό υπογάστρο της Τουρκίας μαίνεται ο πόλεμος Αζέρων – Αρμενίων.

– Πώς βλέπετε να υλοποιείται η πρότασή σας για πανεθνική διάσκεψη;

Η πρωτοβουλία δεν μπορεί παρά να αφορά τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας.

«ΜΕΣΑ ΣΕ ΠΕΝΤΕ ΛΕΠΤΑ ΕΓΙΝΑ ΠΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ»

Τα τηλέφωνα χτυπούσαν συνεχώς – απαντούσε στα περισσότερα. Από τα πρώτα πράγματα που μου είπε ήταν η ικανοποίησή του για τη συμπαράσταση του συνόλου του πολιτικού κόσμου στην περιπέτειά του, και ιδίως τώρα που η γυναίκα του Κάκια έφυγε. Έδειχνε ψύχραιμος. Ένας άνθρωπος που ξέρει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει, αλλά επ' ουδενί δεν παραδίνεται. Και αυτό είναι η δύναμή του. Τη δημοτικότητα την απέδωσα στην ειλικρίνεια και στην πειστικότητα με την οποία μου μίλησε.

Το πρόγραμμά του είναι ήδη γεμάτο. Ομιλίες, περιοδείες, τηλεοπτικές εμφανίσεις. Ο Γεννηματάς είναι παρών στην εκλογική μάχη. Ωστόσο, ο ίδιος υποστηρίζει πως η ζωή του δεν είναι η πολιτική αλλά η οικογένειά του και κυρίως τα εγγόνια του. Μιλάει για την πολιτική και δεν αποφεύγει να μιλήσει για λάθη. Όταν γίνομαι συνήγορος του διαβόλου, ανεβάζει τους τόνους. Σε πολλά μπορεί να αλλάξε γνώμη, να διαπίστωσε δογματισμούς και ανωριμότητες. Για ένα θέμα, όμως, δε δέχεται κουβέντα. Απέναντι στη ζωή και το θάνατο, λέει, είναι όλοι ίσοι. Η υγεία δεν μπορεί να είναι ανταλλάξιμη αξία και αυτός δεν είναι διατεθειμένος να επιστρέψει σε μια κοινωνία που θα ζει με βάση τους νόμους της ζούγκλας.

Είναι κάτι παραπάνω από βέβαιος για τη νίκη του ΠΑΣΟΚ στις εκλογές. Δηλώνει σοσιαλιστής και βάζει με σφοδρότητα κατά των νεοφιλελεύθερων που, αφού απέτυχαν στα οικονομικά, τώρα έβαλαν στο στόχαστρο τη δημοκρατία.

– Κύριε Γεννηματά, ένα από τα βασικά επιχειρήματα της Ν.Δ.

κατά του ΠΑΣΟΚ στον προεκλογικό αγώνα είναι το πρόβλημα υγείας του Ανδρέα Παπανδρέου και το δικό σας. Εσείς, όταν ανακοινώσατε μόνος σας το πρόβλημά σας, δε λογαριάσατε το πολιτικό κόστος της πράξης σας;

Φυσικά όχι. Έχω καρκίνο, έχω βελτίωση και θα δώσω τη μάχη μου. Όσο υπάρχω, θα προσπαθώ και θα προσπαθώ ταυτόχρονα να υπάρχω.

Σε ό,τι αφορά τον Ανδρέα Παπανδρέου, έχουν περάσει πέντε χρόνια από την υπόθεση της υγείας του. Ξέρουμε ότι είναι μια χαρά, αλλά δυστυχώς αυτό που πάσχει είναι η πολιτική υγεία του τόπου.

– Ωστόσο, ήσασταν ο πρώτος που έκανε κάτι τέτοιο. Θεωρείτε ότι αυτό άλλαξε το κλίμα στην αντιμετώπιση τέτοιων ζητημάτων;

Όταν το έκανα, δεν το έκανα από ένδειξη θάρρους. Ούτε για να διασφαλίσω κάποιο πολιτικό άλλοθι στο μέλλον. Το έκανα γιατί πάντοτε στη ζωή μου προσπάθησα, δεν ξέρω αν τα κατάφερα, να είμαι συνεπής και ειλικρινής ως προς τον εαυτό μου, τους φίλους μου και τους πολίτες, με τους οποίους η σχέση ενός πολιτικού είναι άλλη. Δε θα μπορούσα ποτέ να ζήσω με αυταπάτες και με ψευδαισθήσεις. Και γι' αυτό το έκανα.

– Πιστεύετε ότι το πρόβλημα έχει να κάνει και με το ψυχικό σθένος που το αντιμετωπίζει ο καθένας;

Αναμφίβολα, και το συνιστώ σε όλους όσοι έχουν προσβληθεί από καρκίνο. Η γυναίκα μου πέθανε πρόσφατα, δυστυχώς. Πάλεψε δέκα χρόνια. Και σχεδόν τα εννιά χρόνια ζούσε με ένα θαυμάσιο τρόπο. Είχε μια ποιότητα ζωής αξιοθαύμαστη, γιατί είχε αποφασίσει η ίδια να ζήσει έτσι. Εγώ πήρα παραδείγματα από εκείνη.

– Στην πολιτική σας δραστηριότητα πώς σας επηρέασε;

Να σας πω την αλήθεια, αναγκαστικά έγινα πιο ανθρώπινος. Κι αυτό συνέβη κυρίως όταν έκανα την εγχείρηση και με μετέφεραν για να την κάνω από το κρεβάτι στο χειρουργείο. Μέσα σε

πέντε λεπτά έγινε ο απολογισμός μιας ολόκληρης ζωής. Και είδα ότι η συνειδήσή μου ήταν ήσυχη, αλλά αποφάσισα, αν επιζήσω, να δώσω ολόπλευρη τη μάχη της ανθρωπιάς. Κάτι που το συνηθίζω, αλλά όχι στο βαθμό που θα 'πρεπε. Από τότε αποφάσισα να δυναμώσω αυτό το ρόλο όσο ζω.

– *Κύριε Γεννηματά, η πολιτική είναι η ζωή σας;*

Έχω πάθος με τη δημοκρατία, αλλά, όπως είπα, είμαι ερωτευμένος με την οικογένειά μου. Με τα εγγόνια μου, για παράδειγμα, πολύ περισσότερο από την πολιτική. Και το λέω, ό,τι κι αν αυτό μου στοιχίσει.

– *Όταν είδατε και τη δική σας φωτογραφία στον Ελεύθερο Τύπο τι νιώσατε; Αγανάκτηση, οργή, απογοήτευση;*

Στον ίδιο *Ελεύθερο Τύπο* είχε ένα μικρό αφέρωμα σε μένα και στη γυναίκα μου, σε διαμετρικά αντίθετη κατεύθυνση από το δημοσίευμα στο οποίο αναφέρεστε. Και πρέπει να σας πω ότι με εντυπωσίασε το θετικό κι όχι το αρνητικό. Έχω μάθει αυτά τα δημοσιεύματα να τα αγνοώ.

– *Σχεδόν όλοι βλέπουν νίκη του ΠΑΣΟΚ στις εκλογές. Ακόμη και οι αμερικανικές πηρεσιές. Αυτό μπορεί να σημαίνει ότι το κόμμα σας έγινε πλέον αποδεκτό από την Ουάσινγκτον;*

Παρακολουθώ με πολλή προσοχή και ενδιαφέρον τι λένε οι ξένοι για τη χώρα μας. Τι λένε, όχι τι θα μας πουν να κάνουμε. Αυτό δε θα το διανοούμην ποτέ. Εμένα με ενδιαφέρει τι λένε οι Έλληνες. Και δεν υπάρχει Έλληνας πολίτης, μηδέ των αρχηγών των άλλων κομμάτων εξαιρουμένων, που να μην πιστεύει πως στις 11 Οκτωβρίου το ΠΑΣΟΚ θα 'χει αυτοδύναμη κυβέρνηση.

– *Σε μια αυτοκριτική σας συνέντευξη το καλοκαίρι του '89 είπατε: το μεγαλύτερο λάθος του ΠΑΣΟΚ ήταν που δεν έκανε πράξη το σύνθημα «λαός-ΠΑΣΟΚ στην εξουσία».*

Ένα από τα λάθη ήταν αυτό. Κατ' αρχήν δε μου αρέσει πια ο

όρος εξουσία. Προτιμώ τον όρο διακυβέρνηση. Κι αυτό γιατί είδα αυταρχισμό πολύ αυτό τον καιρό και νομίζω ότι πιο σημαντικό και από την οικονομία και από την κοινωνική πολιτική, ακόμη κι από τις θεσμικές μεταβολές, είναι το θέμα της δημοκρατίας. Και είδα να αναβιώνει ο αυταρχισμός. Αυτό πρέπει να παταχθεί. Γι' αυτό πλέον δε μιλώ για εξουσία αλλά για διακυβέρνηση και μάλιστα δημοκρατική. Το πρώτο πράγμα που πρέπει να κάνουμε είναι να δώσουμε στον κόσμο μια διακυβέρνηση δημοκρατική και σοβαρή. Πρέπει να ομολογήσω ότι κατά την οκταετία δεν καταφέραμε να αναγορεύσουμε τον πολίτη σε κυρίαρχο. Σε ποιον, όμως, αναφέρεται η λαϊκή κυριαρχία, αν όχι στο άθροισμα όλων των πολιτών, άρα στον πολίτη. Πάνω απ' όλα είναι ο άνθρωπος! Επομένως, έπρεπε να δημιουργήσουμε θεσμούς που να ενισχύουν τη συμμετοχή του πολίτη, αλλά και να λάβουμε μέτρα που να κάνουν πράξη τη συμμετοχή του πολίτη και όχι να αποτελεί απλά διακοσμητικό στοιχείο.

– Ποιο λάθος δε θα θέλατε να ξανακάνει το ΠΑΣΟΚ και ποιο εσείς προσωπικά;

Κατ' αρχήν τα λάθη που αφορούν τη συμμετοχή των πολιτών έχουν σημείο αναφοράς και εμένα, μια και ήμουν ο πρώτος υπουργός Εσωτερικών. Τότε νόμιζα ότι ήμουν αλάνθαστος και μετά ανακάλυψα ότι δεν μπορείς να κάνεις θεσμούς λαϊκής συμμετοχής ίδιους για τους ανθρώπους που ζουν στα κουτάκια των πολυκατοικιών και ίδιους γι' αυτούς που ζουν στην επαρχία ή στα νησιά με τα καφενεία και τα κοινά χαγιάτια. Κατάλαβα ότι πρέπει να δούμε με ευαισθησία και ευελιξία τους θεσμούς της συμμετοχής και να τους στηρίξουμε.

– Ποια ήταν η μεγαλύτερη κατάκτηση της διακυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ;

Το Εθνικό Σύστημα Υγείας, αλλά ξεκίνησε την εφαρμογή του με αρκετό δογματισμό και με το δόγμα ότι οι γιατροί είναι υποχρεωμένοι να εγκαταλείψουν το «εγώ» τους και να στρατευτούν στο Ε.Σ.Υ., ξεχνώντας ότι ο γιατρός είναι άνθρωπος, ότι στηρίζει το Ε.Σ.Υ., είναι συνειδητή η συμμετοχή του, αλλά κι εμείς έπρεπε

να βοηθήσουμε τους γιατρούς, ώστε να αναδείξουν τον ιεραποστολικό τους ρόλο και όχι κάθε φορά να επικαλούμαστε το ιεραποστολικό τους καθήκον και να τους αγνοούμε.

– Πολλοί όμως λένε ότι το Ε.Σ.Υ. δεν κατάφερε τελικά να γίνει ανταγωνιστικό.

Το αντίθετο. Υπάρχουν στοιχεία της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας ότι το Ε.Σ.Υ. στην Ελλάδα είχε τους υψηλότερους δείκτες σε ό,τι αφορά την οικονομία, την αποδοτικότητα και την παραγωγικότητα. Αλίμονο! Θα βάλω εγώ σε σύγκριση τα δημόσια νοσοκομεία ακόμη κι όπως τα κατάντησε η Νέα Δημοκρατία με αυτά τα ιδιωτικά δήθεν «ξενοδοχεία πολυτελείας», τα οποία δεν έχουν καμία σχέση με την περίθαλψη, την υγεία και την εκπαίδευση των λειτουργιών της υγείας;

– Ωστόσο, δε θα 'πρεπε να είναι πιο νοικοκυρεμένα; Υπάρχουν σοβαρά προβλήματα...

Αναμφίβολα. Το Ε.Σ.Υ. υπήρξε λίγο πληθωριστικό. Αντί να κάνω 180 Κέντρα Υγείας, έπρεπε να κάνω 120 και 60 μονάδες κοινωνικής επανένταξης, ώστε να μη στοιβάζονται στα μαχόμενα νοσοκομεία ασθενείς μακράς νοσηλείας. Νομίζω ότι είναι η ώρα να κάνουμε την πλήρη αποκατάσταση του Ε.Σ.Υ. και να κάνουμε τις απαιτούμενες βελτιώσεις, όπως είπε και ο Ανδρέας Παπανδρέου.

– Υπολογίζετε το πολιτικό κόστος στις κινήσεις σας;

Εγώ πιστεύω πως ό,τι δημιουργεί εθνικό συμφέρον και κοινωνικό όφελος δημιουργεί και πολιτικό όφελος. Αντίθετα, όταν πας να αποφύγεις το πολιτικό κόστος, μπορεί να δημιουργήσεις προβλήματα στο εθνικό συμφέρον και στο κοινωνικό σύνολο.

– Τι υπουργείο θα ζητήσετε στην κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ;

Ποτέ στην πολιτική μου ιστορία δε ζήτησα, και μάλιστα προκαταβολικά, συγκεκριμένο ρόλο. Αποδέχτηκα, καλώς ή κακώς, τις διάφορες τοποθετήσεις και κακώς τις διάφορες μετακινήσεις.

– Οι πληροφορίες σάς φέρουν ως τον επόμενο υπουργό Εθνικής Οικονομίας.

Δεν έχω συζητήσει με τον πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ ακόμα. Αυτός θα είναι ο πρωθυπουργός και θα επιλέξει τα συγκεκριμένα στελέχη για τους συγκεκριμένους ρόλους.

– Εσείς όμως είχατε ζητήσει να γίνει εκ των προτέρων γνωστή η σύνθεση της κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ, ώστε ο κόσμος να ψηφίσει με βάση κι αυτό το κριτήριο και τις δεσμεύσεις που θα αναλάβουν τα συγκεκριμένα πρόσωπα.

Ναι, είχα κάνει αυτή την πρόταση, αλλά δεν έγινε βασικά αποδεκτή. Ήμουν μειοψηφία. Εξακολουθώ όμως να πιστεύω ότι ήταν σωστή και νομίζω ότι στο μέλλον πρέπει να επανεξεταστεί. Αυτό που ενδιαφέρει δεν είναι μόνο οι προτάσεις και τα προγράμματα. Πρέπει να σκιαγραφηθεί και το ύφος της διακυβέρνησης. Κι αυτό το ύφος, καλώς ή κακώς, δεν το δίνουν οι θεσμοί αλλά τα πρόσωπα που δουλεύουν στους θεσμούς. Γι' αυτό πρέπει να ξέρει ο πολίτης ποιος τελικά θα εφαρμόσει μια πολιτική, η οποία μπορεί να είναι περίπου η ίδια, αλλά από λαθεμένες κινήσεις προσώπων να διαστρεβλωθεί και να μεταστραφεί.

– Τελικά, κύριε Γεννηματά, η πολιτική κάνει τα πρόσωπα ή τα πρόσωπα την πολιτική;

Και τα δύο. Αν με ρωτούσατε πριν από δέκα χρόνια, θα έλεγα με ένα δογματικό τρόπο ότι τα πρόσωπα δεν παίζουν κανένα ρόλο. Θα ήμουν και κατηγορηματικός και θα 'λεγα ότι όσοι μιλούν για πρόσωπα δεν έχουν καμία σχέση με τη λαϊκή συμμετοχή, την κυριαρχία κ.λπ. Σήμερα έχω αλλάξει ριζικά γνώμη. Τα πρόσωπα παίζουν και θα παίζουν ρόλο.

– Στη Νέα Δημοκρατία ξεχωρίζετε πρόσωπα; Το ΠΑΣΟΚ λέει ότι είναι όλοι συνυπεύθυνοι.

Παντού ξεχωρίζω πρόσωπα. Εκείνοι βγήκαν να διαφοροποιηθούν, όταν παιζόταν το θέμα του ΟΤΕ, της ΔΕΗ, των Σκοπίων, όταν κατατέθηκε η πρόταση δυσπιστίας ψήφισαν ή δεν ψήφισαν

υπέρ της κυβέρνησης Μητσοτάκη. Γιατί εγώ να αναγάγω σε εξιλαστήριο θύμα τον κ. Μητσοτάκη; Όλοι έχουν την ίδια ευθύνη.

– Δηλαδή, ποιος φταίει για την αποτυχία της κυβέρνησης; Ο κ. Μητσοτάκης ή το κόμμα;

Νομίζω και οι δύο.

– Και ο κ. Σαμαράς;

Κατά τη γνώμη μου, ναι.

– Μα αυτός δεν έριξε την κυβέρνηση;

Εγώ επανειλημμένως είχα προβλέψει τις πρόωρες εκλογές. Ο κ. Σαμαράς απλώς φρόντισε να δώσει στον κ. Μητσοτάκη 150. Γιατί, προσέξτε, δύο ανεξαρτητοποιήθηκαν και τρεις παραιτήθηκαν. Εγώ πιστεύω ότι έτσι κι αλλιώς θα πηγαίναμε σε πρόωρες εκλογές. Απλά ο κ. Μητσοτάκης αξιοποίησε την κίνηση Σαμαρά.

– Εννοείτε ότι ο κ. Μητσοτάκης παγίδεψε τον κ. Σαμαρά ή υπαινίσσεστε «σικέ» κίνηση;

Όχι, δε λέω κάτι τέτοιο. Η κίνηση του κ. Σαμαρά επιτάχυνε τις διαδικασίες.

– Αλήθεια, τι γνώμη έχετε για τον κ. Σαμαρά;

Μου είναι συμπαθής ως άνθρωπος. Ευπρεπής. Στις εκλογές του '85, μάλιστα, όταν ήμασταν και οι δύο υποψήφιοι στο Νομό Μεσσηνίας, κάναμε και παρέα. Τα λέγαμε, όπως όλοι οι υποψήφιοι μεταξύ τους. Του καταλογίζω όμως σημαντικά λάθη στα εθνικά θέματα. Φέρει μεγάλη ευθύνη για τα προβλήματα με την Αλβανία, τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και το πρόβλημα των Σκοπίων. Φέρει πολύ μεγάλη ευθύνη για το πρόβλημα των Σκοπίων μαζί με τον κ. Μητσοτάκη για την υπογραφή που έβαλε το Δεκέμβρη του 1991.

– Νομίζετε ότι είναι ακροδεξιός;

Έχω εγκαταλείψει προ καιρού τις ετικέτες.

– Για τον κ. Έβερτ τι γνώμη έχετε;

Εγώ θαμιάμαι ότι, όταν ήταν υπουργός Προεδρίας ο κ. Έβερτ, του είχα επισημάνει πως με τις διατάξεις που ψήφισαν τότε για τον ευρύτερο δημόσιο τομέα άνοιγε το δρόμο για να γίνει πλήρης εκποίηση του στρατηγικής σημασίας δημόσιου τομέα (ΟΤΕ, ΔΕΗ κ.λπ.). Εκείνος μας διαβεβαίωνε ότι δε θα έφτανε ποτέ στο σημείο να στέρξει σε τέτοιο ξεπούλημα. Κι έφυγε από υπουργός Προεδρίας και χρησιμοποιήσαν ακόμα και τις αγαθές του διατάξεις για να ξεπουλήσουν τον ΟΤΕ και να κάνουν τις γνωστές συμβάσεις για τη ΔΕΗ. Οι μικροαντιρρήσεις που προέβαλε σε ορισμένα θέματα βρισκονταν πολύ μακριά από την ουσία.

– Για τον κ. Μητσοτάκη τι γνώμη έχετε;

Είναι κρίμα να πω τη γνώμη μου για τον κ. Μητσοτάκη τώρα που βρίσκεται στη δύση του πολιτικού του βίου. Τώρα οδηγεί την παράταξή του σε στρατηγική ήττα.

– Η Αριστερά πιστεύετε ότι θα επιβιώσει σε αυτές τις εκλογές;

Θα θαμιάστε ότι είχα διαφωνήσει με τη διάσπαση του ΚΚΕ και του ενιαίου Συνασπισμού. Θεωρούσα ότι έπρεπε να είχε γίνει ένας εκσυγχρονισμός του ΚΚΕ και ταυτόχρονα να διαφυλαχτεί η ενότητά του. Ο λόγος ήταν ότι πιστεύω πως οι προοδευτικές δυνάμεις στο μέλλον θα συγκλίνουν, γιατί το κόστος του εκσυγχρονισμού είναι τόσο μεγάλο που θα υπάρξουν πολλές συγκρούσεις πάνω σε αυτό το θέμα. Τότε πρέπει να υπάρξουν πολιτικές δυνάμεις ικανές, ώστε να μην πέσει το κόστος στις πλάτες των ασθενέστερων τάξεων ή και των ασθενέστερων χωρών. Δυστυχώς, όμως, ακολουθήθηκε η διάσπαση από τη μια και ο μη εκσυγχρονισμός από την άλλη. Κάτι που τους έχει αποδυναμώσει.

– Η Αριστερά όμως κάνει και πάλι διμέτωπο, ιδιαίτερα το ΚΚΕ.

Δεν έχουν πιάσει τον παλμό. Μιλάνε για τον εργαζόμενο και

δεν έχουν καταλάβει τι έχει υποστεί ο εργαζόμενος από την κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας. Και μόνο γι' αυτό αξίζει να πω ότι τα παθήματα δεν έχουν γίνει μαθήματα και θλίβομαι.

– Εκλογικά βλέπετε να επιβιώνουν όμως; Μήπως υπάρξει περιθωριοποίηση;

Έχω τη γνώμη ότι δε θα υπάρξει περιθωριοποίηση.

– Τα στελέχη του ΠΑΣΟΚ, όταν ερωτώνται για τη δική τους πολιτική πρόταση, αναφέρονται κάπως μονότονα στην ανάπτυξη, χωρίς να απαντούν πάντα συγκεκριμένα. Πώς θα φτάσουμε σ' αυτή την πολυπόθητη ανάπτυξη όμως;

Όπως λέω συχνά, η ανάπτυξη δεν είναι ένα αυτόματο υδραυλικό σύστημα που μεταφέρει πόρους από το κράτος ή από το κοινωνικό σύνολο στο παραγωγικό σύστημα. Και ιδιαίτερα η αγορά δεν μπορεί να το κάνει αυτό. Η αγορά μπορεί να ρυθμίσει το κέρδος, δεν μπορεί όμως να ρυθμίσει την ανάπτυξη. Ούτε ποιοτικά ούτε προσωπικά. Κι αυτό μέτρησε πολύ στην αποτυχία της Νέας Δημοκρατίας.

– Το ΠΑΣΟΚ στήριξε ως τώρα πολύ την παρουσία του στις λεγόμενες κοινωνικές παροχές. Διεθνώς όμως το Κράτος Πρόνοιας υποχωρεί. Δεν υπάρχει μια αντίφαση ανάμεσα στις θέσεις του ΠΑΣΟΚ και στη διεθνή συγκυρία;

Το πρώτο ζήτημα αυτή τη στιγμή στην Ευρώπη και όχι μόνο στις σοσιαλιστικές δυνάμεις είναι πώς θα ξεκολλήσουν την οικονομία από την τραγική ύφεση στην οποία βρίσκεται. Πώς θα αντιμετωπίσουν οξυμμένα προβλήματα όπως η ανεργία.

Αν δείτε τι εισηγείται καθημερινά ο Γάλλος πρωθυπουργός Μπαλαντίρ, που είναι μεν συντηρητικός αλλά σοβαρός πολιτικός, θα δείτε ότι είναι μέτρα ανάπτυξης και ανάκαμψης. Πιέζει και προς τη μεριά του Κολ και της Γερμανικής Τράπεζας για να μειωθούν τα επιτόκια και προς τη μεριά της Ευρώπης για να δώσει τη μάχη για τα αγροτικά προϊόντα, μια και διακυβεύονται τεράστια συμφέροντα. Η διαμάχη σήμερα είναι για το αν η ανάπτυξη

και ο απαιτούμενος εκσυγχρονισμός θα γίνει με κόστος κοινωνικό ή... πολιτικό κόστος.

Αυτό που σήμερα έχει οριστικά ταφεί είναι ο νεοφιλελευθερισμός. Όλοι πια, ακόμα και οι συντηρητικοί, μιλάνε για νεοκείνσιασμό, για το πώς θα βρεθεί επιτέλους η ατμομηχανή της ανάπτυξης.

– Λεφτά για το Ε.Σ.Υ., όμως, πού θα βρείτε;

Κοιτάχτε, είναι πώς αντιμετωπίζει κανείς το θέμα. Εγώ θα ρωτούσα: «Μπορεί πράγματι να είναι ανταλλακτική αξία η υγεία; Μπορεί να μετρήσει η αξία της ανθρώπινης ζωής περισσότερο στον πλούσιο απ' ό,τι στον φτωχό;». Μπορούμε δηλαδή να δεχτούμε ότι ο έχων χρήματα έχει και μεγαλύτερες πιθανότητες να σωθεί μπροστά στην αμείλικτη σπάθη του θανάτου; Αυτό δεν είναι ζούγκλα;

– Κύριε Γεννηματά, είστε ακόμα σοσιαλιστής;

Βεβαίως. Αλλά ποτέ δε δοκιμάστηκε ο σοσιαλισμός. Διότι ο σοσιαλισμός δεν ήταν ποτέ το κνήγι των οικονομίστικων πλάνων, όπως προσπάθησαν να μας πείσουν οι ηγεσίες του «υπαρκτού». Από την άλλη, δε θέλω να μηδενίσω και εντελώς το έργο τους.

Για μένα ο σοσιαλισμός δεν είναι οικονομικό σύστημα. Είναι στόχοι που αφορούν ταυτόχρονα την πολιτική, την οικονομική και την κοινωνική δημοκρατία. Και δεν μπορείς να αγνοήσεις καμία από τις τρεις συνιστώσες. Στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού κατέστρεψαν κυριολεκτικά την πολιτική δημοκρατία και ως εκ τούτου δεν ήταν δυνατό να προωθηθούν οι άλλες δύο.

– Ναι, αλλά τι μπορεί να είναι σήμερα σοσιαλισμός;

Ο σοσιαλισμός είναι σύστημα αξιών. Οι παλαιότερες των πανθρώπινων αξιών. Είναι μια αναντίρρητη αναγκαιότητα, μια μάχη ανάμεσα στο παλιό και το καινούριο που δίνεται σε όλο το διάβα της ζωής. Από τότε που θέλησε να βγει ο άνθρωπος από τους νόμους της ζούγκλας και να περάσει στους νόμους της κοι-

νωνίας. Ε, εγώ δε θέλω να ξαναγυρίσω στους νόμους της ζούγκλας. Να κυριαρχεί ο ισχυρότερος σε δύναμη είτε σε οικονομία. Μ' αρέσει που φύγαμε από τη ζούγκλα και μπήκαμε στην κοινωνική οργάνωση.

– Συζητώντας κανείς μαζί σας βλέπει ότι μετατοπίζεστε από παλαιότερες δογματικές θέσεις σας. Ωστόσο το ερώτημα για το αν υπάρχει και πού βρίσκεται η περίφημη «διαχωριστική» γραμμή παραμένει.

Κοιτάχτε, εμείς δεχόμαστε το ρόλο του ιδιωτικού τομέα, αλλά πρέπει να υπάρξουν και οι μοχλοί εκείνοι που θα στηρίξουν την ανάπτυξη η οποία περνάει μέσα από τον ιδιωτικό τομέα. Το θέμα είναι ότι αν δεν έχεις ΟΤΕ, αν δεν έχεις ΔΕΗ, αν δεν έχεις διυλιστήρια, πώς θα στηρίξεις τον ιδιωτικό τομέα;

– Μα και στη Νέα Δημοκρατία υπάρχουν άνθρωποι που τάσσονται υπέρ του κρατικού ελέγχου σε επιχειρήσεις στρατηγικής σημασίας.

Η Νέα Δημοκρατία εμφανίστηκε να είναι όχι υπέρ της αποκρατικοποίησης, αλλά στην ουσία υπέρ της δημιουργίας ιδιωτικών μονοπωλίων, που το πρώτο που κάνουν είναι να αποκλείουν τον υγιή ανταγωνισμό.

– Κύριε Γεννηματά, τελευταία είναι ευρύτατα διαδεδομένη η άποψη πως ο κόσμος κουράστηκε από την πολιτική και τους πολιτικούς. Ιδίως οι νέοι τους αποστρέφονται.

Τρεις άθλιες ιδεολογίες που προσπαθούν να κυριαρχήσουν τον τελευταίο καιρό. Η θεωρία του δήθεν τέλους των ιδεολογιών, η ιδεολογία του όλοι το ίδιο είναι και η ιδεολογία της ξενοφοβίας και του ρατσισμού. Εάν λάβουμε υπόψη μας τις τραγικές ανισότητες ανάμεσα σε Βορρά και Νότο, το μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα και τις ανομίες που υπάρχουν στις μεγάλες χώρες, όπως η Ιταλία, καταλαβαίνουμε εύκολα ότι γύρω από τα τρία αυτά θέματα θα παιχτούν μεγάλα παιχνίδια. Αυτό με κάνει να καταλαβαίνω ακόμη περισσότερο την ανάγκη της πολιτικής, της ιδεολογίας

και της κοινωνικής συνοχής που θα αντιστρέψουν αυτές τις τρεις ψευδοϊδεολογίες.

Εγώ δέχομαι σκληρή κριτική στα πολιτικά κόμματα. Δέχομαι σκληρή κριτική στους πολιτικούς. Αλλά αυτού του είδους η κριτική γίνεται στην πολιτική, δηλαδή γίνεται βάνουση κριτική στην ίδια τη δημοκρατία.

– Μήπως δε γίνεται κριτική στην πολιτική αλλά στα πολιτικά παιχνίδια και τις σκοπιμότητες της πολιτικής;

Όχι, είναι το άλλοθι αυτό. Το κάλυμμα της επίθεσης εναντίον της ίδιας της δημοκρατίας αποτελούν πράγματι οι μη σημαντικές πολιτικές και οι όχι ικανοί πολιτικοί. Κάνουμε λάθη εμείς οι πολιτικοί και αυτά δεν αξιοποιούνται για να χτυπηθούμε εμείς οι πολιτικοί αλλά η ίδια η ουσία της δημοκρατίας, κι αυτό δεν το δέχομαι με τίποτα.

– Ποιος το κινεί αυτό;

Όταν οι νεοφιλελεύθεροι έχασαν τη μάχη στο οικονομικό επίπεδο, προσπάθησαν εδώ και μία δεκαετία να περάσουν μια καινούρια αντίληψη. Λένε ότι στην ουσία αυτό που πρέπει να καταργηθεί είναι το πελατειακό σύστημα που νοθεύει τους νόμους της αγοράς περισσότερο απ' ό,τι τους νοθεύει το κράτος. Και ζητάνε να καταργήσουμε τους νόμους και να υπάρχει μόνο ο νόμος της αγοράς. Είναι τέτοια η επίθεση που γίνεται εναντίον της, που αν δεν υπήρχαν τα προβλήματα που υπάρχουν, θα έπρεπε να δώσουμε όλες μας τις δυνάμεις για να υπερασπίσουμε την ίδια τη δημοκρατία. Μπορεί να υπάρξει καλύτερο πολίτευμα από τη δημοκρατία; Μπορεί να υπάρξει οποιαδήποτε δημοκρατία χωρίς πολιτική δημοκρατία; Η απάντησή μου είναι κατηγορηματικά όχι! Άρα πρέπει να αλλάξουμε εκείνους τους πολιτικούς που τα λένε, αλλά όχι να αλλάξουμε το πολίτευμα της δημοκρατίας.

«ΔΕΝ ΕΧΩ ΝΑ ΦΟΒΗΘΩ ΤΙΠΟΤΑ ΤΩΡΑ ΠΙΑ...»

Λέει ότι δεν έχει να κρύψει τίποτε. Ούτε για τη φορολογία, για τις ιδιωτικοποιήσεις, για ΟΤΕ και Ολυμπιακή. Ούτε για τις προσλήψεις, τα ρέπος, τη «μαύρη τρύπα» και για τα συμφέροντα που καιροφυλακτούν. Ούτε για τον πληθωρισμό, για γιατρούς και δικηγόρους, για τις επικρίσεις συντρόφων του όσον αφορά την πολιτική που ακολουθεί. Ούτε για το συνέδριο του ΠΑΣΟΚ και για τον οικονομολόγο Ανδρέα Παπανδρέου. Ούτε φοβάται τίποτε.

«Αφού έμαθα να ζω με τον καρκίνο, τι να φοβηθώ...».

Μόνο οι απουσίες τον πληγώνουν. Η απουσία της Κάκιας. Κενό. Τεράστιο. Η απουσία ήθους πολλές φορές, οραμάτων κάποιες άλλες. Η νοοτροπία τον πληγώνει. Αυτά λέει μεταξύ άλλων στη συνέντευξή του στην *Καθημερινή* ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών. Δεν αμφισβητώ αυτά που μου λέει, σε απαλούς τόνους, ο υπουργός Εθνικής Οικονομίας. Και στο κάτω κάτω της γραφής, από τη ζωή, λέει, δεν περιμένει και πολλά πράγματα. Αυτό είναι το μόνο που αμφισβητώ. Γιατί είναι ξεκάθαρο στη συζήτησή μας πως η έγνοια του για την Ελλάδα είναι λόγος ζωής.

Πολλές φορές εμείς οι δημοσιογράφοι γράφουμε για να κερδίσουμε, ίσως, από την αρχή τις εντυπώσεις των αναγνωστών: «Μια εκ βαθέων εξομολόγηση». Σ' αυτή τη συνέντευξη του κ. Γιώργου Γεννηματά δε νιώθω την ανάγκη να δώσω κανένα χαρακτηρισμό.

«Όλοι θα βοηθήσουν»

– Ο διάλογος, απ' ό,τι αντιλαμβάνομαι, θα τελειώσει μετά τη

συζήτηση και για το αναπτυξιακό νομοσχέδιο. Αλλά είχε νόημα όταν είχατε προαποφασίσει να θεσμοθετηθούν, π.χ., τα αντικειμενικά κριτήρια;

Με το διάλογο πείστηκαν όλοι οι κλάδοι, ακόμα και οι γιατροί και οι δικηγόροι, που διαφωνούν ή που φαίνεται ότι διαφωνούν, και το λέω με πλήρη συνείδηση. Τουλάχιστον οι δικηγόροι αποδέχτηκαν ότι πρέπει να βεβαιώνεται στοιχειώδεις τεκμήριο του εισοδήματός τους, όταν υπάρχει μεγάλη φοροδιαφυγή.

– Και οι γιατροί; Αυτοί διαφωνούν.

Ούτε η παραγωγή συγκεντρώνεται ούτε η κοινωνική διαδικασία εξαντλείται στους φίλους μου γιατρούς και δικηγόρους. Μιλάμε για όλες τις παραγωγικές τάξεις. Ανεξάρτητα από τις διαφονίες, όλοι θα βοηθήσουν αλλά και θα βοηθηθούν από τη μεγάλη δημοσιονομική μεταρρύθμιση. Γιατί δε μιλάμε για φορολογική αλλαγή. Προσπαθούμε να κάνουμε μια δημοσιονομική μεταρρύθμιση.

– Κι όταν σε λίγο δε θα ανταποκρίνονται στις προσδοκίες σας τα έσοδα που έχετε προβλέψει, θα επιβάλετε πρόσθετη φορολόγηση;

Η δέσμευσή μας είναι να μην προσφύγουμε σε έκτακτα φορολογικά μέτρα. Το κλίμα της εμπιστοσύνης προς την εθνική μας οικονομία διαφυλάσσεται μόνο όταν οι ασκούντες την πολιτική τηρούν τις δεσμεύσεις τους. Είμαι σε θέση να ξέρω ότι τα πράγματα οδεύουν προς καλή κατεύθυνση και δε θα χρειαστεί να υπερβούμε τα εσκαμμένα.

– Πώς αντιμετωπίζετε τις κομψές επικρίσεις συναδέλφων σας;

Όλα τα μέτρα, τουλάχιστον οι κατευθύνσεις τους, έχουν εγκριθεί από την κυβερνητική και την οικονομική επιτροπή στην οποία συμμετέχουν όλοι οι υπουργοί που έχουν σχέση με την οικονομία. Στόχος μου σήμερα δεν είναι να θριαμβολογήσω. Δε λέω ότι λύσαμε τα προβλήματα. Για όνομα του Θεού. Όταν έχεις να αντιμετωπίσεις –μόλις αναλαμβάνεις το υπουργείο– ταμειακό έλλειμμα

2,5 τρισεκατομμυρίων, τα προβλήματα είναι τόσο μεγάλα ώστε το να πεις ότι συνεισέφερες, μαζί με την Τράπεζα της Ελλάδας, στην επιστροφή δύο δισεκατομμυρίων δολαρίων που χάθηκαν από την κινδυνολογία στον προεκλογικό μήνα, είναι περιττό. Μπορώ όμως, π.χ., να είμαι ευτυχής για τη συγκράτηση του πληθωρισμού.

– Ναι, αλλά η Τράπεζα της Ελλάδας, με τα καταναλωτικά δάνεια, δεν υποδαυλίζει τον πληθωρισμό;

Ομολογώ ότι η καταπολέμηση του πληθωρισμού είναι ο πρώτος μου στόχος. Ναι, τα καταναλωτικά δάνεια εμπεριέχουν κάποιες τάσεις πληθωριστικών προσδοκιών. Νομίζω ότι τελικά δε θα υπάρξει αναζωπύρωση, διότι η αγορά έχει τόσο πολύ παγώσει που αξίζει τον κόπο να πάρουμε μέτρα για να την τονώσουμε.

– Ρωτηθήκατε για τα δάνεια;

Το συζητήσαμε.

– Και πώς απαντάτε στις αιχμές συντρόφων σας για τη λυκοφιλία του μεγάλου κεφαλαίου;

Από ό,τι κατάλαβα, ο Δημήτρης (σ.σ. Τσοβόλας) είπε το εξής: όταν είσαι υποχρεωμένος να ασκείς σκληρή πολιτική, υπάρχει κίνδυνος αυτή να παγιωθεί, να γίνει μόνιμα αντιλαϊκή. Είναι κάτι που εγώ πρώτος δε θα το 'θελα. Αλλά θυμάμαι και τη δεκαετία του '80, γιατί υπάρχει δείγμα γραφής του καθενός μας. Όταν κάνεις μια πολιτική που ακροβατεί σε τεντωμένο σχοινί, πρέπει να είσαι πολύ προσεκτικός με τα στρώματα και τις τάξεις που βρίσκονται γύρω από την πίτα. Δε με βρίσκει αντίθετο η φράση του ότι πρέπει να προσέχουμε. Αλίμονο, όλοι πρέπει να προσέχουμε. Οι πάντες.

– Και οι φόβοι της κ. Βάσως Παπανδρέου;

Η Βάσω έχει δίκιο. Και μένα η αγωνία μου είναι πώς θα τηρήσουμε τον προϋπολογισμό. Τόσο στις δαπάνες όσο και στα έσοδα. Και για μεν τις δαπάνες είναι κυρίως θέμα αντίστασης όλων μας και όχι μόνο των υπουργών Οικονομικών ή Εθνικής Οικονο-

μίας. Αλλά έχω και την απεριορίστη συμπαράσταση του ίδιου του πρωθυπουργού, που δε σας κρύβω ότι ο ίδιος δουλεύει. Ύστερα από πολλά χρόνια δουλεύει και ως οικονομολόγος που είναι και όχι σαν οικονομολόγος, όπως είναι μερικοί. Γιατί ο Ανδρέας Παπανδρέου είναι οικονομολόγος.

– Ευτυχώς που ξέρετε καλά ελληνικά, κύριε υπουργέ, για να επισημάνετε τη διαφορά του «σαν» από το «ως». Αλλά και ο πολίτης, ξέρετε, αντιμετωπίζει ως αναξιόπιστο το κράτος και όχι σαν αναξιόπιστο...

Ακούστε, πρέπει να πληρώσουν οι πάντες. Το μίνι-φορολογικό ήταν ένα έκτακτο ταμειακό νομοσχέδιο. Το φορολογικό που ετοιμάζεται είναι μια γενναία δημοσιονομική μεταρρύθμιση. Δεν έχει εισπρακτικό χαρακτήρα αλλά χαρακτήρα κοινωνικής δικαιοσύνης. Πρέπει επιτέλους να πιστέψει ο ελληνικός λαός ότι το άρθρο 4 του Συντάγματος δεν είναι απλώς συμπλήρωμα μιας αριθμητικής κλίμακας. Δεν έχουμε την πολυτέλεια να τραυματίζουμε και να θρυμματίζουμε κάθε μέρα την αξιοπιστία του πολίτη απέναντι στο κράτος. Δεν μπορεί τα βάρη να επωμίζονται μισθωτοί και συνταξιούχοι. Η δημοσιονομική μεταρρύθμιση με σταθερότητα είναι αναγκαία συνθήκη ως άθροισμα με την αναπτυξιακή προσπάθεια και βεβαίως με την κοινωνική προστασία.

– Ο ΟΟΣΑ στην έκθεσή τον δείχνει πως άλλα γίνονται από αυτά που μου λέτε...

Μα δε χαράζει πολιτική ο ΟΟΣΑ. Ο ΟΟΣΑ είναι οργανισμός που καταγράφει αλλά δε δρα. Εμείς δρούμε, υπεύθυνοι για την πορεία της χώρας μας.

– Ωστόσο, μισθωτοί και συνταξιούχοι περίμεναν κάτι παραπάνω απ' ό,τι τους δώσατε.

Μα γιατί; Πέρσι, χωρίς να υπάρχει «μαύρη τρύπα», πήραν τρία τοις εκατό...

– Η «μαύρη τρύπα», πάντως, δεν έγινε από τη μια μέρα στην άλλη.

Το ταμειακό έλλειμμα έγινε πέρσι. Δε μιλάω για δημοσιονομικό έλλειμμα και δημόσιο χρέος όπου υπάρχει ευθύνη δεκαετιών. Δεν έχω διστάσει να το πω.

– Έχετε 8 εκατομμύρια φορολογικές υποθέσεις εκκρεμείς...

Επιτρέψτε μου να μη συζητήσω τώρα το θέμα των ανεξέλεγκτων φορολογικών δηλώσεων, που όμως –θα πω μόνο μια φράση– αποτελούν, κατά τη γνώμη μου, χρυσή πηγή εφεδρείας.

– Και τα ρέπος φαίνεται να αποτελούν χρυσή εφεδρεία, προς δικαίωση του κ. Παντελή Οικονόμου...

Για τη φορολόγηση των ομολόγων έχω ριζικές διαφωνίες. Δεν μπορείς ως κράτος να λες «δάνεισέ μου, κύριε, για να αντιμετωπίσω τα δημοσιονομικά προβλήματα της χώρας» και μετά να τα φορολογείς. Είναι κοινωνική αδικία. Άρα, δεν υπάρχει ποτέ πιθανότητα εγώ να συμφωνήσω στη φορολόγηση των ομολόγων. Τα ρέπος ακολούθησαν –κακώς, κατά τη γνώμη μου– το χορό των ομολόγων και των εντόκων γραμματίων. Και εκεί κρίθηκε η αξιοπιστία αυτών που τα εξήγγειλαν. Μπορεί πράγματι να μην εντύχησε η φράση: «Δεν είναι ταμπού». Άραγε είναι ταμπού το να έρχεσαι στην κυβέρνηση και να βλέπεις ότι έπεσες έξω στις εκτιμήσεις σου, αφού ανακαλύπτεις τεράστια διαφορά ανάμεσα σε ό,τι ήξερες και σε ό,τι είναι πραγματική κατάσταση; Υποχρεούσαι και να το ξανασκεφτείς, αλλά και να δικαιολογήσεις σημείο με σημείο την πολιτική και τα μέτρα που αναγκάζεσαι να πάρεις.

– Δηλαδή θα φορολογηθούν τα ρέπος...

Όλοι υποδεικνύουν φορολόγηση των ρέπος. Δεν είμαστε αποφασισμένοι. Επανεξετάζεται...

– Από τη μια λέτε «μαύρη τρύπα» και από την άλλη κάνετε προώθηση. Παρά τα όσα υποσχέθήκατε και στην Κοινότητα.

Πολύ πριν από την Κοινότητα, εμείς υποστηρίζουμε τη δημοσιονομική πολιτική που έχουμε χαράξει. Ούτε θέλουμε να περιθωριοποιήσουμε την οικονομία ή τη χώρα μας στο πλαίσιο της πο-

ρείας της Ενωμένης Ευρώπης. Η Κοινότητα ενδιαφέρεται κυρίως για λόγους θεσμικούς, εμείς για λόγους ουσιαστικούς. Λοιπόν, η δική μας άποψη εδώ στο υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και στο υπουργείο Οικονομικών με την πλήρη συμφωνία του πρωθυπουργού είναι να μην υπάρξει πρόσληψη.

– Και τότε ο κ. Πεπονής τι νομοσχέδιο συζητά στη Βουλή;

Αυτό είναι μια άρση αδικιών και μάλιστα με κόστος μόλις 5 δις, εξαιρώντας την ΕΑΣ. Δεν είναι μεγάλο νούμερο για το '94. Το ερώτημα είναι αν θα τηρηθεί αυτό.

– Έχετε αμφιβολίες ότι θα τηρηθεί;

Αμφιβολίες-ξεαμφιβολίες, εγώ είμαι από αυτούς που θέλουν να ελέγχουν και ελέγχουν καθημερινά αν τηρείται.

– Και αφού μου μιλήσατε για κοινωνική δικαιοσύνη, είναι πολιτική ηθική να φεύγουν αυτοί, να έρχονται οι άλλοι, να φεύγουν οι άλλοι, να επανέρχονται αυτοί...

Αυτοί που έφυγαν έφυγαν παρανόμως, ενώ αυτοί που προσλήφθηκαν προεκλογικά παρανόμως απολύονται. Επομένως να μη συγκρίνουμε πράγματα που το ένα αθροίζει την επίπτωση του άλλου.

– Κύριε υπουργέ, νομίζω ότι θα συμφωνείτε ότι η αποτελεσματικότερη άμυνα της χώρας είναι να σταθεί στα πόδια της η οικονομία. Ωστόσο υπάρχει το εθνικό θέμα με τα Σκόπια, όπου το όνομα... (διακόπτει).

... αυτό θα το λύσει το υπουργείο Εξωτερικών και σε καμία περίπτωση δε θα συμβάλω εγώ προσωπικά σε μια διάχυση της κυβερνητικής πολιτικής. Υπάρχει μια πολιτική –εγώ την πιστεύω– και την υπερασπίζομαι. Θυμάστε το 1989 όπου, στην τηλεοπτική σας εκπομπή στην ΕΡΤ, σας είχα μιλήσει για τους τέσσερις κύκλους των Βαλκανίων; Τώρα να ξεκαθαρίσω αυτό που έλεγα και το '89. Το μεγαλύτερο συγκριτικό πλεονέκτημα της χώρας μας, σε ό,τι αφορά τα εθνικά ζητήματα και τα γαιο-πολιτικά μέσα

στα Βαλκάνια, είναι η εθνική μας οικονομία, παρά τα χάλια που έχει. Δηλαδή, τηρουμένων των αναλογιών, της Τουρκίας συμπεριλαμβανομένης, υπάρχει τρομακτική διαφορά στους δείκτες της οικονομίας ανάμεσα στην Ελλάδα και σ' όλες τις άλλες χώρες των Βαλκανίων.

– Ελπίζω ότι δεν είναι ιδανικό μας να είμαστε οι πρώτοι στα Βαλκάνια, έτσι δεν είναι;

Όχι, για όνομα του Θεού. Όμως αυτό τι σημαίνει; Ότι πρέπει να δουλέψουμε. Και η πολιτική ηγεσία να δουλέψει και πολιτικές να καθορίσει και πυλώνες ανάπτυξης να δημιουργήσει και τη γραφειοκρατία να πατάξει και να δώσει φτερά και ώθηση σε όλους αυτούς που μπορούν και θέλουν να δουλέψουν. Να δημιουργηθεί ένα εθνικό κεφάλαιο...

– ... ας δημιουργηθεί πρώτα η εντύπωση για έντιμες πολιτικές ηγεσίες. Αφού καμιά φορά σκέφτομαι ότι σας έχουν βάλει εδώ, εκμεταλλεζόμενοι την αγάπη που σας έχει ο κόσμος, ως πρόσωπο υπεράνω υποψίας.

(Γελάει). Κοιτάξτε, αγαπώ το ΠΑΣΟΚ, κυρίως αγαπώ τόσο πολύ την Ελλάδα που θα θυσιάζα τα πάντα. Θυσιάζω το όνομά μου; Αλίμονο. Θα πρέπει λοιπόν να δημιουργήσουμε ένα εθνικό κεφάλαιο, όπου το κράτος να έχει ελάχιστη ανάμειξη μόνο σε θέματα εγγυοδοσίας. Έτσι κάνει η Γαλλία, π.χ., για τις μεγάλες κατασκευαστικές εταιρείες. Να απευθυνθούμε στον απόδημο Ελληνισμό. Άκουσα τον Ιάκωβο. Είναι μια πατριωτική φωνή. Το εθνικό κεφάλαιο θα μπορούσε να παίζει αποφασιστικό ρόλο...

– ... αποφασιστικό ρόλο, ας πούμε, στις ιδιωτικοποιήσεις, στην Ολυμπιακή, στον ΟΤΕ;

Κρατική η Ολυμπιακή, κρατικός και ο ΟΤΕ. Η Ολυμπιακή βουλαγμένη, με τρομακτικά προβλήματα που πρέπει να λυθούν. Ο ΟΤΕ με κέρδη. Λύση για τον ΟΤΕ είναι η ενίσχυση της κερδοφορίας, η ενίσχυση της ποιότητας και η αυτοχρηματοδότηση των επενδύσεων μέσω του Χρηματιστηρίου. Όχι με ξεπούλημα σε τρί-

τους που θα είναι ξένοι και που θα ελέγχουν με το μάνατζμεντ, ακόμα και τα ραντάρ του Αιγαίου...

– *Ο εκάστοτε υπουργός Εθνικής Οικονομίας απαντά ότι «δε θα γίνει υποτίμηση». Εσείς τώρα τι θα μου πείτε; Αλλά οι φήμες οργιάζουν.*

Ανεπιφύλαχτα όχι. Όχι για λόγους ψυχολογίας, αλλά οικονομικής πολιτικής. Αφού κάνω αντιπληθωριστική πολιτική, το βλέπετε, μου είναι αδιανόητο να σκεφτώ ακόμη και την ταχύτερη διολίσθηση.

– *Παρότι οι εξαγωγείς μας αντιμετωπίζουν τεράστιες δυσκολίες λόγω της υπερτιμημένης δραχμής...*

Η ανταγωνιστικότητα των προϊόντων μας και η ανταγωνιστικότητα της δραχμής είναι δύο πράγματα που δε συμβαδίζουν πάντοτε. Και δε συμβαδίζουν διότι υπάρχει μια σοβαρότατη κρίση ανάμεσα στο δολάριο και στα άλλα ευρωπαϊκά νομίσματα. Επομένως, για ποια διολίσθηση μιλάμε και έναντι ποιου νομίσματος;

Ανανέωση ιδεών

– *Μάλλον ταχύτερη διολίσθηση προς το συνέδριό σας βλέπω, κύριε υπουργέ, χωρίς σπουδαία προετοιμασία.*

Θα ήθελα αυτό το συνέδριο να αποτελέσει ένα σταθμό. Να ενώσουμε ξανά, όχι απλώς τις δυνάμεις μας, αλλά τις ιδέες μας, τα οράματά μας. Να εμπνευστούμε από τις πανανθρώπινες αξίες, να ανανεώσουμε ιδέες, στρατηγικές. Ακόμη και ιδεολογία, αν δε θέλουμε να παραμένει ένα αναμασημένο ιδεολόγημα. Να την προσαρμόσουμε ανάλογα με τις δραματικές κοινωνικές, οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις που συμβαίνουν σε όλο τον κόσμο...

– *Αυτά χρειάζονται χρόνο, σκέψεις, διάλογο, εργασία σε βάθος. Η απόφαση για συνέδριο μοιάζει να υπακούει σε άλλον είδος λογική. Ας πούμε στην κατοχύρωση κεκτημένων διαδοχής...*

Δεν ήμουν τόσο ευτυχής που ορίστηκε τόσο μικρός χρόνος, γιατί πιστεύω ότι θα αναλωθεί περισσότερο σε πολιτικά ζητήματα και λιγότερο σε ιδεολογικά και στρατηγικά. Κι εμείς αυτό τον καιρό είχαμε ανάγκη από στρατηγική και ιδεολογία. Αλλά είμαι απολύτως βέβαιος ότι δε θα κατοχυρώσει κανείς κανένα κεκτημένο για καμία διαδοχή.

– Μα εδώ υπάρχουν και δηλώσεις περί μεταπαπανδρεϊκής εποχής.

Είναι μεγάλο λάθος όταν είναι τόσο νωπή, τόσο πρόσφατη μια τέτοιας εμβέλειας εκλογική νίκη, όπου νικητής είναι ο ιδρυτής του κόμματος, να υπάρξει κάποιος τρίτος που θα έρθει έτσι ξαφνικά. Θα ήταν ασεείο εμείς να συζητάμε για μεταπαπανδρεϊκή εποχή.

– Κι αν κοιτάξουμε το ΠΑΣΟΚ στο 1974, είκοσι χρόνια μετά, ποια ήταν τα μεγάλα λάθη και ποιες οι ευτυχείς στιγμές της πορείας σας;

Συνήθως ονομάζω τα δικά μου τα λάθη, στο υπουργείο Εσωτερικών, όταν πίστευα ότι οι θεσμοί μπορούν να λειτουργήσουν το ίδιο στην επαρχία όπως και στην Αθήνα, ή στο Υγείας, όταν νόμιζα ότι έπρεπε ντε και καλά να συστρατευθούν όλοι οι γιατροί στο Ε.Σ.Υ. Αλλά για τα μεγάλα μας λάθη και τα μεγάλα μας θετικά σημεία, επειδή είναι πονηροί οι καιροί, αυτή τη στιγμή εγώ που έχω κάνει βαθύτατη αυτοκριτική, κινδυνεύω είτε να παρεξηγηθώ είτε να δημιουργήσω προβλήματα στην πολιτική μας. Παρακαλώ, προς το παρόν μόνο, σας το υπόσχομαι, να το αφήσουμε.

– Υπάρχουν πράγματα που σας έχουν πικράνει πολύ;

Περισσότερο η ζωή με έχει πικράνει και λιγότερο οι άνθρωποι. Αγαπώ άλλωστε τον άνθρωπο τόσο πολύ που η βασική πικρία ξεκινάει, τις πιο πολλές φορές, από τη δική μου ζωή, από την έλλειψη ανθρώπων, από την απουσία. Ανθρώπινα σας το λέω επειδή είναι γνωστό ότι μου κόστισε η απώλεια της Κάκιας.

– Και από τη ζωή εσείς δε ζητάτε τίποτε;

Ελάχιστα πράγματα θα ζητούσα. Ίσως τα εγγόνια μου που τα υπεραγαπώ. Πρέπει να ομολογήσω ότι το κενό το οικογενειακό είναι πολύ πολύ μεγάλο. Πολιτικά θα ήθελα να αντεπεξέλθουμε στις μεγάλες υποχρεώσεις των καιρών που αφορούν τα εθνικά μας ζητήματα. Φοβάμαι, ενώ μπορούμε. Γι' αυτό θα δώσω τη μάχη και την προσωπική μου για την εθνική οικονομία, το μεγάλο όπλο για τα εθνικά ζητήματα.

– *Τι φοβάστε, κύριε υπουργέ;*

Γίνονται τρομακτικές ανακατατάξεις και αλίμονο αν η χώρα μας δεν είναι προετοιμασμένη. Σήμερα κάθε χώρα, ακόμη και υβρίδια κρατιδίων, όπως τα Σκόπια, επιχειρούν από τη μία να έχουν μια θέση και από την άλλη να κατοχυρώσουν τις αντιθέσεις τους έναντι κρατών σοβαρών, που έχουν θυσιάσει πολλά. Και, δυστυχώς, πρέπει να αποδεικνύουμε καθημερινά το ανταπόδεικτο και στους εταίρους μας και στους συμμάχους μας. Κι αν η φράση «φοβάμαι» ίσως φανεί βαριά, η φράση «ανησυχώ» είναι επαρκής.

– *Τι άλλο μπορεί να σας φοβίζει;*

Με φοβίζει αυτό που κακώς λέγεται «νοοτροπία του λαού» μας. Εγώ είμαι εναντίον της λέξης «νοοτροπία», γιατί νοοτροπία είναι ο τρόπος που σκέφτεσαι. Ο Έλληνας σκέφτεται. Δεν είναι αλήθεια ότι ο Έλληνας δε σκέφτεται ή δεν εργάζεται. Αυτά είναι μύθοι. Έτσι, ξαναγυρίζουμε στις ηγεσίες και στο διεθνές περιβάλλον μέσα στο οποίο αναπτύχθηκε η χώρα μας. Αλλά τότε ας αλλάξουμε κάποιους στόχους μας και όχι τον τρόπο που σκεφτόμαστε.

– *Στην προσωπική σας ζωή, τι σας φοβίζει;*

Τώρα πια και με τον καρκίνο; Ελάχιστα πράγματα είναι αυτά που με φοβίζουν. Θα έλεγα, ίσως, κανένα.

ΜΗΝΥΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟ 3ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΠΑΣΟΚ

Σύντροφε Πρόεδρε,

Σύντροφοι και Συντρόφισσες,

Το 3ο Συνέδριο του ΠΑΣΟΚ συνέρχεται σε μια κρίσιμη καμπή για τον Ελληνισμό και τη χώρα μας.

Η μεγάλη πρόκληση για μας, για το ΠΑΣΟΚ, είναι να δώσουμε μια ολοκληρωμένη θετική πρόταση-απάντηση στις αγωνίες και στις ελπίδες όλων των Ελλήνων σε κάθε γωνιά της γης.

Σήμερα που οι μεγάλες δυνάμεις ξεδιπλώνουν τις άδικες και απροκάλυπτες πιέσεις τους στην περιοχή και που υπονομεύουν ζωτικά συμφέροντα του Ελληνισμού, η χώρα μας χρειάζεται όραμα, σχέδιο και συντεταγμένη πορεία.

Και βέβαια, η Ευρωπαϊκή Ένωση φέρει την κύρια ευθύνη για τις εξελίξεις στην περιοχή. Με τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας άνοιξαν τους κρουσμούς του αίματος στην περιοχή. Με την επιμονή στην ίδια πολιτική, και ιδιαίτερα με τη στήριξη του υβριδίου κρατιδίου των Σκοπίων, δημιουργούν ένα μόνιμο κίνδυνο ανάφλεξης στα Βαλκάνια. Και σαν να μην έφταναν όλα αυτά, στέλνονται και οι Τούρκοι του Αττίλα για να «διαφυλάξουν» την ειρήνη στην περιοχή!

Αυτές τις ώρες το πρώτο που επιβάλλεται είναι να διατηρηθεί ένα αρραγές εσωτερικό μέτωπο, ένα μέτωπο που χρειάζεται άλλωστε όχι μόνο για τα Σκόπια αλλά και για τους τέσσερις μεγάλους κύκλους των εθνικών μας θεμάτων Κύπρος, Θράκη, Αιγαίο, Βαλκανική (Σκόπια, Ήπειρος). Αυτοί οι κύκλοι πρέπει να αποκτήσουν ενιαίο κέντρο, να καταστούν ομόκεντροι, έτσι ώστε να χαρακτηί επιτέλους *εθνική στρατηγική*.

Σύντροφοι και Συντρόφισσες,

Ξεκίνησα με αυτό γιατί πρέπει, αναπτύσσοντας τον ενδοσυνεδριακό μας διάλογο, να πρωτανεύσει το πατριωτικό κλίμα, που

ήταν και είναι ο συνδετικός κρίκος του Κινήματος, ο λόγος δημιουργίας του. Γιατί έχει σημασία να δώσουμε στο Κίνημά μας τη νέα πνοή που απαιτούν οι καιροί και για να αποφύγουμε στείρες αντιπαραθέσεις με το φθίνον κόμμα της Ν.Δ., τους δογματισμούς ή τις αφέλεις νεοπαγών απολίτικων πολιτικών. Δεν αρμόζει σε μας πόλεμος χαρακωμάτων.

Σύντροφοι και Συντρόφισσες,

Σήμερα είμαστε υποχρεωμένοι να θυμηθούμε την 3η του Σεπτεμβρίου, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τις πανανθρώπινες αξίες, που είναι η βασική μας πυξίδα.

Οφείλουμε όμως ταυτόχρονα να ανανεώσουμε το όραμα, τη στρατηγική μας, να ανατρέψουμε ιδεολογήματα και να αποφύγουμε θεωρητικολογίες που αποπροσανατολίζουν.

Οφείλουμε εξάλλου να προωθήσουμε το δημοκρατικό εκσυγχρονισμό στην Πολιτεία, στην κοινωνία, στην παραγωγή. Έναν εκσυγχρονισμό με κοινωνικό περιεχόμενο και λαϊκό προσανατολισμό. Ο εκσυγχρονισμός δεν είναι και δεν ήταν ποτέ μια μόδα. Είναι μια άεναχη μάχη ανάμεσα στο παλιό και στο καινούριο. Μια μάχη με σκληρές κοινωνικές συγκρούσεις και πολιτικές αντιπαραθέσεις.

Το νέο ΠΑΣΟΚ μπορεί και πρέπει να πρωταγωνιστήσει στον απαραίτητο για τη χώρα μας πολιτικό εκσυγχρονισμό που προϋποθέτει:

Πρώτον, σχέσεις κόμματος και κοινωνίας που στηρίζονται στην αξιοπιστία, στην αλήθεια, στη διαφάνεια, στην αποφυγή της διγλωσσίας, αλλά και στην έμπνευση, στη συμμετοχή, στη μέτρηση του κοινωνικού οφέλους και όχι του πολιτικού κόστους. Σχέσεις που υπερασπίζονται και στηρίζουν την εθνική λαϊκή ενότητα.

Δεύτερον, σχέσεις διακομματικές, που χαρακτηρίζονται από το διάλογο, το επιχείρημα, την εθνική συνεννόηση, ανεξαρτήτως των σκληρών ιδεολογικών και πολιτικών αναμετρήσεων, που απαιτούνται άλλωστε μεταξύ αντιπάλων πολιτικών δυνάμεων. Σχέσεις που επιδιώκουν επίσης τις προγραμματικές συγκλίσεις ανάμεσα σε παρατάξεις με κοινές αφετηρίες και βασικές αρχές, χωρίς αφορισμούς.

Τρίτον, σχέσεις εσωκομματικές, που προωθούν την πλήρη εσωκομματική Δημοκρατία, τη συλλογικότητα στις επεξεργασίες και στις αποφάσεις, την αποκέντρωση, την ελευθερία στις ιδεο-

λογικές αναζητήσεις μέσω ρευμάτων, αλλά και την κοινή δράση, που κατοχυρώνουν την απαραίτητη πολιτική ενότητα.

Σύντροφοι και Συντρόφισσες,

Το ΠΑΣΟΚ προχωρεί στον εκσυγχρονισμό της οικονομίας με άξονα το τρίπτυχο ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ – ΑΝΑΠΤΥΞΗ – ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ και με κύριες κατευθύνσεις:

- την ενίσχυση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της οικονομίας μας,

- την προώθηση δραστηριοτήτων που έχουν θετικές επιπτώσεις στην απασχόληση και

- τη στήριξη διαδικασιών μεταφοράς γνώσης, τεχνολογίας, νέων δεδομένων από το κράτος, το κοινωνικό σύνολο αλλά και από το εξωτερικό στο παραγωγικό μας σύστημα.

Ταυτόχρονα ξεκινήσαμε και τον κοινωνικό διάλογο επάνω στα ζητήματα της ανάπτυξης και της δημοσιονομικής μεταρρύθμισης. Τώρα είναι η ώρα της θεσμοθέτησής του.

Τα αποτελέσματα αυτής της πολιτικής ήδη έχουν φανεί, παρά τα τρομακτικά προβλήματα που παραλάβαμε. Η αποφασιστική αναπτυξιακή και αντιπληθωριστική πολιτική έδωσε ήδη τα πρώτα δείγματα γραφής και σε αυτή την πολιτική πρέπει να επιμείνουμε.

Τέλος, Σύντροφοι και Συντρόφισσες,

Ένα νέο ΠΑΣΟΚ οφείλει να συνδυάσει το όραμα με το ρεαλισμό, όπως επανειλημμένα έχω πει. Μόνο όποιος έχει όραμα μπορεί να προσβλέπει σε στόχους και να προβλέπει σωστά, έτσι ώστε να γίνεται ρεαλιστής και να κάνει πράξη το όραμα.

Για να τα κάνουμε αυτά, υπάρχουν τρία κύρια στοιχεία που στην ουσία είναι ένα:

Ενότητα της μεγάλης μας δημοκρατικής παράταξης.

Ενότητα των στελεχών και ενότητα στη βάση του Κινήματος.

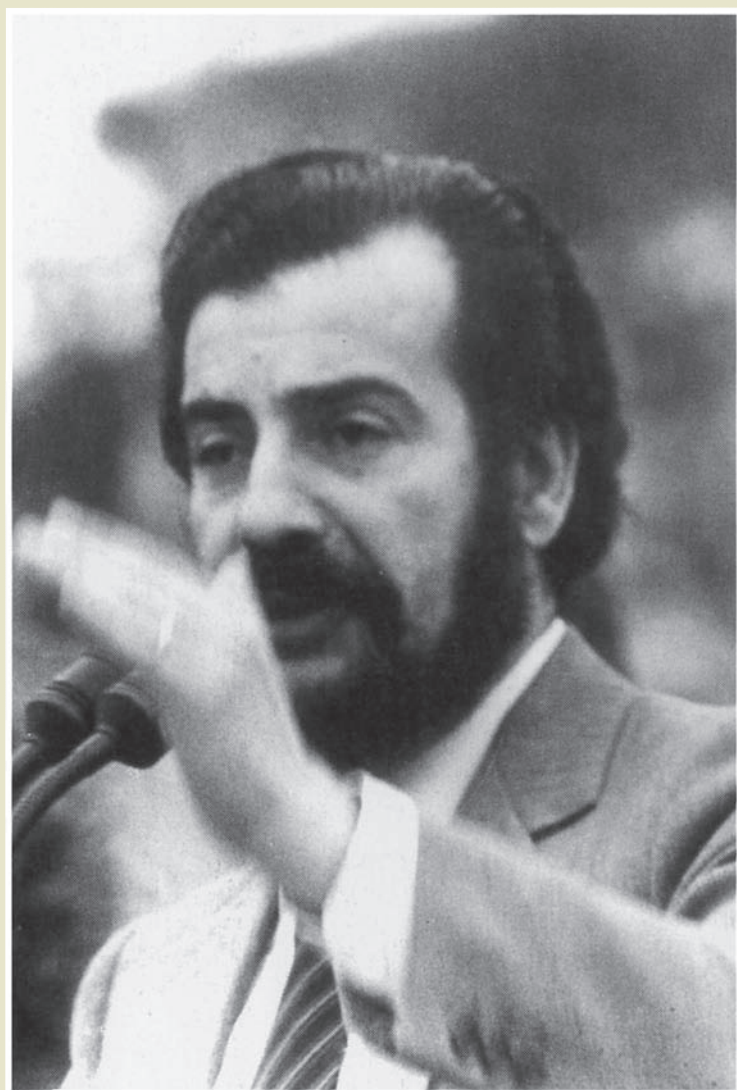
Ενότητα γύρω από τον πρόεδρό μας Ανδρέα Γ. Παπανδρέου, ο οποίος και θα δώσει τα χαρακτηριστικά του νέου ΠΑΣΟΚ. Θα σηματοδοτήσει την προοπτική του.

Αυτό είναι το χρέος όλων μας.

Συντροφικά
Γιώργος Γεννηματάς

ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
ΑΤΑ	Αυτόματη Τιμαριθμική Αναπροσαρμογή
ΓΣΕΒΕ	Γενική Συνομοσπονδία Επαγγελματιών, Βιοτεχνών Ελλάδος
ΓΣΕΕ	Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος
Δ.Σ.	Διοικητικό Συμβούλιο
Δ.Σ.Ε.	Διεθνής Σύμβαση Εργασίας
ΕΑΜ	Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο
ΕΑΣ	Επιχείρηση Αστικών Συγκοινωνιών
Ε.Γ.	Εκτελεστικό Γραφείο
ΕΓΣΣΕ	Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας
ΕΚΑΒ	Εθνικό Κέντρο Άμεσης Βοήθειας
ΕΟΦ	Εθνικός Οργανισμός Φαρμάκων
Ε.Ι.	Εξωτερικά Ιατρεία
Ε.Σ.Υ.	Εθνικό Σύστημα Υγείας
Ε.Φ.	Εθνική Φαρμακοβιομηχανία
Ε.Ν.Σ.	Εθνικό Νομισματικό Σύστημα
ΕΦΥ	Εθνικός Φορέας Υγείας
ΚΑΒ	Κέντρο Άμεσης Βοήθειας
Κ.Ε.	Κεντρική Επιτροπή
ΚΕΠΕ	Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών
ΚΕΣΥ	Κεντρικό Συμβούλιο Υγείας
Κ.Υ.	Κέντρο Υγείας
Κ.Φ.	Κρατική Φαρμακαποθήκη
Μ.Ε.Θ.	Μονάδα Εντατικής Θεραπείας
ΜΟΠ	Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα
ΟΑΣ	Οργανισμός Αστικών Συγκοινωνιών
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
Π.Δ.	Προεδρικό Διάταγμα
ΠΕΣΥ	Περιφερειακά Συμβούλια
ΠΠΣ	Πανελλήνιος Ιατρικός Σύλλογος
Π.Ο.Υ.	Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας
Π.Φ.Υ.	Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας
ΣΠΑ	Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης
ΣΤΕ	Συμβούλιο Τεχνολογικής Εκπαίδευσης
Τ.Α.	Τοπική Αυτοδιοίκηση
ΤΑΕ	Ταμείο Ασφάλισης Εμπόρων
ΤΕΒΕ	Ταμείο Επαγγελματιών, Βιοτεχνών Ελλάδος

Με τον πατέρα του.

Α' Γυμνάσιο Αρρένων Πλάκας / Σημαιοφόρος.

Πρόσκοπος.

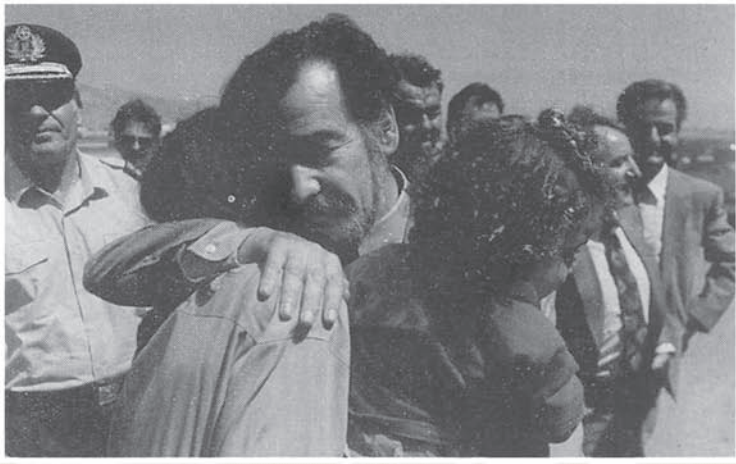

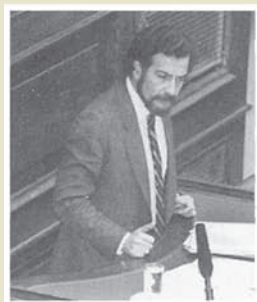
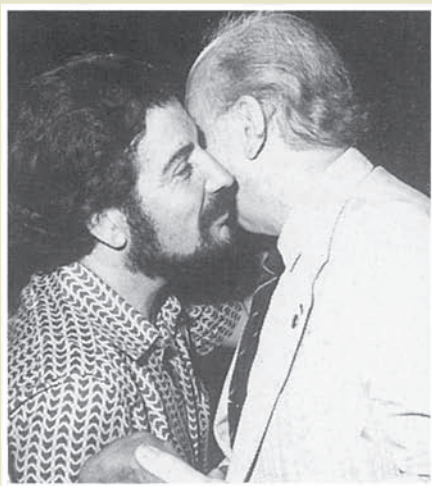
1992, στο αεροδρόμιο, κατά την επιστροφή του από το Λονδίνο.

Με τις κόρες του Μαίρη και Φώφη.

Πάνω, 1η φωτογραφία:
1992, με την κόρη του Μαίρη,
στο αεροδρόμιο· άφιξη από Αμερική.
Πάνω, 2η φωτογραφία:
Με την Κάκια
και την εγγονή του Κατερίνα.
Αριστερά: Με την κόρη του Φώφη.

Πάνω, 1η φωτογραφία:
*Γοργοπόταμος,
εορτασμός Εθνικής Αντίστασης,
25 Νοεμβρίου 1982.*

Πάνω, 2η φωτογραφία:
*Στον ίδιο εορτασμό
με τους Παν. Κανελλόπουλο,
Μελίνα Μερκούρη, Πέτρο Μώραλη,
Αριστερά: Επέτειος Πολυτεχνείου.*

*Από τον εορτασμό
της Ημέρας
της Δημοκρατίας
με τον τότε Πρόεδρο
της Δημοκρατίας
Κων/νο Καραμανλή.*

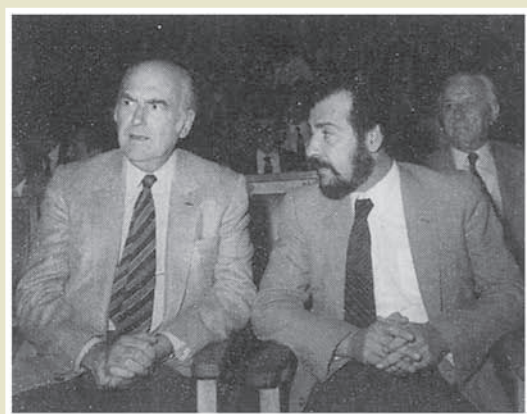
*Με τον Μαν. Δρεττάκη
και τον Ε. Αβέρωφ.*

Σεισμοί Θεσσαλονίκης, κλιμάκιο μηχανικών.

Γιορτή Νεολαίας Ζωγράφου, Σεπτέμβριος 1983.

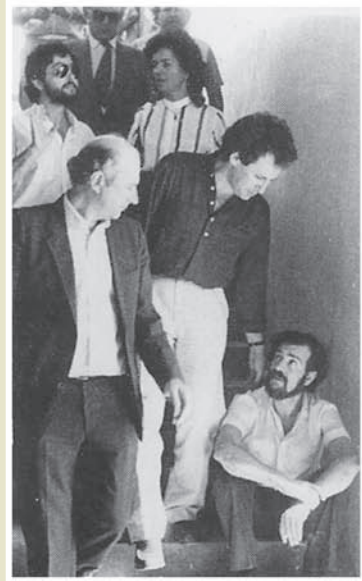
Με τον Γ. Καψή και τον Κ. Γέτονα.

Από τη θητεία του ως υπουργός Υγείας.

Πάνω δεξιά:
Γιορτή Νεολαίας
Ζωγράφου
(Ρόκος, Λαλιώτης,
Β. Παπανδρέου).

Υπόλοιπες φωτογραφίες:
Ατυπο Συμβούλιο
υπουργών Εργασίας.

*Από τη θητεία του
στο υπουργείο Εργασίας.*

Με τον Κόστα Λαλιώτη.

*Πάνω: Από τη θητεία του
στο υπουργείο Εργασίας.*

*Δεξιά: Από τη θητεία του
στο υπουργείο Υγείας.*

Πάνω και
αριστερά: 1988,
Ατυπο Συμβούλιο
υπουργών
Εργασίας.
Κάτω: Συνάντηση
υπουργού
Εργασίας με τους
Γενικούς
Γραμματείς F.I.E.T.,
κ.κ. Maier και
Jenigs, και ΟΤΟΕ.

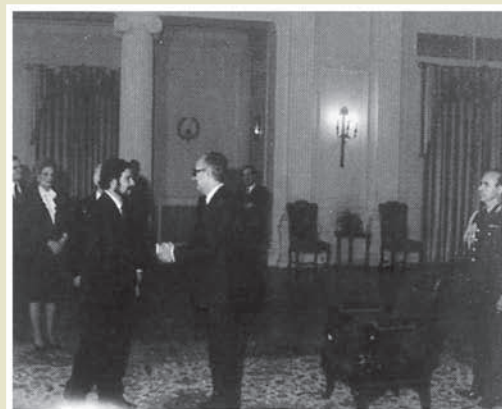

Πριν από τις εκλογές του 1981, επίσκεψη Γκονζάλες και Σοάρες.

1985. Από την ορκωμοσία της κυβέρνησης.

1985. Πρόεδρος Δημοκρατίας Χρ. Σαρτζετάκης. Ορκωμοσία κυβέρνησης.

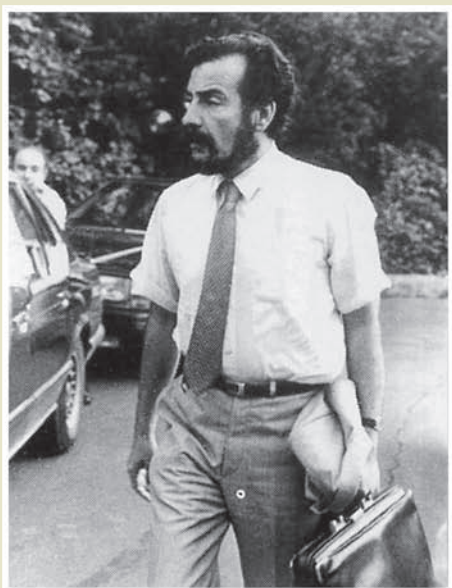

Στην Κύπρο με τον Μακάριο.

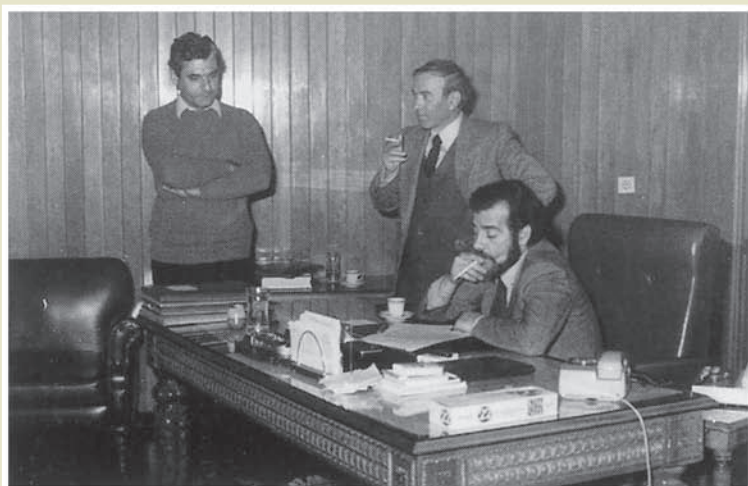

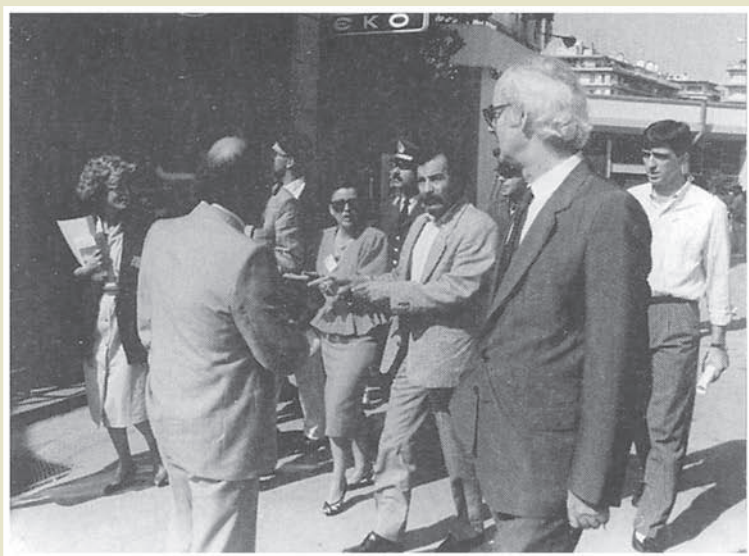

Με τον Γ. Χαραλαμπόπουλο και τον Π. Μώραλη.

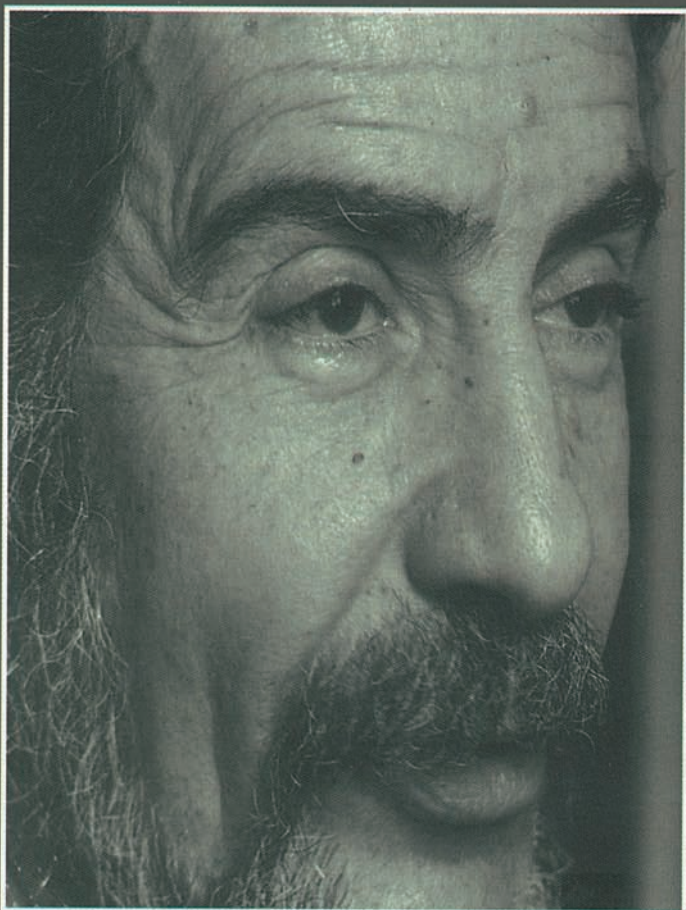

Αριστερά: 1993, παραλαβή
υπουργείου Εθνικής Οικονομίας
από Στ. Μάνο.

Αντι σου να κινώ και
αποκρούω ετησίως βέλους οτι
θα ανυψώσω ερωτο ποσών
ου να κινώ ποσών κινώ ανό
ταυ θα τα κινώ ποσών.

Με τής είνω κινώ
αίνω αίνω κινώ.

[Signature]
Ποσών Ποσών